بەرگی دووەم

تەفسیر

سُورَةُ الشُّورَىٰ

بەکــــوردی

بەشەرحی ابن کثیر رحمه الله

شەرحکردنی
مامۆستا کامەران کەریم رحمه الله

نووسینەوە و ئامادەکردنی
زانستخوازێکی شەرعی

(بِسْمِ اللَّـهِ الرَّحْمَـٰنِ الرَّحِيمِ)

پێشەکی :

سورەتی الشوری یەکێکە لە سورەتە مەککیەکان کە بابەتی ئەم سورەتە مەککیانەدا وەکو هەمیشە باسمان کردوە بریتیە لە دامەزراندنی بیروبروا لەدلی موسڵماناندا ، وە دامەزراندنی بیروبروای الله پەرستی لەدل و دەروونی ئەو خەلکەدا کە لەسەر زەویدا ئەژیت وە ئیستجابەیان بۆی هەتاوەکو دوای ئەوەی کە بیرو بڕوا راسخ بوو لەناو دلیاندا وە خۆیان ئامادە بکەن بۆ جێ بەجێ کردنی فەرمانەکانی الله تبارك وتعالی ،بۆیە لەمەککەدا ١٣ ساڵ پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بانگەوازی بۆ ئەم عەقیدە پیرۆزە ئەکرد ، وە ئەم سورەتانە باس لە خواپەرستی وە باس لە پێغەمبەرایەتی پێغەمبەرەکان (علیهم الصلاة والسلام)وە راستیەتی پەیامەکانیان ، وە دامەزراندنی بیروبروای زیندووبونەوە لەدوای مردن ئەکەن ئەمە بەشێوەیەکی گشتی هەموو قورئان باس لەمە ئەکات وە بەتایبەتی سورەتە مەککیەکان .

ئەم سورەتە کەیەکێکە لە سورەتە مەککیەکان لەباسی عەقیدە و بیروبروادا زیاتر لەمەسەلەی وەحی لەگەل ئەوانیتر کە باسمان کرد ، بەڵام سورەتەکە ئەگەر سەیری بکەین بەشێوەیەکی گشتی لەسەرەتاوە هەتاوەکو کۆتایی ، بەلکو لەسەرەتای کە سەیری ئەکەی پێت ئەلێت : (كَذَٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)[1] باسی وەحی و باسی ریسالە ئەکات هەر لەناوەراستی سورەتەکە سەیر بکە هەتا ئەرۆیی ئەلێت : (وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا)[2] وە هەروەها ئەرۆیی ئەلێت : (شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ)[3] هەروەها ئەرۆیت بەم شێوەیە هەتاوەکو ئەگەیت بەکۆتایی سورەتەکە ، الله تبارك وتعالی لەکۆتایی سورەتەکە دەفەرموویت : (وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ)[4] یانی بابەتەکە هەمووی تەرکیز لەسەر پەیامی الله تعالی ئەکات کەوا ئەمە پەیامێکی

---

[1] :سورة الشورى ، اية : ٣.

[2] : سورة الشورى ، اية : ٧.

[3] :سورة الشورى ، اية : ١٣.

[4] :سورة الشورى ، اية : ٥٢.

راستەقینەیە لەلایەن الله تعالی وە هاتووە بۆ پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) وە ئەو پێغەمبەرە بەس ئیشی گەیاندنە کە بیگەیەنێت بەخۆیی و بەئەهلی مەککە وە هەرچی تا ڕۆژی قیامەت بەرگوێی ئەکەوێی ئەوەئەبێتە مال بەسەریەوە ، ئەمە لەلایەنی الله تعالی وە هاتووە .

ئەم وەحیی و ریسالەیە قابیلی ئەوە نیە دەستکاری بکرێی وە قابیلی ئەوە نیە بەهیچ شێوەیەك هیچ کەسێك بێت لەئاستی دا ڕەئی خۆیی تێدا دەرخات تەنانەت پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) ئەویش ئینسانێکە وەکو ئێمە ، الله تعالی پێی دەفەرموێی : پێویستە لەسەرت تۆ ئەم پەیامە بگەیەنیت یانی ئەمە ئی خودی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) نیە وەهەتاوەکو هەرەشەی لێ ئەکات ئەگەر بێت و بیگۆڕێت ئەوە الله تعالی سزای ئەدا ، وە ئەگەر لایبات لە بەرنامەی خۆی ئەوە الله تعالی هەموو کارو کردەوەکانی ئیحباط ئەکات و هەمووی پوچەل ئەکاتەوە کەواتە ئیشی ئەو تەنها گەیاندنە وە ئەو ئینسانێکە وەك ئێمە تەنها جیاوازی ئەوەی لەگەل ئێمەدا ئەوەیە کە وەحیی بۆدێت وە خۆشتان ئەزانن پێغەمبەرایەتی ئەوەیە کەوا پەیامی الله تعالی وەر دەگریت وە لەخۆیی و لەخەلکیدا جێ بەجێ ئەکات وە خەلك دەبیت ئیستجابەی بۆ بکات.

جا ئەوەی کەوا جێگەی سەرنجە لەم سورەتەدا الله تعالی باسی شورامان بۆ دەکات .

شورا یانی : ڕاوێژکردن ، بەڵام ئەبێت بزانین ڕاوێژ کردن لەچی دا کەمادەم الله تعالی بەرنامەیەکی ناردبێتە خوارەوە و قابیلی گۆران نەبێت ئەوە ڕاوێژ لەچیدا بکەین !؟ بێگومان زانایان دەفەرمون : ڕاوێژ ئەکەن لەسەر ئەوشتانەی کەوا نەصی لەسەر نیە وە ڕاوێژ لەسەر ئەوشتانە ئەکەن کەوا شایستەی ڕاوێژ کردنە نەك واجبەکان یاخود حەرامەکان .

ئێوە ئەبینن بەداخەوە زۆریش بەداخەوە چۆن موسلمانانیان خەلەتاندوە عەلمانیەکان و لیبرالیەکان لەهۆلی شیرك و گومراییدا ئایەتەکیان هەلواسیوە کە الله تعالی دەفەرموێی : (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ)[1] ئەمە یانی چی ؟ یانی موسلمانان لەنێوان خۆیاندا کاریان بەراوێژە وە دەبێت ڕاوێژ بەیەکتری بکەن ،

[1] سورة الشورى ، اية : ٣٨.

بەڵام ئەبێت بزانن کەوا ئەم راوێژە لەحەلال و حەرامدا نیە ، دەبێت راوێژ لەوشتەدا بکرێی کەوا شایستەی راوێژ بێت کەنەصێکی لەسەر نەبێت ، بۆیە راوێژ نیە لەسەر ئەوەی کەوا زینا حەرامە یاخود نا وە راوێژ نیە لەسەر ئەوەی کەوا ئارەق حەرامە یاخود نا وە راوێژ نیە لەسەر ئەوەی کە موسلمان وە پێویستە پابەند بیت بە ئایەتەکانی الله تعالی وە نابێت بەهیچ شێوەیەك لێی لابات وە راوێژ نیە لەسەر ئەوەی کەوا الله تعالی خەلکی کرد بە دوو کۆمەلەوە بەلکو تەنها کافر و موسلمانن وە راوێژ لەسەر ئەوەنیە وە خەلکیش لەسەر ئەوە موعامەلەی لەگەلدا ئەکرێت ، وە راوێژ لەسەر ئەوەنیە کەوا هەرکەسە و بەکەیفی خۆیی بێت ، ئەچن ئایەتەکە ئەهێنن هەلی دەواسن و چاو بەستی موسلمانانی پێی ئەکەن لەم سورەتەدا ئەگەر سەیر بکەین وەکو وتمان تەریکز لەسەر وەحی کراوە وە کەباسی شورا ئەکرێی ئەبێ تێبگەین کەوا شورا واتایی چی وەك وتمان راوێژ کردنە لەسەر ئەوشتانەی کەوا راوێژی لەسەر ئەکرێی کە لەگەل شەرعی الله تعالی دا پێچەوانە نیە وە بەربەرەکانی ناکات .

ئەگەر سەیری مادەی شورا بکەین لەقورئانی پیرۆزدا ئەبینین لەسێ شوێن دا بەس مادەی شورا هاتووە لەقورئاندا وە یەکێکیان لەم سورەتەدایە کە الله تعالی دەفەرموویێ : (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ)[1] بەس پێش ئەوەی سەیری ئەم ئایەتە بکەی بزانە چی ئەلێت ئایەتەکە الله تعالی دەفەرموویێ :(وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ) یانی ئەوانەی کە وەلامی الله تعالی یان داوە وە ئیمانیان هێنا وە بەقسەی الله تعالی یان کرد وە لەسەر حەلال و حەرامەکان پابەند بوون وە بوون بە عەبدی الله تعالی وە بوون بە موسلمان وە ئیعلانی ئەوەیان کرد کەوا بەندەی الله تعالی ن وە جیاوازن لەهەموو ئەوانەی کەوا رێگەی الله تعالی یان تەرك کردوە ، پاشان نوێژیان کرد وە نوێژەکانیان لەکاتی خۆیدا ئەنجام دا (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ)پاشان ئیش و کاریان لەنێوان خۆیان لەو شتەی کەشایستەی راوێژ بێت راوێژی لەسەر ئەکەن (وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ) لەوەی کە ئێمە پێیان ئەیبەخشن ، کەواتە لەسەرەتا پێت دەلێت : (اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ)ئینجا ئەلێت : (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ).

[1] سورة الشورى ، اية : ٣٨.

وەهەروەها مادەی شورا هاتووە لەسورەتێکیتر کە الله تعالى دەفەرموویێ : (فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ)[١] بەهۆی رەحمەتی منەوە نەبوایە ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم)کە الله تعالى رەحمی پێکردن وە رەحمی بەخودی خۆت کرد کە هەلی بژاردی و کردی بە هەلبژاردەیەك لەناو ئەوخەلکەدا وە الله تعالى رەحمی پێکردی وە کردی بە پێغەمبەر وای لێکردی کەتۆ نەرم و نیان بیت لەگەل هاوەکانت (لِنتَ لَهُمْ) یانی ئەگەر تۆ بەرەحمەتی الله تعالى نەبوایە بەم شێوەیە نەرم و نیان نەدەبووی لەگەل هاوەلەکانت (وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ) ئەگەر تۆ (فَظًّا)بویتایە یانی ئەخلاقی ناشرینیت هەبوایە وە (غَلِيظَ) دل رەق بوویتایە یانی ئەگەر ئەخلاقت جوان نەبوایە وە دل رەقبویتایە (لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ)هاوەلەکان کەسی بەدەورتا نەدەما وە بەجێیان دەهێشتی ، کەواتە تۆ ئەخلاق جوانی وە تۆ نەرم و نیانی وە تۆ دل نەرمی .

ئەمە لەباسی شەری حودا هاتۆتە خوارەوە کە صەحابە بێ قسەی پێغەمبەریان کرد (صلى الله عليه وسلم) کە وتی مەیەنە خوارەوە لەو گردە وە ئەوانیش هاتنە خوارەوە وە کێشەکە دروست بوو لەسەرتای شەرەکەدا سەرکەوتنیان بەدەست هێنا ،بەلاّم لەبەر عصیانی ئەو کەلیمەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کەوتی مەینە خوارەوە ئەوەبوو مونازەعە کەوتە نێوانیان لەسەر ئەوگردە کە تیر هاوێژەکانی لەسەر بوو هەندێکیان وتیان با برۆین ئەوە تەواو سەرکەوتنمان بەدەست هێنا با غەنیمە کۆبکەینەوە وە هەندیکیتر وتیان : نەخێر بەلکو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی : مەرۆن ئەگەر بەهەر حالێك کۆتایی هات شەرەکە سەرکەوتن بێت یاخود نا ، ئەوەبوو بەقسەی ئەو جەماعەتەیان نەکرد وە هاتنە خوارەوە و خالیدی کوری وەلید لێدان !!.

ئەمەش عصیان بوو یاخود نا ؟! وە لەدوای چی بەسەر پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) و صەحاب هات ٧٠ شەهیدی صەحابە قوربانی ئەو عصیانە بوون وە خودی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)خەریك بوو شەهید بکریت وە بەلکو بریندار کرا و ددانی موبارەکی شکا و وە دەم و چاوی

[١] :سورة ال عمران ، اية : ١٥٣.

خوێناویی بووەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) زۆر بێ تاقەت بوو ، وەسەیدی شەهیدەکان کە حەمزەیە شەهید ئەبێت لەو جەنگەدا ، وە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) الله تعالى پێی دەفەرمووێ : (فَاعْفُ عَنْهُمْ) تۆ لێیان خۆشبە قەیناکە (وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ)وە داوای لێخۆشبوونیان لە الله تعالى بۆ بکە ئینجا (وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۖ) موشاوەری چی بکەن لەو کاتەدا لەوشتانەی کە موشاوەری تێدا ئەکرێت ، خۆ پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) نایەت بلێ وەرە صەحابەکان ئەری عەرەق حەرام بکەین یان نا !!! ئەری زینا حەلال بکەین یان نا ، یان ئەوشتانەی کە الله تعالى واجبی کردوە بیکەین یان نا !!؟ (فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ) جا کاتێك ئێوە مشاوەرەتان کردو وە ئیشێکتان خستە بەردەمی خۆتان تاوەکو ئەنجامی بدەن ئەوە ئەنجامی بدەن بەڵام بەپشتیوانی الله تعالى ، ئاگاداربە کە مشاوەرەش ئەکەی تۆ پشتیوانی الله تعالى ت لەبیر نەچێتەوە چونکە (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ) الله تعالى ئەو کەسانەی خۆش دەوێت کە پشتیوانی بە الله تعالى ئەبەستن .

سێ یەم شوێن کە الله تعالى باسی مادەی شورای تێدا کردوە ئەوە پەیوەستە لەنێوان ژن ومێردەوە الله تعالى دەفەرمووێ : (فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۗ)[1] باسی ژن و مێردێك ئەکات ئەگەرچی ئەو دووکەسە لەحاڵەتی ژن و مێردایەتیدا بن یاخود پیاوەکە ژنەکەی تەڵاق دابێت و منداڵێکیان لەنێوانیاندا هەبێت ، ئەم منداڵە الله تعالى لەسەرەتای ئایەتەکە دەفەرمووێ : دایکان دەبێت دووساڵی تەواو شیر بەمنداڵەکانیان بدەن ، ئەی ئەگەر هاتوو ڕێك کەوتن لەنێوانی خۆیاندا ژن و پیاوەکە وتیان با لەدووساڵ کەمتر بیبڕینەوە ئەگەر مەسلەحەتی منداڵەکە لەوەدا بوو وە زیانی پێ نەئەگەیشت ئەوە ئەتوانن ئەو ژن و مێردە تشاور و مشاوەرە و ڕاوێژ بکەن لەنێوان خۆیاندا بەیەکەوە تاوەکو بلێن شیری لێ ببڕنەوە یاخود نا .

بۆ نموونە : حاڵات دروست دەبێت زۆر لەدایکانمان و خوشکانمان لەو مەسەلەیەدا بەباشی تێناگا منداڵەکە ئەزیەتی شوێنی شیردانەکەی ئەدا کازی لێ ئەگریی و نارەحەت ئەبێت و ناتوانی بیداتی ،

[1] :سورة البقرة ، اية : ٢٣٣.

ئەو دایکەش ئەڵێت : من ناتوانم و تەحەمولی ئەوەم نیە بەپیاوەکەی ئەڵێت با بیبرینەوە لەشیر لەبەر ئەوەی بەباشی ئەم مەمکە وەرناگرێی ئەویش ئەزیەتم ئەدا من چی بکەم !!؟ ئەوە لەوکاتەدا مادەم وابێت تۆ بیبەرەوە ، یاخود بۆ نمونە خواردنی تر ئەداتە منداڵەکە بەشێوەیەك لەشێوەکان وایان پێ باشە کە وە لەوەزعێکدان کەوا شیر نەداتە منداڵەکە .

گرینگ ئایەتەکە باسی ئەوەمان بۆ دەکا (فَإِنْ أَرَادَا) ئەگەر ژن و پیاوەکە ویستیان (فِصَالًا) یانی منداڵەکە لە مەمکەوەرگرتن و شیرخواردن ببرنەوە (عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا) کە هەردووکیان رازی بوون (وَتَشَاوُرٍ)وە راویژیان بەیەکتریی کرد (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۗ).

ئەم سێ سورەتە لەقورئاندا باسی شورای تێدا هاتووە بەڵام لە سورەتەکانی (ال عمران و الشورى) پەیوەستە بەئموری موسلمانان بەگشتیەوە وە لەسورەتی البقرەدا پەیوەستە بە ژن و مێرد و منداڵەکەیانەوە .

ئەم سورەتە وەکو وتمان الله تبارك وتعالى دەفەرموویێ : (كَذَٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)[1] باسی ئەوە ئەکات کە ئەم قورئانە وەحییە لەلایەنی الله تعالى وە وە هاتووە بۆ پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) چۆن بۆ پێغەمبەرانی پێشوی ناردوە بەم شێوەیەش بۆ ئەوی ناردوە ، یاخود دەفەرموویی : (وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا)[2] یاخود دەفەرموویێ : (شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ)[3] یاخود (اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ)[4] .

بزانە ئەو خوایەیە کەوا کیتابی ناردوە بەحەق وەهەروەها عەدلاڵەتیشی ناردوە ئەبێت حوکمرانی پێی بکرێت وەنابێت ئەم قورئانە فرێبدرێتە سەر رەفەیەك و بەپەرۆیەکی سەوز دابخرێت و پێی بلێ مەکرێرەوە هەتا رۆژی قیامەت ! نەخێر یاخود بخرێتە سەر قەبرانەکان و بۆ مردوەکان بخوێنرێتەوە !

---

[1] :سورة الشورى ، اية : ٣.
[2] : سورة الشورى ، اية : ٧.
[3] :سورة الشورى ، اية : ١٣.
[4] سورة الشورى ، اية : ١٧.

نەخێر یاخود کەسەکە بۆخۆی دیراسەتی نەحو و صەرفی لەسەر بکات واز لەو خەلکە بێنی چۆن حوکمرانی ئەو خەلکە بکات !! خەریکی نەحو و صەرف بن لەژوورەکاندا و مزگەوتەکاندا بەس لەسەر جادە و کۆلانەکاندا وە لەناو شوێنی حوکمرانیدا قورئان وەلا بنرێت بەلکو قورئان بۆ ئەمە نەهاتوە بۆ حوکمرانی هاتووە (وَالْمِيزَانَ ۗ)میزان یانی عدل ئەبێت ئەم قورئانە لەناو خەلکیدا حوکمرانی بکات .

یاخود الله تعالی دەفەرموویی: (أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ۚ)[1] بزانە لێرەشدا باسی ئەوانە ئەکات الله تعالی کە غەیری ئەم شەریعەتی قورئانە ئەکەن بەشەریعەتێك و وە ئەبن بە هاوبەش پەیداکەر لەگەل الله تعالی دا وە ئەو کەسانەشی کەهەلیان ئەبژێرن وە کەتەشەریعیان بۆ ئەکەن ئەمانە کە لەغەیری الله تعالی وەرئەگرن ئەمانە شەریك بۆ الله تعالی پەیا ئەکەن ، وە ئەمە تەرکیز لەسەر شەریعەتی الله تعالی ئەکاتەوە.

یاخود الله تعالی دەفەرموویێ : ()چی ئەلێن : کافرەکان ؟ (أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ)[2] ئەلێن : ئەم قورئانە درۆیە و درۆکراوە بەدەمی الله تعالی وە ! تۆ بزانە ئەمانە بروایان بە الله تعالی هەیە بەس ئەلێن : ئەم محمدە (صلى الله عليه وسلم) درۆزنە وە ئەم قورئانەش هەلبەستراوە ! (والعياذ بالله) الله تعالی بۆخۆیی وەلامیان ئەداتەوە و دەفەرمووێی: ئەگەر الله تعالی بیویستایە چی ئەکرد (فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ)[3] الله تعالی بیویستایە خەتمی لەدلی تۆ ئەدا شتێك بەناوی الله تعالی وە بلاو بکەیتەوە چۆن ئەتوانی بەناوی خواوە بلاوی بکەیتەوە !! ئێمە خەتمان لەدلی تۆ ئەدا وە حەقمان دەرئەخست وە الله تعالی ئاگای لەهەموو ناخی دلەکانە .

---

[1] :سورة الشورى ، اية : ٢١.

[2] :سورة الشورى ، اية : ٢٤.

[3] :سورة الشورى ، اية : ٢٤.

هەر باسی وەحی ئەكات الله تعالى دەفەرموویی : (وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ)[1] ئەو درۆزنانە ئەو كافر و موشریكانە لەكۆن تاوەكو هەتا ئێستا وەتا وەكو رۆژی قیامەت دێن و ئەڵێن : محمد درۆ ئەكات ئەمە قسەی الله نیە و خۆیی هەڵی بەستوە ، جا ئەمانە دوو كەسن ، كەسانێكیان ئەڵێن : الله تعالى هیچ شتێكی وای نەناردوە ئەوانە ئیمانیان بە الله تعالى هەیە و دەڵێن : الله تعالى شتی وای نەناردوە ، وە كەسانێكیشیان بڕوایان بە خوا نیە ئەڵێن ئەم محمدە خۆیی هەڵی بەستوە ئەفسونەی رابردوانە یان ئەمە سودی لە ئەهلی كیتاب وەرگرتوە یان لەشاعیر و لەفەیلەسوفەكانی پێش خۆیی وەرگرتوە .

الله تعالى دەفەرموویی : (وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ) چۆن بۆ پێغەمبەرانی پێشوو وەحیمان كردوە ئەم رۆحە یانی ئەم قورئانەمان بۆتۆ كردوە یانی ئەم قورئانە رۆحە ،وە بەدەنی ئینسان بەبێ رۆح هیچ قیمەتێكی نیە وە ئینسانیش بەبێ قورئان هیچ قیمەتێكی نیە هەركەسێك لەناو دل و سنگیدا وە لەناو قەول و عەمەلیدا قورئانی تێدا نەبێت ئەوە ئەو كەسە لەحەیوان كەمترە لەلای الله تعالى هەروەكو خۆیی الله تعالى دەفەرموویێ : (أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ)[2] بۆیە دەفەرموویێ : رۆحمان بۆ ناردی (مِّنْ أَمْرِنَا)یانی لەلای ئێمەوە و لەلای خۆمانەوە ، (مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ)تۆ هەر نەت ئەزانی كیتاب چیە .

ئاوەرن بزانن پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دیراسەی سالانی چل ساڵی پێش پێغەمبەرایەتی بكەن بزانن رۆژێك لەرۆژان تەورات و ئینجیلێكی بەدەستەوە گرتوە بزانێ دیراسەی بكا هەتاوەكو ئەوان بلێن : لەتەورات و ئینجیلی وەرگرتوە ئەو پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم) ئاگای لێ نەبوە وەهەر خوێندەواریی نەبووە ئەوەیە موعجیزەكە ، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)كەس ناتوانی بیسەلمێنی كەوا لەسەرەتایی ژیانیەوە هەتاوەكو چل سالی تەمەنی رۆژێك لەرۆژان كیتابێكی بەدەستیەوە گرتبێ !! هەتاوەكوبلێن : تەورات و ئینجیلی بەدەستەوە گرتوە وە ئایەتەكەش بۆخۆیی دەفەرموویێ :

[1] :سورة الشورى ، اية : ٥٢.
[2] :سورة الأعراف ، اية : ١٧٩.

(مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ) تۆ نەت ئەزانی کیتاب چیە (وَلَا الْإِيمَانُ)نەت ئەزانی ئەوەی کە اللە تعالی دەینێرێ بەم کیتاب و بەم قورئانە نەت ئەزانی چیە ، (وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ)[1] بەڵام ئێمە ئەم قورئانەمان کردوە بەنور ، یانی ئەوەی قورئانی لەلا نەبێت لەتاریکی و لەشەوکوێریدایە ،(نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ)ئێمە هیدایەتی کەسانێك ئەدەین کە بمانەوێت وە تۆ رێگەی راست نیشانی خەلکی ئەدەیت ئەی محمد (صلی الله علیه وسلم).

کەواتە خۆشەویستانم بۆیە لەپێشدا سورەتەکەمان تەعریف و پێناسە کرد بۆ ئەوەی بزانی کەوا سورەتەکە هەمووی لەسەر وەحیی و ریسالەیە وەلەسەر پەیامەکەی اللە تعالی یە کە بۆ پێغەمبەری ناردوە (صلی الله علیه وسلم) وە سەیری ئەم حیکمەتە بکەن لێرەدا کە باسی شورا ئەکات ئەبێت بزانی شورا بۆچی باس ئەکرێت ؟! بۆ شتێك باس ئەکرێت کەوا نەصی لەسەر نەبێت کەوا دەقەێکی قورئان و حەدیثی لەسەر نەبێت بۆیە شورا نابێت موخالەفەی حوکمی اللە تعالی و پێغەمبەرەکەی (صلی الله علیه وسلم) بکات.

ئینجا بابێن گومراییەکانی ئەم بەناو ئیسلامیانە باس بکەین ئەو حیزبە بەناو ئیسلامیانەی کە ئەلێن : شورا و دیموکراتیەت یەکە ، ئایا دیموکراتیەت و شورا یەکە ؟! وەرن با جیاوازی بکەین لەنێوان دیموکراتیەت و شورادا ؟

بزانە دیموکراتیەت و شورا لەسەر چیە ؟!

١- مەصدەری تەشریع ،، لێرەدا سەرچاوەی هێز و سەرەچاوەی یاسا خەلکە ، بەڵام لەشورادا سەرچاوەی تەشریع اللە تعالی یە ، تۆچۆن جیاوازی نێوان و خەلکی ناکەی ئەی بەکوێردا بچن !! کەئەلێن : شورا و دیموکراتیەت یەك شتە و جیاوازی نیە ، بەلکو دیموکراتیەت بریتیە لە شیرك و گومرایی و صەنەمێك کە خەلکی ئەیپەرستێ ، اللە تعالی هەر لەم سورەتەدا پێمان دەلێت : (وَلَا

---

[1] سورة الشورى ، اية : ٥٢.

تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ ۖ وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ ۖ)[١] تۆ شوێن هەوا و ئارەزویی خەڵکی مەکەوە بەڵکو بڵێ من ئیمانم بەو کیتابەیە کە اللە تعالی ناردویەتیە خوارەوە وە من دەبێت کار بەم کیتابە بکەم تۆ چۆن ئەڵێت : شورا و دیموکراتیەت یەکە !!

ئەصلی دیموکراتیەت لەدوو کەلیمە پێك هاتووە یانی دەسەلاتی گەل یانی حوکمی گەل ئالەو رۆژانەدا بیستمان کەوا عەلمانیەکان لە بەناو ئیسلامیەکان ئەپرسن باشە ئێوە هاتنە سەرحوکم دین جێ بەجێ ئەکەن ؟! ئەوانیش دەڵێن : نەخێر ئێمە دەوڵەتی دینمان ناوێی ئێمە حوکمی ئیلاهیمان ناوێی !! بەڵکو ئێمە دەوڵەتی مەدەنیمان دەوێت.

دەوڵەتی مەدەنی : یانی ئەوەیە کەوا خەڵك حوکم بکات ئەوەیە کەوا ئارەزووەکانی خەڵکی بخرێتە پێش فەرمانەکانی اللە تعالی و پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)!! منیش دەڵێم : تخوا تۆ ناویی خۆت ئەنێی ئیسلامی !؟ تخوا ئەوە ئیسلامیە ؟! ئەی قور بەسەر ئەوەکەسەشی کەوا دەنگت بۆ ئەدا ئەمانە ئەوکەسانەن کەوا پێیان ئەوترێ : (المشركون في سبل لله) خۆیان تووشی شیرك ئەکەن ئەڵێن لەپێناوی خوادا باموشريك بين قەيناکە !! بەحیسابی خۆیان دەیانەوێ دینی اللە تعالی سەربخەن بەڵام کاتێك کە دێنە سەر قسە کردن لەسەر مەسەلەکە ، هیچیان ئامادەی ئەوەیان تێدا نیە شەرم ئەکەن لەبەردەمی عەلمانیەکان بڵێن : بەڵێ دینی اللە تعالی جێ بەجێ ئەکەین ، ئەمە ئەوەناگەیەنی من رازی بم بەوەی کەوا ئەوان بچنە پەرلەمان و دیموکراتیەت و هەڵبژاردنەوە ئەمە بەوەنایەتەوە کایە ئاگاداربن ، ئێوە بینوتانە لەقورئاندا هیچ پێغەمبەرێکی خوا (عليهم الصلاة والسلام) چوو بێت لەگەڵ خەڵکەکەیدا لەهەڵبژاردنێکدا و لە دیموکراتیێکدا وتبێتی با بزانین و بگەرێنەوە بۆ دەنگی گەل !! ئایا پێغەمبەر هەیە وای کردبێت !؟ نەخێر هیچ پێغەمبەرێك وای نەکردوە بەڵکو خەڵکانیان بۆلای خۆیان راکێشاوە نەك ئەوان بچنە سەر بیروبروای خەڵکاندا بەداخەوە ، اللە تعالی پێیان دەفەرمووێ : (وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ ۖ

[١] سورة الشورى ، اية :١٥.

وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ ۖ)[1] الله تعالى دەفەرموویێ : حوكم بكە بەوەی كەوا الله تعالى ناردوویەتی نەك بەوەی خەلكی ئەیلێت شورا و دیموكراتیەت جیاوازی زۆرە .

٢- حەلال و حەرام : لەدیموكراتیەتدا حەلال و حەرام بەدەستی خەلكە بەڵام لەئیسلامدا حەلال و حەرام بەدەستی الله تعالى یە ، الله تعالى چی حەلال كردبێت ئەوە حەلالە ئەوەی بلێت حەرامە ئەوە كافر ئەبێت ، وە چی حەرام كردبێت حەرامە وە هەركەسێك حەلالی بكات ئەوە كافر دەبێت بەپێچەوانەشەوە ، بەس لەدیموكراتیەت وانیە خەلك خۆی بەزۆرینەی دەنگ ئەلێت : ئەمە حەلالە و ئەمەشیان حەرامە !! .

٣- خەلكەكەی ناو ئەم مەجلیسە : لەناو دیموكراتیەت كافرو موسلمان عەرەق خۆر و زیناكار باش و خراپە بەهەرهەموو شێوازەكان كۆئەبنەوە ، بەس لەناو شوراداو وانیە ئەگەر ئەهلی عیلم و تەقوا و چاو پاك و دەست پاك نەبێت ئەوە ناتوانی لەناو مەجلیسی شورادا بێت .

٤- ئافرەتان : لەمەجلیسی شوردا بەئیجماعی ئەهلی عیلم نابێت ئافرەتی تێدا بێت ، برۆن بگەرێنەوە و سەیری كەلامی ئەهلی عیلم بكەن ، بەڵام لەناو دیموكراتیەت دا وانیە بەلكو ئێستا بەعكسەوە ئیسلامیەكان ئەوەندە شەرمەزارن لەبەردەمی عەلمانیەكان ژنەكان ئەخەنە پێش پیاوەكان لەكاتێكدا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموویێ : لەمزگەوتەكەی خۆیدا (وخير صفوف النساء آخرها وشرها أولها)[2] لەناو مزگەوتی پێغەمبەر بێت (صلى الله عليه وسلم)ئەلێت شەرترین واتا ئەجری كەمتر لەرێزی ئافرەتان ئەمە ناكا رێزی پێش پیاوان بەلكو مانای پێشی پێشی ئافرەتەكان كە لەپشتی پیاوانیشەوە و پشتی منداڵەكانیشەوەن چونكە بەهیچ شێوەیەك نەمان زانیوە لەحەدیثێكدا هەبێ ئافرەت و پیاو پێكەوە شان بەشان نوێژیان كردبێت لەناو مزگەوتی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەلكو ئافرەتان لەدواوە دانرون ، وە هەتاوەكو پێیان وتراوە كەوا لەماڵەوە نوێژەكەتان بكەن باشترە و خێری زیاترە لەمەككە بە ١٠٠هەزار نوێژە بەڵام

---

[1] :سورة الشورى ، اية :١٥.

[2] : روى مسلم في صحيحه عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ.

لەماڵەکەی خۆیی نوێژی بکردای ١٠٠ هەزار و زیاتریشی دەست دەکەوت ، لەمەدینە بە ١٠٠ نوێژە بەڵام گەر لەماڵەکەی خۆیی نوێژی بکردایە بە هەزار نوێژ و زیاتری دەست دەکەوت ، ئینجا کە دێتە مزگەوت پێی دەڵێت : (وخير صفوف النساء)چاکترین ریزی ئافرەتان لەناو نوێژدا (آخرها)کۆتاییەکەیەتی ، بەس لەلای عەلمانیەکان وانیە .

ئینجا ئەمە دائەنێن و ئەیکەن بە نەقد لەسەر الله تعالى وە دەڵێن : الله تعالى حەقی ئافرەتی نەداوە !! ئی تۆ خۆت کافر بکە و تەواو تۆ خۆت یەکلای بکەرەوە .

واتا ئەگەر بەراوردی بکەین لەنێوان شورا و دیموکراتیەت ئەم جیاوازیانە ئەبینین وە هەموو کەسێك ئەگەر لەقورئان و لەسونەتی صەحیح بکۆلێتەوە بەباشی ئەمانە رەچاو ئەکات و ئەیبینێت .

٥-ژمارەی حوکمرانیەتی ساڵەکان : دوو ساڵ جارێك یان چوار ساڵ جارێك کەوا لەناو دینی ئیسلامی ئێمەدا هەیە !! بەڵکو ئەم رێباز و رێچکەیە ئی یەهود و نەصارایە ئەمە ئەوروپا وئەمریکا هێناویەتە ناو موسڵمانان وە پێیان دەرخوارد داین وە موسڵمانانیش ملیان بۆ راکێشا بەداخەوە وە ئێستا ئەوان زۆر خۆشحاڵن ئەڵێن : ئەوە قورئان و دین و هەموو شتێکمان پێی فرێدان بەزمانی خۆیان دەڵێن : نابێت دەوڵەتی دینیان هەبێت !! بەڵکو وەرنەوە ناو پرۆسەکەی ئێمە ، دەی الله تعالى دەفەرمووییی : (وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ)[1] والله ی لێت رازی نابێت یەهود و نەصارا لێتان رازی نابن هەتاوەکو شوێنتان بکەون ، بەدەرویشانە شوێنیان بکەون نەك وەکو سەرکردە بەڵکو ئەبێت بەدەروێشانە شوێنیان بکەون وە هیچ کاتێك کوفر رازی نابێت موسڵمانێك سەرکردایەتیان بکات هەتاوەکو ببێت بەوانیش وە لەموسڵمانی خۆشی بشۆرێتەوە بلێت من لەئێوەم ناهێڵن ببێتە سەرکردەیان بەڵکو (حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ) الله تعالى دەفەرموویی : (قُلْ إِنَّ هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ ۗ)[2] بلێ رێبازەکەی الله تعالى ئەوە رێبازی راستەقینەیە ئەوانیتر پوچەڵە دواتر بە پێغەمبەر دەفەرموویێ : (صلى الله عليه

[1] سورة البقرة ، اية : ١٢٠.
[2] سورة البقرة ، اية : ١٢٠.

وسلم) (وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ)[1] ئەگەر شوێن ئەهواو ئارەزوویان بکەویێ وە شوێن بیروڕاو بۆچونی ئەوان بکەویی لەغەیری قورئانەکەی الله تعالى کە بۆیی ناردووی ئەوە کەس لەدەستی الله تعالى رزگارت ناکا !! وە نە سەرخەرێکت هەیە تۆ وە نە دۆستێکیشت هەیە .

هەر لەو سورەتەدا لەشوێنێکیتردا دەفەرمووێ : (إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ)[2] تۆ ستەمکار و زالمی ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم)ئەگەر تۆ شوێن ئارەز و ئەهوایان بکەویت .

باشە ئەگەر ئەوە بەپێغەمبەر بوترێ (صلى الله عليه وسلم) عەمر و زەید کێی یە !! ئەڵێن : هەموو قورئانی لەبەرە و هەموو دین ئەزانی ئینجا ئەو کەسە دەبێت بە دیموکراتی بۆمن !! ئەی قورت بەسەر ئەمە الله تعالى بەپێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وا دەلێت ، الله تعالى دەفەرمووێ : (لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ)[3] پێش ئەوە الله تعالى دەفەرمووێ : (وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ)[4] بۆتۆش و بۆ هەموو پێغەمبەرانی پێش تۆ وەحیمان کردوە ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر بێتو لەو رێبازەی الله تعالى لابدەی و شیرك بۆ الله تعالى بریار بدەن تۆش وهەموو ئەوانە هەرچیتان هەیە الله تعالى کارتان پوچەل ئەکاتەوە وە بۆ جەهەنەمی هەتا هەتایی ئەتان نێرێ .

ئێنجا دێن و موناقەشەم لەگەل ئەکەن و ئەلێن :فلان کەس هەموو قورئانی لەبەرە وە ئەلێن : فلان وایە ! ئێ قورئانەکەت چی ئەلێت : ئاخرئەگەر بەقورئانەکە کاری نەکرد چی لێ بکەین !!.

خۆشەویستانم ئێمە پێویستە بگەرێنەوە بۆلای رێبازی الله تعالى وە بۆلای سونەتی صەحیحی رسول الله (صلى الله عليه وسلم)وە هەموو شتێك هەردونیا نیە ، هەندێك کەس دەلێن : ئاخر کاکە بۆ

[1] :سورة البقرة ، اية : ١٢٠.
[2] :سورة البقرة ، اية : ١٤٥.
[3] :سورة الزمر ، اية : ٦٥.
[4] : سورة الزمر ، اية : ٦٥.

دونیاکەمان ، اللہ تعالی دەفەرموویێ : اللہ تعالی باسی کافران دەکا بۆمان و بەپێغەمبەری خوا (صلی اللہ علیه وسلم) دەفەرموویێ : مەخلەتێ بەکافران کەزەعامەت و دەسەلات و دارایی و چەك و سیلاح و سولطەیان هەیە بەوانە پێیان هەلمەخەلەتێ ئەوە شتیکی کەمە لەدونیادا داومە بەوان وە رۆژی قیامەت لەهەتا هەتایی جەهەنەمیان بۆ رادەخەم ، اللہ تعالی دەفەرموویێ : (لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ (١٩٦) مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (١٩٧))[١] هەموو شتێك دونیایە کاکە تۆ بیر لەدونیا بکەیتەوە ؟! تۆ وەرە بیربکەوە لەسەر ئیستقامە و ثەبات بیربکەرەوە لەوەی عەزابی اللہ تعالی گەورەترێکە لە عەزابی ئینسانەکان چ کێشەك هەیە با سزا بدرێی لەسەر ئەم دینە ، چ کێشەیەك هەیە با بکوژرێت لەسەر ئەم دینە ! ئی ئەی اللہ تعالی باسی کوشتنی نەکردوە لەسەر ئەم دینە !؟ اللہ تعالی باسی ئەوە کردوە کەوا کەسانێك ئەم دینە ئەگەیەنن وەلەسەریشی ئەکوژرێن ، اللہ تعالی دەفەرموویێ : (الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا)[٢] ئەوانەی پەیامەکانی اللہ تعالی ئەگەیەنن بەس لە اللہ تعالی ئەترسن و لەکەسیتر ناترسن ، ئەت کوژن با بتکوژن تۆ ئەچیتە بەهەشت إن شاءاللہ ئەوەت باشتر و سەربەرزیترە یاخود برۆیت و تەنازول بکەیت و بگەرێتەوە بۆ شیرك و گومرایی ، دەی با زینا حەلال بکەن بەزۆرینەی دەنگ بزانم پیاواتان ئەتوانی قسەیەك بکا ؟! ئەوە ئێستا واحەلال کراوە تۆ ئەبێت رازی بیت بە نەتیجەکەی بەس ئەگەر تۆ لەدەرەوەی ئەم مەشروعە بیت ئەلێت : نەخێر من رازی نیم .

پاشان تۆ هەر لەسەرتاوە ئەچیت و سوێند ئەخۆیت لەسەرەتاوە لەو قاعەیەدا دەلێت : سوێند بێت بەخوا و سوێند بێت بەو قورئانە من ئیحترامی ئەو دەستوری ئینسانە بگرم ئەگەر وانەلێت : ئەتکەنە دەرەوە و بەئەندامی ئەو پەرلەمانە وەرتناگرن ، دەی تۆ وەرە بیر بکەرەوە لەو سوێندەی کە تۆ خواردوتە !! ئەلێ : سوێند بێت بەخوا رێز لە دەستوری ئینسان بگرم ! یانی تۆ خۆت کافرکرد ، ئینجا تەئولیان بۆ دۆزینەتەوە و ئەلێن : لەدلی خۆتدا بلێ ئەگەر موخالەفەی شەرعی خوا نەکا !! دەی ئەگەر راست

---

[١] : سورة ال عمران .

[٢] :سورة الأحزاب ، اية : ٣٩.

دەكەی ئا بەم شێوەیە لەبەردەمی مەسئولەكانی پەرلەمان بلێ ئەگەر موخالەفەی شەریعەتی الله تعالی نەكا پێت ئەلێ برۆ دەرەوە ئێمە باسی شەرعی خوا ناكەین بەلكو ئێمە باسی دیموكراتیەت و رەئی گەل ئەكەین ! شەرعی خوای چی ئێمە بۆ لێرە دانیشتووین ئەی تۆ بۆچی هاتویتە ئێرە خۆ تۆ بەحوكمی گەل رازی بووی تۆ خۆت گێل كردوە ! باوای پێ بلێن !! .

پاشان زۆربەی زۆریان هاوار ئەكەن ئەلێن : لە ٩٥% خەلكی ئەم ولاتە موسلمانە منیش ئەلێم وەرە بزانم لە ٩٥%ی ئەم خەلكە رەئی دا بۆ الله تعالی و دینەكەی ؟! بیستوتانە لەهیچ شوێنێك كەوا بەم شێوەیە بكرێت ؟! ئێوە بۆ تێ ناگەن خەلك نایەوێ خەلكی ئەلێت : من ئیسلامم ناوێت بەلكو من دیموكراتیەت و لبرالیەت و شیوعی و ئەمریكی و ئەورووپیم دەوێت خەلكی وا دەلێت !! ئەمانە حەقیقەتن خۆنابێت بشاردرێنەوە نابێت خۆمانی لێ گێل بكەین .

الله تعالی لەم سورەتە پیرۆزەدا كەباسی ئەوەی كرد كە ئێمە وەحی مان بۆ تۆ كردوە بۆ ئەوەی تۆ خەلكی لەگومرایی تاریكی بكەیتە دەرەوە بۆ رووناكی نوری تەوحید و ئیمان ، الله تعالی تەهدید ئەكات و ئەفەرموویێ : ئەو خوایە ناردویەتی كەوا عەزیز و حەكیمە ، یانی ئەگەر وەری نەگرن ئەو خوایە تۆلەتان لێ ئەسێنی ، وەریشی بگرن بزانن كەوا هەموو حیكمەتێك لەقول و فەرمایشتەكانی الله تعالی دایە وە الله تعالی حكیمە وە هیچ شتێكی نیە بێ حیكمەت بێت ، وەنابێت تۆ تعقیب بە سەر حوكمی الله تعالی دا بكەیت ، نابێت تۆ بێت یاساكانی الله تعالی هەموار بكەیتەوە یاخود تەعدیلی بكەیت بلێت بەكەلكی ئەمرۆ نایەت ! بەكلك نایێت نیە بەلكو ئەوە ئینسانەكانە كەوا بەكلك نایەت ، ئێوە ئەگەر سەیری خۆتان بكەن ئەمرۆ ئێوە دەستورێك دائەنێن پێش ئەوەی جێ بەجێ بكەن دێن هەلی دەوەشێنەوە ، چونكە الله تعالی فەرموویەتی : (وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا)[١] لەغەیری الله تعالی وە بێت جیاوازی زۆری تێدا ئەبینی ، بەس لە الله تعالی وە نا ، لەلایەنی الله تعالی جیاوازییەكە تەنها ئەوەندەیە موسلمان قبولی ئەكات و كافرەكان قبولی ناكەن ، بۆیە دەبێت

[١] سورة النساء ، اية :٨٢.

خەلكی لەسەر ئەم ئەساسە تەقسیم و جیابكرێتەوە (هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُم مُّؤْمِنٌ)[١] ، والله ی بەگوێی خۆم گوێم لێی بوو ئەیانوت ئێمە ئەوە مەبەستم ئیسلامیەكانە ئێمە لەسەر ئەساسی كوفر وئیمان خەلكی دابەش ناكەین ، برۆ ئێستا بزانە كامیان خۆیی بە فەیلەسوف ئەزانی و كامیان خۆی بەگەورەترین داعی ئەزانی ئەم قسەیە ئەكات !! یانی خوایە بەقسەی تۆ ناكەین كوفر و ئیمانی چی نەخێر تۆ نازانی و تۆ حەكیم نیت ئێمە حەكیمین كەلەسەر ئەساسی مولتەزیم و نامولتەزیم جیائەكەینەوە !!ئەمە موستەلەحە چیە تۆ بۆ كەلیمە ئەگۆریی الله تعالی دەفەرمووێ : (هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُم مُّؤْمِنٌ).

الله تعالی لەم سورەتەدا باسی گەورەیی و عەزەمەتی خۆیی ئەكات وە باسی خراپی قەولی موشریكەكان ئەكات كە ئەلێن : الله تعالی كوری هەیە ، الله تعالی دەفەرمووێ : خەریكە ئاسمانەكان شەق ئەبن لەم سورەتەدا بۆمان باس دەكات ، بۆچی شەق ئەبن ؟! بۆ پارچە پارچە ئەبن ؟! لەترسا ، تخوا حەوت تەبەقەی ئاسمان بەم هەموو پاناتایە بترسی لەخوا تۆیی ئینسانی بێ دەسەلات لەكاتێكدا كە ئەگەر الله تعالی توشی یەك نەخۆشیت بكات رەزیل ئەبێ چەندانمان بینی بەرەزیلی رۆیشتن وە ئەو كەسانەی كە دەیانوت ئێمە لەبن نایەن الله تعالی لەبنی هێنان ئەمە لەبەر چاوی خەلكیش !! زۆرمان بینی دەیانوت ئێمە لەبن نایەن كەچی ئێستا لەبن هاتوون ، ئاسمان ئەترسی لەترسی الله تعالی تۆ چیت كەوا ناترسی ، الله تعالی دەفەرمووێ : خەریكە ئاسمانەكان شەق ئەبات لەترسی الله تعالی ، یاخود هەندێك لە ئەهلی عیلم دەلێن : لەداخی ئەو قسەیەی كە دەلێن : الله تعالی كوری هەیە !! .

ئەمە ئەهلی زەوی وادەلێن ! هەر لەوێدا الله تعالی باسی ئەهلی ئاسمانەكان دەكات كە مەلائیكەتەكانن تەسبیحات ئەكەن ئەلێن : (وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ)[٢] ئەو هەموو مەلائیكە لەئاسمان ئەلێن : سبحان الله خوایە پاكی بۆتۆ لەشەریك پاكی بۆتۆ لەشەریك كە ئەو موشریكانەی لەسەر زەوی ئەلێن : تۆ كورت هەیە كە ئەلێن : تۆ بەلكی ئەووەنایەت حوكمرانی سەر

[١] : سورة التغابن ، اية : ٢.

[٢] :سورة الشورى ، اية : ٥.

زەوی بکەیت کە ئەڵێن : نابێت ئەم قورئانە حوکمران بێت یا الله پاکی بۆتۆ لەشەریك ، یا الله پاکی بۆتۆ کە هاواری غەیری تۆ ئەکەن ، ئینجا ئەڵێن ، یا الله لە ئیماندارانی خۆش بیت ئەلێرەدا دەفەرمووێی : (وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ) ئەمە بۆ هەموو سەرزەویی نیە ئاگاداربە مەبەستەکە لەئایەتیتردا دەفەرمووێی : (الَّذِينَ آمَنُوا) ئەوانەی ئیماندارن ! ئەی ئەوانەی کەوا ئیماندار نین ؟! داوای لێخۆشبوونی بۆ ناکرێت هەتا وەکو بۆ پێغەمبەرانیش نیە کەوا داوای لێخۆشبوون بکەن بۆ کافران و موشریکان .

لەدواتردا سورەتەکە باسی ئەوەمان بۆ دەکات کە دینی سەر زەوی لە یەکەمەوە تاوەکو کۆتایی بەس ئیسلام بووە ودینی هەموو ئەو ئومەتانەی کەوا هاتوون لەهەموو سەردەمەکان لەباوکە ئادەمەوە تاوەکو پێغەمبەر محمد (عليهم الصلاة والسلام)هەموویان دینی ئیسلام و یەکخوا پەرستی بووە بەڵێ شەریعەتەکانیان جیاوازی تێدابووە بەڵام بیروبروا و عەقیدەیان یەك بووە ، کەئەویش ئەوەیە دەبێت تەنها الله تعالى بپەرسترێت وە دەبێت تەنها شەریعەتەکەی الله تعالى پەیرەو بکرێت وە دەبێت تەنها الله تعالى هاواری بۆ بکرێی وە هانای بۆ ببردرێت وە تەوکلی لەسەر بکرێت وە ئەبێت نوێژی بۆ بکرێت و رۆژووی بۆ بگیرێت وە زەکاتی لەپێناویدا بدرێت وە حەجی بۆ بکریت وە عومەری بۆ بکرێی وە عیباداتی بۆ ئەنجام بدرێت وە حوکمرانیەت هەمووی دەبێت لەسەر ئەساسی ئەم دینە بێت ، وە دینی ئەهلی لەسەر زەوی یەك دین بووە ، ئەما کە کاتێك ئێستا ئەبنین ئەڵێن : یەهودیەت و نەصرانیەت و بوذیی فلانیەت و فلانیەت ئەمە لەلای الله تعالى قبول نیە بەڵکو الله تعالى دەفەرموویی : (إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ۗ)[1] یەك ئایەتیش نیە الله تعالى رازی بوویێت بەکەلیمەی یەهودیەت و نەصرانیەت بەڵکو خۆیان ناوی خۆیان ناوە یەهودیت و نەصرانیەت وەکو الله تعالى دەفەرمووێی : (الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ۚ)[2] ،لەبەر ئەوە الله تعالى دینی هەموانی داناوە بە ئیسلام وەکو پێناسەی ئەکرێت بە : (هو الاستسلام لله بالتوحيد والانقياد له بالطاعة والبراءة من الشرك وأهله .) هەموو کەسێك ئەگەر ئەم سێی

[1] :سورة ال عمران ، اية : ١٩.

[2] :سورة المائدة ، اية : ٨٢.

دانەی تێدا نەبێت هەزار نوێژو رۆژو و عیبادەتی زۆر بکات بلێت بروام بە الله یە هیچ سودی نیە چونکە ئێمە پێ دەلێن : تۆ لەشەیطان زیاتر ئیمانت بە الله تعالى نیە لەکاتێکدا نقیاد نەبوو بۆ ئەمرەکەی الله تعالى .

ئادەی بزانم کێیتان لە شەیطان زیاتر ئیمانی بە بەهەشت هەیە ؟! وە ئیمانی بەرۆژی قیامەت هەیە ؟! ئەوەتا بەنەص الله تعالى پێی دەفەرمووێ : (فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ)[1] دەبرۆ دەرەوە مادەم تەکبورت کرد لە تاعەتی من برۆ دەرەوە ، یانی بەهەشتی بینیوە ، ئەتوانی ئەو ئینکای بەهەشت بکات ؟!

لەولاوە مەجموعەیەك سوفهاء دێن ئەو کەسە دەلێت : خوا تۆ چۆن پێی دەلی کافر !! ئێ مادەم تۆ بەشەیطانیش بلێ کاك شەیطانی موسلمان ! ئی خۆ ئەو لەو زیاتر ئەلێت خوا وە دەلێت : (إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ)[2] لەوطاغوتانەتان بیستوە رۆژێك بلێن (إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ)؟ کەواتە ئەبێ بزانی ئیسلام یانی چی ، ئیسلام هەر ئەوە نیە بلێ بروام بەخوا و بەبەهەشت هەیە ، یاخود سەیر ئەکەیت بەداخەوە شتەکان ئەوترێت بەلام شیرك ئەکات یاخود منقاد نابێت بۆ تاعە واتا ملکەچی پەیرەوی فەرمانەکانی الله تعالى نابێت وە یاخود بەرائەت ناکات لە شیرك و ئەهلی شیرك ، منیش ئەلێم : واللە تۆ نوێژ بکە و رۆژوو بگرە و یەکخوا پەرستبە بەس بلێ من عیلاقەی کافرەکانم نیە وەکو چەندەهامان بیست لەم رۆژگارە دەیوت من یەهودی و نەصارا کافر ناکەم ! خۆ ئێمە لەسەر تۆ رانەوەستاوین تاوەکو کافری بکەین !! بێ عەقل الله تعالى ئەوانەی کافر کردوە وەتۆش کافری چونکە ئەوان کافر ناکەیت ، الله تعالى دەفەرمووێ : (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ)[3] نەك هەر کافرن بەلکو جەهەنەمین وە پیسترینی کەسی سەر زەوین الله تعالى بەم شێوەیە دەفەرموێ ، وە لەئایەتیکیتردا دەفەرموویی : (لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ ۘ)[4] جەنابت ئەلێ من کافری ناکەم ؟! بۆ چونکە پەیرەویی لەدەولەتی مەدەنی ئەکەیت لەو دەولەتە

[1] :سورة ص ، اية : ٧٧.

[2] :سورة الحشر ، اية : ١٦.

[3] : سورة البينة ، اية : ٦.

[4] : سورة المائدة ، اية : ٧٣.

دابەش کردن لەسەر ئەساسی کوفر و ئیمان نیە بەلکو لەسەر ئەساسی تەکنۆت کوراتە با ئەوە پسپۆر بێت با ئیمانیشی نەبێت .

الله تعالی لەم ئایەتانەدا لەسورەتی شوردا زۆر ئینزاری موشریکەکانی کردوە وە داوامان لی دەکا کەوا ئیستجابە بۆ فەرمانەکانی الله تعالی بکەین وە پێمان دەلێت : (اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ)[١] ئێوە ئیستجابە بکەن بۆ الله تعالی پێش ئەوەی رۆژێك بێت کەوا گەرانەوەی نیە وە ناگەرێتەوە جارێکیتر .

وە الله تعالی کۆتایی سورەتەکە بەوە دەهێنی کە وەکو باسمان کرد وەکو دەفەرموویێ : (وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا)[٢] الله تعالی باسی وەحی ئەکات ، لەسەرەتای سورەتەکە وە لەناوەراستی وە لەکۆتایی سورەتەکەشدا هەر باسی وەحی بوو وە باسی تەهدیدی موشریکین بوو لەسەر ئەساسی ئەوەی کەوا باسی شوێن پەیامەکەی الله تعالی نەکەوتن .

(وصلى الله وسلم على نبينا محمد ، وعلى آله وصحبه وسلم)

[١] : سورة الشورى ، اية : ٣٨.
[٢] :سورة الشورى ، اية :٥٢.

بسم الله الرحمن الرحيم

حم (١) عسق (٢)

مانای ئایەتەکان :

الله تعالى دەفەرموویێ : (حم (١) عسق (٢))ئەمانە بریتی بوون لە ئەو حوروفانەی کە باسمان کردوە کە حروفی مقطعەن وە إبن کثیر (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) لەسەرتای سورەتی البقرە باسی بۆ کردووین وە فەرمووی زۆرینەی زانایان ئەڵێن : بەس الله تعالى ئەزانی مانای چیە .

وەپاشان جیاوازی و ئیختلافی ئەهلی علمان بۆ نەقل ئەکات لەوشوێنی خۆیدا لەسەرەتایی سورەتی البقرە کە دەفەرموویێ : هەندێك لە ئەهلی عیلم وتویانە ئەمانە ناوی سورەتەکانن ، وە هەندێك وتویانە ناوی الله تعالى ن ، وە هەندێك وتیانە : ئەمانە دەلیلی ئیعجازی قورئانن ، بەم شێوازە زیاتر ئەم ڕەئی کۆتاییەی هەلبژاردوە وە دەلێت : شیخ الاسلام إبن التیمیە لەگەل جمولەیەك لە محققین (ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) ئەمەیان پێی پەسەند بووە کە بلێن : ئەم حروفە موقەطعانە بریتین لەوەی کە الله تعالى ئەفەرموویێ : بەخەلکانی ئەوکاتە وە تا رۆژی قیامەتیش کە دەلێن : ئەم قورئانە لەلای الله تعالى وە نەهاتووە ئەوە الله تعالى لەم حەرفانەدا ئەم قورئانەی هێناوە دەی ئێوە قورئانێك دروست بکەن ئەگەر ئێوە راست دەکەن ، واتا تەحدایە بۆ عالەم وە ئیعجازیشە ، وە کەسیش نەیتوانیوە بیهێنی و ناشتوانی بیهێنی .

إبن کثیر دەفەرموویێ :

(حم (١)عسق(٢))

(قد تقدم الكلام على الحروف المقطعة)وەکو وتمان لەسەرتایی قورئان قسەمان کرد لەسەرتایی سورەتی البقرە ئەوە بوو ئێمەش بەکورتی باسمان کرد .

پاشان دەفەرمووێی : (وقد روى ابن جرير ههنا أثرا غريبا عجيبا منكرا) ئیمامی ئەحمەد شاكیر له تەلخیص و كورت كراوەی تەفسیری إبن كثیر كه عمدة التفسیری ناوه ئەم شتانەی كه بەم شێوەیه بیت حذفی كردوه لەتەفسیرەكەیدا هەر كاتێك بێته سەر ئەم باسانه ئەگەر موزوع و زەعیف و ئیسرائیلات بێ حەذفی دەكات و باسی ناكات .

إبن كثیر خۆیی دەلێت : (أثرا غريبا عجيبا منكرا) واتا إبن جرير شتێكی بۆ ئێمه نەقل كردوه كه زۆر غەریبه و زۆر شتێكی مونكەره یانی بەراستی باطله وەكو محقیق دەلێت : (باطل لا يصح هذا الخبر الإبن عباس ولا لحذيفة وهو منقطيع أبطل إبن المنذير لم يقبل إبن عباس) ئێستا باس بابەتەكه ئەكەین بۆ ئەوه نا خەلك بزانی ئەمه شتێكی وایه و راسته بۆ ئەوەی بزانی كه ئەگەر بێتوو بیستت بلێ ئەمه باطله و ئەمه شتی وانیه ، تەبعەن إبن كثيریش بۆیه ئەمەی باس كردوه وه لەدوای ئەوه إبن كثير خۆیی محدیث بووه وه لەهەمان شێوه باسمان كرد و وتمان حوكمی بەسەر ئەحادیثدا داوه وەكو وتمان.

پیاویك هاته لای إبن عەباس (ڕەزاو ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت)(قال له وعنده حذيفة بن اليمان رضي الله) وه حوذیفەی كوری یەمان لەلای دانیشتبوو پیی وت : (أخبرني عن تفسير قول الله تعالى "حم عسق") وتی : هەوالم بدەرێی وه ئەمه چیه مانای ئەم ئایەته ؟

(قال فأطرق ثم أعرض عنه)فەرموویی : (أطرق)یانی سەری داخست بەلاس سینگی دواتر رووی لەكابرا وەرگێرا و جوابی نەدایەوه .

(ثم كرر مقالته)دیسان كەسەكه پرسیاری لێ كردەوه ئەم ئایەته یانی چی ؟

(فأعـرض عنه فلم يجبه بشيء وكره مقالته)جوابی نەدایەوه وەپێشی ناخۆش بوو كه ئەم پرسیارەی كرد .

(ثم كررها الثالثة)سێ یەم جار پرسیاری کرد ؟

(فلم يحر إليه شيئا)دیسانەوە جوابی نەداوە .

(فقال له حذيفة رضي الله عنه أنا أنبئك بها) حوذیفە دەفەرموویی وتی وەرە من پێت بلێم : (قد عرفت لم كرهها)من زانیم إبن عەباس پێی ناخۆشە ئەمە بۆتۆ تەفسیر بکات(نزلت في رجل من أهل بيته يقال له عبدالإله وعبدالله) ئەمە لەحەقی کەسێکدا هاتوە کە لەئال و بەیتی ئەودایە کەناوی (عبدالإله يان عبدالله)یە (ينزل على نهر من أنهار المشرق تبنى عليه مدينتان)ئەمە چوو بۆلای رووبارێك کە لەرووبارەکانی ئەهلی مەشریق بووە وە دوو شار لەسەر ئەو رووبارە بوون ، دیارە ئەو رووبارە بەناوەندیاندا رۆیشتوە ، (يشق النهر بينهما شقا)رووبارەکە شارەکەی کردبوو بەدوو بەشەوە ، یاخود دوو شار کە کاتێك رووبار بەنێوانیاندا ئەروا جیا ئەبنەوە ئەبێت بەدوو شوینی جیاواز ،

(فإذا أذن الله تبارك وتعالى في زوال ملكهم وانقطاع دولتهم ومدتهم بعث الله عز وجل على إحداهما نارا ليلا) الله تعالى مەشیئەتی وابوو وە ئیزنی وابوو کەوا ئەو شارە لەناو بەرێت و مولکیان نەمێنی وە دەولەتیان نەمێنی و شارەکەیان خاپوور بێت بۆیە ئەلێت : الله تعالى یەکێکیانی بەشەو هەرسووتاند ، (فتصبح سوداء مظلمة وقد احترقت)رەش بوو وە سوتا هیچی نەما ، (كأنها لم تكن مكانها)وەکو ئەوەی کە لەپێشتر هەر نەبووە ، ئەوە یەکێکیان رۆیی ، (وتصبح صاحبتها متعجبة)بەیانی بەشەکەی ئەملا زۆری پێ سەیر بوو کەوا ئەم شارە چی لێهات ؟ (كيف أفلتت؟)ئەی باشە ئەم چۆن رزگاری بوو ؟! شارەکەیتر هەمووی سوتا ئەم شارەیتر چۆن رزگاری بوو (كيف أفلتت؟)چۆن رزگاری بوو ؟! (فما هو إلا بياض يومها ذلك)ئەویش ئەوەندەی نەخاند هەر رۆژی رووناکی ئەو رۆژە بوو ، (حتى يجتمع فيها كل جبار عنيد عنيد منهم)هەتا هەر یەکێك لەستەم کاران وە لەزۆردارانی ئەو شوێنە هەموویان لەوێ کۆبوونەوە ، (ثم يخسف الله بها وبهم جميعا)خوای گەورە بەم جۆرە هەموانی لەناو برد و خەسفی کردن .

ئینجا وتی (فذلك قوله تعالى "حم عسق)ئەمەیە ئایەتەکە یانی (یعني عزیمة من الله تعالى وفتنة وقضاء حم عين)یانی عەزیمەتە لەلایەنی الله تعالی وە کە ئەو دووانە لەناو بەرێت وە فیتنە و ئیختبار وە عەزاب و ئازارێکی زۆر وە قەزایەکی زۆر توند و بەئێش لەپر بۆ ئەوان ئەمە (حم ، عسق)ە ، کەیە .

(عین)ئەی ئەمە (یعني عدلا منه)ئەمە بەعەدالەت بوو الله تعالى بەزولم وای لێ نەکردن بەلکو بەعەدالەت وای لێکردن لەبەر ئەوە موستەحەقی ئەوەبوون .

ئەی (سین) (یعني سیکون)یانی دەبێت ، ئەی ق (ق)یانی (یعني واقع بهاتين المدينتين)ئەمە روو ئەدا بەو دوو شارە .

ئەمە ئەثرە عەجیب و غەریبەکەیە کە باطلە ئەمە وە ئەصلی نیە ئەم شتە بەداخەوە کەوا ئەم جۆرە بابەتانە کەوا بلاو دەبێتەوە ، بەڵام سەیر لەوەدایە کەوا مامۆستایانێکمان هەن ئەم جۆرەشتانە ئەخوێنەوە بۆ خەلکی وە تەنها بەیانی ئەکەن نالێن ئەوە دەرجەی حەدیثەکەیە ، بەس تەنها دەلێن : إبن کثیر وای وتوە ! ئی تۆ بلێ إبن کثیر ئەلێت : باطلە ئەم ئەثرە ئەلێت : (المنكر و عجيب و باطل)وەکو زۆرلەو ئەحادیثانەی کەوا بەداخەوە مامۆستایان ئەچن لەکتێبەکاندا بەبێ ئەوەی کەوا دەرەجەکانی نوسرابێت ئەیخوێنەوە وە شارەزاییان لەدەرەجەی حەدیث نیە وەلەسەر مینبەر بۆ خەلکی باسی ئەکەن وە مەصدەری ئەو هەموو عەقیدە پروپوچەی کە خەلك هەیەتی لەو جۆرە حەدیثە باطل و مەوزوع و لاصل لە یە .

إبن کثیر دەفەرمووێی : (وأغرب منه ما رواه الحافظ أبو يعلى الموصلي في الجزء الثاني من مسند ابن عباس رضي الله عنه) لەمیش غەریبتر ئەوەیە کەوا ئەبو یعلی موصلی باسی کردوە لە أبو معاویەوە (عن أبي معاوية قال: صعد عمر بن الخطاب رضي الله عنه المنبر) عومەری کوری خەتاب (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) چووە سەر مەینبەر.

(فقال: أيها الناس هل سمع منكم أحد رسول الله صلى الله عليه وسلم يفسر "حم عسق") ئیمامی عومەر (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) فەرمووێی : گوێتان لەپێغەمبەر بووە (صلى الله عليه وسلم) یەکێك لەئێوە کەوا تەفسیری ئەمەی کردبێت ؟!

(فوثب ابن عباس رضي الله عنه فقال أنا) إبن عەباس (رەزا وڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) فەرمووێی : بەلێ من گویم لێ بووە .

(قال حم اسم من أسماء الله تعالى)إبن عەباس فەرمووێی : (حم) ناوێکە لەناوەکانی الله تعالى .

(قال فعين؟)فەرمووێی : ئەی عین ؟

(قال عاين المولون عذاب يوم بدر)فەرمووێی : یانی ئەوانەی کەوا پشتیان هەلکرد لەدین و ئیمان عەزابی رۆژی بەدەریان بەچاوی خۆیان بینی .

(قال فسين؟)فەرمووێی : ئەی سین؟

(قال سيعلم الذين ظلموا أي منقلب ينقلبون)فەرمووێی : ئەزان لەداهاتوودا ئەوانەی کەوا کافر و موشریکن کەوا الله تعالى چۆن قلپیان ئەکاتەوە و چۆن لەناویان ئەبات .

(قال فقاف؟)فەرموویی: ئەی قاف ؟

(فسکت)دەفەرمووێی :بێ دەنگ بوو .

(فقام أبو ذر) ئەبو ذەر وتی : (ففسر كما قال ابن عباس رضي الله عنهما) ئەبو ذەریش بەم شێوەیەی تەفسیر کردەوە وەکو إبن عەباس (ڕەزاو ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) بەس کە گەیشتە قافەکە ، (وقال قاف قارعة من السماء تغشى الناس.) واتا عەزابێکی داچلکێنەر لەئاسمانەوە بۆ خەلکی هەمووی دەگرێتەوە .

ئەم ئەثەرەش باطله و راست نيه، موحقيقى كيتابەكە دەلێت : (فى الحسن بن يحيي الخشن وهو ضعيف والمعاوية ولم يدرك عمره ولم إبن عباس) سيوطى لەتەفسيرەكەيدا وتويەتى ضعيفه .

كَذَٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٣) لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (٤) تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (٥) وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ (٦)

الله تعالى دەفەرموويێ :

كَذَٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٣)

الله تعالى دەفەرموويێ : چۆن بۆ پێغەمبەرانى پێش تۆ وەحى مان كردوە بەم شێوەيەش بۆتۆ وەحيمان كردوە ئەى محمد (صلى الله عليه وسلم) وە فەرموودەى خۆيى ناردوە بۆلايان تاوەكو بەپێى ئەو فەرموودەيە عيبادەت و حوكمرانى لەسەر ئەم زەوييە بكەن ،(وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)بۆتۆ و ئەوانەى پێش تۆ لەلايەنى خوايەكەوە هاتوە كە عەزيزە و باڵادەستە وە ئينتقام دەسێنى لەكەسێكدا كە بەگوێى نەكا ، وە حەكيم و كارزانايە وە كارەبجێى يە وە هەموو قەول و فيعلەكانى الله تعالى لەجێ گاى خۆيەتى .

بۆیە نابێت تۆ بلێی ئەمە پێویستە ئێستا چاو بەسەریدا بخشێرێتەوە مادەم خوا وتوویەتی !! تۆ حەدی ئەمەت نیە لەبەر ئەوەی الله تعالى حەکیمە ، تۆ ئەگەر بڕوات بەوە نەبێ کە یەکێك لەناوەکانی الله تعالى حەکیمە وەیەك لەسیفەتەکانی حیکمەتە ئەوە تۆ کافر دەبیت ئەوکاتە ، هەر لەو شوێنە تۆ خۆت بەموسڵمان حیساب مەکە چونکە تۆ چاوت گێرایەوە بەفەرمانەکانی الله تعالى (والعیاذ بالله).

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (٤)

الله تعالى دەفەرموێ : (لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ) هەرچی لەئاسمانەکان و زەویداهەیە هەمووی ئی خۆیەتی وە خۆی دروستی کردوە ، بۆیە بزانە خوا هەبوە کەس نەبووە ، پاشان الله تعالى ئەم مەخلوقاتەی دروست کردوە وە ئەمە ئی خۆیەتی ئەیەوێت بە مەشیئەت و ئیرادەی خۆیی ئەبێ ئەم زەوی وئەم ئاسمانە و ئەم خەلکە بڕوات بەرێوە کە خۆیی دەیەوێت وە هەرکەسێك وانەکات تەبعەن ئەمەش هەر بەمەشیئەتی الله تعالى واناکات بەڵام الله تعالى تۆڵەی لێ ئەسێنی ، (وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ) الله تعالى بەرزە الله تعالى مەزنە وە الله تعالى لەئاسمانە وە الله تعالى خاوەنی گەورەیی و خاوەنی مەزنەتیە .

تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (٥)

الله تعالى دەفەرموویی : (تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ) ئاسمانەکان لەسەر یەکدی خەریکن پارچە پارچە دەبن ، وەك وتمان هەندێك دەڵێن : لەبەر گەورەی و عەزەمەتی الله تعالى وە لەترسی الله

تعالى ، وه هەندێکیش لەئەهلی عیلم دەڵێن : لەبەر ئەو قسەیەی کەوا کافرەکان ئەڵێن : خوا کوری هەیە .

(وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ) مەلائیکەتەکان لەئاسمان ئەڵێن : پاکی بۆ خوا لەشەریك وە پاکی بۆ خوا لەعەیب وە پاکی بۆخوا لەزولم وە پاکی بۆخوا لەهەموو کەم و کورییەك وە سوپاسی الله تعالی ئەکەن شەو و رۆژ بەبێ ماندووبوون و بەبێ بێزاربوون ، (وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ) وە داوای لێخۆشبوون دەکەن بۆ ئیماندارانی ئەوانەی تەوبە ئەکەن و ئەگەرێنەوە .

الله تعالی دەفەرموویێ : (أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) جا بزانن ئەو خوایە غفور و رەحیمە.

غفور : ناوێکە لەناوەکانی الله تعالی وە سیفەتی مەغفیرەتی تێدایە کە الله تعالی لەگوناهی بەدەکەی خۆش دەبێت وەسزاشی نادات .

رەحیم: ناوێکە لەناوەکانی الله تعالی سیفەتەکەی رەحمەتە ، کەوا الله تعالی رەحم بەو بەندەی دەکات و ئەیخاتە بەهەشتەوە کە ئەم خوایە دلۆڤان و بەبەزەییە .

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ (٦)

الله تعالی دەفەرموویێ : (وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ) ئەو کەسانەی لە غەیری الله تعالی دۆستیان گرتۆتە خۆیان و دەیان پەرستن وە ئیتاعەیان ئەکەن ئەوە الله تعالی کار و کردەوەی ئەوانە ئەژمار ئەکات و ئەژمێری لەسەریان وە بۆیان هەڵدەگرێت ، (وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ) تۆ وەکیل نیت بەسەر ئەوانەوە ، واتا تۆ پارێزەر نیت بەسەر ئەوانەوە ، تۆ لەبری ئەوانەوە نیت ، تۆ بەس بگەیەنە .

تەبعەن ئەمە بەس لەفەترەی مەککەدایە وە کاتێکیش لەفەترەی مەدەنیدا کەکاتێك الله تعالی ئەمری پێکرد کەوا قیتالی موشریکەکان بکات پێی فەرموو : (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ

عَلَيْهِمْ ۚ)[1] ئەما لەفەترەی بێ دەسەلاتیدا تۆبەس بگەیەنە وەکو الله تعالی دەفەرموویێ : (وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ)[2]

إبن كثير دەفەرموویێ :

كَذَٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٣)

(وقوله : (كَذَٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) أي : كما أنزل إليك هذا القرآن ، كذلك أنزل الكتب والصحف على الأنبياء قبلك .)چۆن ئەم کیتابەی بۆتۆ نارد وە چۆن ئەم قورئانەی بۆتۆ نارد ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) بەم شێوەیە کیتاب و صحفەکانی بۆ پێغەمبەرانیتریش ناردوە ، لەبەر ئەوە پێغەمبەران لەخۆیانەوە هیچیان نەوتوە بەلکو بەکیتابی الله تعالی عیبادەتیان کردوە و موعامەلەیان لەگەل خەلکیدا کردوە وە ئێوەش دەبێت وابکەن .

(وقوله : (اللَّهُ الْعَزِيزُ) أي : في انتقامه) الله تعالی بالا دەست و زالە وە بەئینتقامە ، (الْحَكِيمُ) في أقواله وأفعاله .) الله تعالی یەك لەناوەکانی حەکیمە وە کار بەجێ یە لەهەموو وتەکانی وە لەهەموو فەرموودەکانی وە لەهەموو کارەکانیدا .

إبن كثير ریوایەتێکمان بۆ دەهێنێ دەفەرموویێ : (قال : الإمام مالك - رحمه الله - عن هشام بن عروة عن أبيه ، عن عائشة)ئیمامی مالك (ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) لە عروەوە ئەویش لەباوکیەوە

[1] : سورة التوبة ، اية : ٧٣.

[2] :سورة النور ، اية : ٥٤.

ئەویش لە عائیشەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لىٚ بێت) دەفەرمووێی : (أن الحارث بن هشام سأل رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فقال : يا رسول الله ، كيف يأتيك الوحي ؟)حاریثی کوری هیشام پرسیاری لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کرد و فەرمووێی : ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) چۆن وەحیت بۆ دێی ؟ چۆن نیگاکەی الله تعالى ت بۆ دێی ؟ وە چۆن الله تعالى قسە لەگەل تۆ دا ئەکات ؟!

(فقال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " أحيانا يأتيني مثل صلصلة الجرس) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : جار و بار واتا هەموو کاتێك وانیە جارو بار دێت وەکو صەلصەلەی جەرس وەکو لێرانەوەی دەنگی ئاسان بەئاسان ئەوە صەلصەلەی پێ دەوترێی لەزمانی عەرەبیدا ، ئەهلی عیلم باسی صەل صەلەمان بۆ دەکات صەل صەلە بریتیە لەدەنگ دانەوە لە زەرنگە زرنگە کردن واتا دەنگی ئاسان بەئاسان دادان ، جا لێرەدا دەلێت : (صلصلة الجرس) وە هەندێك لە ئەهلی عیلم وتویانە : دەنگی بالای مەلائیکەتەکان بووە ، (وهو أشده علي) ئەمە لەهەموویان قورستر بووە لەسەرم (فيفصم عني) دواتر لیم جیادەبێتەوە (قد وعيت ما قال .) ئەوەی کە پێم وترا هەمووی وەرم گرت و لەبەرم کرد .

پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی : (وأحيانا يأتيني الملك رجلا فيكلمني) جارو باریش لەسەر شێوەی پیاوێك دێن قسەم لەگەلدا ئەکات (فأعي ما يقول)تێ دەگەم ئەوەی کە دەیلێت ، وەکو حەدیثەکەی کە هەمووتان بیستوتانە کە جوبرایل لەسەر شێوەی کەسێك هات کە مشهورە بە حەدیثی جبريل الطويل لەبارەی دینی ئیسلام و ئیمان و ئیحسانەوە کە پرسیار لەپێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کرد.

(قالت عائشة فلقد رأيته ينزل عليه الوحي في اليوم الشديد البرد)عائیشە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لىٚ بێت) دەفەرموویی : جاری وا وەحی بۆ هاتوە کەوا زۆر زۆر سارد بوە ئەو کاتەی کە وەحی بۆهاتوە

(فيفصم عنه)ئەو کاتەی کە لێ جێ بۆتەوە ،(وإن جبينه ليتفصد عرقا .) ناو چەوانی عەرەقی پێدا ئەهاتە خوارێی ، ئەوەندە قورس و ئەوەندە گەرم ئەبوو پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم)[1]

إبن کثير ريوايەتێکيترمان بۆ دەهێنی لە ئيمامی طەبەرانيەوە لەحاريثی کوری هيشام هەمان ئەو حەديثە (أنه سأل رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : كيف ينزل عليك الوحي ؟ فقال : " مثل صلصلة الجرس) پرسياری کرد لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) چۆن وەحيت بۆ دێت ؟

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : وەکو صەلصەلەی جەرس وەکو زرەزری جەرەس لەپێشدا ئەم دەنگە دێت دواتر وەحيەکەم بۆ دێت پێش وەحيەکە ئەم دەنگە دێت وەکو ئاگادارکردنەوەيەك وە وەکو ئامادەبوونێك بۆ هەلگرتنی وەحيەکە ،(فيفصم عني وقد وعيت ما قاله) کە لەسەرم لا دەچێت ئەزانم کەوا چی وت و لەبەری ئەکەم .

(قال : " وهو أشده علي)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی : ئەوە لەسەرم زۆر زۆر قورسە لەهەموويان زياتر .

(قال : " وأحيانا يأتيني الملك فيتمثل لي فيكلمني فأعي ما يقول " .)[2]پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی : جارو باريش مەلائيکەکە دێت قسەم لەگەل دا ئەکات وە ئەزانم ئەلێت چی .

أبن کثير ريوايەتێکيترمان بۆ دەهێنی لەئيمامی ئەحمەدەوە لە عبدالله کوری عەمرەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى يان لێ بێت) دەفەرمووێی : (سألت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فقلت : يا رسول الله ، هل تحس بالوحي ؟)پرسيارم کرد لە پێغەمبەری خوا(صليا لله عليه وسلم) پێم وت : ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)تۆ کاتيك وەحيت بۆ دێی هەستی پێی دەکەيت ؟!

[1] : أخرجاه في الصحيحين ، ولفظه للبخاري .

[2] ؛ ئەم حەديثەش صەحيح ، بەس محققی کيتابەکە دەلێت : طەبەرانی ريوايەتی کردوە بەس عامری کوری صالحی تێدايە کە مەتروکە وە موتەهەمە بەلام مەتنەکەی مەحفوظە لەوە وپێش کە باسمان کرد لەسەنەدەکەی بوخاری و موسليم هەمان مەتن هاتووە .

(فقال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " أسمع صلاصل ثم أسكت عند ذلك) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : گوێم لەزرنگەی جەرەس دەبێت لەوکاتەدا من ئەوەستم و خۆم ئامادە ئەکەم و بێ دەنگ ئەبم ، (فما من مرة يوحى إلي إلا ظننت أن نفسي تقبض ")هیچ کاتێك نیە لەوکاتانە کە وەحیم بۆدەکرێی إلا وەکو ئەوە وایە کە رۆحم دەرئەچێت .

تەبعەن ئەم ریوایەتە زەعیفە إبن لهيعەی تێدایە زانایان دەفەرموون : ضعيف الحديث وە ئەصلن مەتنەکە مونکەرە .

إبن كثير دەفەرمووێی: (وقد ذكرنا كيفية إتيان الوحي إلى رسول الله - صلى الله عليه وسلم - في أول شرح البخاري ، بما أغنى عن إعادته هاهنا ، ولله الحمد والمنة .) واتا ئیمامی إبن کثیر شەرحی صەحیحی بخاریشی کردوە لەسەرەتای وەحیدا ئیمامی بوخاری باسی ئەم بابەتەی کردووە وە ئەلێت ك الحمدلله لێرە پێویست ناکا تەفاصیلی ئەمە باس بکەین .

تەبعەن لەم سورەتەدا باسی ئەکەین إن شاء الله لەکۆتاییەکەیدا الله تعالى دەفەرمووێی: هیچ کەسێك نیە الله تعالى قسەی لەگەڵ بکات إلا مەگەر کە وەحی بۆ ئەنێری لەدوای حیاجبیکەوە یان کەسێکی بۆئەنێری ئەمانە هەمووی باس ئەکەین إن شاء الله لەسەر ئایەتەکە .

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (٤)

إبن كثير دەفەرمووێی :

(وقوله تعالى : (لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ) هەرچی لەئاسمانەکان و زەویدا هەیە ئی الله تعالى یە ، یانی پێمان ئەلێت : مادەم ئی خۆمە دەبێت تۆ بەقسەی من بکەیت مادەم من تۆم دروست کردوە تۆ مەخلوقی منی دەبێت تۆ بەقسەی من بکەیت ، بۆیە کێ تۆی دروست کرد تۆ عیبادەت بۆ ئەو

بکە وە حوکمرانی ئەو وەربگرە خۆت بێ عەقل مەکە شوێن کەسانیتر بکەویی مولك مولکی الله تعالی یە مولکی کەس نیە وە کەسیش ناتوانی زەرەیەکیش دروست بکات .

(لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) أي : الجميع عبيد له وملك له) ئێوە هەموو بەندەی الله تعالی ن ئێوە لەئاستی الله تعالی دا مەلیك نین وە شایستەی ئەوە نین کەوا دەستور بۆ خەلکی دابنێن یان بپەرسترێن یاخود هاوارتان بۆ بکرێی لە گەورە تابچوکتان ، (تحت قهره وتصريفه) هەمووتان عەبد و مولکی الله تعالی ن وە لەژێر دەسەلاتی الله تعالی دان وە الله تعالی ئەتان هێنی و ئەتان بات ، کێ تان ئەلێت : وانیە با لەکاتی مردندا بلێت : با نەمرم ؟!

((وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ)العلی بەمانای بەرز العظيم بەمانای مەزن ،واتا الله تعالی بەرز و مەزنە ، (كقوله تعالى :)وەکو ئەو ئایەتەی کە هاتووە الله تعالی دەفەرمووێ : (الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ)[1] ، (وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ)[2] والآيات في هذا كثيرة .).

تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (٥)

إبن كثير دەفەرمووێ :

(وقوله : (تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ ۚ)ئاسمانەکان خەریکە شەق ئەبەن لەسەر یەکتریی .

[1] :سورة الرعد ، اية : ٩.

[2] :سورة سبأ ، اية : ٢٣.

إبن كثير دەفەرموویێ : (قال ابن عباس ، والضحاك ، وقتادة ، والسدي ، وكعب الأحبار : أي فرقا ، من العظمة)إبن عەباس و ضەحالك و قەتادە و سدی و كەعبی ئەحبار وتویانە : یانی خەریكە لەترسی عەزەمەتی الله تعالى پارچە پارچە ئەبن .

ئەمە جۆرێك بوو بەڵام هەندێكیش لەئەهلی عیلم ئەڵێن : مەبەست لەم ئایەتە ئەوەیە كە لەسەر ئەو شیركەی كە لەسەر زەوی ئەهلی ئەرز دەیكەن كە دەڵێن : خوا كوری هەیە(والعياذ بالله).

(وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ ۗ) مەلائیكەتەكانیش سبحان الله ئەكەن وە داوای لێخۆشبوون بۆ ئیماندارانی سەر زەوی ئەكەن وە سوپاسی الله تعالى دەكەن وە داوای لێخۆشبون بۆ موسلمانان و ئەوانەی كەوا تەوبە ئەكەن و ئەگەرێنەوە ئەكەن (كقوله جل وعلا)ئەم ئایەتە هاوێنەی ئەم ئایەتەیە كە الله تعالى دەفەرموویێ : (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا)[1] ئەوانەی عەرشیان هەلگرتوە (وَمَنْ حَوْلَهُ)وە ئەوانەی كە بەدەوری عەرشەوەن (يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ) واتا سبحان الله ئەكەن وەدەڵێن : پاكی بۆ الله تعالى وە سوپاسی الله تعالى ئەكەن وە ئیمانیان هەیە كە خالقی و ئیلاهی حەقە وە دەبێت بپەرسترێت ، (وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا)داوای لێخۆشبوون دەكەن بۆ ئەوانەی ئیمانیان هێناوە ، لەم ئایەتەدا ئاماژەی پێ كرد (لِلَّذِينَ آمَنُوا)إبن كثیر ئەوەمان بۆ دەهێنی هەتاوەكو كەسانێك نێن بلێن : من كافریش بم ئەوەتا مەلائیكەتەكان داوای لێخۆشبوونم بۆ دەكەن بلێن چونكە (لِمَن فِي الْأَرْضِ) عامە نەخێر بەلكو الله تعالى دەفەرموویێ : (لِلَّذِينَ آمَنُوا)تایبەتی كرد بە ئیمانداران ، (رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا) ئەی پەروەردگار تۆ رەحمەت و عیلمی تۆ بەرفراوانە بەهەموو شتێك .

(وقوله : (أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) بزانن كە الله تعالى غفور و رەحیمە ،(إعلام بذلك وتنويه به .)یانی ئاگادارمان ئەكاتەوە كەوا تۆ بگەرێرەوە الله تعالى لێت خۆش دەبێت ، چەندین ساڵ لە گومرایی

[1] سورة غافر ، اية : ٧.

دابه جارێك بلێ :یا الله داوای لێبوردنت لێ دەكەم بەراستی و رێكی بگەرێوە ئەوكاتە الله تعالی بەدەردەستی تاوانەكانتەوە نایە بەلكو لێت خۆش دەبێت بۆیە ئاگاداربە .

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ (٦)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله : (وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ) ئەوكەسانەی لە غەیری الله تعالی دۆستانێكیان هەلبژاردوە و بەقسەیان ئەكەن و ئەیان پەرستن و سەمع و طاعەیان بۆ ئەكەن چ لەروانگە غەیبیەكە وە چ لەروانگە ظاهیرییەكە ، واتا كاتێك كە مردووان ئەپەرستن و هاواریان بۆ ئەكەن یان زیندووان ئەپەرستن و ئەیانكەن بە خوا ، (یعني : المشركين) (الذين أشركوا).

(اللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ) أي : شهيد على أعمالهم) الله تعالی ئاگاداری كارەكانیانە، (يحصيها ويعدها عدا) الله تعالی دەیژمێرێت تاكە بەتاكەی كارەكانیان وە هەموویان لێ دەپرسێتەوە ، (وسيجزيهم بها أوفر الجزاء .) الله تعالی تۆلەیان لێ دەسێنێتەوە ،یاخود الله تبارك وتعالى حەقی ئەو شیرك و گومراییەیان لێ ئەسێنێتەوە وە سزایان ئەدا بەهەتا هەتایی لەئاگریی جەهەنەم .

(وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ) أي : إنما أنت نذير) تۆ لەسەر ئەوان وەكیل نیت تۆ پەیوەندی ئەوانت نیە تۆ بەس نەذیری بەس ترسێنەری ، برۆ خەلكی بترسێنە پێیان بلێ ئەگەر بەقسەی الله تعالی نەكەن ئەوە الله تعالی سزای هەتا هەتایی هەیە بۆتان ،(والله على كل شيء وكيل .) الله تعالی خۆیی لەسەر هەموو شتێك وەكیلە .

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ (٧) وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (٨)

ماناى ئايەتەكان :

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ (٧)

الله تعالى دەفەرمووێ : هەروەك چۆن بۆ پێغەمبەرانى پێش تۆ الله تعالى نيگا و وەحى كردوە ئەوهاش بۆتۆ ئەى محمد (صلى الله عليه وسلم)قورئانێكى عەرەبى ناردوە ، چۆن بۆ ئەوان وەحى كراوە ئاوەهاش بۆتۆ وەحيمان كردوە بەوەى كە قورئانێكى عەرەبيمان بۆ تۆ ناردوە ، بۆ ئەوەى (لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا) (أم اقرى)يانى دايكى شاران كەمەككەيە هەرچيش بەدەوروبەريەوە يەتى لەسەرانسەرى دونيا بەبێ لى دەرهێنان ، واتا ئەم دينەى ئێمە دينێكى عالەمى و جيهانييە وە دينێكى گشتگيرە بۆ هەر هەموو سەرزەمين نەك هەر بۆ ئينسانەكان بەلكو بۆ ئينسيشە ، وە پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) خاتەمەى هەموو پێغەمبەرانە .

وە هەرچى دين هەيە لەدواى ئەو هەمووى بەطالە هەركەسێك بيهێنێ واتا هەر رێبازێك و هەر بۆ چوونێك هەر شتێك تەنانەت ئى پێغەمبەر موسا و عيساش بێت (عليهم الصلاة والسلام) كە داوێن پاك و چاو پاك بون وە بەوەحى الله تعالى وە هاتوون ، وە ئەوانەى كەوا ئينسانى خراپن وە ئينسانى تاوانبارن وە ئينسانى پروپوچ و هيچ و پوچن رێبازمان بۆ دابنێن چۆن دەبێت قبوليان بكەين ! بەهيچ شێوازێك الله تعالى رێگە نادا ئێمە رێبازى پێغەمبەر موسا و عيسا (عليهم الصلاة والسلام) لەشەريعەتەكەياندا بەكاربهێنێ ، الله تعالى دەفەرمووێ : ئەم قورئانە عەرەبيەمان كە بۆتۆ ناردوە چۆن بۆ پێغەمبەرانى پێش تۆمان ناردوە وە ئەوانيش لەشوێنى خۆيان بەو وەحيە كاريان كردوە تۆش بەم قورئانە عەرەبيە دەبێت كار بكەيت ، لەكوێ ؟ وە كوێ بترسێنى ؟!

تەبعەن لەمەككە بوو وەك ئەزانن وە ئەفەرموويێ : (لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ)هەر تەنها بەس ئەم شوێنە ؟! نەخێر (وَمَنْ حَوْلَهَا)بەلكو سەرانسەری هەموو دونیا .

(وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ) خەلكی بترسێنی بەرۆژی كۆبوونەوە واتا رۆژی قیامەت كە هیچ گومانی تێدانیە ئەو رۆژە دێت ، ئیمەی موسلمان ئیمانمان وایە كە رۆژی قیامەت دێت لە ١٠٠% وەهیچ گومانێكمان لێی نیە وە ئەبێت خەلكی بترسێنی و بلێت : رۆژێك دێت كەپێی دەوترێ رۆژی زیندوو بونەوە كە هەموو تێدا كۆدەبێتەوە بۆیە پێی وتراوە (يَوْمَ الْجَمْعِ).

الله تعالى دەفەرموويێ : (فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ)لە ئاكامیشدا ئەبینن لەورۆژەدا كۆمەلێك لەبەهەشتە وە كۆمەلێكیش لەناو ئاگری بلێسەداری جەهەنەم دایە ،بۆیە لەم دوو رێگەمان زیاتر نیە ، لەرێگەی بەهەشت و رێگەی جەهەنەمان نیە .

بۆیە دەبێت هەر یەكێك لەئێمە بزانین خۆشەویستانم ئەم دونیایە مەزرەعەتی ئاخیرەتە وە ئەم دونیایە دوو كۆمەلەی تێدایە زیاتری تێدا نیە وە الله تعالى بەم شێوەیە خەلكی دابەش كردوە ،(فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ) ،بەلاّم ئەمرۆ رێگەكان جیاوازن وە هەریەكەی بەشێوەی جیاواز دەیەوێت ، بۆیە دەبێت ئیمەی موسلمان خۆمان بەری بكەین لەهەموو رێبازەكان تەنها رێبازی دینی الله تعالى نەبێت كە ئیسلامی راستەقینەیە ، جا بەكەس خۆی نەخەلەتێنی ئەگەر لەسەر خوا پەرستی ئەروا با شوێن ئەم قورئانە بكەوێت كە دەفەرموویێ : (قُرْآنًا عَرَبِيًّا) وە ئەگەر لەسەر خواپەرستی ناروا ، با لەلای الله تعالى نەپەرستی وە لەلایەكیتریش غەیری الله تعالى بپەرستیێ چونكە ئەو غەیری پەرستنی الله تعالى یە هەموو شتەكانی لە پەرستنی الله تعالى بەطال ئەكاتەوە تەنانەت ئەگەر خودی ئەو كەسانە پێغەمبەرانیش بن هەتاوەكو ئەگەر پێغەمبەر محمدیش بێت (صلى الله عليه وسلم).

الله تعالى فەرموویەتی نیگای بۆكردون ئەگەر ئێوە لەغەیری ئەورێبازەی من بگرنە بەر ئەوە ئەكاتە هەموو كردەوە و عەمەلەكەتان بەطال ئەكەمەوە هەروەكو دەفەرموویێ :(وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ

مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ)[١] ئەمە حەقیقەتێکە بەداخەوە ئەمڕۆ لەسەرانسەری دونیادا بەداخەوە شتی سەیر سەیر ئەبیستی ڕێگەی پڕوپوچ و ڕێبازی هیچ وپیچ دەبیستین پرسیاری لێ دەکرێی ئایا لەو کەسانەی کە ڕێنمووی لەو ڕێبازانە وەردەگرن ئایا ئەو کەسانە موسلمانن ؟!

ئەڵێن : بەڵێ موسلمانن چونکە ئەڵێن : لا اله الا الله !!

ئێمەش دەڵێن : بەخوا ملیۆنێك جار بڵێت : لا اله الا الله لەلای الله تعالى ئەوە بەطالە بۆیە دەبێت ئەو حەقیقەتە بزانن وە تەنها ڕێبازەکەی الله تعالى دروستە (وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ)[٢] .

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (٨)

الله تعالى دەفەرموویی : (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً) خۆ ئەگەر الله تعالى بیوستایە ئەوە ئومەتانی هەمووی ئەکرد بەیەك ئومەت ، ئینجا جا لەسەر گومڕایی یاخود لەسەر هیدایەت ،یانی یان هەمووی دەکرد بە کافر یاخود هەمووی دەکرد بە موسڵمان ، ئەگەر بێتوو الله تعالى مەشیئەتی هەبوایە ئەیکرد ،بەس الله تعالى حیکمەتی هەیە لەدابەش بوونی ئینسانەکان بۆ ئەم دوو گرووپە بۆ ئەوەی گرووپێکیان ڕێگەی ڕاست وەربگرن وە زۆربەی زۆریشیان ڕیگەی گومڕایی وەربگرن (الله تعالى پەنامان بدا) بەڵام الله تعالى دەفەرمووێ : (وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ) الله تعالى بە مەشیئەتی خۆیی وە بەویستی خۆیی کێ بیەوێت ئەیخاتە ناو ڕەحمەتی وە ئەوە ئیرادەی خۆیەتی وە مولکی خۆیەتی وە عەبدی خۆیەتی وە چی لێ ئەکات لێ دەکات بۆکەسیش نیە پرسیاری لێ بکات کەوا ئەم بەندەیە بۆ

[١] :سورة الزمر ، اية : ٦٥.

[٢] :سورة ال عمران ، اية : ٨٥.

ئەخەیتە بەهەشت وە بۆ ئەویتر ئەخەیتە جەهەنەم !! کەس حەدی ئەوەی نیە ئەوە لە الله تعالی بپرسی کەوابۆچی وا ئەکات .

بەڵکو ئێمە هەموو بەندەی الله تعالی ین بۆیە با تەئەکید بین هەر هەمووی ناچێتە ناو رەحمەتی الله تعالی وە ، الله تعالی ئەرحم و راحمینە بەس خەلقەکەی هەمووی ناخاتە رەحمەتەکەی خۆیەوە بۆیە دەفەرمووێ : (يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ) کەلیمەی (مَن يَشَاءُ)لەقورئاندا زۆر هاتووە هەروەکو الله تعالی دەفەرمووێ : (يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۚ)[1] چۆن رەحمەت ئەدا بەکەسێك بیەوێت بەم شێوەیەش عەزابی کەسێك ئەدا کە بیەوێت و ویستی لێ بێت ، بۆیە الله تعالی هەرکەسێکی بیەوێت عەزابی ئەدا ، ئەبێت شەیطان عەزاب وەربگرێ تەواو الله تعالی لەعیلمی سابیقی خۆیی وای داناوە وە ئەبێت فیرعەون عەزاب وەربگرێ (النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا)[2] الله تعالی دەفەرمووێ :بەشەو و بەرۆژ ئەبێت لەگۆرەکانیاندا ئەمانە ئاگر بچێژن وە هەروەها لەرۆژی قیامەتیش بیانخەینە ناو ئاگرەوە .

وە ئەبێت پێغەمبەر محمدەوە (صلى الله علیه وسلم) بچێتە ناو وەسیلە کەخۆشترین شوێنی بەهەشتە الله تعالی وای داناوە ، وە بۆ کەسیش نیە پرسیار بکات بۆچی وایە ! بۆی نیە بپرسێ بۆچی ئەبو لەهەب نەچوو بۆچی پێغەمبەر محمد (صلى الله علیه وسلم) دەچی !!

ئەوە الله تعالی وای داناوە ، بەڵام ئێمە ئاگاداری ئەم قەدەرە نین ئەبێ ئەوە بزانین ،الله تبارك وتعالی ئێمەی خستۆتە بەردەمی شەریعەتەکەی پێمان دەڵێت : ئەوە شەریعەتە ئێوە لەسەری برۆن ، ئەگەر لەسەری رۆیشتی من ئەتخەمە بەهەشت ، ئەگەر هاتوو لەسەری نەرۆیشتی من ئەتخەمە جەهەنەم .

کەواتە بۆ کەس نیە بەو قەدەرە ئیستشهاد بکات و بیکات بەبەڵگە بڵێت من دەست لەهەموو شتێك هەڵدەگرم وەك باسی دەکەین إن شاء الله کە تۆ قەدەر بکەیت بەبەڵگە و بڵێ ئەوە خوا نوسیویەتی کەوا

[1] :سورة الفتح ، اية : ١٤.
[2] :سورة غافر ، اية :٤٦.

من نوێژ ئەکەم !! ئێمە بەو کەسە دەڵێن : باشە با خەلکی بێت ماڵەکەت بدزێت و بلێ خوا نوسیویەتی ماڵەکەم بدزرێ و من هیچ ناکەم بزانم رێگە ئەدەیت ؟! یاخود بلێ خوا نوسیویەتی ئەبێت ئەو کەسە من بکوژێ هیچ ناکەم! بزانم رێگە ئەدەی بتکوژێ ؟ بۆ خراپەکان ئەلێ وانیە ! بەس بۆ عیبادەت و داوێن پاکی و دەست پاکی و دڵ پاکی ئەلێت : ئەوە خوا وای نوسیوە من وابم !! تۆ چوزانی خوای گەورە وای نوسیوە بەلکو تۆ درۆ ئەکەیت ، هەرکەسێك وابلێت : الله تعالی لەقورئاندا وایان پێ دەلێت : ئێوە درۆ ئەکەن ئێوە زانیاریتان پێ بوو لەلایەنی الله تعالی وە کەوا ئێوە وادەکەن !؟ ، بۆیە بابەتی قەدەر مەلەسەیەکە هەتا بلێ زۆر زۆر گرینگە وە سری الله تعالی یە لەناو مخلوقاتیدا وە هیچ کەسێك نایزانی نە ملك مقرب وە نە النبی المرسل بۆیە هیچ کەسێك نایزانی بەلکو دەبێت بی دەیتەوە دەستی الله تعالی .

دواتریش دەفەرموویێ : (وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ) ستەمکاران و کافران و موشریکان و تاوانباران بەهیچ شێوەیەك هیچ کەسێك نیە دۆستیان بێت و سەرخەریان بێت .

کەواتە زوڵم مەکە الله تعالی خۆیی دەفەرمووێ : من زولم لەسەرە خۆم حەرام کردوە بۆیە لەنێوان ئێوەشدا حەرامم کردوە .

بۆیە لەبابەتی قەدەردا ئەوە زۆر گرینگە کە باسی بکەین هیچ مەترسە لەوەی بلێت من ئەمەوێت باشبم بەڵام الله تعالی هەر ئەمخاتە ئاگرەوە وا بیرمەکەوە چونکە الله تعالی زولم ناکات وە زولمی لەسەرە خۆیی حەرام کردوە هەرکەسێك کردەوەی چاك بکات الله تعالی بە فەزلی خۆی ئەیخاتە بەهەشتەوە .

لەبابەتی بەهەشتدا ئاگاداربن خالێکی زۆر گرینگ هەیە هیچ کەسێك موستەحەقی بەهەشت نیە ، بەڵام لەوانەیە موستەحەقی ئاگر بیت بەڵام نەتخاتە ئاگرەوە بەلکو لێت خۆش بێت ، بەڵام کەسمان موستەحەقی بەهەشت نین ، هەتاوەکو پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویی : بەعەمەلەکانمان ناچینە ناو بەهەشت بەس الله تعالی فەزلی خۆیی ئەرێژێت .

کەواتە ئێمەی موسڵمان و غەیری موسڵمان لەنێوان دوو شتداین فەزل و عەدل ، فەزلی الله تعالی ئەچینە بەهەشتەوە وە بەعەدلی الله تعالی ئەتخاتە جەهەنەمەوە ، یانی الله تعالی زوڵم ناکات بۆیە ئاگاداربە .

جا ئەم مەسەلەی قەدەرەدا لەکاتی خۆیدا کێشەی زۆری لەسەر دروست بوو وە (معبد جهنی،)یەکەم کەس بوو کە دەیوت نەخێر خوای گەورە ئاگای لەئێمە نیە کەوا ئێمە چی ئەکەین ئێمە بۆخۆمان ئیشەکانی خۆمان ئەکەین ، بەحیسابی خۆیی دیفاع لە الله تعالی ئەکات بڵێ خوای تعالی ئەگەر ئاگای لێیان بێت کەواتە من تاوانم چیە وەکو زۆر شت ئەبیستین ئەمڕۆ لەکۆن و نوێشدا هەتاوەکو صەحابەش ئەم پرسیارەیان لەپێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) کرد ئایا ئێمە کارەکان خۆمان ئەیکەین ؟! یاخود لەسەرمان نوسراوە ؟

پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرمووی : لەسەرتان نوسراوە . فەرموویان کەواتە بۆچی کار و کردەوە بکەین ؟! لە تەفاصیلی دەچینە سەریان إن شاءالله .

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ (٧) وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (٨)

إبن کثیر دەفەرموویی :

(یقول تعالی : وکما أوحینا إلی الأنبیاء قبلك) چۆن ئێمەبۆ پێغەمبەرانی پێش تۆ وەحی مان کردوە و نیگامان کردوە و شەریعەتمان بۆ ناردوون ، (أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا)بەم شێوەیە قورئانێکی عەرەبیمان بۆتۆ نارد ئەی محمد (صلی الله علیه وسلم) ، (أي : واضحا جليا بينا)ئەمە زۆر گرینگە ئەم تەفسیرە

،یانی قورئانەکە زۆر زۆر دیارە زۆر زۆر رونە وە ماناکانی شتێکی وا قورس نیە کە مەتەل بێت خەلکی لێ تێ نەگات ، بەلکو پێت دەلێت : الله تعالى بپەرستە ، هەموو قورئانە ئەوەندەیە الله تعالى بپەرستە .

سەیرکە پێت ئەلێ : خوا بناسە ،وە الله تعالى بپەرستە ، الله تعالى بناسە کە تۆیی دروست کردوە ، الله تعالى بناسە کە ئەو رزق و رۆزیت ئەدا ، وە الله تعالى بناسە کە ئەو خاوەنتە ، وە الله تعالى بناسە وە بەقسەی بکە وەسەمع و تاعەی بکە وە بیناسە بە ئەسماء و صیفاتەکانی وە حقوقی ئەو تەوحیدە جێ بەجێ بکە لە ئەوامیر و نەهیەکانی ، وە ئەمەش وێنەی موحیدەکانە ، وە ئەمەش وێنەی موشریکەکانە ، هەموو قورئان باسی ئەوانەمان بۆ دەکات ، هەموو قورئان لەمەددا دەخولێتەوە وەکو شێخ الاسلام إبن التيمية (رەحمەتی الله تعالى لێ بێت)وە إبن القيم وە هەریەك لەزانایانی عیلمی تەوحید (رەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرموون : قورئان هەمووی باسی تەوحیدە .

جا بەداخەوە ئەمرۆ خەلکانێك دێن باسی ئەم قورئانە بۆ ئێمە ئەکەن ئەیبەنە لایەکیتر ، ئەلێن : قورئان کەتەلۆکی صەناعاتە وە کەتەلۆکی تیجارەتە فلان و فلان ،،، !! ئێمەش دەلێن : الله تعالى ئەم قورئانەی ناردوە بۆ تەوحید و یەکخوا پەرستی و ئینجا عەمال و ئەقوالەکانمان چۆن بێت ئەوەیان لەحقوقی تەوحیدا باس ئەکات ، ئەوەبلی ئەوە مەلێ وە ئەوە بکە ئەوەشیان مەکە .

إبن كثير دەفەرمووێ : (لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ)بۆ ئەوەی کەوا کەسانێك کە لەناو شارای شارانن لەناو دایکی شارەکانن کە مەککەیە تاوەکو بیان ترسێنی بەسزای جەهەنەم ئەگەر شوێن ئەم تەوحیدە نەکەون ، جا بزانن ئینزارەکە بۆ چیە ؟ ئینزارەکە بۆ ئەوەیە کە کاتێك پێغەمبەر هات بۆلایان (صلى الله عليه وسلم) بەپێغەمبەرایەتی لەناو یان بوو بەس کە بوو بەپێغەمبەر وە فەرمووی : من پێغەمبەرم ئەو خەلکە خۆیان وادەبینیەوە هەیان بوو یەهودی بوو وە هەشبوو نەصرانی بوو وە هەبوو حەنەفیی بوو وە هەشیان بوو موشریك بوو ئەنواعیان تێدا بوو ، ئەو موشریکانەی مەککە کە الله تعالى یان دەپەرست وە غەیری الله تعالى شیان ئەپەرست ، الله تعالى پێغەمبەر محمدی نارد (صلى الله عليه وسلم)کەوا ئاگاداربن ئەچنە ناو جەهەنەمەوە بە هەتا هەتایی ئەگەر بێتوو یەك خوا نەپەرستن کە الله یە ، وە هەرکەسێکیتر

بپەرستن وە رێنمایی لەهەر کەسێکیتر لەغەیری ئەو شەریعەتەی الله تبارك وتعالى ئەوە ئێوە ئەوکاتە موستەحەقی ئاگری جەهەنەم ئەبن بەعەدالەتی الله تعالى .

(وَمَنْ حَوْلَهَا) أي : من سائر البلاد شرقا وغربا) هەموو شار و شارۆچەکانی ولاتی سەر ئەم زەمینە بەرۆژ هەلات و بەرۆژ ئاوایەوە هەمووی ئەبێت تۆ ئینزار بکەیت نابێت تۆ بوەستی ،لەبەر ئەوە ئێوە سەرنج بدەن پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەتەنها لەمەککە نەوەستا بەلکو چوە مەدینە وە تەنها لەمەدینە نەوەستا بەلکو فەتحی مەککەی کرد وە تەنها لەفەتحی مەککە نەوەستا بەلکو جزیرەی عەرەبی هەموو فەتح کرد تەمەنی موبارەکی تەواو بوو وە کۆتایی هات وەفاتی کرد (سەلام و صەلاتی لەسەر بێت) لەدوای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) جێی نشینەکانی ئەو جیهاد و ئەو گەیاندنەیان تەواو کرد ئەوان نەوەستان بلێن : ئیتر ئێمە بەس جزیرەی عەرەبی بەسە و تەواو ! وەکو ئەوەی ئیستا بلێ مملكة العربية السعوديا نە جیهاد ئەکەن وە نەخەمخۆری موسلمانان لای ئەوان خوای ئەکرد هەزاران موسلمان ئەکوژران ئەلێن : ئێمە سنوریکمان هەیە ناوی المملكة العربية السعودية یانی تۆ شیرکێکت دروست کرد کە شیرکی حدودە لەبەر ئەوەی جیهاد حدودی نیە ئەوەتا الله تعالى دەفەرمووێ (لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا) بەلکو دەبێت هەمووی بێت هەموو سەر زەوی .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وسميت مكة " أم القرى " ؛ لأنها أشرف من سائر البلاد ، لأدلة كثيرة مذكورة في مواضعها .) بۆیە مەککە ناو براوە بە (أم القرى)واتا دایکی شاران لەبەر ئەوەی بەرێزترین شوێنە وە شوێنی الله تعالى یە کە باسمان کرد وە حەدیثی صەحیحی لەسەرە باسیان ئەکەین إن شاءالله .

إبن كثير ریوایەتێکمان بۆ دەهێنێ لە ئیمام ئەحمەدەوە (عبد الله بن عدي بن الحمراء الزهري أخبره : أنه سمع رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يقول - وهو واقف بالحزورة في سوق مكة -) دەفەرمووێ : عبدالله کوری عدی کوری حمراءی زوهری (رەزا و رەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرمووێ : خەبەریی داوە بە ئەبو سەلەمەی کوری عبدالرحمن کە وتویەتی : گوێی لە پێغەمبەر بووە (صلى الله عليه وسلم)فەرموویەتی : راوەستاوە لە حەزوەرە شوێنیك بوە لەبازاری مەککە ئەلێن گردۆلکەیەك بووە مەوضیعێك بووە لەمەککە لەوێدا راوەستا فەرمووێ : (والله ، إنك لخير أرض الله وأحب أرض الله إلى

الله)سوێند بێت بە الله تعالى ئەی مەککە تۆ خێرترینی ئەرزی لەلایەن الله تعالى وە وە خۆشەویسترین ئەرزی خوای لەلایەنی الله تعالى ، (، ولولا أني أخرجت منك ما خرجت " .)[١] خۆ ئەگەر من دەرنەکرابامایە ، سەیربکەن (أخرجت)ئەمەیان لێرە مبنی للمجهوله واتا دەکرام ! کێ دەری کردوە ؟! زانایانی فەرمووده لەشەرحی ئەمە دا دەفەرموون : یانی (بإمرم من الله) ئێوە هەمووتان ئەزانن کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هیجرەتی کرد ئەوە الله تعالى ئەمری پێکرد کەوا هیجرەت بکات بەڵام بەسەبەبی کافرەکان بوو وەك حەدیثی ترمان هەیە کە دەفەرمووێی : ئەگەر قەومەکە دەری نەکردبامایە ، یانی بەسەبەبی قەومەکە من دەرکرام وە قومە نەیهێشت من بمێنمەوە و تەوحیدی الله تعالى بگەیەنم ، بۆیە الله تعالى ئەمریی پێکرد برۆ ئەم شوێنە بەجێ بهێلە .

لەبەر ئەوە ئاگاداربن زۆر شت لەمە ئیستفادە ئەکەین یەك لەوشتانە ئەوەیە ئێمە نەبەستراوینەتەوە بەخاکەوە وە نەبەستراوینەتەوە بەولات و عەشیرەتەوە بەو شتانە نەبەستراوینەتەوە بەلکو بەستراوینەتەوە بەتەوحید و یەکخوا پەرستیەوە ، لەهەر شوێنێك بێت ئەبێت تۆ تەوحید و یەکخوا پەرستی بگەیەنیت وە ئەبێت هیجرەت بکەیت و برۆیت .

وە هیجرەت یەکێکە لەگەورەترین سیماتی ئەم دینە ، بۆیە زۆر کەس دەبینین دەڵێن : ئەوەی ولاتی نەبێ ئاوایە وە ئەوەی ولاتەکەی نەپارێزی ئیمانی نیە ! ئێمەش دەڵێن : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) مەککەی بەجێهێشت ! بەلکو لەناو مەککەدا کەعبەی تێدایە کە ئەزانن ئەوە مالی خوایە ! پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەو شوێنەی بەجێهێشت لەبەر ئەوەی نەیان هێشت لەوێدا تەوحیدەکەی بگەیەنێت بەلکو ئەروات بۆ مەدینە ، بەڵام ئەلێت : ئەگەر من دەرنەکرابامایە واتا بەئەمری الله تعالى کە قەومەکە هۆکار بوو ئەوە من نەئەچوومە دەرەوە لەو شارە بەڵام لەبەر تەوحیدەکەی ئەبێت بچێتە دەرەوە بەلکو دەبێت بڕوات و تەوحید بگەیەنێت.

[١] : (وهكذا رواية الترمذي ، والنسائي ، وابن ماجه ، من حديث الزهري ، به وقال الترمذي : حسن صحيح .) محققی کیتاب ئەلێ صەحیحە .

إبن كثير دەفەرموويێ : (وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ) ، وهو يوم القيامة)تۆ خەلكى بترسێنە بەرۆژى قيامەت وە رۆژى قيامەتيان بهێنە بەرچاو كە لەورۆژەدا هەموويان رائەوەستن ، كافرو موسلمان حيسابى لەگەلدا ئەكرێت ، (يجمع الله الأولين والآخرين في صعيد واحد .) الله تعالى لەگۆرەپانێكدا هەر هەموو خەلكى لەسەرتايەوە هەتاوەكو كۆتايى هەمووى تێدا كۆدەكاتەوە .

(وقوله : (لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ) أي : لا شك في وقوعه) هيچ گومان نيە كەوا روودەدا ، (وأنه كائن لا محالة) هيچ مەحالەيەكى تێدا نيە وە هيچ پێچ و پەناى تێدانيە ئەو رۆژە روودەدات و دێت ، وە هەرشتێكيش بێت نزيكە ئاگادارين ، بۆيە الله تعالى دەفەرمووێت : (قْتَرَبَتِ السَّاعَةُ)[1] نزيك بوويەوە !!.

وقوله : (فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ) سەير بكەن الله تعالى خەلكى كرد بە دوو گروپ و دوو كۆمەلەوە ، كۆمەلێكيان بۆ بەهەشت وە كۆمەلەكەيتر بۆ جەهەنەم .

(كقوله تعالى : يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ۖ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ)[2] لەو رۆژەدا كە كۆتان ئەكاتەوە هەر هەمووتان لەرۆژێكدا كە رۆژى جمعە كە رۆژى كۆبونەوەيە كۆبوونەوەى سەرەتا و كۆتايى خەلكى ئەورۆژە (ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ) تتغابن يانى بێ بەشى و دەركەوتنى كەم و كوريى ، كافر بێ بەش دەبێت لەرۆژەدا لە رەحمەتى الله تعالى ، وە موسلمانيش كەم و كورى خۆيى دەبينێتەوە ئەلێت : خۆزگە زيادم كردبايە خۆزگە عەمەلى زيادم كردبايە هەر خۆزگە ئەخوازى وە ئەلێت : خۆزگە شەهيد بوومايە لەپێناوى الله تعالى دا ، لەوێدا هيوايەت بە شەهيدى ئەخوازى چونكە مەنزيلەكەى كەمە وە مەنزيلەى گەورەتر هەيە لەخۆيى ئەلێت : خۆزگە زياتر هەولم بدايە ئەوە تغابنە يانى زەرەر لێ كەوتن ، يانى حالەتێكت بۆ دروست دەبێت تۆ توشى خەسارەت بووى ، لەو رۆژەدا هەمووى توشى خەسارەت بووە لە موسلمان و بەكافرەوە لەبەرچى ؟

[1] سورة القمر ، اية : ١.

[2] سورة التغابن ، اية : ٩.

كافر ئەوە لێ قەوما و دووربوو لە رەحمەتی الله تعالی وە موسلمانیش لەبەر کەمی دەرەجەکەی و بەرزی دەرەجەیتر لەورۆژەدا کە دەبینی وە حەز دەکات دەرەجەی زۆرتر بێت.

إبن کثیر دەفەرمووێ : (أي : یغبن أهل الجنة أهل النار) ئەهلی بەهەشت لەگەل ئەهلی دۆزەخ ئەگەر ئێمە سەیر بکەین لەو رۆژەدا کێ بەسەر کێ دا غالب ئەبێت ؟! ئەهلی بەهەشت لێرەدا (یغبن)یانی (یغلبوا) واتا ئەهلی بەهەشت بەسەر ئەهلی دۆزەخدا زال دەبێت و سەردەکەوێت و سەرکەوتن بەدەست دەهێنی ، لەدونیادا وایە بەس بەکەمی وایە بەلکو لەدونیادا بەزۆری ئەهلی کوفر سەکردایەتی بەدەست دەهێنی بەس لەرۆژی قیامەتدا وانیە .

(وکقوله تعالی : ذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ النَّاسُ وَذَٰلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ (١٠٣) وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ (١٠٤) يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ (١٠٥))[١] ئەو رۆژە رۆژێکە هەموومان تێدا کۆبوونەتەوە وە ئەو رۆژە دروستکراوەکان هەر هەمووی تێدا ئامادەیە (مَّشْهُودٌ)یانی (أشهدوا الخلائق کلهم) هەمووی کۆدەبێتەوە لەورۆژەدا ، بەڵام دەفەرمووێ : (وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ) ئەی بۆ داوامان خستوە ؟! لەبەر ئەوە داوامان خستوە چونکە کاتێکی دیاری کراو هەیە ئێمە بۆ ئەو کاتە دامان ناوە هەر چرکە بەچرکە بەرە و ئەورۆژە دەرۆین هەر سەعات بەسەعات هەر رۆژ بەرۆژ ئێمە بەرەو ئەو رۆژە ئەرۆین !! وە ئەو رۆژە راوەستاوە و الله تعالی تەوقیتی کردوە وە (مَّعْدُودٍ) ئەمە یانی ژمێردراو ، بەڵام کەس نازانی الله تعالی زیاتر هیچ کەسێك نازانی ئەو رۆژە چیە !! وە ئێمە تەحدای صۆفی و دەروێشەکان دەکەین کە ئەڵێن : پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) غەیب ئەزانی ، بۆیە باش بزانن پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بەهیچ شێوەیەك نازانی کەینی رۆژی قیامەتە وە هیچ کاتێك نەیزانیوە وە هەر ناشزانی ، چونکە الله تعالی دەفەرمووێ : خەریکە لەخۆشمی دەشارمەوە (أَكَادُ أُخْفِيهَا)[٢].

---

[١] :سورة هود .

[٢] :سورة طه ، اية : ١٥.

(يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ)لەورۆژەدا هیچ کەسێك بۆیی نیە قسەبکات وە بەهیچ شێوەیەك ناتوانی لەئاستی الله تعالى دا قسە بکا چونکە (لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ)[١] کەس خاوەنی هیچ شتێك نیە ، لەم دونیایە خاوەنی الله تعالى هەندێك شتی پێی داویی وە خاوەنیە حەقیقەیەکەش هەر الله تعالى یە (إنا لله وإنا اليه راجعون) بەڵام وات لێ دێی ئینسان ئەوەندە طوغیان ئەیگرێی الله تعالى لەبیر ئەچێتەوە ئەڵێت : ئەوە مولکی منە ئەوە سەروەتی منە ئەوە هیزی منە ئەوە دەسەلاتی منە ،، کاتێك ئەزانی کە مرد ئیتر هەمووی لەدەستی دەردە چێت !! وە لەرۆژی قیامەتیش دا هیچی لەدەسەلاتیدا نیە ، بۆیە لەورۆژەدا کەس ناوێرێی قسەبکات (إِلَّا بِإِذْنِهِ ۚ) إلا بەئیزنی الله تعالى نەبێت (فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ) ئینجا ئینسانی بەدبەخست و بەختەوەری تێدایە ، الله تعالى لەبەرختەوەرەکان و خۆشگوزارەکانمان دابنێی بۆخاتری ناوە پیرۆزەکانی خۆیی .

إبن کثیر ریوایەتێکمان بۆ دەهێنێ لەئیمام ئەحمەدەوە ئەویش لە عبدالله کوری عومەرەوە (رەزاو رەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرمووێ : (قال : خرج علينا رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وفي يده كتابان ،) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هاتە ناومان بەدەستیەوە دوو کیتابی پێی بوو یەکێك لەدەستی راستی وە ئەویتریان بەدەستی چەپیەوە . (فقال : " أتدرون ما هذان الكتابان ؟ پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی : ئەزانن ئەو کیتابانە چیە ؟؟!

ئەهلی عیلم دەفەرموون : ئیحتیماله لەسەر ظاهیری خۆیی وەریبگرێی یانی دووکیتابی بەدەستەوە بووە ، وە هەندێکیش لە ئەهلی عیلم دەفەرموون : ئیحتیماله قەزیەکە وانەبێت بەلکو هەر دەستی وا لێکردبێت

[١] سورة غافر ، اية : ١٦.

بلێت : ئەها ئەمە دوو کیتابە بەدەستمەوە ،یانی تەمثیلی بکات نەك حەقیقەتی کیتابەکە بێت ، بەڵام خاوەنی (تحفة الأحوذی)دەفەرموێی : ظاهیر وایە کە دوو کیتابی ظاهیرە.

لەم دووکیتابەدا فەرموویی : ئێوە ئەزانن ئەمانە چین ؟!

(قال : قلنا : لا إلا أن تخبرنا یا رسول الله)دەفەرموێی : فەرمووومان : نەخێر نازانین ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)إلا گەر تۆ پێمان بلێی گەرنا ئێمە نایزانین ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم).

(قال للذي في يده اليمنى :)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : جا ئەوەی کە بەدەستی راستیەوە بوو فەرموویی : (هذا كتاب من رب العالمين) ئەمە کیتابێکە لە پەروەردگاری جیهانیانەوە، (بأسماء أهل الجنة وأسماء آبائهم وقبائلهم)ئەمە ناوی بەهەشتیەکان و ناوی باوکیان وە ناوی قەبیلەکەشیان تێدایە ، (ثم أجمل على آخرهم)دواتر لەکۆتاییەدا چۆن کەسێك کە حیساب ئەکات شتەکان بلاو دەکاتەوە دواتر کۆیی دەکاتەوە بەم شێوەیە هەمووی کۆکردەوە فەرمووێی : (لا يزاد فيهم ولا ينقص منهم أبدا)ئالەم کیتابەدا ئەو ناوە بەهەشتیانە نە زیاد ئەکرێت وە نەکەمیش ئەکرێت هەر ئەوەندەیە ، ئەمە بەهەشتیەکانن .

(ثم قال للذي في يساره :) دواتر فەرمووێی لەوەی کە لەدەستی چەپیدا بوو فەرمووێی : (هذا كتاب أهل النار بأسمائهم وأسماء آبائهم وقبائلهم) ئەمەش ناوی جەهەنەمیەکانە وە ناوی خۆیان وە ناوی باوکیان وە ناوی قەبائیل و عەشیرەتەکانیانە ئا لەم کیتابەدایە، (ثم أجمل على آخرهم)دواتر هەر هەمووی کۆ کردەوە وە هەمووی حیساب کرد و فەرمووی (لا يزاد فيهم ولا ينقص منهم أبدا)نەزیاد ئەکرێت وە نەکەم ئەکرێت بەهیچ شێوەیەك ، الله تعالى داینا‌وە جل و علا ، (جا داوا ئەکەم لە الله تعالی بەناوە جوانەکانی کەوا لەناو بەهەشتیەکاندا ئێمەی دانابێت وە لەناو جەهەنەمیەکاندا نەبین).

(فقال أصحاب رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : فلأي شيء إذا نعمل إن كان هذا أمرا قد فرغ منه ؟) هاوەڵەکانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پرسیار لێ کرد : تازە ناوەکان نوسراوە بۆچی کار بکەین ؟! ئەمە بەبیری هاوەڵەکاندا هات (ڕەزاو ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت).

(فقال رسول الله - صلى الله عليه وسلم -) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)فەرووویی : (سددوا وقاربوا) (سددوا)یانی (إستقيموا)ئیستقامەتان هەبێت یانی قەصدی حەق و عدلتان هەبێت وە نیەتان وابێت لەگەڵ حەق و عەدلدا بن هیچ مەڵێن ئێوە نازانن ، یانی پێیان ئەڵێت : کەس لە ئێوە زانیویەتی کەوا ناوی لەکامیاندایە ؟! دەوەرە هەولبدە با ناوت لە ئەهلی بەهەشتدا بێت ، (سددوا وقاربوا) (سددوا)یانی ئیستقامەتان هەبێت وە ڕێك برۆن لەسەر شەریعەتی الله تعالی وە ئەولا و ئەولا مەکەن ڕاست و چەپی لەسەر مەکەن وە لامەدەن ببیت بە موشریك و بە عەلمانی ببی بە لیبرالی و عەشیرەت پەرست و نیشتیمان پەرست وە ببی بەخاك و خۆر پەرست وە ببیت بە زیندوو و مردوو پەرست بەڵکو تۆ خوا پەرست بە و ئیستقامەت هەبێت ، ئەم هەموو هاوارانەی ئەکرێن هەمووی بەطالە هیچ لە الله تعالی پێی ڕازی نیە وە الله تعالی قبولی ناکات .

(وقاربوا)یانی (إقتسدوا فی أمری کلها أترك الغلو و تقصير) واتا ئێوە لەحەق نزيك بن بەبەردەوامی وە لەسەر ڕێگە ڕاستە کە برۆن وە واز کەم و کوری و هەڵچون و داچون بهێنن ، وە واز لەوە بهێنن کە غلو و زیادە ڕەوی لەدیندا بکەن وە کەم ڕەویش ئێوە واز لەم دوانە بهێنن وە ڕێك برۆن لەسەر شەقامی ئیسلام برۆن ، ئێوە مرجیئە مەبن وە خواریجیش مەبن ، ئێوە جەبرەییە مەبەن وە لەبەرامبەریشدا قەدەرییە مەبن قەدەری یانی ئەو کەسانەی کە بڕوایان بەقەدەرنیە ، جەبرییەکانیش دەڵێن : ئێمە وەکو پوشێك واین لەئاسماندا با دەیبات بەکەیفی خۆیی دەمان هێنی و دەمان بات ئێمە لەقەدەردا بەم شێوەیە دەڕۆین هیچ لەدەسەلاتی خۆماندا نیە ئەمە جەربیەکانن ، قەدەرییەکانیش دەڵێن : نەخێر ئێمە کاری خۆمان ئەکەین الله تعالی نازانی کەوا ئێمە چی ئەکەین !! هەردوو فکرە هەڵەیە بۆیە بەم شێوەیە مەبن .

ئێوە مورجیئە مەبەن بڵێن خواکەریمە و ئەرحم و راحمینە هیچ کاریش نەکەین هەر دەچینە بەهەشت و ئیماندارین وە ئێوە لەخواریجەکانیش مەبن کاتێك هەلەیەکتان کرد بڵێ ئەوە کافر بووین ، هەلە بەمانای عیصیان نەك بەمانای کوفر ، چونکە ئەمرۆ ئەم دوو شتە لیك جیاناکرێتەوە ئەمرۆ ئەوەی بەکوفر ئەڵێ کوفر و بەکافر ئەڵێت : کافر پێ ئەڵێن خواریج بەلکو ئەوە خەوراڕیج نیە بەلکو ئەوە ئەبو بەکرە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) کە بەنوێژنەکرانی دەوت کافر ، خۆ ئیمامی ئەبو بەکر خۆ خەواریج نەبوو .

کەواتە خەواریج کێ یە ؟ئەو کەسە کە بەگوناهەکان کە نەگەیشتۆتە رادەی کوفر کە ئەگەربیکات پێ ئەڵێت : تۆ کافر بویت .

بۆیە ئێمە هیچ کاتێك بەخەلکی نالێن تۆ گوناهت کرد تۆ کافربووی بەس ئەگەر کوفرت کرد الله تعالی وا دەفەرمووێ وە الله تعالی کافری ئەکات (قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (٦٥) لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ۚ)[١] زمانی بستێك درێژ ئەکات و گاڵتە بەدین و بەریش ئەکات بەریشی موسلمانان ئەڵێت : بزن ،بۆیە ئەو کەسە هەزارو یەك نوێژ بکەی بەکەلکی هیچ نایەت بۆت لەرۆژی قیامەتدا چونکە الله تعالی پێی وتی تۆ کافر بووی بەوە ، جا سەیری بکە تۆ لەم زەمەندا وادەڵێت ! ئەم کەسانە لەگەل پێغەمبەری خوا بون (صلی الله علیه وسلم) ئەم قسەیان کردوە وتویانە : ئەمانە سك برسین و ترسنۆك و جەبانن ئەمانە درۆزنن ! ئێمە بەگاڵتە ئەم قسانەمان کردوە ئەوە بە پێغەمبەر و صەحابەیان وت (صلی الله علیه وسلم) الله تعالی یەکسەر کافری کردن ، کە وەك ئەزانن ئەمە لەگەل پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەجیهاد دەگەرانەوە ، تۆچیت کردوە ؟! تۆ ئەصلن جیهاد بەتاوان و جەریمە ئەزانی تۆ هەر بەم بیروباوەرت کافر بووی !!

ئایا جیهاد جەریمەیە ؟! ئاخر ئێستا خەلکی جیهاد بەجەریمە ئەزانی واجبێکە حەرامی ئەکەن ، الله تعالی دەفەرموویت : واجبە کەچی ئەوان دەلێن : حەرامە !!

[١] سورة التوبة ، اية : ٦٥-٦٦.

ئەوان لەگەل ئەوەشدا کافربوون تۆ چیت کردوه هەتا خۆت بەکەس نەزانی و کە دەلێت :کەس لەمن موسلمانتر نیە ! دیارە وەکو نەصرانیەکان دەلێن : (سکوبی غفرانت)وەرگرتوە دیارە لەلایەنی الله تعالی وە سجلێکت بۆ هاتووە کە تۆ ئەمینی لە عەزابی الله تعالی ! .

جا ئێمە با غلو لەشتەکاندا نەکەین وە تەقصیریشی تێدا نەکەین .

پاشان دەفەرمووێی : (فإن صاحب الجنة يختم له بعمل الجنة)ئەوەی کە ئەهلی بەهەشت بێت کۆتایی کارەکەی بە کاری ئەهلی بەهەشت دێت ، واتا بەکار و کردەوەی باش و بەئیمان و عەقیدەی صەحیحەوە دەگەرێتەوە ، کەواتە (وإنما الأعمال بالخواتيم)[1] .

کەسێك ١٠٠ کەسی کوشت لەکۆتایی ژیانی کەمی مایەوە تەوبەی کرد و گەرایەوە الله تعالی لێ خۆشبوو ! سەیری کۆتایی ئەم پیاوە چەند کەم بوو بەلام عەمەلی صالح بوو ئەگەر بە عەمەلی صالح کۆتایت بێت بەلام تۆ نازانی کەی دەمریی خۆت نەخەلەتێنی لی دەگەرێم وەکو زۆر بەی خەلکی کە دەلێن : هێشتان بەبەرمانەوە مایە هێشتان گەنجین ! چەند کەس لەسکی دایکدا مرد !؟ برۆ سەیری گۆستانەکان بکە بزانە چەند مندالی تێدایە !! کەواتە تۆ نازانی لەکەیدا تۆ ئەمریی ، هەر سەعات و هەر دەقیقەیەك بزانە کە لەوکاتەدا تۆ ئەمریی ،لەبەر ئەوە هەول بدە ، هەتاوەکو جار جار پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەصەحابەی دەوت بزانە ئەم نوێژە ئاخیر نوێژە کە ئەیکەیت ! بزانە لەدوای ئەمە نوێژێکیتر ناکەی .

(وإن عمل أي عمل) وە هەر عەمەلێکیتر بکات لەمەو پێش ، کەواتە بۆیە لە عقیدەی ئەهلی سونە و جەماعە دەلێن : ئێمە ناتوانین بەکەسێکی زیندوو بلێین تۆ بەهەشتی یاخود جەهەنەمی بەلکو الله تعالی ئەزانی ، ئەلێ هەتا چ ئیشێك بکات ئەیکات وە تەنها الله تعالی دەزانێت کەوا کۆتایی عاقیبەتەکەی بەچی کۆتایی دێت .

[1] : في صحيح البخاري من حديث سهل بن سعد رضي الله عنه

(وإن صاحب النار يختم له بعمل النار)ئەوەی کە خاوەنی جەهەنەم و جەهەنەمی بێت کۆتایی کردەوەکانی بە عەمەلی جەهەنەمیەکانی دەبێت ، (وإن عمل أي عمل) با هەر عەمەلێکیتربکا لەچاکە .

(ثم قال بيده فقبضها)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کۆیی کردنەوە وە دەستی نوقاند ، (ثم قال : " فرغ ربكم عز وجل من العباد ") پاشان فەرمووێ : الله تعالى لەنەتیجە و دوا رۆژی کاریی عیباد بویەوە کەوا کێ بەهەشتیە وە کێ جەهەنەمییە .

(ثم قال باليمنى فنبذ بها)پاشان فەرمووێ : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەدەستی راستی فرێی دا ، لێرەدا بەمانای ئەوە نیە کە کیتابەکەی بێ ئەهمیەت کرد فرێدا یانی بەرز بوویەوە یانی وەرگیراوەتەوە لەلایەنی الله تعالى وە ، یان ئەگەر بلێن ئەمە لەئەصلدا کیتاب نەبوە و تەمثیل بووە دەستی وا لێکرد یانی هەردووکی تەواوە .

بەدەستی راست وای کرد و فەرمووێ (فقال : " فريق في الجنة ")ئەمە بۆ بەهەشت ، (ونبذ باليسرى فقال : " فريق في السعير ")[1] کیتابەکەی دەستی چەپیشی فرێدا فەرموویی : ئەمەش بۆ جەهەنەم و بۆ ئاگری بلێسەداری دۆزەخ .

محقیق ئەڵێت : ئیسنادەکەی حەسەنە وە ئیمامی بەغەوەیش ئەمەی هێناوە بەڵام ئەڵێت : (عن عبد الله بن عمرو ، عن النبي - صلى الله عليه وسلم - فذكره بنحوه . وعنده زيادات منها)لەسەر ئەم ریوایەتەی پێش هەندێك زیادات هەیە کە تویەتی : (ثم قال : (فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ)، عدل من الله عز وجل " .)ئەمە عەدالەتە لەلایەن الله تعالى وە ، ئەمە زوڵم نیە ، وە تۆ نەڵێت : ئیتر هەرکەسێك لەم

[1] : وهكذا رواه الترمذي والنسائي جميعا ، عن قتيبة عن الليث بن سعد وبكر بن مضر ، كلاهما عن أبي قبيل ، عن شفي بن ماتع الأصبحي ، عن عبد الله بن عمرو ، به .
وقال الترمذي : حسن صحيح غريب .

دوانەبێت ئەمەی ناو جەهەنەمیەکە ئەگەر باشیش بێت ئەوە الله ختیە ناو جەهەنەم ئەمە عەدل نیە ئەمە زولمە ، نەخێر بەلکو ئەمە عەدالەتە لەلایەنی الله تعالی وە .

محقیقی کیتابەکە دەلێت : وشەی عەدل لە ئەصلی حەدیثەکەدا نیە بەلکو خراوەتە ناویەوە ئەمە ظاهیر وادەگەیەنێت والله أعلم .

إبن کثیر ریوایەتێکمان بۆ دەهێنی لە یونیسوەوە ئەویش لە ابن وەهبە ئەویش لە عەمرو بن حاریثەوە و حیوة کوری شەریحەوە ئەویش لە یەحیای کوری ئەبی ئەسید ئەویش لە ئەبا فراس دەگێڕێتەوە کەوا گوێی لە عبداللە کوری عومەری بووە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەفەرموو : (إن الله لما خلق آدم نفضه نفض المزود) کە کاتێك الله تعالی ئادەمی دروست کردوە هەلی تەکاند و رای وەشاند وەکو چۆن تورەگەیەك کە زادی تێدەکەی تورەگەکە هەلدەگریی و رای دەتەکێنی وە هیچی تێدا ناهێلی الله تعالی ش ئاوای لە ئادەم کرد ، (وأخرج منه كل ذريته) هەموو ذوریەتەکەی لێ دەرهێنا لەئادەم ، (فخرج أمثال النغف)وەکو نەغەف هاتنە دەرێی ، نەغف یانی ئەو کرمەی کە لەلوتی مەرو حوشتر وئەوانەدا هەیە ئەو وردە کرمانە ، ئەلێت : بەم شێوەیە هەموو ذوریەتەکەی هاتە دەرەوە ، (فقبضهم قبضتين) کردنی بە دوو مشت ، (ثم قال : شقي وسعيد)فەرموویێ : ئەمە کۆمەلێکی بەد بەخت و چارە رەش چۆن ئەلێ : کەسانی جەهەنەمین و وە (سعید) کەسانێکن کە بەختەوەرن .

(، ثم ألقاهما ، ثم قبضهما)پاشان فرێی دان دواتر گرتینەوە (فقال : فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ) کۆمەلێك بۆ بەهەشت وە کۆمەلێکیش بۆ جەهەنەم .

إبن کثیر ریوایەتێکیترمان بۆ دەهێنی لە ئیمامی ئەحمەدەوە ئەویش دەهێنی لە ئەبی نضرة وە (ڕەزاو ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت)دەفەرموویێ : (أن رجلا من أصحاب النبي - صلى الله عليه وسلم - يقال له : أبو عبد الله -)پیاوێك لە هاوەلەکانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)پێی وتراوە باوکی عبداللە ، (دخل عليه أصحابه يعودونه وهو يبكي)ڕۆیشتن بۆلای وادیارە نەخۆشە ئەویش ئەگریا .

(فقالوا له : ما يبكيك ؟)فەرموویان پێی : ئەوە بۆئەگریت ؟! تەبعەن کە پێی ئەڵێن : بۆ ئەگریی ئەوە گوێیان لێ بووە کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) چی بەم کەسە وتوە ، یانی موژدەی داوەتی و پێیان وت : (ألم يقل لك رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " خذ من شاربك ثم أقره حتى تلقاني ") کە کاتێك هاتی بۆلای پێی نەوتی : وادیارە سمێلی زۆر بوە وتی لەسمێلەکەت کەم کەرەوە ، جا لێرەدا ئیشارەتێك هەیە خۆشەویستانم من رای ئەو زانایانە تەرجیح ئەکەم کە نابێت سمێل سفر بکرێت بەلکو سمێل ئەبێت هەندێکی پێوە بمێنێتەوە چونکە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەڵێ : (خذ من شاربك) من بۆ تبعيض ،یانی هەندێك لەسمێلەکەت بگرە ، لەبەر ئەوە ئیمامی مالك (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) بۆچوونی وایە و ئەفەرمووێت : ئەو کەسە کەوا سمێلەکەی سفر ولوس بکات دەبێت تەئدیب بکرێت چونکە ناشرین ئەبێت، لێرەدا زانایان بەم بەلگەیە تەرجیحی ئەم رەئیە دەکەن کە سمێل بهێلرێتەوە بەس زۆر نا یانی بەشێوەیەك کە کورت بکرێتەوە وە ئەصلەکەشی لانەچێت ، بۆیە پێی وت : (خذ من شاربك)لەسمێلت بگرە .

(ثم أقره حتى تلقاني ")یانی دەوام و بەردەوامی بکە لەسەر ئەم کورتیە با بەردەوام لەسەر کورتی بێت و زیادی مەکە (حتى تلقاني) لێرەدا بابەتی شاهێد (حتى تلقاني)یە، یانی (على الحوض) یانی هەتاوەکو لەسەر حوضی کەوسەر تۆ من ئەبینیتەوە ! یانی کەوەك ئەوەی موژدەی پێی دا ، پێ یان وت تۆ بۆ ئەگریی ؟ ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) وای پێی نەوتی ؟!

(قال : بلى)ئەویش فەرمووی : بەلی وای پێی وتم ، (ولكن سمعت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يقول) بەڵام گوێم لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بووە کە وتویەتی : (إن الله قبض بيمينه قبضة) واتا : الله تعالى بەدەستی راستی مشتێکی گرت ، (وأخرى باليد الأخرى)وە قەبضەیەکیتری بەدەستەکەیتریی ، (قال : هذه لهذه ، وهذه لهذه ولا أبالي)فەرمووی : ئەوە بۆ بەهەشت وە ئەوە بۆ جەهەنەم بەدەربەستیشەوە نایەم وە بێ باکم لێیان ، (فلا أدري في أي القبضتين أنا .)والله من نازانم لەکامەیاندام !! .

ئەمە بەنیسبەت حەدیثەکەوە وەکو وتمان : خاوەنی تەحقیقی کیتابەکە دەڵێت : صەحیحە وە ئیمامی ئەحمەد تەخریجی کردوە ئەڵێ : شەواهیدای زۆرە ئەم حەدیثە واتا لەحەدیثی تر لەئەصحابیترەوە بەم مانایە هاتوە کە دەرەجەی حەدیثەکە ئەگەیەنێتە دەرجەی صەحیح .

إبن کثیر دەفەرمووێ : (وأحاديث القدر في الصحاح والسنن والمسانيد كثيرة جدا) حەدیثی قەدەر لە کیتابەکانی حەدیث کە حەدیثیان نەقل کردوە بەصەحیحی وەکو بوخاری و موسلیم یاخود لە سونەنەکاندا وە یاخود لەماسنیدەکاندا زۆر زۆرە ، (منها حديث علي ، وابن مسعود ، وعائشة ، وجماعة جمة).

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (٨)

إبن کثیر دەفەرمووێ :

(وقوله : (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً)ئەگەر الله تعالى بیویستایە هەموویانی ئەکرد بە یەك ئومەت ، کام ئومەت ؟؟ (أي : إما على الهداية أو على الضلالة)یانی یان هیدایەتیان وەرگرتبێت یاخود گومرایی و ضەلالەتیان وەرگرتبێ ، یانی کەسانێکی ڕێنمایی کەربن بە دینی تبارك وتعالى وە ڕێنمایان وەرگرتبێ بەدینی الله تعالى وە لەسەر هیدایەتی الله تعالى برۆن و موسلمان بن ، وە کەسانێکیش کافرو گومرابن ، (ولكنه تعالى فاوت بينهم) بەڵام الله تعالى جیاوازی خستە نێوان ئەم خەڵکەوە ، (فهدى من يشاء إلى الحق ، وأضل من يشاء عنه) الله تعالى بەمەشیئەتی خۆیی خەڵکی کرد بە دوو بەشەوە کە

کەسانێك بەهەشتی بن وە کەسانێك جەهەنەمی بن ، کەکەسانێك ئەهلی هیدایەت بن وە کەسانێك ئەهلی گومرایی ، (وله الحكمة والحجة البالغة)بەڵام حیکمەتی لەو شتەدایە .

خۆیی یەکەم گەورە و بەدیهێنەرمانە وە دروستکارو سەیدمانە وە بۆهیچ کەسێك نیە بەگەورە و سەید و بەخاوەن بلێ بۆ وات کرد !! بەکەیفی خۆیەتی بەڵام الله تعالى عەدلە و هیچ زولمێك ناكات الله تعالى .

(ولهذا قال : (وَلَٰكِن يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ).

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٩) وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ (١٠) فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا ۖ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (١١) لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (١٢)

<u>مانای ئایەتەکان :</u>

(أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٩))

الله تعالى دەفەرمووێ : ئەوە ئێوە لەغەیری الله تعالى ئەپەرستن ؟! ئەوە لەغەیری الله تعالى ئەکەن بە دۆستی خۆیان ؟! ئەوە لەغەیری الله تعالى ئەکەن بە سەرخەری خۆیان ، یانی عەجائیبە الله تعالى ئەم بوونەوەری و ئەم خەلکەی دروست کرد کەچی ئەوە ئەچن غەیری ئەو ئەپەرستن ؟! وە لەغەیری ئەو

ڕێنمایی وەردەگرن ، الله تعالى دەفەرموویێ : (قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ)[1] ئەی لەعنەتت لێ بێت ئەی ئینسان چەند کافری تۆ ئەو ئیمانە چۆن ئەشاریتەوە !؟ ئەو نیعمەتانەی الله تعالى چۆن ئەشاریتەوە ! چەن بێ سیفەتی من تۆم بەخێو کرد من تۆم دروست کرد کەچی ئەچی ڕێنمایی لە غەیری من وەردەگریی !؟ ڕێنمایی لە شەیطان و لە دۆستەکانی شەیطان وەردەگریی ؟! ئەچی لەجیاتی بلێت : یا الله کەچی هاوار دەکەیتە غەیری الله ! لەکاتێکدا الله تعالى بە مەلائیکە و پێغەمبەران و مەلائیکە ڕازی نەبووە کەوا هاواری بۆ بکرێ !! کەچی ئێستا خەلکی هاوار ئەکاتە غەیری ئەوانەش واتا ئینسانی خراپەکار ، وە الله تبارك وتعالى ڕازی نیە تۆ ڕێنمایی لەهیچ ئینسانێك وەربگرێی إلا ڕێنمایی لەشەریعەتەکەی ئەو نەبێت ئەگەر وەریبگرێی ئەوە تۆ کافریی .

جا بۆیە ئەلێت : (أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ) ئەوە لەغەیری الله تعالى خوای تر ئەپەرستن ؟! ئەوە لەغەیری الله تعالى کەسانێکیان کردوە بەدۆست بۆخۆیان ، (فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ)بزانن کەوا الله تعالى یە کەوا دەبێت بپەرسترێی وە پەروەردگاری ڕاستەقینەی ئێوە الله تعالى یە وە ئەو ئێوەی بەدیهێناوە وە ئەو ئێوەی دروست کردوە ئەو ڕەحم بەئێوە ئەکات وە ئەو بارانتان بۆ ئەبارێنی وە هەر ئەو الله یە کە زەویتان بۆ شین ئەکات وە هەناسە و هەواتان ئەداتێ ، با یەك لەحظە هەناسە نەچێتە ناو سیەکانتان با دەمارێکت بگیری هەرچی لەکەوندایە بزانم ئەتوانی بۆت چارەسەربکات !؟ لەغەیری الله تعالى زیاتر ، هەرچی کەون هەیە دەتوانی دلۆپێك باران ببارێنی !! وە هەرچی کەون هەیە دەتوانی یەك دنکە گەنم دروست بکات ؟! بۆیە الله تعالى دەفەرموویێ : (قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ)[2] .

الله تعالى دەفەرموویێ : (وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)سەیری ئایەتەکە بکەن هەر ئەو خوایەیە کەوا مردوو زیندوو ئەکاتەوە ، کەواتە کێ مردوو زیندوو ئەکاتەوە ئەبێت ئەوە بپەرسترێت .

ئایا دیموکراتیەت مردوو زیندوو ئەکاتەوە ؟! شێخ و دەروێش و هاوار بردنە لەغەیری الله تعالى مردوو زیندوو ئەکاتەوە ؟!

[1] :سورة عبس ، اية : ١٧.

[2] :سورة عبس ، اية : ١٧.

(وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)ئەوەی بەسەر هەموو شتێکدا توانای هەیە ئەبێت ئەوە بپەرسترێت ، کێ هەیە لەم کەونەدا توانای بەسەرهەموو شتێکدا هەبێت ؟! تۆ لە ملك مقرب و پێغەمبەرانەوە (علیهم الصلاة والسلام) بیگرە هەتاوەکو دێتە سەر ئەوەی کەوا کامەی خۆیی پێی عالمی تەکنەلۆجیا و عالمی مادە ئەزانی بزانم هەموو شتێکی لەژێر دەسەلاتدایە ؟! نەخێر ، کەواتە مەرجی پەرستن ئەوەیە کەوا ئەو کەسەی کەوا دەبێت بپەرسترێت ، ئەبێت خالق بێت وە کێ خالق بوو ئەو دەپەرسترێت .

کەواتە با ئێمە روو بکەینە ئەو خەلکی کەوا یاسامان بۆ دائەنێن بلێن : تۆ خوای ؟! ئایا تۆ منت دروست کردوە تاوەکو یاسامان بۆ دابنێ وە من تۆ بپەرستم و بەقسەت بکەم ؟! تۆ شەرم ناکەی لەخۆت بەلکو تۆش دەبێت الله تعالی بپەرستی ، تۆخۆت هێناوە لەبەر چاوی ئەو خەلکدا خۆت کردوە بەخوا و ئەلێت : وەرەن بەقسەی من بکەن !! من بۆ بەقسەی تۆبکەم ، بەلکو تۆش دەبێت بەقسەی الله تعالی بکەیت .

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ (١٠)

الله تعالی دەفەرمووێ : (وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ)کەواتە ئەگەر خیلافێك کەوتە نێوانتانەوە لەهەر مەسەلەیەکدا ئێوە بگەرێنەوە بۆلای الله تعالی ، یانی بگەرێنەوە بۆ قورئان ، ئەو قورئانە حوکمرانی کێشەکانی ئێوە ئەکات ،ئەو قورئانە فەصل ونارەحەتیەکانی ئێوە حەل دەکات ، وە نابێت بگەرێنیتەوە بۆ غەیری قورئان .

بەداخەوە ئەم ئەبیستینەوە ئەلێن : من بەقانون ئیش دەکەم بەشەرع ئیش ناکەم !! واللە الله تعالی لەتۆ زۆر بێ باکە وە پێشت ئەلێت : (قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ)[١] ، یانی ئەهلی قانون تۆی دروست کرد ! یان الله تعالی ؟! (فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ)نەك (إلى القانون)نەك (إلى ابائی والأجداد)بۆلای باو باپیران ، ئەلێن : رێبازی باو باپیران !! ئەی ئەگەر رێبازی باو باپیران جاهیل بوون ؟! ئەبێت تۆ شوێن جەهل بکەویت !!

[١] :سورة عبس ، اية : ١٧.

(ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ) خوای من ئەوە كە منی دروست كردوە وە ئەوەی منی دروست كردوە پەرستراوی راستەقینەی منە وە ئەبێت من ئەو بپەرستم وە تەكولیش لەسەر ئەو دەبەستم وەبۆلای ئەویش دەگەرێمەوە .

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا ۖ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (١١)

الله تعالى دەفەرمووێ : (فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ) بەدەیهێنەری ئاسمانەكان و زەوییە ، كەواتە ئەبێت بەدیهێنەری ئاسمانەكان و زەوی بپەرسترێت نەك ئەوەی كە خۆیی بەشێكە لە بەدیهێنراوەكان ، (جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا ۖ) لەنەفسی خۆتان نێری و مێی دروست كردوە لەحەیوانات بەهەمان شێوە نێرو مێی دروست كردوە ، (يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ۚ) الله تعالى خەلقتان ئەكات بەم عەمەلیەتەی تەزویجە وەزۆر دەبن لەناو رەحمدا وە الله تعالى درێژە ئەدا بەژیانی حەیوانات و ئینسانەكان بە تزواج وە زۆرتان ئەكات و بەدیتان دەهینی و خەلقتان ئەكات .

(لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ)وەكو الله تعالى هەر نیە هیچ كەس وە هیچ شتێك وەكو الله تعالى نیە ، هەرچی شتێك تۆ بیهێنیتە خەیالی خۆت ئەوە نیە ئاگاداربە بەس ئاگاداربە وجودی هەیە ، لە وجودی الله تعالى كەس موناقەشەی نەكردوە لەرابردوودا إلا دەهریەكان نەبێت یاخود ئەوانەی ئەمرۆ كە پێیان ئەوترێت : شیوعیەكان كە بەزوهر و بوهتان و درۆ ئەلێن خوا نیە !! والله درۆ ئەكەن لەناخی خۆیاناندا بڕوایان بە الله تعالى هەیە ، كەسێكی شیوعی دوای ئەوەی كەوا تەوبەی كردبوو وتی : والله ئەو كاتەی كە شیوعی بووم كە دەموت خوا نیە ئەترسام لەخۆم ئەموت والله درۆ ئەكەم ، خوا هەیە بەس خۆمان وا خەلەتاندبوو بەخەلكیمان ئەوت خوا نیە .

هیچ شتێك وەكو اللە تعالى نیە لەبەر ئەوە ئەبێت ئاگاداربین ئەهلی سونە و جەماعە ئەم ئایەتە دەهێنن دژی موجسیمە لەگەل دژی موعطیلە .

موجسیمەكان : ئەوانن كەوا دەلێن : خوا وەكو ئەو شتە وایە بۆنمونە دەلێن : دەستی وەكو دەستی ئێمە وایە ، یاخود كە اللە تعالى باسی وەصفێكی خۆیی ئەكات ئەوانیش دەلێن : وەكو ئەمە وایە تمسیلێكی ئەكات و تشبیهی ئەكانت ئەوانە پێیان ئەوترێی موجسیمە كەجسم بۆ اللە تعالى دائەنێن .

موعطیلەكان : ئەلێن نەخێر ئەوە نیە ئەو سیفەتەی نیە هەموو شتێك لە عەقلی دادەبرێی بۆیە شێخ الاسلام إبن التیمیە (ڕەحمەتی اللە تعالى لێ بێت) دەفەرمووێی : ئەلێ جەماعەتی موجسیمە صەنەم ئەپەرستن وە جەماعەتی موعطیلەش عدەم و نەبوو دەپەرستن ، كە هەر دەلێن : ئەوە نیە ئەوە نیە ، باشە ئەگەر ئەوە نیە ئەوە نیە ئەی چیە ؟! یاخود سیفاتەكانی اللە تعالى إلغا دەكەنەوە نایهێلن و تەئویلی ئەكەن .

ئێمە وەلامان بۆ ئەوانەی كەوا ئەشعەری و ماتوریدی و لەغەیری ئەوانیش لە ئەهلی بیدع كە سیفاتی اللە تعالى تەئویل ئەكەن یاخود هەر نایهێلن ، جەهمیەكان دەلێن : نەئەسماء و نەصیفاتی هەیە ، موعتەزیلەكان ئەلێن :ئەسماء بەلی بەلام صیفاتی نیە عەلیمە بەلام بەبێ عیلم !! قەدیرە بەڵام بەبێ قودرە ! سەیری ئەم عەقلیەتە !!

پاشان ئەشعەری و ماتوریدی حەوت بۆ هەشت صیفەت دائەنێن بۆ اللە تعالى باقیەكەیتریی نا ئەویش نایەن بەطریقی نەقل دایبنێن بەلكو بەعەقلی خۆیان ئەلێن : ئەبێت اللە تعالى سیفەتی حەیاتی هەبێت چونكە نابێت اللە تعالى مردبێت ، ئەبێت اللە تعالى عیلمی هەبێت نابێت اللە تعالى جاهیل بێت ، ئەبێت اللە تعالى سەمع و بصری هەبێت نابێت اللە تعالى نەبیستی و نەبینێ ! ئائەم صیفاتانە بەعەقلی خۆیان دائەنێن ئەگەر قورئانیش باسی نەكا ئەبێت ئەمە هەر دابنێن ئەمانە ، بەڵام ئەوەی كە هاتووە بە قورئان و بەسونەی صەحیحە إلغای ئەكەن و لای ئەبەن لەغەیری ئەم حەوتە.

بۆیە سەیری ئەم ئایەتە بکە کە الله تعالى دەفەرموویێ : (لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ)ئەمە دژی موجسیمەیە ، الله تعالى پێیان دەڵێت : ئەوە نیە کە تۆ دەیڵێت ، (وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ)ئەی موعطیلەکان ئەی ئەشعەری و ئەی ماتوریدیەکان کە ئێوە ئیثباتی صیفاتی الله تعالى ناکەن بەڵێ الله تعالى ئەو صیفاتانەی کەوا دایناوە بۆخۆی وە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دایناوە کە لە الله تعالى وە وەریگرتوە تۆ ئەبێت ئیثباتی بکەیت ، بەڵام یەك شت هەیە بۆ ئەوەی نەبێت بە موجسیمە بڵێ نازانم چۆنە .

جا لێرەدا موعطیلەکان دێن و بە ئەهلی سونە دەڵێن : موجسیمە تۆ ئێستا سەیری ئەمانەی ئەمڕۆ بکە کە ڕەئسن لە ئەشعەریتەدا چ لەکوردستان وە چ لەغەیری کوردستان ،کە ئەهلی سونە و جەماعەت باسی صیفەتێك لەصیفەتەکانی الله تعالى بکات یەکسەر پێی ئەڵێن : موجسیمە ، نایەت بێت و حەدێك دابنێ بلێ ئاخر ئەهلی سونە موجسیمە نیە خۆ ئەو نەیوتوە وەك ئەوە وایە ، موجسیمە دەڵێت : دەستی وەك دەستمە ! ئایا بیستوتانە ئەهلی سونە وابڵێت ؟! کەواتە زوڵمە تۆ پێی بڵێت : موجسیمە ، زوڵمە تۆ کاتێك کە ئەو ئیثباتی صیفەتێك دەکات وەکو کە الله تعالى ئیثباتی کردوە کە زاناترین کەس بە الله تعالى الله تعالى خۆیەتی وە پاشان پێغەمبەرەکەیتی (صلى الله عليه وسلم) کە ئیثباتی ناوێك یاخود صیفەتێکی کرد تۆ حەددت چیە ئیثباتی ناکەیت ! بەس ئایا کەیفیەتەکەی ئەزانین ؟! (لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ)ئێمە نازانین چۆنە .

جا ئاگاداربن وەکو قاعیدەیەك هەر شتێك دەربارەی ئەسماء و صیفات هات کە عەقلی تۆ نەیبری خەلك هات و بەتۆیی وت چۆن خوا وایە و چۆن دەبێت وابێت ،تۆ بڵێت : چۆن چۆن بۆ باس ئەکەیت تۆ لەعەقلیەتەکەوە باس دەکەیت تۆ تمثیل و تەشبیە دەهێنیتە بەر چاوی خۆت بەلکو ئێمە دەڵێن : وێنەی خوا هەر نیە وەکو ئەو ، تۆ دێت مەخلوقێك دەخەیتە بەر چاوی خۆت کە دەست و قاچی هەیە وا ئەزانی وایە ئێمە کەی وامان وتوە !! الله تعالى کە باسی دەست و ساق و دەکا بۆخۆیی تۆ بلێ ئیمانم پێی هەیە بەبێ ئەوەی بلێم بەم شێوەیە تەواو دەرچووی و ئیمانت سەلامەتە ، بەڵام ئەگەر بلێت وانیە والعیاذ بالله تۆ ئایەتەکە بەدرۆ ئەخەیتەوە ، وە ئەگەر بلێت : وایە وەك ئەوەی من وایە هەر

بەهەمان شێوەیە تەجسیمت کرد تەواو دەرنەچووی وە ئەگەر بڵێت وانیە والعیاذ بالله تۆ ئایەتەکە بەدرۆ ئەخەیتەوە (وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ).

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (١٢)

الله تعالى دەفەرمووێ : (لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ) کلیلەکان و خەزێنەی ئاسمانەکان و زەویی لەلایەی الله تعالى یە وە رزق بەدەستی الله تعالى وەیە وە نیعمەت بەدەستی الله تعالى وەیە و بەدەستی کەسیترەوە نیە .

کەواتە ئاگاداربن ئەی خەلکینە کە ئێوە لەرزق و رۆزی ئەترسن ، کە ئەلێن : ئەگەر من وابکەم ئەوە مەعاشەکەم ئەبرن ئەگەر بەقسەی حوکمەت نەکەم کە ئەمرم پێدەکات بە تاوان یان لەشوێنیکی تاوانکاریدا یان لەشیرك و تاواندا یاخود ئیقرارم پێبکات بەو کوفرەی کە هەیە ئەوە مەعاشەکەم ئەبرێت !! بۆ مەعاش بەدەستی کێ یە ؟!ژیان بەدەستی کێ یە ؟ دیارە تۆ نازانی کە الله تعالى بەخێوکەرە وە بەدیهێنەرە وە دیارە تۆ نازانی کە الله تعالى هەموو ئەم سەر زەمینە و هەرچیش هەیە لەکەون و ئائیناتدا بەدەستی وە خەزینەی هەموو ئاسمانەکانی بەدەستی خۆیەتی وە بەدەستی کەسیترەوە نیە !!

بۆیە دەفەرمووێت : (يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ) بیدات بەکێ ئەیدات وە نەیدا بەکێ نایدا وە بۆکێ بەرفراوانی بکات ئەیکات وە بۆکێ بیگرێتەوە دەستی ئەگرێتەوە (يَقْدِرُ)یانی : نایداتێ و رزقی لێ ئەگرێتەوە ، بۆیە الله تعالى لەکێی بگرێتەوە ئەیگرێتەوە وە بیدات بە کێ ئەیدات ، (إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) بەڵام الله تعالى بەهەموو شتێك زانا و شارەزایە وە ئەزانی چی ئەکات و چی ناکات وە حیکمەت لەدان و پێ نەداندا ، لەبەر ئەوە ئەگەر پێی دایت ئەوە سوپاسی بکە وە شوکری بکە ، وە ئەگەر پێی نەدایت ئەوە صەبر بگرە وە سوپاسی بکە وە حیکمەت هەیە لەوشتەدا .

إبن كثير دەفەرموویێ :

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ۖ فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٩)

(يقول تعالى منكرا على المشركين في اتخاذهم آلهة من دون الله) الله تعالى ئینكاری لەموشریكەكان ئەكات .

پێناسەی موشریك بكەین بزانین كێ یە ؟ چونكە زۆر كەس نازانی شیرك و كوفر یاخود موشریك و كافرەكان كێ ن ! وا ئەزانن إلا ئەبێت كەسێك بێت كە بلێت : خوا نیە یان رقم لە خوایە هەر ئەوەندە !!

موشیرك ئەوەیە وە غەیری ئەوەشە كە الله تعالى خۆش دەوێت بەڵام شەریكی بۆ قەرار ئەدات نەك لەدروستی كردنی ئاسمانەكان و زەویی بەلكو لەعیبادەتدا و لەرێنمایی وەرگرتندا ، سەیری شەیطان بكەن هەمووتان بیكەن بەدەلیل لەگەڵ هەر كەسێكدا قسەتان كرد بلێن : شەیطان وتویەتی : من بروام بە خوا نیە ؟! ئایا شەیطان لەناو بەهەشتدا نەبوو ؟! ئەی شەیطان عەبدی موخلیصی الله تعالى نەبوو ؟! بەڵام بەیەك كەلیمە بوو بەكافر وتی سەجدە بەرە وتی نابەم ! چەند مان هەیە ئەمڕۆ وا ئەڵێ ؟! چەندمان هەیە ئەمڕۆ پێی ئەڵێ نوێژ بكە ! ئەڵێت : نایكەم ! بە دەلەلاتی قورئان وسونە وە بەئیجماعی صەحابە ئەو كەسە كافرە بائیمانیشی بە الله هەبێ ، جا ئەوكەسانە دەڵێن : بڕوام بە خوایە چۆن كافرم دەكەی ؟! ئێمەش دەڵێن : ئەی شەیطانیش بڕوایی بە الله تعالى نەبوو ؟! ئەی شەیطان نالێت : (إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ)[١] .

كەواتە سەیری موشریكەكانی زەمانی پێغەمبەری خوا بكەن (صلى الله عليه وسلم) ئەمانە عیبادەتیان ئەكرد ئەمانە حەجیان ئەكرد و ئەمانە رۆژوویان ئەگرت هەتاوەكو دوعا و داوایان بە ئیخلاصەوە لە الله

[١] :سورة الحشر ، اية : ١٦.

تعالى ئەکرد وە لەکاتی نارەحەتیەکاندا شیرکیان نەئەکرد ! ئینجا الله تعالی پێیان ئەڵێت : موشریك کاتێك کە شیرکیان بە بر و وشکانیدا دروست ئەکرد .

جا ئەلێ : ئینکاری ئەوانە ئەکات کە لەغەیری خوا هاوار ئەکەن وە لەغەیری الله تعالی ڕێنمایی وەردەگرن ، (ومخبرا أنه هو الولي الحق الذي لا تنبغي العبادة إلا له وحده) لە الله زیاتر کەس حەقی ئەوەی نیە بپەرسترێت ، کامە پێغەمبەر نازدارە کە پێغەمبەر محمدە (صلى الله عليه وسلم) هەروەکو ئیمامی ئەبو بەکر (ڕەزاو ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) دەفەرمووێ : (ألا من كان يعبد محمدا صلى الله عليه وسلم فإن محمدا قد مات، ومن كان يعبد الله فإن الله حي لا يموت)[1] کەواتە ئەوەی کە نامرێت ئەبێت بپەرسترێت وە ئەوەی کە مرد ناپەرسترێت وە ئەوەشی بمرێت ناپەرسترێت بەڵکو ئەوەی بمرێت الله تعالی لێ دەپێچێتەوە چۆن ئەو کەسەی کەوا لێپسراو بێت ببێت بە خوای عالم نەخێر بەڵکو ئەوەی کەلێ ناپرسێرێتەوە ئەو شایەنی پەرستنە وە ئەوەی سەید و گەورەیە و هەموو شتێك بەدەستیەتی تەنها ئەو دەبێت بپەرسترێت ، (فإنه القادر على إحياء الموتى)بزانن ئەو الله یە کە ئەتوانی مرد و زیندوو بکاتەوە ، کەسیتر ئەتوانی مردوو زیندووبکاتەوە ؟! ئایا مەلائیکە یان پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) مردوەکان زیندوو ئەکەنەوە ؟! یاخود الله تعالی ؟! ،(وهو على كل شيء قدير .) لەسەر هەموو شتێکدا الله تعالی توانا و دەسەلاتی هەیە .

، ومخبرا أنه هو الولي الحق الذي لا تنبغي العبادة إلا له وحده ، فإنه القادر على إحياء الموتى وهو على كل شيء قدير .)

---

[1] : روى البخاري (٣٦٦٧) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ (١٠)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(ثم قال : (وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ) أي : مهما اختلفتم فيه من الأمور) لەهەر شتێكدا ئێوە جیاوازی و ناكۆكی و ئیختلاف كەوتە نێوانتانەوە (وهذا عام في جميع الأشياء)وە ئەوە گشتیە لەهەموو شتێكدا ، (فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ ۚ) أي : هو الحاكم فيه بكتابه ، وسنة نبيه - صلى الله عليه وسلم) واتا ئەیگەڕێنەوە بۆلای الله تعالى واتا بۆلای قورئان و سونەتی صەحیحی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم).

بەڵام بەداخەوە ئەمرۆ پەرلەمانات هەیە ، ئەو پەرلەمانە قورئانی بۆ ببە قبولی ناكات ،ئەڵێن : ئەی ڕەئی شەعب ، هەر بڵێ : خوا وای وت . ئەوە ئەكاتە بەدواكەوتوو و جاهیلت ئەزانن بەرجعی و كۆنەپەرستت ئەزانن !!

وەئایا دەبێت ئەمە ئینسانی موسلمان بچێتە ناویی ؟! وەئایا دەبێت ئێمە قەراراتی ئومەتی ئیسلام ئالێرەدا دەربكەین ؟! كەلەكاتێكدا بڕوای بەوە نیە كە قورئان بێتە ناوەوە وە ڕیزی لێ ناگرن بەڵام بەدرۆش سوێندی پێی ئەخۆن لەلایەنەوەش معظمە ، ئاخرلەم قورئانەدا نوسراوە كە تۆ سوێندی پێی ئەخۆیی ئەی جاهیل ،ئا لەم قورئانەی كە تۆ سوێندی پێی ئەخۆیی كە ئەڵێت : سوێند بێ بەو قورئانە من بە عەلمانیەتە حوكم بكەم و ئەو عەلمانیەتە بپارێزم وە دەستوری ئەو ولاتە بپارێزم ! خۆ ئەگەر سوێند بخوا بلێ سوێند بێت بەم قورئانە ئەم قورئانە بپارێزم ئەلێن : دووبارەی بكەوە سوێندەكەت یاخود برۆ دەرەوە تۆ ئەندام پەرلەمان نیت !! لەقورئانەكەدا نوسراوە (وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ)[١] ئەچێ سوێند بەم ئایەتە دەخوا كەچی كاری پێی ناكات !! وەكو ئەوەی دەلێ : من سوێندت پێی

[١] :سورة المائدة ، اية : ٤٤.

دەخۆم بەس هیچ قیمەتت نیە لەکرداردا لەلای من !! ئەی ئەوە گاڵتە کردن نیە بەقورئان ؟! بلێی : من سوێند بەوشتە دەخۆم بەسی هیچ نرخێکی نیە لەلای من وە ئیشی پێ ناکەم ! .

کەواتە کیتاب و سونە حاکمە (کقوله : فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ)[١] هەرنیزاعێك و کێشەیەك کەوتە نێوانتانەوە ئەوە ئێوە بیگەڕێنەوە بۆلای خوا و بۆلای رسول الله (صلى الله عليه وسلم).

إبن كثير دەفەرموویێ : (ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي) أي : الحاكم في كل شيء) حاکمە بەسەر هەموو شتێکەوە ، بزانە حالکم یانی چی ؟ ئەو کەسە کە حوکم دەکات لەنێوان خەلکیدا ، بەداخەوە ئەمڕۆ لەناو خەلکی الله تعالى دانانێن وەك حاکم لەنێوانیادا ! وە نابێت خوا حوکم بکات ! نابێت قورئان و حەدیث حوکم بکات ! بەلکو دەبێت خەلکی حوکم بکات ، یانی ئەهلی پەرلەمان روودەکەنە خوا ئەوانەی کە بڕوایان بە خوا هەیە وە تێشی دایە بڕوای بەهیچ نیە ، وە ئەوەی کە بڕوای بە خوا هەیە حالی لەحالی ئەبو جەهل باشتر نیە لەبەر ئەوەی ئەبو جهلیش دەیوت بڕوام بە خوا هەیە بەلکو بگرە لە ئەبو جەهلیش خراترە ئەبو جهل هەندێك کاری چاکی هەبوو کە خزمەتی مالی خوای ئەکرد کامە علمانی خزمەتی مالی خوا ئەکات ؟! کێ بێزی دێت لەعەلمانیەکان خزمەتی مالی خوا بکات ؟! وە لەسەر بەردە رەشەکەی کەعبە خەریك بوو قەبیلەکانی مەککە شەڕبکەن تاوەکو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەردەکەی دانایەوە ، عەلمانی وا هەیە هەتاوەکو ئێستاش هەر نازانی تەواف یانی چی ! وە هەر نایکات لەکاتێکدا دەلێت : بڕوام بەخوا هەیە ! ئینجا ئەلێن : بەلێ تۆ ئاسمانت بۆ ئێمە دروست کردوە بەلام حوکم بەتۆ ناکەین .

کەواتە (الحاكم في كل شيء) حاکمە لەسەر هەموو شتێك وە ئەبێت تۆ الله تعالى بکەیت بەحاکم ،(عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ) من پشتی پێی ئەبەستم وە تەوکل لەسەر ئەو ئەبەستم ، وە بزانە پێغەمبەران هەموویان وابوون (عليهم الصلاة والسلام) وە لەکەس نەترساون وە بەئاشکرا قسەی خۆیانیان کردوە

[١] سورة النساء ، اية : ٥٩.

بەبێ پێچ و پەنا وە بەواضحی ، الله تعالى دەفەرموویێ : (بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ)[١] وە پێچ و پەنای تێدا نەبووە پێیانیان وتوە وەرە الله تعالى بپەرستە بەتەنها نەك الله تعالى بپەرستی لەگەل ئەویشدا یەکێکیتر بپەرستی وە لەحەقیقەتدا بۆ ئەو جۆرە کەسانە هاتبوون چونکە شیرکیان ئەکرد لەگەل الله تعالى دا کەسیتریان ئەپەرست ! پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) دەیانوت : نابێت لەگەل الله تعالى دا کەسیتر بپەرستێ بەلکو دەبێت تەنها الله تعالى بپەرسترێت دەیانوت (لا اله الا الله وحده لاشرك له) (قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٦٢) لَا شَرِيكَ لَهُ ۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ (١٦٣))[٢] کەواتە شیرك ئەوەیە کە تۆ خوا و غەیری الله تعالى پێکەوە بپەرستی یان بەتەنها غەیری الله تعالى بپەرستی .

(عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ)وە بۆلای ئێوە ئەگەڕێمەوە ،(أي : أرجع في جميع الأمور .) لەهەموو ئیشەکانم بۆلای ئەو دەگەڕێمەوە .

ئایا ئەمڕۆ خەلکی بۆ ئیشەکانی بۆلای الله تعالى دەگەڕێتەوە ؟ یاخود بۆلای قانون دەگەڕێتەوە ؟! یاخود بۆلای دانراوی دەستی عەبدەکان کە پڕە لەزولم و لەجەور کە پڕەلەخیانەت و پڕە لەنەقد گرتن لە الله تعالى و لەپێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) !.

فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا ۖ يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (١١)

إبن کثیر دەفەرموویێ :

(وقوله : (فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) أي : خالقهما وما بينهما)فاطر بەمانای خالق و دروستکاری ئاسمانەکان و زەوی و هەرچی لەنێوانیاندایە دێی، ((جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجًا) أي : من جنسكم

[١] :سورة الشعراء ، اية : ١٩٥.

[٢] :سورة الأنعام .

وشكلكم) لەجنس و شكلى خۆتان الله تعالى جوتى بۆ دروست كردوون لە نێرو مێى ، (منة عليكم وتفضلا جعل من جنسكم ذكرا وأنثى) الله تعالى لەجنسى خۆتان نێر و مێى بۆ دروست كردوون ، (وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا) ئەنعام كە بريتيە لە مەر و ماڵات لەرەشە ولات و لەحوشتر ، (أي : وخلق لكم من الأنعام ثمانية أزواج) باسى ئەو ثەمانيەتە ئەزواجەى كردوە لەسورەتى الزمر ، مەر نێرو مێى هەيە بزن نێر و مێى هەيە وە مانگا نێر و مێى هەيە وە حوشتر نێر و مێى هەيە ئەوە بووە هەشت بەهەريەك لەوانە ئەوترێ زەوج يانى بەمەرەكە بەنێرەكەى ئەوترێ زەوج بەمێيەكەشى ئەوترێ زەوجة ئەمە بوو بەدوو بە بزنەكەش هەمان شێوە ئەوەبوو بەچوار ، وە بەمانگاش بەهەمان شێوە ئەوە شەش ، وە بەحوشترەكەش بەهەمان شێوە ئەوە بوو بەهەشت .

إبن كثير دەفەرموێ : (وقوله : يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ) أي : يخلقكم فيه ، أي : في ذلك الخلق على هذه الصفة) ئا لەو خەلقەدا ئێوە دروست ئەكات ، (لا يزال يذرؤكم فيه ذكورا وإناثا ، خلقا من بعد خلق)وە الله تعالى زۆرتان ئەكات و خەلقتان ئەكات خەلق لەدواى خەلق ، (وجيلا بعد جيل ، ونسلا بعد نسل ، من الناس والأنعام .) الله تعالى لەئینسانەكان و لەولاغ و لەحەيوانات بەم شێوەيە زۆرى ئەكات .

إبن كثير دەفەرموێ : (وقال البغوي رحمه الله : (يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ) أي : في الرحم . وقيل : في البطن . وقيل : في هذا الوجه من الخلقة .)ئیمامى بەغوى فەرموويەتى : تەفسيرى ئەم ئايەتە (يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ) بە چەند تەفسيرێكى متنوع هاتووە لەوانە : لەرەحمدا الله تعالى خەلقتان ئەكات ياخود لە بەطندا ياخود بەم شێوەيەى كەوا خەلقيەتى ئێوەى تێدا دروست كردوە.

إبن كثيردەفەرموێ : (قال مجاهد : ونسلا بعد نسل من الناس والأنعام .)ئيمامى موجاهيد (ڕەحمەتى الله تعالى لێ بێت) فەرموويەتى : واتا جيل لەدواى جيل لەئێوەش و لەحەيوانات لە رەشە ولاغ و لەحوشتر .

(وقيل : " في " بمعنى " الباء ")وە هەندێك لە ئەهلى عيلم دەفەرموون : (يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ) ئەو (فيه) يانى ، أي : يذرؤكم به .) الله تعالى بەهۆى ئەم تەزاوجەوە زيادتان ئەكات و خەلقتان ئەكات .

الله تعالى دەفەرمووێ : (لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ) أي : ليس كخالق الأزواج كلها شيء)وەكو خالقی ئەزواج خالقێكیتر ئەبینیتەوە ؟! نیە ، وەكو ئەو خوایەكیتر ئەبینیتەوە ؟! نیە بەوێنەی ئەو هەر نیە ، (لأنه الفرد الصمد الذي لا نظير له) الله تعالى تەنها یەو فەردە وە تەنهایە و صەمەدە ئەبێت خەلكی هەمووی بۆلای ئەو بگەرێتەوە وە هەمووی قەصدی ئەو بكات (لا نظير له)وێنەی نیە الله تعالى .

زۆر بەداخەوە ئەڵێم بەداخەوە زۆر بەداخەوە ئەمرۆ موسڵمانان ئەبینی بەدەگمەن سورەتی : (الإخلاص)یان لەبەر نەبێت بەپیر و بەگەنج و بەپیاو بەژن و بەخوێندەوار و نەخوێندەوارەوە وایە یان نا ؟! بەدەگمەن ئەبینی لەبەریان نەبێت هەمووی لەبەریەتی .

كە ئەم سورەتە مەزنە (ثلث القران)[1]ە ، یانی چی ئەم كەلیمەیە (ثلث)یەك لەسەر سێ قورئان ، قورئان یان باسی تەوحیدە یاخود باسی حقوقی تەوحیدە یاخود باسی موشریكین و موحیدینە ، واتا ئەمثالەكان كە الله تعالى باسیان ئەكات لەم سێیانە زیاترمان نیە ، ئەگەر دابەشی بكەین بۆ ئەم سێ جۆرە صنفانە ، وە ئەتوانین بڵێن : پێنجە ، تەوحیدی الربوبیەت وە ئەسماء و صیفات وە تەوحیدی الالوهیەت وە حقوقی تەوحید وە الموحدون والمشركون ،وە ئەتوانین الموحدون و المشركون بكەین بەیەك.

حقوقی تەوحید یەك . الربوبیەت و ئەسماء و صیفات یەك ئەمە بوو بەسێ !

تۆ سورەتی ئیخلاص لەكامەیاندا ئەبینیتەوە ؟! لەم سێیانەی سەرەوە (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (١) اللَّهُ الصَّمَدُ (٢) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (٣) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (٤))[2] بۆیە پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێ : هەركەسێك لەشەوێكدا ئەم قورئانە بخوێنێ ئەوە یەك لەسەر سی قورئانی خوێندوە .

تۆ ئەڵێت : (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ)كەچی لەم لاوە رێز لە نەصرانی ئەگرێی تۆ ئەڵێت : بەڵی خوا عیسایی هەیە خوا درۆ ئەكات كە دەڵێ من كورم نیە بەڵی كوری هەیە !! تۆش ئەڵێت : (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ)

[1] : روى البخاري (٦٦٤٣) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ.
[2] :سورة الإخلاص .

کەواتە تۆ مانای نازانی کەچی ئەچی هاوریەتی لەگەلیدا ئەکەیت و خۆشت ئەوێت !! کەچی لەخۆتی گەورتر رائەگریی ،کەچی ئێستا لەولاتی بەناو موسلمان نەصرانیەك لەتۆ بەرێزتریکە !! الله تعالى دەفەرموویێ : من ژنم نیە چۆن مندالم ئەبیٚ ئاخر ! کەچی ئەوان ئەلێن : نەخێر وانیە مندالی هەیە ، الله تعالى دەفەرموویێ : (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ)نەك هەر نیەتی بەلکو دایك و باوکیشی نیە (وَلَمْ يُولَدْ)وە الله تعالى دەفەرموویێ : (وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ)وە وەکو الله تعالى نیە وینەی نیە و نضیری نیە ، بەس زاتی الله تعالى موجودە یاخود نا ؟! بەلی زاتی مەوجودە .

جا ئێمە بەوانە ئەلێن : کە بەداخەوە لەدین وئیمانەکەی خۆیان بەش بەش کرد و بوون بەکافر دێن دەلێن : ئەورۆ دەبێت ئێمە ئیحترامی هەمووان بگرین نەصرانی و یەهودی و بوذی ! بەداخەوە لە یابان و لەصین کە خۆیان بەپێشکەوتوترین کەس ئەزانن لە صناعەت و کۆمپیوتەرداکەچی مشك ئەپەرستن !! یان دارو بەرد بپەرستی ئالەو شەرقی ئەوسطە ئەنواع و ئەشکال شتی سەیر ئەپەرسترێی ! کەچی تۆ دونیای کەی ئەوان بەگەورە رائەگریی بەلام ئەو شیرك و گومراییە ناخەیتە بەرچاوت کە چەند بێ عەقلن ئەوانە (يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ)[1]

الله تعالى دەفەرموویێ : (وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ).

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (١٢)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله : (لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) تقدم تفسيره في " سورة الزمر ")باسمان کرد لە سورەتی الزمر کە (لَهُ مَقَالِيدُ)یانی چی بۆیە بگەرێنەوە بۆ ئەم سورەتە ماناکان ئەزانن کە الله تعالى کلیل و خەزینەکانی ئاسمانەکان و زەوی هەمووی بەدەستی ئەوە ، (وحاصل ذلك أنه المتصرف الحاكم

[1] :سورة الروم ، اية : ٧.

فيها)حاصلی ئەم قسەیە ئەوە ئەگەیەنێ کە الله تعالی خۆیی تەصەروف لەکەوندا ئەکات ئەمە ماناکەیەتی ، زانایان دەفەرموون : ئەو خوایەی کە خۆر ئەهێنی و مانگ دەهێنی وە ئەستێرەکان ئەهێنی وە کەس ناتوانی ئەمە بکات وە هەور ئەهێنی و دەبیات وە باران دەبارێنی کەس ناتوانی ئەمە بکات ئەبێ لەسەر ئەرزیشدا تەنها الله تعالی حاکم بێت و نابێت کەس تخونی شئونی بەندەکانی الله تعالی بکات ، جا الله تعالی ئەمەی کردوە بە تاقیکردنەوە ئەوەی ئەیکات بۆ بەهەشت وە ئەوەشی کەنایکات (إلى جهنم وبئس المصير.)با سەت هەزاریش ئیمانی بە الله تعالی هەبێ هیچ سودی نیە لەبەر ئەوەی یەهود و نەصرانیش ئەیانوت لا اله الا الله وە نەصرانیەکانیش بەحیسابی خۆیان باسی الله ئەکەن ئەگەرچی ئەڵێن : خوا کوری هەیە بەس ناوی ئەهێنن ، بەس ئەم دوو کۆمەڵە الله تعالی چۆن لەقورئاندا باسیان ئەکات ؟

الله تعالی دەفەرمووێ : خراپترینی کەسانن لەسەر ئەم زەوەیە(إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ)[١] کەچی ئەوانیش دەڵێن : نەخێر دەبێت رێزیان لێ بگیرێ کۆلکە مەلاکانی دکتۆرەکان ئەوانەی کە دکتۆرایان هەیە ئەوانەی ماجستێر و دکتۆرایان هەیە رەوتەیەکیان بەسەر کردییە وەك ئەورووپی هەتاوەکو دوێنی مامۆستا مەلا فلان بوو ئیستاکە بوویتە دکتۆر فلان !! ئەڵێت : دەبێت ئێمە رێز لەیەهود و نەصرانی بگرین یانی بەم شێوەیە تەقدیمی کرد بەبێ ئەدەبانە ! کەپێ دەڵی : ریزی چی لێ دەگرێی ؟ دەڵێ ئەوە نیە الله تعالی فەرموویەتی : (وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ)[٢] ئی ئەوە بنی ئادەمە ؟! ئێمەش دەڵێن : ئەی الله تعالی نەیفەرمووە : (ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ (٥) إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ (٦))[٣] ئەی الله تعالی هەر بەو بنی ئادەمی نەوت : (قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ)[٤] ئەی بۆ ئەوە باس ناکەیت !! یان کوێریی لەئاستی ئەم ئایەتانە یاخود ئەتانەویی حەقیقەتەکان بشارنەوە !؟ ئەی هەر الله تعالی خۆیی

---

[١] :سورة البينة ، اية : ٦.

[٢] :سورة الإسراء ، اية : ٧٠.

[٣] : سورة التين .

[٤] :سورة عبس ، اية : ١٧

نافەرموویت : (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ)[١] پیس ترین و خراپترینی دروست کراون وه لەحەیوانات خراپترن ، ئاخر ئەو ریزە کاتێکە کە الله تعالی فەرموویەتی : (إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ)[٢] بەتەقواوە ریزەکەت ئەپارێزیی .

کەچی دێن لەخەلکی تێك ئەدەن لەو چەند شەوە دا لەگەل جاهیلێکدا مناقەشە کەوتە نێوانمانەوە ئەیوت : تۆ ئەبێت ریز لە ئینسانەکان بگریی وە هەر کەسە و قەدریی خۆیی هەیە ، منیش وتم : الله تعالی وانالێ . ئەویش وتی : با ئەوەتا الله تعالی دەفەرمووێ : (وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ)[٣] منیش وتم ئەی چی ئەم ئایەتە دەکەیت : (ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ)؟! ئەی چی لەم ئایەتە(أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ) دەکەیت ؟ ئەی چی لەم ئایەتە(قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ) دەکەیت ؟! ئەی چی لەم ئایەتە (أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ)[٤] دەکەیت ؟! یاخود شەرم ئەکەیت ئەوە باس بکەیت ؟! دەلێن : ئێمە شەرم ئەکەین بە ئەدەبەوە باسی ئەکەین !!! یانی تۆ ئەدەبت لە الله تعالی گەورترێکە ئەی بێ ئەدەب !! بزانە ئەو ئایەتانە باس ناکەن ، (أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ)ئەم ئایەتەم بۆ تەفسیر بکە ئەی ئەوە الله تعالی نەیوتوە ! ئەی الله تعالی جوانترین ئەدەبی نیە ! ئەی قەولی راستی نیە !؟ ئەی ئەمە جوانترین ئەدەب نیە !؟

ئەوانیش بەم شێوەیە دینمان لێ تێك ئەدەن خۆشەویستانم ، دکتۆر فلان !! ماجستێری هێناوەتەوە بۆمان !! بەداخەوە دکتۆرای بۆ هێناوین و فەیلەسوفە بەڵام لەشیرك و گومراییدا با چاك بزانی غسلی دەماغیان بۆ کردووی ، جا ئەمەی باسمان کرد ناوی ئەنێن توند و تیژی دەورە بەصەراحەت بلی(أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ ۚ)ئەمە توند و تیژییە و خوا توند و تیژی لەگەل خەلك ئەکات بەم شێوەیە بلێ با تۆ ئاشکرا بیت با صەفحەکەت ئاشکرا بێت کە تۆ چەند کافرێکی غەداری تاوەکو ئەوانیش پێت بلێن : (قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ) لەبەر چی ئەیشاریتەوە ؟! الله تعالی دەفەرمووێ : (لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ

---

[١] :سورة البينة ، اية : ٦.

[٢] :سورة الحجرات ، اية : ١٣.

[٣] :سورة الإسراء ، اية : ٧٠.

[٤] :سورة الأعراف ، اية : ١٧٩.

اللَّهَ ثَالِثُ ثَلاَثَةٍ)[1] ئەی الله تعالى بەكافریان دانانێ !؟ ئەی الله تعالى وا بەیەهود نالێ (غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا ۘ)[2] ؟! ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) نافەرموویێ : (لعنة الله على اليهود والنصارى اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد)[3] سەیرکە لەکوێدا لەعنەتیان لێ دەكات تۆ سەیری ئەم حەدیثە بكە زۆر گرینگە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) نالێت : لەعنەتیان لێ بێت لەبەر ئەوەی زینایان كرد یان لیواطی كرد كەچی چی ئەلێت ؟ ئەلێت : قەبری پێغەمبەرانیانن كرد بە مزگەوت یانی ببوو بەسەبەبی شیرك ،یانی شیرك لەهەموو شتێك گەورترە ، لەكاتی عیبادەت كردنیاندا كەچی بەخودی عیبادەتی ئەزانن كەچی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەعنەتیان لێ ئەكات ،یانی عابیدەكانیان لەعنەتیان لێ بێت چ جای بێ ئەدەبەكانیان و نەزان و جاهیلەكانیان .

إبن كثير دەفەرموویێ : (يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ)) أي : يوسع على من يشاء) الله تعالى بیەوێ رزق و رۆزی فراوان دەكات لەسەر هەر كەسێك كەوا بیەوێ، (ويضيق على من يشاء)وە تەسكی دەكاتەوە لەسەرهەر كەسێك كەوا بیەوێت .

بۆیە ئاگاداربن ئێمە ئەگەر الله تعالى پێی بەخشین ئەوە شوكریی ئەكەین ئەگەر نەیدایێ ئەوە صەبرئەگرین وە لەسەر هەردوو حالەتەكە الله تعالى تاقیمان ئەكاتەوە.

إبن كثير دەفەرموویێ : (وله الحكمة والعدل التام) الله تعالى حیكمەتی لەوەدا هەیە ، ئەفریقا وا لێ ئەكات وە ئاسیاش وا لی ئەكات هەر یەكە و بەجۆرێ خۆیی بیەوێ هەر یەك بون و نەبوونێكی ئەداتێ ئەمە الله تبارك وتعالى دابەشی كردوە وەهەریەك لەمەدا حیكمەت هەیە ، (إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) بۆیە وەنزانن كە الله تعالى نەشارەزا بێت ، لەوانەیە كەسانێك هەبن بلێن الله تعالى ئاگای لەئەفریقانیە بۆچی بارانیان بۆ ناباراێنێ !! ئاگای لێ یەتی وە ئاگای لەهەموو شتێكە وە عالیمە الله تعالى بەشەر هەموو شتێكدا .

---

[1] :سورة المائدة ، اية : ٧٣.

[2] :سورة المائدة ، اية : ٦٤.

[3] : أخرجه البخاري ومسلم من حديث عائشة وابن عباس رضي الله عنهما.

۞ شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ۖ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ (١٣) وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ (١٤)

<u>ماناى ئايەتەكان :</u>

۞ شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ۖ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ (١٣)

الله تعالى دەفەرموویێ : بەئێمە ئەلێت : (شَرَعَ لَكُم)ئەی موسلمانان و ئەی ئیماندارن ئێمە دینێکمان بۆ ئێوە داناوە وە شەریعەتێکمان بۆ ئێوە تەشریع کردوە وە ڕێگەیەکی ڕاستمان بۆ ئێوە داناوە کاری ئێوە تەنها لەسەر ڕۆیشتنیەتی ، ئەو دینەی کەوا بۆ پێغەمبەر محمد هاتووە (صلى الله عليه وسلم) کە هەر ئەوەشە کە پێغەمبەر نوحی ڕەوانەکرا بۆ قەومەکەی ،ئەوەی کەوا تۆشمان وەحی کردوە ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) وە ئەوەشی کە ڕاسپاردەی پێغەمبەر ئیبراهیم و موسا و عیسا مان کردوە .

کەواتە لێرەدا چیمان پێ دەگەیەنێ ئەمە ؟! دینی هەموو پێغەمبەران لەئیماندا یەکە ،بەڵام لەشەریعەتەکانیاندا جیاوازی هەیە واتا لەشێوازی کردنی عیبادەتەکاندا جیاوازی هەیە ، ئەما وەکو ئیمان یەك ئیمانە و واتا بەهەر هەموویان وتراوە تەنها الله تعالى بپەرستن وە دووربن لە غەیری الله تعالى دوور بن لەپەرستنی غەیری الله تعالى جا هەر کەسێك بێت لەسەرووی هەموویانەوە ئەگەر مەلائیکە بێت وە ئەگەر پێغەمبەران بێ وە ئەگەرپیاو چاکان بێت چ جای ئەگەر بێتوو کەسانی هیچ وپوچ و ئینسانی دز و درۆزن و ئینسانی بێ عەقل و کافر بێ ! واتا نابێت تۆ عیبادەت بکەیت بۆ هیچ

ئینسانێك و هیچ حجرێك وه هیچ مەدارێك هیچ جۆره لەمەخلوقات وه مەخلوق هەمووی عەبده بۆیه دەبێت عەبدایەتی بکات نەك بپرسترێت بەلکو دەبێت تەنها الله تعالی بپەرسترێ ، ئەمە کەبۆ هەموو پێغەمبەرانی ناردوه (علیهم الصلاة والسلام)ئەم دینه ناوی دینی ئیسلامه ئەم ئیسلامەش دینی هەموو پێغەمبەرانه ، واتا پێغەمبەر نوح کاتێك هات (علیه السلام) الله تعالی ناردی بۆ ئەو موشریکانه ، جا بۆ زانیاریتان هەر کەسێك که پێی وتراوه رسول وادیاره بۆ ناو قەومی موشریکین نێردراوه ئەوه جیاوازییەکه لەجیاوازییەکانی نەبی و رسول لەبەر ئەوه نەبی مەرج نیه بۆ موشریکان هاتبێ ،ئێستا پێغەمبەر ئادەم (علیه السلام) نەبی یه بەس که کراو به پیغەمبەری خوا نه حەوا موشریك بوو نه مندالەکانیشی ، هەتاوەکو شیرك له قەومی پێغەمبەر نوحدا دروست بوو بۆیه ئەلێ (الاول رسول) نوح یەکەمین نێردراوه ئینجا ئەو رسوله سەیری بکەن لەوێوه زانایان دەفەرموون : یەکەمین پێغەمبەری اولو لعزم لەدوای ئەو ئینجا ئیبراهیم ئینجا موسا ئینجا عیسا ئینجا پێغەمبەر محمد (علیهم الصلاة والسلام) دێی که ئەمە پێنج پێغەمبەره گەورەکەن لەنێوان رسولەکاندا .

واتا ئەنبیاء و رسول دەکرێن بەسێ بەشەوه :

١- جا أولو العزم ئەم پێنج دانەیه .
٢- لەدوای ئەوانه رسولەکانی غیری أولو العزم دێن.
٣- لەدوای ئەوان ئینجا ئەنبیاءکان دێن .

وەکو إبن القیم لەکیتابی طەبقات باس کراوه که ئەلێت : لەپێشترین مخلوق بۆ داری ئاخیرەت که ئەجر و پاداشتی الله تعالی وەردەگرێی کێن ؟ ئەوه أولو العزمن وه لەسەرووی أولو العزمیشەوه پێغەمبەر محمده (صلی الله علیه وسلم).

جا لێرەدا لەم ئایەتەدا الله تبارك وتعالی پێمان دەلێت : ئەو دینەی بۆ ئێوه تەشریع کردوه هەر ئەوەشه کەوا بۆ پێغەمبەر نوح ناردویەتی ئەوەشی بۆتۆ ناردومانه بۆ ئیبراهیم و موسا و عیسامان ناردوه سەیربکەن (أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ) ئەو دینەی که الله تعالی ناردوویەتی ئێوه بەرێوەی بەرن لەسەر رێگه راستەکەی برۆن تەفروق مەکەن وه مەبن بەبەش بەش لەنێوان خۆتاندا و ببن به

شيعە و ئەحزاب ببن بە كۆمەل و فيرقە فيرقە تائيفەگەریی بەم شێوەیە مەبن ، كەواتە دینی اللە تعالی یەك دینە .

ئایا ئەوەی ئێستا اللە تعالی باسی كرد ، ئێستا ئێمە با باسی بكەین لەناو كۆمەلگای خۆماندا بلێن : خەلكینە هیچ ئینسانێك مەپەرستن وە هیچ ڕێبازێك مەپەرستن هیچ مانگ و خۆر و ئەستێرەیەك كە لەئاسمانەكانە وە لەسەرزەویشدا هیچ جۆرە كەسایەتیەك مەپەرستن ! ئەمە داخوازیەك و بانگەوازێكی ئاسانە یان قورسە ؟! ئەگەر قورسە لەسەر كێ قورسە ؟ وە ئەگەر ئاسانە لەسەر كێ ئاسانە ؟

ئەمە لەسەر ئەو كەسانە ئاسانە كە موحیدن و یەكخوا پەرستن بەلكو زۆر زۆریشی پێی خۆشە ، ئەی لەسەر كێ گرانە ؟! لەسەر موشریكەكان زۆرگرانە كەواتە حەتمەن ئەوەی پێی ناخۆش بێت ئەوە موشریكە ، بزانە اللە تعالی چی دەفەرمووێ : (كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ)بەراستی ئەم بانگەواز و ئیمانە زۆر گرانە لەسەر ئەو موشریكانە ، وە ئەم دەعوەیە و بانگەوازەی تۆ كە ئەلێت : بەس اللە ئەمە زۆر گرانە لەسەریان ،ئەوان دەلێن : (أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا ۖ)[1] ئەمە قورسە لەلایەن ، ئەمڕۆش دەلێن : چۆن ئاخر ئەمرۆ ئەی ڕێبازی باوك و باپیرانمان ئەی ڕێبازی فلان و فلان ئەو شۆرشگێر بووە فلانیش وابووە كە سەیر دەكەی لەقاموسەكەیدا چ خزمەتێكی بەدینی اللە تعالی كردبێ ؟! هیچی نەكردوە بگرە دژایەتیشی كردیە تەنها مادە مادە .

لەبەر ئەوە دەبێت ئاگاداربین اللە تعالی خەلكی كرد بە دوو بەشەوە ئیماندار و موشریك لەم دووانە زیاترمان نیە ، ئیماندار ئەو كەسەیە كە یەكخوا پەرستە وە ئەگەر ئیماندار نەبوو موشریك بوو كەواتە كەسێكە كە لەگەل عیبادەتی اللە تعالی كەسێكیتری پەرستوە وەكو وتمان چەند جار موشریك ئەو كەسەیە كەوا لەگەل اللە تعالی كەسێكیتریش ئەپەرستی ، بۆیە ئەم یەكخوا پەرستیە ئێمە نالێن : یەكتا پەرستی بەلكو دەلێن : یەكخوا پەرستی لەسەر موشریك زۆر گرانە ، اللە تعالی دەفەرمووێ : (وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ ۖ)[2] ئەگەر اللە بەتەنها باس بكرێی لەلایەن

[1] :سورة ص، اية :٥.

[2] :سورة الزمر ، اية : ٤٥.

چەنێك بێ تاقەت دەبن ، ئەلێن : كاكە چۆن ئەی ئازادی نەما ئەی حوریەت لێ گەرێن با خەڵكی ئازاد بێت هەمووشتانەكانت بۆ باس دەكات كە دەبێت لەگەڵ خوادا شەریك بێت ئەم كەسە پێی ناخۆشە ، (وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ)[1] ئەگەرباسی غەیری الله تعالی و یەكخوا پەرستی بكەی ئەوە خۆشحال دەبن ، ئێستا تۆ برۆ لەگەڵ هەر عیلمانی و لیبرای و لەگەڵ هەر كەسیكیتر لەوانەی كە مبادیئ و ڕێبازە دونیاوییەكانیان هەڵبژاردوە بڵێ بەس خوا ئەڵێت : نا دلی توند دەبێت ئەلێن : ئاخر چۆن دەبێت كاكە ئەی حوریەت با كچ و كور بەكەیفی خۆیان زیان بكەن با چی پێ خۆشە وابكا ئەی ئەوە خوا نافەرموێ : (فَمَن شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاءَ فَلْيَكْفُرْ ۚ)[2] باسی خواشت بۆ دەكەی بەس باسی عەزابەكەی دوای ئەم ئایەتەت بۆ ناكا (إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا ۚ وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ ۚ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا)[3] باسی ئەمە ناكەن .

كەواتە خۆشەویستانم ئەم دەعوەیە گرانە لەسەر موشریكەكان لەدواتریشدا بزانین خەڵكی هەمووی دەچێتە بەهەشت وە هەمووی ڕێبازی ڕاست وەردەگرێی ؟! یان كێ ڕێبازی ڕاست وەردەگرێی وە كێ ڕێبازی چەوت وەردەگرێی ؟

الله تعالی دەفەرموێ : (اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ) سەیری كەلیمەی (مَن يَشَاءُ)بكەن ئەوەی كە الله تعالی بیەوێی وە (يَجْتَبِي)یانی (إلى سطفى)یانی هەڵی دەبژێرێی یانی ئیماندارى دەكات و موحیدی دەكات الله تعالی كەسێك ئیماندار دەكات و یەكخوا پەرست و موسلمان دەكات كەبۆخۆیی بیەوێت ،(وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ) بەڵام ئاگاداربە با وەك جەبرییەكان نەبین وە هەروەكو باوەكو موعتەزیلەش نەبین ، جەبرییەكان دەلێن : ئێمە هیچ دەسەلاتێكمان نیە وە هیچ ئیختیارێكمان نیە وە موعتەزیلەش دەلێن : نەخێر الله عیلاقەی بەئێمەوە نیە ئێمە ئیشی خۆمان ئەیكەین ، هەردووكیان هەڵەیە .

[1]:سورة الزمر ، اية : ٤٥.

[2]:سورة الكهف ، اية : ٢٩.

[3]:سورة الكهف ، اية : ٢٩.

سەیری ئایەتەکە بکە (وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ) یانی الله تعالى هیدایەتی کەسێك ئەدا کە ئەو کەسە (يُنِيبُ)بکات یانی بگەڕێتەوە بۆلای الله تعالى ، واتا کە تۆ گەڕایتەوە بۆلای الله تعالى ئەوە حەتمەن الله تعالى یارمەتیت ئەدا إن شاء الله .

جا ئاگاداربن خۆشەویستانم (اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ) ئایا الله تعالى زولم ئەکات لە بەندەکانی ؟ نەخێر (وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ) وە هیدایەتی کەسێکیش ئەدا بۆ یەکخوا پەرستی و بۆ بەهەشت و بۆ ڕەزامەندی خۆیی وە بۆ بینینی خۆیی کە ئەو کەسە بگەڕێتەوە تەنها بۆ لای (وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ) بگەڕێتەوە بۆلای الله تعالى .

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ (١٤)

الله تعالى دەفەرمووێ : (وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ)سەیر بکەن ، ئوممەتانی پێشوو کەباسی پێغەمبەریان بۆ کراوە (عليهم الصلاة والسلام) لەکیتابەکانیان لەیەهود و نەصرا ، نیازی ئیمان پێهێنانیان پێی هەبوو یاخود نا ؟! هەموویان لەسەر ئەوە کۆك بوون کە دەبێت ئیمانی پێ بهێنی وە خۆشحالبون وە دەیانوت دەبێت ئیمانی پێ بهێنین هەتاوەکو یەهود لەمەدینە هەرەشەیان لە ئەوس و خەزرەج دەکرد و دەیانوت ئەو پێغەمبەرە بێت ئێمە بەهۆی ئەو پێغەمبەرەوە زاڵ ئەبین بەسەر هەمووتانەوە ! ئەوەندە دلخۆشبوون بەهاتنی ئەو پێغەمبەرە ، بەس کە دەرکەوت ئەو پیغەمبەرە محمده (صلى الله عليه وسلم) زانیان لە بنی إسماعیله و لە بنی یعقوب نیە عیناد و بغیی و حسودی گرتیان وتیان : ئێمە بڕوا ناهێنین ، وە نەشبێت بڕوایان پێی نەبێت لەقەراری نەفسی خۆیاندا بڕوایان پێی هەبوو .

کەواتە : (وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ) کاتێك کە ئەم دینە هات کاتێك کە ئەم بینە هات ئەو رسولە هات هەروەکو الله تعالى دەفەرمووێ : (وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ

مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ)[١] ئەو بينيه كێ بوو ؟ (رَسُولٌ مِّنَ اللَّهِ يَتْلُو صُحُفًا مُّطَهَّرَةً (٢) فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ (٣))[٢] كه ئەو رسول و ئەو قورئانه هات تەفروقيان كرد ئەمه یانی بەشێكيان بوون به موسلمان كه بەشێكی كەم وەكو عبدالله ی كوری سەلام وه هەندێكيتر باقيتری هەمووی كافربوو ، (وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ) بەڵام لەبەر چی لەبەر ئەوه كەوا دەیانوت حەق نیه ؟! نەخێر بەلكو (بَغْيًا بَيْنَهُمْ)بغی یانی حەسد واتا حەسادەتیان هەبوو دەیانوت بۆ له بنی إسماعیل بێ !! هەتاوەكو ئێوه سەیر بكەن لەناو موشیریكەكانی ناو قوریشیشدا ئەگەر محمد نەبوایه یەكێك بوایه لەناو دوو كەسە گەورەكەی خۆییدا قبولیان ئەكرد یان نا ؟! قبولیان ئەكرد بەس لەبەر ئەوەی محمد بوو (صلى الله عليه وسلم) بۆیه حەسادەت گرتیان و قبولیان نەكرد ، ئەشیانزانی كەوا حەقه .

الله تعالى دەفەرمووێ :(وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى) جا ئەگەر ئەوه نەبوایه كه الله تبارك وتعالى هەر لەئەزەلدا فەرموویەتی كه ئەبێت ئەو خەلكه ئەجەلی خۆیی بۆی دابنرێ وه هەروەها رۆژی قیامەتیش بێت ئەگەر ئەمه نەبوایه كه الله تعالى ئەم نەخشەی كێشاوه بەم شێوازه ، الله تعالى چی لێ ئەكردن ؟! (لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ) الله تعالى حوكمی ئەكردن لەناوی ئەباردن و كۆتایی پێی دەهێنان ،بەس الله تعالى نەخشەی هەیه ، ئێستا هەزار و كوفرو ئیلحاد بكه كه الله تعالى راستەوخۆ لەناوت نابات ئەوه وامەزانه كه الله تعالى بێ ئاگایه لەتۆ نەخێر بەلكو بەئاگایه لەتۆ بەس نەخشەی بۆداناویی ، لەنەخشەكەدا عاقیبەكەت دیاری كراوه و وەكو فیرعەونی لی دێت عایبەتەكەت وەكو ئەوانەی ئەمرۆت لێی دێ كه بینیان رۆیشتن و بەدەستی خەلكی لەناو چوون ئەوه عاقیبەتەكەتە ، بۆیه وامەزانه الله تعالى غافیله بەوەی كه زالمەكان ئەیكەن ، الله تعالى غافل نیه خۆشەویستانم .

بۆیه دەبێت ئەمه ببێته هۆكاری ئەوەی كه ئەو كەسە بگەرێتەوه كەوا زولم و شیرك ئەكات وه كوفرو ئیلحاد ئەكات و پەنا ئەباته به غیری الله تعالى .

[١] :سورة البينة ، اية : ٤.

[٢] :سورة البينة .

(وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ) ئەمە باسی ئەو یەهود و نەصارانە دەكات كە لەزەمانی پێغەمبەردابوون (صلى الله عليه وسلم) ئەوانەی پێشوو بەم شێوەیە بوون ، ئەی ئەمانەی ئێستا كە بەمیرات ئەم كیتابانەیان بۆ مایەوە (وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ)ئەوەی كە كیتاب كرا بە میراتیان یانی ئەو نەوانەی لەیەهود ونەصارا ئەمانە حال و حوكمیان چیە ؟! (مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ) ئەوانیش لەدینەكەی خۆیان قەلق و شەكیان هەیە و گومانیان هەیە نازانن چی بكەن و چی نەكەن وە لەحالەتێكی ئیضطرابدا ئەژین .

إبن كثير دەفەرموێ :

(۞ شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ ۖ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ (١٣)

(يقول تعالى لهذه الأمة) الله تعالى بەم ئومەتەی ئێمە دەلێت : ((شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ) ، فذكر أول الرسل بعد آدم وهو نوح)واتا الله تعالى یەكەم رسولی باس كرد لەدوای ئادەم كە نوحە (عليه السلام) (وآخرهم وهو محمد - صلى الله عليه وسلم)وە كۆتایەكەشی باس كرد كە محمدە (صلى الله عليه وسلم) لەئایەتەكە هەردووكی باس كرا ، (ثم ذكر من بين ذلك من أولي العزم) دواتر باسی غەیری ئەو دوانەی كرد كە سێ دانەكەیترە لە أولو العزم كە بریتین لە : (إبراهيم وموسى وعيسى ابن مريم ، عليهم السلام .).

إبن كثير دەفەرموێ : (وهذه الآية انتظمت ذكر الخمسة كما اشتملت آية " الأحزاب " عليهم في قوله)ئەم ئایەتەی سەرەوە ئەم پێنجەی كۆكردووە كە پێیان دەوترێ أولو العزم ، وە نەبێت پێغەمبەرانیتر أولو العزم نەبێت ئاگاداربن بەڵام لێرەدا زانایان وا هاتوون كە ئەم پێنجەیان لەنێوان هەموو رسولەكاندا چونكە رسول و نەبیش بوون ئەمانە گەورەی ئەوانن ، ئەفەرموێ : لەسورەتی ئەحزابیش بەهەمان

شێوە باسی ئەوە كراوە كە الله تعالی دەفەرموویی: (وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ)[1] (وَإِذْ)یانی یاد بكەرەوە و باس بكە كەوا لەپێغەمبەرەكان پەیمانێكی زۆر موئەكەدمان وەرگرتوە ، لەسەرچی پەیمانی لێ وەرگرتوون !؟ لەسەر ئەوی كە دەبێت ئەو لا اله الا الله یە بگەیەنن نابێت بیشارنەوە هەتاوەكو ئەگەر سەرو مالیشیان تیابچێت نابێ بیشارنەوە ،لەبەر ئەوە پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) بەبێ باكی قسەیان كردوە لەناو ئومەتەكانی خۆیاندا وە هیچ نەترساون وە بەهیچ شێوەیەك تەنازولیان نەكردوە لە ئموری تەوحید و عقیدە و ئیماندا ، لەبەر ئەوەی الله تعالی (میثاقی)لێیان وەرگرتوە واتا پەیمانی لێ وەرگرتوون وەرەن پەیمان بدەن كە ئێوە دەیگەینن ئەوانیش پەیمانیان داوە ، (وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ) وەك وتمان لەسەر گەیاندنی ئەوەی كەوا دەبێت تەنها الله تعالی خوا بێت نابێت كەسیتر خوا بێت وە نابێت كەسیتر بپەرسترێت ، ئەگەر لەگەل الله تعالی كەسێكیترت پەرست لەپێش هەموویانەوە ئەوە ئێوە موشریكن بە پێغەمبەرەكان دەلێت !! الله تعالی دەفەرموویێ : (وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ)[2] كەواتە پەیمانەكە لەسەر ئەوەیە كە (عبادة الله وحده لا شرك له).

ئەو پەیمانەی كە وەرگیراوە دەلێت : (وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ) هەر پێنج رسولەكەی إولو العزمی باس كرد لەتۆ ئەی محمد لە نوح لە ئیبراهیم لە موسا لەعیسای كوری مەریم (عليهم الصلاة والسلام).

إبن كثير دەفەرموویێ : (والدين الذي جاءت به الرسل كلهم هو : عبادة الله وحده لا شريك له) ماشاء الله لەم تەفسیرە بەپێزە بۆیە زانایان بەردەوام دەفەرموون : ئاگاداربە كە تەفسیرت خوێند تەفسیری إبن كثیر بخوێنە تەفسیرێكی هەتاوەكو بلێ موحیدانە و یەكخوا پەرستانە .

دەلێت ئەو رسولە كە الله تعالی ناردوویەتی دینی هەر هەموویان بریتیە لە (عبادة الله) پەرستنی الله تعالی یە وە بەقسە كردنی الله تعالی یە ئاوردانەوە نیە لەكەسیتر إلا الله تعالی نەبێت (وحدە) بەتەنها بۆ

[1]: سورة الأحزاب ، اية : ٧.

[2]: سورة الزمر ، اية : ٦٥.

الله تعالى (لا شرك له) هيچ شەريكێكى نيە وە نابێت شەريكى هەبێت وە نابێت شەريكى بۆ دابنێت ، بلێ خوا و فلان كەس يان خوا و فلان رێباز ، خوا و صەحابە ، خوا و مەلائيكە ، خوا و ديموكراتيەت ، خوا و عەلمانيەت ، ،، نابێت ئەمە هەمووى شەريكايەتيە بۆ الله تعالى ، بلێ خوا و دار ، خوا و عەلەم ، خوا بەرد ، خوا و سنور ، نابێت ئەم خوا و فلانە كە وتت خوا و فلان يانى شەريكت پەيدا كردوە بەلكو دەبێت بلێيت : (وحده لا شرك له) بەداخەوە موسلمانان خۆ ئەمە دەلێن بەزمان وادەلێن بەس نەلەماناكەى تێ دەگەن وە نە بەكردەوەش جێ بەجێ ئەكەن ! تۆ سەيربكە خەلكى بەلێشاو ئەچێت بۆ عومرە چى ئەلێن لە عومرە ئەلێن : (بيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد، والنعمة، لك والملك، لا شريك لك) ياالله حمد ئى خۆتە وە مولك ئى خۆتە تۆ شەريكت نيە تۆ پەرستراوى راستەقينەى وە كەسيتر ناپەرستين ئەمە بەس بەزمانە كەچى لەوێدا دەلێت م يارسول الله هاوار يا عبدالقادر هاوار ئەوە ئەوانەيە كە بەحيساب تەقواى خوايان هەيە !! كە سەير دەكەى ئەوەى ئەچێت بۆ تەواف و بۆ عومرە و حەج سەير ئەكەيت لەدوريدا پريەتى لە مەعانى عەلمانيەت و ليبراليەت و دەولەى مەدەنى ئەمريكا و روسياو ئەروپا ئەوشتانەى لەدلدايە ئاخر چۆن تۆ ئێستا بەزمان وتت بەس الله تعالى لەغەيرى الله تعالى نا كەچى سەير ئەكەيت ئەوە هەلدەوەشێنتەوە ئەمەش يەكێكە لە هەلوەشاندنەوەكان ، يانى ئەگەر چوويتيتە ناو دين هەلت وەشانديتەوە ئەو دينە ،ياخود تێى نەگەيشتووى هەر ئەصلن نەچويتە ناو دين ، ئەم دوو خالە زۆرگرينگە خۆشەويستانم ، يان خەلكى نەچۆتە ناو دين يان چۆتە ناو دين و دواتر هەلى وەشانديتەوە ،بۆيە ئەلێت : ئەو دينەى كە الله تعالى پێغەمبەرانى پێى ناردوە هەمووى بريتيە لە (عبادة الله وحده لا شريك له).

إبن كثير دەفەرمووێ : (كما قال : وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ)[١] لەپێش تۆ ئەى محمد (صلى الله عليه وسلم) هيچ پێغەمبەرێكمان نەناردوە وە هيچ رسولێكمان نەناردوە (إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ) إلا ئێمە وەحى بۆ ئەكەين وە نيگاى بۆ ئەكەين كە كردوومانە بە پێغەمبەر بچێت بە قەومەكەى بلێ (أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ) پێيان بلێ بەتەئكيد هيچ خوايەك نيە

[١] :سورة الأنبياء ، اية : ٢٥.

شایستەی پەرستن بێت وە هیچ ئیلاه و هیچ بەقسەکراوێك نیە وە هیچ کەسێك نیە کەوا سەمع و تاعەی بۆ بکرێت إلا الله تعالى نەبێت ، دەفەرموێت : (إِلَّا أَنَا) إلا من نەبێ ، ئایا وتویەتی : من و محمد ؟! وتویەتی من و صەحابە !؟ وتویەتی : من و مەلائیکە ؟! وتویەتی : من و خەلکە عاقلەکانیان ؟! بەلکو فەرموویەتی : (إِلَّا أَنَا) تەنها من و بەس، کەواتە (فَاعْبُدُونِ) ئێوە تەنها عیبادەت بۆ من بکەن تەنها بەقسەی من بکەن وە تەنها قسەی من بەراست بزانن وە تەنها من بپەرستن ، ئەوە دەعوەی هەموو پێغەمبەرانە .

کەواتە هەموو ئەنبیاء و رسولەکان بۆ یەك حەقیقەت هاتوون ئەویش ئەوەیە کە بەس الله تعالى بپەرسترێت .

ئێستاش ئاورێك لەناو گەلەکەی خۆمان ئەدەینەوە ئایا گەلەکەی ئێمە بەس الله تعالى ئەپەرستێ ؟! نەواللە ، زۆربەی زۆریان إلا کەمێکیان نەبیت الله تعالى بەتەنهای ئەپەرستێ ، زۆربەی زۆریان لەگەل الله تعالى دا کەسانیتریش ئەپەرستێ إلا کەمێك نەبیت ، چونکە کەمێك هەر هەیە الله تعالى دەفەرموێ : (وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ)[1] وەهەروەها الله تعالى لەئایەتێکیتردا دەفەرموێ : (وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِاللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ)[2] زۆربەی زۆریان موشریکە الله تعالى وا دەفەرموێ ، ئیمانیان بە الله تعالى هەیە بەس موشریکە .

إبن كثير دەفەرموێ : (وفي الحديث)حەدیثێکمان بۆ نەقل ئەکات (نحن معشر الأنبياء أولاد علات ديننا واحد)[3] حەدیثێکی زۆر گەورەیە ئەفەرموێ : (نحن معشر الأنبياء) ئێمەی گرۆیی پێغەمبەران (أولاد علات)علات جەمعی علەیە علەش لەزمانی عەرەبیدا بریتیە لە (الذر)یانی ئافرەتی سەر بەهەوێ ، ئەم قسەیە(أولاد علات) یانی چی ؟ یانی (بنو رجل واحد من أمهات شتى)واتا پیاوێك چەند ژنێکی هەبێت ، ئەولادی ئەم ژنانە باوکیان چەندە ؟ یەکە . ئەی دایکیان ؟ !!

[1] :سورة سبأ ، اية : ١٣.

[2] :سورة يوسف ، اية : ١٠٦.

[3] : بوخاری و غەیری بوخاری ریوایەتیان کردوە .

ئەم نمونەی لەبەر چی هێناوەتەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پێیمان ئەڵێ : دین و ئیمانەکەمان یەکە بەڵام شەریعەتەکەمان جیاوازە ئەوە مانای حەدیثەکەیە ، ئەلی : ئێمەی پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) کێن ؟ (أولاد علات ديننا واحد) یانی ئیمانەکەمان هەمووی یەك ئیمانە کە بریتیە لە دینی ئیسلام ، بەلام شەریعەتەکەمان جیاواز جیاوازە ئەو بەشێوازێك نوێژی کردوە ئەویتر بەشێوازیتر ئەو وا زەکاتی داوە ئەویتر بەشێوازێکیتر ئەوەش شەریعەتە کە جیاوازی هەبووە بەڵام وەکو ئیمان کە بریتیە لەوە کە تەنها الله تعالى بپەرستن ئەو عیبادەتانە با جیاواز جیاوازیش بێت هەمووی ئەبێت بۆ الله تعالى بکرێت و نابێت بۆ غەیری الله تعالى بکرێت وە نابێت شوێن هەوا و ئارەزووی خەلکی بکەویت .

بەرامبەر بە (أولاد علات) لەعەرەبیدا زانایان دەفەرموون : (ويقابلهم بنو الأخياف)ئەوە بەپێچەوانەوە کە بریتیە لەوەی ئافرەتێك شووی کردوە بە پیاوێك دواتر پیاوەکەی مردوە و شوی کردوە بە پیاوێکیتر وە دواتر پیاوەکەی مردوە و شویی کردوە بەپیاوێکیتر ، کەواتە ئێستاکە مندالی ئەم ئافرەتە ئی چەند باوکە ؟! ئەمە بەعەکسی (علات)ە ، ئەمەش پێی دەوترێی (الأخياف) کە دەلی : (وهم بنو الأم الواحدة من أبائهم شتى).

بەس ئەمەی کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) باسی کردوە (اولاد علات)بوو.

إبن كثير دەفەرمووێی : (أي : القدر المشترك بينهم هو عبادة الله وحده لا شريك له) قەدەری موشتەرەك لەنێوان ئەنبیاء و رسولەکان دینەکەیان هەمووی بریتیە لە (عبادة الله وحده لا شريك له) عیبادەت کردنی الله تعالى بە تاك و تەنهایی ، (وإن اختلفت شرائعهم ومناهجهم) با شەریعەتەکانیشیان جیاواز جیاواز بێت ، بەس ئاگاداربن لەنێوان پێغەمبەران شەریعەتەکان جیاواز بووە بەس ئەما لەنێوان خۆماندا وەکو موسلمان ئێستا کە ئومەتی پێغەمبەر محمدین (صلى الله عليه وسلم)ئیمانمان دەبێت یەك بێت وە شەریعەتیشمان دەبێت یەك بێت ، ئەگەر شەریعەتەمان یەك نەبێت ئەوکاتە بیدع دروست دەبێت ، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) زۆر ئاگاداری کردوینەتەوە بەترسناکی لەسەر مەسەلەی بیدعە

و بیدعەچیان کە فەرموویەتی : ئومەتەکەم دەبێت بە ٧٣ فیرق کە ٧٢ ئەهلی بیدعە و بۆ جەهەنەم وە یەکێکیان لەسەر ئەو رێگا راستەی من دەروا ئەویش بۆ بەهەشت وە شەریعەتەکەی تێك نادا .

کەواتە شەریعەت جیاوازی لەنێوان پێغەمبەراندا ئەوە اللّٰه تعالی وای لێکردوە ئەمەشی نەسخ کردۆتەوە ، بەڵام لەلای ئێمە لەشەریعەتی ئێمە ئەبێت ئیمان و شەریعەتیشمان یەك بێت ، کەواتە ئەم حەدیثە مانای ئەوە بوو کە ئیمانەکەیان یەکە وە شەریعەتەکانیان جیاوازە ئەنبیاء و رسولەکان (علیهم الصلاة والسلام).

(کقولە تعالی: لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ)[١] بۆ هەر گرۆیەك لەئێوە ئەی نەوەی ئادەم اللّٰه تعالی پێغەمبەرێك و شەریعەتێکی جیاوازی ناردوە .

(ولهذا قال هاهنا :) اللّٰه تعالی لێرەدا دەفەرمووێ : (أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ) أي : وصى اللّٰه [سبحانه و] تعالی جمیع الأنبیاء ، علیهم السلام) اللّٰه تعالی وەصیەتی هەموو پێغەمبەرەکانی کردوە (علیهم الصلاة والسلام) ، (بالائتلاف والجماعة) ئەبێت ئەوان لەنێوان خۆیاندا هەموویان یەك بن لەنێوان خۆیاندا ، (ونهاهم عن الافتراق والاختلاف .)وە نەهیش کراوە لەنێوان پێغەمبەران و ئەنبیاکان کەوا ئیختلاف و ئیفتراق لەنێوانیاندا هەبێ ، لەبەر ئەوە پێغەمبەر محمد (صلی اللّٰه علیه وسلم) لە ئیسرا و میعراج ، لەئیسرادا پێغەمبەران هەمووی کۆبونەوە وە هەموویان نوێژیان لەدواوە کرد ، وە اللّٰه تعالی میثاقی لەهەموو پێغەمبەران وەرگرتووە کە پێغەمبەر محمد (صلی اللّٰه علیه وسلم) هات ئەوان دەبێت هەمووی شوێنی بکەون هاودەستی ئەو بن وە لەشەریعەتەکەشیدا .

لەبەر ئەوە ئێستا کە یەهودی و نەصرانی بەداخەوە کە زۆر بێ عەقل و گێل کە بەکافریان نازانی بەس ئاگاداربن ئەوەی بەکافریان نەزانی کافرە ،با هەرچی هەیە بیکات ، ئەڵێن : قەیناکە ئەوە دینی خوایە و دێت دیفاعیان لێ دەکات ، یانی عەلمانی و شیوعی واهەبوە لەسەر دەزگاکانی ئیعلام هاتووە دیفاعی لەیەهودیەکانی سلێمانی کردوە دەلێ : ئەوانە بەم شێوەیە دەکران و مافیان خورا ئەوانیش دینی خۆیانە !! ئێ خۆ ئێستا ئەو دینی ئیسلامەی کە ئێستاکە لەسەرانسەری دونیادا زولمی لێ ئەکرێت بۆ نایەت

---

[١] سورة المائدة ، ایة : ٤٨.

ديفاعی لێ بكەیت ئەگەر مەبەستت فیتنە و ئاژاوە و درۆزنی نەبێت ! دێت دیفاع لە یەهود دەكات لەكاتێكدا یەهود بەئیتفاقی هەموو مصادرەكانی كیتاب وسونە و ئەهلی سونە كافرن وە ئەوەشی كافری نەكات خۆیی كافر دەبێت .

ئەمە ئەگەر پێغەمبەرەكەیان زیندوو بێت لێ قبول ناكرێت ئەی خۆیان !! پێغەمبەر موسا ئەگەر لەژیانی دابووایە ئەبوایە شوێن پێغەمبەر محمد بكەوێت (علیهم الصلاة والسلام)وە لێشی قبول نەكرا هەروەها عیسا و هەموو پێغەمبەرانیتریش ئەبێت بێنە سەر شەریعەتی پێغەمبەر محمد (صلى الله علیه وسلم) لەبەر ئەوەی كۆتا دین و كۆتا شەریعەتە ئەبێت هەموویان بچنە سەر دینی ئەو ئەو گەورە و پێغەمبەرمان بێت وە دەبێت ئێمە بلێن (أشهد أن لا اله الا الله وأن شهد أن محمد رسول الله صلى الله علیه وسلم).

إبن كثير دەفەرمووێ : (وقوله : كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ) ئەمە لەسەر كافرو موشریكەكان زۆر قورسە ئەم دەعوەیە تۆ پێیان بلێت تەنها الله پەرستی ، (أي : شق عليهم وأنكروا ما تدعوهم إليه يا محمد من التوحيد .)ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) ئەمە لەسەر موشریكەكان زۆر گەورە بوو وە زۆر گران وقورس بوو ئەوان ئەمە قبول ناكەن ،لەبەر ئەوەی ئەمان لەناو شیركدا ژیاون ، ئەمان بەو شێوەیە هاتوون ، كە الله و غەیری الله تعالى یان پەرستووە ، ئەگەر ئێستا تۆ پێیان بلێ : بەس الله ئەوان نارەحەت دەبن بەمە .

(ثم قال : (اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ) أي : هو الذي يقدر الهداية لمن يستحقها) الله تعالى تەقدیری هیدایەت دەكا بۆ ئەو كەسەی كەوا موستەحەقیەتی ، (ويكتب الضلالة على من آثرها على طريق الرشد) الله تعالى ضەلالەت و گومرایش ئەنوسی لەسەر كەسانێك كە گومرایی و كوفر و شیركیان هەلبژاردوە لەسەر ئیمان ، مادەم ئەو ئیمانەت نەكرد تۆ خەریكی شیرك و گومرایی بە ، واتا الله تعالى زولم ناكات لەكەس .

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ (١٤)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(ولهذا قال : (وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۚ) أي : إنما كان مخالفتهم للحق بعد بلوغه إليهم)ئەوان کەی موخالەفەی حەقەکەیان کرد ؟! وە کەی موخالەفەی پێغەمبەریان کرد (صلى الله عليه وسلم) ؟! کە حەقەکەی پێی گەیاندن ئەوکاتە لێی جیابوونەوە ، (وقيام الحجة عليهم ، وما حملهم على ذلك إلا البغي والعناد والمشاقة .)چی وای لێکردن وای لێ بکەن حەسودی و زولم و عینادی وە دژایەتی وەکو باسمان کرد وتیان مادەم لەئێمە نیە و لەگەورە پیاوەکانی ئێمە نیە منداڵێکی هەتیوی بێ باوکە ئێمە شوێنی ناکەوین ، وە یەهود و نەصاراش دەڵێن : مادەم لە بنی یعقوب نیە ئێمە شوینی ناکەوین وە ئەشزیان زانی کەوا حەقە .

إبن كثير دەفەرموویێ :(ثم قال [الله] تعالى : (وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۚ) أي : لولا الكلمة السابقة من الله بإنظار العباد بإقامة حسابهم إلى يوم المعاد)ئەو نەخشیە نەبێت کە الله تعالى هێناویەتی وە ئەو کەلیمەیە نەبێت کە فەرموویەتی : من هەتا رۆژی قیامەت ئەو خەلکە ئەهێنم وە لەرۆژی قیامەت قیامەت هەلدەستێنم ئەگەر ئەوە نەبوایە ، (لعجل لهم العقوبة في الدنيا سريعا .) الله تعالى بەسەریعی عقوبەی هەمویانی ئەدا و یەك کەس نەدەمایەوە ، بەس الله تعالى رۆژی قیامەتی داناوە وە رۆژی قیامەتیش کاتەکەی دیار نیە بۆیە دەبێت ئاگاداربن هیچ کەس نەیزانیوە بەس تەنها الله تعالى دەیزانی ، لەبەر ئەوە مۆلەتی داوە ، بەس ئەم مۆلەتە شەیطان دەکات بە هەلخەلەتاندن بۆ نەوەی ئادەم (سوف سوف) لەداهاتوودا وا دەکەم ئەوەشی کە بیەوێت بگەرێتەوە دەلێت : جارێ نا با گەورە ببم با پیرببم وە ختێك ئەزانی زوو لەناو ئەچێت ، یاخود تاخیر کردنی سزا

وای كردوه كه زۆربه‌ی بڕوای به‌سزایه‌كه نه‌بێت وه بڕوای به‌رۆژی قیامه‌ت نه‌بێت ، له‌به‌ر ئه‌وه موشریكه‌كان ده‌یانوت كا قیامه‌ت ده‌با بێت ! گاڵته‌یان پێ ئه‌كرد .

(لولا الكلمة السابقة من الله بإنظار) یانی الله تعالى كه مۆڵه‌تی به‌نده‌كانی داوه به‌وه‌ی كه‌وا رۆژی قیامه‌ت بێت ئینجا ئیحساب دابنێ ئه‌گه‌ر ئه‌وه نه‌بووایه ،(لعجل لهم العقوبة في الدنيا سريعا .).

إبن كثير ده‌فه‌رمووێ : (وقوله : (وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ) يعني : الجيل المتأخر بعد القرن الأول المكذب للحق)ئه‌وانه‌ی كه‌وا له‌دوای ئه‌وان هاتن له‌دوای ئه‌و جیله‌ی كه‌وا حه‌قیان به‌درۆ زانی ئه‌وه‌ی كه له‌ئه‌خیری هاتن ئه‌مانه ، (لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ) أي : ليسوا على يقين من أمرهم)ئه‌مانه یه‌قینیان نیه له‌سه‌ر دینه‌كه‌ی خۆیان ، (وإنما هم مقلدون لآبائهم وأسلافهم)واتا لاسای باو و باپیرانیان ده‌كه‌ن كه شوێنی ئه‌و حه‌قه نه‌كه‌وتن نه‌ك به‌حه‌ق و به‌یه‌قین بێت ئیمانێكی دامه‌زراویان نه‌بوو به‌ڵكو به‌ته‌قلیدی باو باپیرانیان بوو ، (بلا دليل ولا برهان) یانی له‌سه‌ر ئه‌و كوفره‌ی كه هه‌یانه هیچ به‌ڵگه و بورهانه‌كیان نیه ،(وهم في حيرة من أمرهم)وه سه‌ریان لێشێواوه، (وشك مريب ، وشقاق بعيد .) گومانێكی زۆر قه‌ڵه قاویان هه‌یه وه له‌حه‌ق دووركه‌وتنه‌وه ئه‌وه‌ش حه‌قی ئه‌وانه كه‌له‌دوای ئه‌وانه‌وه هاتن .

فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ ۖ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ ۖ وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ ۖ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ ۖ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۖ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ ۖ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ۖ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۖ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ (١٥)

ماناى ئایه‌ته‌كان :

إبن كثير وه‌صفێكی ئه‌م ئایه‌ته‌مان بۆ ده‌كات و ده‌فه‌رمووێ : (شتملت هذه الآية الكريمة على عشر كلمات مستقلات) زۆر ورد ببنه‌وه له‌م ئایه‌ته‌ی كه ئێستا باسی ئه‌كه‌ین ، چونكه ده‌فه‌رمووێ : ئه‌م ئایه‌ته له‌سه‌ر ده به‌رگه‌ی سه‌ر به‌خۆ پێك هاتووه ، (كل منها منفصلة عن التي قبلها)هه‌ر یه‌ك له‌برگه‌كان

جیاوازە لەوەی پێش خۆیدا ، (حکم برأسه)هەریەکە و حوکمێکی خۆیی هەیە ، (قالوا : ولا نظیر لها سوى آية الكرسي)دەفەرموویێ : ئەم ئایەتە وێنەی ئەم ئایەتە هەرنیە إلا ئایەتی الکرسی نەبێت کە ئەویش دەبرگەیە ، ئەگەر سەرنجتان دابێت کە ئەویش دەبرگەیە ، بەڵام بەداخەوە خەلکی بەس دەیلێت ئاگای لەماناکەی نیە وە ئاگای لەحوکمی ماناکەی نیە وە ئاگای لە عەمەل بە ماناکەی نیە ، زۆر بەدەگەمن هەیە کەوا ئایەتی الکرسی لەبەر نەبێت ! چونکە ئەزانن ئایەتی الکرسی یەکەم گەورەترین ئایەتە لەقورئاندا ، پاشان ئەو حەدیثانەی کە لەسەری هاتوە کە تەصحیح کراوە هەر کەسێك ئایەتی الکرسی لەدوای نوێژەکان بخوێنێ ئەوە لەنێوان ئەو و بەهەشتدا بەس مردن لەنێوانیاندایە بمرێی و ئەچێتە بەهەشت ، بەڵام ئاگادار‌بن بەس بە خوێندنەوەکەی نیە بەلکو بەعەمەل کردنە بە ئایەتەکە .(فإنها أيضا عشرة فصول كهذه .)ئینجا دەفەرموویێ : ئایەتی الکرسیش دەبرگەیە وەکو ئەم ئایەتەی سورەتی الشوری .

إبن كثير دەفەرموویێ :

برگەیەی یەکەم :(قوله (فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ) أي : فللذي أوحينا إليك من الدين الذي وصينا به جميع المرسلين قبلك أصحاب الشرائع الكبار المتبعة كأولي العزم وغيرهم ، فادع الناس إليه .) واتا : ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) بۆ ئەو دینەی کە ئێمە وەحیمان بۆتۆ کردوە کە هەموو پێغەمبەرانمان پێی راسپاردە کردوە و پێی ناردوە و پێی وەصیەت کردوە وە تۆش دەعوە بۆ ئەو دینە بکە کە دەبێت تەنها الله تعالى بپەرسترێت .

بەڵام بەداخەوە ئەمرۆ هەڵبژاردن و ئینتخاباتە بگەرێنەوە بۆلای گەل !! خوامان بۆ چیە ! ئایا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئێستا ئەگەر لەژیاندا بوایە ئەگەرایەوە بۆلای گەل یاخود بۆ لای الله تعالى !؟ یان ئەگەرایەوە بۆ ئەهوا و ئارەزووی خەلکی یان شەریعەتەکەی الله تعالى؟! ئایا پێت وایە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەچوە ناو پەلەمانەوە و ئەیوت سوێند بەو قورئان من بەقسەی ئەم قورئانە نەکەم و بەقسەی دەستور بکەم ؟! ئایا وای دەوت ؟! ئێستا هەموو پەرلەمانتارەکان وادەلێن : یاخود نا ؟! بەئیسلامی و غەیری ئیسلامیشەوە ئەلێن : سوێند بێت بەم قورئانە پارێزگاری لەم

دەستورە بکەم ! ئایا دەستور وەحیەکەی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم) کە بۆی هاتووە ؟! یاخود ئەهوا و ئارەزووی خەڵکی دانراوە ؟! ئایا پێغەمبەر وا دەڵێ (صلى الله عليه وسلم)؟

کەواتە کە تۆ نوێنەرێك بۆخۆت دائەنێت یانی تۆ رازیت کە ئەو کەسە لەجیاتی تۆ سوێند بخوات لەوێدا ، الله تعالى دەفەرمووێ : (فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ ۖ) الله تعالى نالێت : (للهؤاء فادع) بۆیە لەدوای ئەوە دەفەرمووێت الله تعالى .

برگەی دووەم : (وقوله : وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ۖ) ئەها چەند قورسە ئەم کەلیمەیە ، تۆ ئیستقامەت هەبێ وە لەسەر ئەم دینە برۆیی وە لانەدەی وە راست و چەپی لەسەر نەکەیت وە بەقسەی کەس نەکەیت تەنها تۆ دەبێت بەقسەی الله تعالى بکەیت ، ئیتر چی روو دەدا با رووبدا ئەکوژرای ئەکوژرای و سەرنەدەکەوتی لەدونیا !! ئێستا بەخەڵکەکەوا بڵێ پێت ئەڵێ : ئاخر ئەگەر وابکەین سەرناکەوین !؟ بۆتۆ ئەزانی بەشیرك و گومرایی سەرکەوتی !! الله تعالى دەفەرمووێ : (إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ ۖ)[1] لەکاتێکدا کەباسی دوو کارە باشەکەمان بۆ دەکا (إما النصر وإما الشهادة) شەهادە ئەوەیە لەسەر ئەم رێگەیە برۆیی وە دینەکە سەربخەی (وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ)[2] سوێند دەخوا الله تعالى بەخۆیی دەفەرمووێ : والله سوێند بێت بەمن هەر کەسێك من سەرخا من سەری دەخەم ، ئەی ئەگەر خەڵکت سەرخست ؟! ئەوە بەدڵنیایەوە بەبێ گومانی کەوا سەرناکەوی .

کەواتە :(وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ۖ) أي : واستقم أنت ومن اتبعك على عبادة الله) لا مەدەن لە دینەکەی الله تعالى ، کەچی ئەمڕۆ لادانە و هەمووی ئینحرافاتە لەدینەکەی ،(كما أمركم الله عز وجل .) بەداخەوە زۆر بەداخەوە ئەوەتا موسلمانان لە ئەحزابی بەناو ئیسلامیدا ئەڵێ : دەستور با سەروەر بێت ، ئادەی وەرە دەستور قورئانە ؟! دەستور قورئانی خوایە تاوەکو سەروەر بێت یان ئەهوا و ئارەزوی ئینسانەکانە ؟! تۆ نازانی بەم کەلیمەیە تۆ خۆت کافر کرد !! تۆنازانی شەریکەت پەیاکرد بۆ دینەکەی الله تعالى !؟

.

[1] سورة التوبة ، اية : ٥٢.
[2] سورة الحج ، اية : ٤٠.

برگەی سێ یەم : (وقوله : وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ) ئایا ڕەئی شەعب و گەل ئەهوا و ئارەزووە یان قسەی اللە تعالی یە ؟! ئێوە ئەوەم جواب بدەنەوە ؟! واللە ئەهوا و ویست وئارەزووەکانی ئینسانەکانە ، کەچی اللە تعالی بەپێغەمبەر محمد (صلی اللە علیە وسلم) دەفەرموویێ : (وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ) شوێن هەوا و ئارەزووی خەڵکی مەکەوە ،(يعني : المشركين فيما اختلقوه ، وكذبوه وافتروه من عبادة الأوثان .) واتا ئەو موشریکانەی ، لەوانەیە بەس ئەبو جەهل بەلاتەوە موشریك بێت ! تۆ بیر لە حالی ئەبو جەهل بکەرەوە ئەو حەجی ئەکرد وە بەرۆژوو ئەبوو وە عیبادەتی ئەکرد وە صەدەقەی ئەکرد و ئاوی حاجیەکانی ئەدا وە بۆخواشی ئەکرد بە حیسابی خۆیی بەڵام لەهەمان کاتیشدا بۆلات و عوزاشی ئەکرد ئەوە شەریکایەتیەکەی ئەو بوو ، ئەی ئەوانەی ئەمرۆ هیچیان لەو کەمترە ؟! نەخێر بەلکو حالیان لەو خراپتریشە نەك کەمتر لەشیرك و کوفرەکەیاندا .

کەواتە ئەی محمد (صلی اللە علیە وسلم) تۆ شوێن ئەهوا و ئارەزوەکانیان مەکەوە لەوەی کەوا دروستیان کردوە و هەلیان بەستوە بەدرۆوە هاتوون دەستورێك و یاسایەك و شەریعەتێکیان داناوە ئەیانەویی خەڵکی لەسەری بڕوا تۆ شوێن ئەوە مەکەوە .

برگەی چوارەم : (وقوله : وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ) تۆ بلێ ئەی محمد (صلی اللە علیە وسلم) وە هەروەها شوێنکەوتوانت ئێمە ئیمانمان هەیە بەهەر کیتابێك کە اللە تعالی ناردبێتیە خوارەوە کە لەلای اللە تعالی وە هاتووە ، (أي : صدقت بجميع الكتب المنزلة من السماء على الأنبياء لا نفرق بين أحد منهم .) ئێمە جیاوازی ناکەین لەنێوان عیسا و موسا ئیبراهیم و نوح و ئادەم و هەموو پێغەمبەران کە هاتووە هەموویان پێغەمبەرانی اللە تعالی بوون وە بۆیەك ئامانج هاتوون ، کە ئەویش ئەوەیە دەبێت اللە تعالی بپەرسترێت ،بەڵام لەلایەنی شەریعەتەوە اللە تعالی هەموو شەریعەتەکانی نەسخ کردوە (واتا لایبردوە و هەلیگرتوە)تەنها دینی پێغەمبەر محمد نەبێ (صلی اللە علیە وسلم) دەبێت موسا و عیسا و هەموو پێغەمبەرانیتر ئەگەر ئێستا لەسەر ژیاندا بن دەبێت شوێن ئەم شەریعەتی پێغەمبەر محمد (صلی اللە علیە وسلم) بکەون وە بۆیان نیە شوێن شەریعەتەکەی خۆیان بکەون ، ئیمان هەموو یەکە .

لەبەر ئەوە إبن كثير لە باسی جەنگیز خاندا دەفەرمووێی : (ئەگەر كەسێك بێت دینی پێغەمبەر محمد (صلى الله عليه وسلم) لابدا وە دیانەتی موسا وعیسا بهێنی ئەوە ئەو كەسە كافرە)[1] كە بەحیساب ئەوە دینی خوایە وە لەسەر دینی پێغەمبەرانی پیشوتر دەروا !! ئەی ئەگەر لەسەر ئەهوا و ئارەزووی خەلكانیتر بكات ؟! یاخود یاسای جەنگیز خان جێ بەجێ بكات إبن كثير دەفەرمووێی : بەكۆ دەنگی زانایان ئەو كەسە كافرە .

كەچی ئەمرۆ كەسانێك بەداخەوە دێن شك و گومان ئەبەن ئەگەر بێتوو بێن دەستورێكمان بۆ دابنێن ئەگەر ئەو كەسە بلێت : لا اله الا الله ئەگەر دەستوریشی دانا پێی نالێن كافر و دەلێن : ئەوە موسلمانە لەبەر ئەوەی دەلێت : لا اله الا الله ! ئی خۆ یەهودیش دەلێت : لا اله الا الله .

ئێستاكە ئێمە قورئان و حەدیث لائەبەین ئەچین ئینجیل ئەهێنێن ئایا ئەوە دروستە لای الله تعالى ؟! ئی ئەوە الله تعالى ناردوویەتیە خوارەوە ئەوەش نا كە تحريف كراوە هەتاوەكو ئێستا تەوارت و ئینجیلە راستەقینەكە بێنە نابێت تۆ ئێستا حوكمی پێی بكەیت لەلایەنی شەریعەتەوە بەلكو دەبێت تۆ حوكم بەم قورئانە بكەیت ، الله تعالى دەفەرمووێی : (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ)[2] ئایەتەكە صەریحە.

برگەی پێنجەم : (وقوله : وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ) یانی بەراستی دەبرگەیە یەك لەیەك گرینگترە چەندی ئینسان ورد بێتەوە لێی هێشتان كەمە تاوەكو تدبورى تێدا بكەیت ئەلێ (وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ) أي : في الحكم)من ئەمرم پێكراوە كەوا حوكمرانی ئێوە بكەم .

---

[1] : البداية والنهاية .

[2] : سورة المائدة ، اية : ٤٤.

حوكمرانی كردن یانی چی ؟ یانی ئەو پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم) ببێت بە سەرۆكی موسڵمانان لەناو واقیعدا دەبێت حوكمەتێك و دەوڵەتێك پێك بهێنی وە ئەم دەوڵەتە بەئەمری الله تعالى بروات بەرێوە ،(أي : في الحكم كما أمرني الله).

كەواتە لێرەدا با ڕەدی ئەو عەلمانی و ئەولیبرالی و ئەو دونیاویانە بدەینەوە با ڕەدی ئەو دونیا پەرستانە بدەینەوە كە دێن بەموسڵمان ئەڵێن : با مامۆستای ئاینی باسی سیاسەت نەكات وە با موسڵمانان باسی سیاسەت نەكەن ! جەنابت باسی بكەیت و بە هەوا و ئارەزووی خۆت بەزینا و ئارەق خواردن و بەكوشتن و برین لەپێناو پاراستنی خۆت و عەشیرەتی خۆت كە ملیۆن ملیۆن قات و قر بكەی وەك لە هەر دوو جەنگە جیهانیەكە كردیان ئاساییە !! بەس ئەگەر یەكێك بێت لەسەر دینی الله تعالى ئەوە كە الله تعالى بەتەویی وتوە ئەو دینە جێ بەجێ بكە حوكمەتێك پێك بهێنە لەسەر ئەساسی ئەم دینە !! ئەوانیش پێی دەڵێن : تیرۆست و ئیرهابی و چ جۆرە ناوێك هەیە لێی بنی ! ئایا الله تعالى بەمە ڕازییە ؟! ئەڵێن : ئیسلامی سیاسی !! ئایا ئیسلامێكمان هەیە سیاسەتی تێدا نەبێت !؟ ئەی ئەو ئایەتە بچێتە بەناو چاوتدا چی لێ ئەكەیت ؟ كە الله تعالى دەفەرموویێ : (وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ)من ئەمرم پێكراوە كە عەدالەت بنوێنم لەسەر ئەم زەوییەدا ، ئایا عەدالەت بەبێ حوكم كردن دەبێت ؟!

(أي : في الحكم كما أمرني الله .) الله تبارك وتعالى ئەمری پێكردوم كەوا دەبێت من عەدالەت بنوێنم .

جا ئەم كەلیمەیە زۆر هەڵدەگرێت زۆر ، یانی ئەمریكا دەبێ بۆخۆی حوكمران بێ لەسەر زەویدا نابێ كەسیتر حوكمران بێ !! وە نابێت موسڵمان حوكمران بێت وە نابێت قورئان حوكمران بێت ،بەس هەوا و ئارەزوەكانی خۆیان با حوكمران بێ لەهەموو دونیا نەوەویشی هەبێ كێشە نیە وەدونیاشی پێ ئیبادە بكات هیچ كێشەنیە ، بەس موسڵمان كە چەكێكی هەبێت الله تعالى پێ وتوە (وَقَاتِلُوهُمْ)[1] ئەمە قسەی الله تعالى یان ئینسانە ؟! دەوەرە خۆت یەكلای بكەرەوە بۆچی قیتالت كردوە !! قیتالی لەپێناوی الله تعالى لەخەڵكی كردوە بە وەحشیگەریەتی و ئەژدیا !!بەس بەخۆت هەزاران چەكی كوشندەت هەبێ

[1] :سورة الأنفال ، اية : ٣٩

هەرچی پێ بکەی وەدونیاشی پێ تێك بدەی هیچ کێشە نیە لەپێناوی چیشدا ؟! لەپێناوی هەوا و ئارەزوەکانیدا !!

بەس تۆی موسلمان لەپێناوی یەکخوا پەرستیدا کە ئەمە واجبی سەرشانی هەموو لایەکە ، ئەبێت خۆت بکەیت بە قوربانی الله تعالی ، من پرسیارێك لە موسلمانان ئەکەم بەهەریەکێکیان ئەم عیبارەتە بلێ ! بلێ وەرە ئەبی بەقوربانی الله تعالی یان نا ؟! وەلام ئەداتەوە و دەلێت : هەزار جار بەقوربانی الله بم !! بەس بلێ وەرە با لەپێناوی الله تعالی دا با هەول بدەین و الله تعالی سەرخەین !! ئەلێ : ئەوە نابێت ئەوە تیرۆرستیە !! ئی تۆ وتت من دەبم بەقوربانی الله !! ئی چۆن بەقوربانی دەبی ! ئی تۆ درۆت کرد ئەمە بەقوربانبوون نیە .

جا تەبعەن دەبێت ئاگاداربین ئەبێت ئێمە بگەرێینەوە سەر قورئان ، قورئان باسی قیتالی تێدایە یاخود نا ؟! قورئان قیتالی واجب کردوە یان نا !؟ بەلێ رێگەی داوە و واجبی کردوە بەڵام ئەمە بەهەرەمەکی نیە پێویستە لەپێناوی الله تعالی دا بێت وەکو پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) کردی ، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەبەدەردا لەکافرانی قوریشی دا ، وە ئەگەر ئەمە ئێستا بووایە نەتەوە یەکگرتوەکان دەیانوت محمد تیرۆرستە وە موسیلەمەکانیش وایان وتوە !! یەك لە موستەشریقەکان نوسیویەتی ئەمە هەموو وتەی ئەوانەیە کەوا ئێستا ئەوانەی ناوە خۆشیان ئەیلێنەوە : ئەلێ پیغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) خوا لەناو دەمی ئەم موستەشریقە بدا ئەلێ : (لەمەککە هیچی بۆ نەکرا لەبەر ئەوەی مەککەیەکان بەلیغ و فصیح بوون ئەو هات قورئانێکی هەلبەست ئەی وت ئی خوایە راستیشی نەئەکرد ئی خوا نەبوو بەس بۆخۆیی فەصاحەت و بەلاغەتی ئاوابوو وە فصیح و بەلیغەکانی مەککە زۆر لەو بەلیغتر بوون لەتاوا جێی نەبوویەوە لەناویان رایکرد ، چوو بۆ مەدینە لەویدا کەوتە چەتەی لەسەریان وە شمشێریی بەکار هێنا بەحوجە و بورهان زاڵ نەبوو بەسەریاندا هات بە شمشێر لەبەدردا لێدان) ئێستاش وانالێن !!

ئایا پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) وای کرد !؟ ئەگەر وای بکردایە ئەوە لەمەککە وای دەکرد لەمککە صەحابەکان خۆیان فیدای پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) کردبوو دەیانوت :ئەی

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)ئێمە هەتاوەکو کەی ئاوا دابنیشین ئاوا !؟ پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی : الله تعالى ئەمری پێنەکردووم .

بەڵام کە چوو بۆ مەدینە الله تعالى ئەمری قیتالی پێکرد الله تعالى دەفەرمووێی : (أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا ۚ وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ)[1] بۆیە دەستی پێکرد وە لەدواتردا واجبی کرد لەسەریان الله تعالى فەرمووێی : (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ)[2] ئەمە ئەمری الله تعالى یە ، کەچی ئێستا ئەم ئەمرەی الله تعالى بۆتە حەرام وە واجب بۆتە حەرام ، جیهاد کە واجبە بۆتە حەرام وئەڵێن نابێت بیکەیت !! بۆیە ئەم ئومەتە هەر بەزەلیلی ئەمێنێتەوە هەر دەبی بەس بخۆین و بخەوین هەر با ئەمریکا گەورەی عالەم بێ !! تۆ ئێستا سەیری نەتەوە یەکگرتوەکان بکە شەش دەوڵەتی تێدایە لە ئەنجومەنی ئاسایش ئەگەر دونیا بڵێ دەبێت ئەم شتە بکرێ ئەگەر ئەم شەش دەوڵەتە یەکێکیان وتی نا وانابێت بەقسەی ئەو دەکەن !! خوا و پێغەمبەر چی ئەڵێن با بڵێن کێشە نیە ، تۆ سەیر بکە کوشتن و کوشتاری هەر موسڵمانێك لەم سەر زەوییە کە ئەکرێت هیچ کاتێك دیفاعیان لی ناکەن !

بەهیچ شێوەیەك ئێمە ئەو پرسیارە ناکەین چونکە زۆر کەس ئەو پرسیارە دەکا بۆچی دیفاعیان لی ناکرێ !؟ ئەم پرسیارە لەوەوە دەکرێ ئەگەرئێمە بڵێن ئەوانە خەمخۆری موسڵمانان بەس ئێمە دەزانین کەوا ئەوانە دووژمنی موسڵمانان چۆن لەئێمە دیفاع ئەکەن ، لەمشکێك دیفاع دەکەن بەس لە ملیۆنان موسڵمان دیفاع ناکەن .

کەواتە ئەم ئایەتە زۆر هەلدەگرێ (وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ)بەلێ ئیسلام بۆ ئەوە هاتووە وە بۆ ئەوە نەهاتوە کەوا تۆ تەنها لەماڵێکدا دانیشی و لە کونجی مزگەوتێکدا دانیشی بەتەنها نەخێر تەنها بۆ ئەوە نەهاتوە لەبەر ئەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) وای نەکردوە .

---

[1] :سورة الحج ، اية : ٣٩.

[2] :سورة التوبة ، اية : ٧٣.

برگەی شەشەم : (وقوله : ﴿اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ﴾) ئینجا لەم برگەیەدا تەئەكید ئەكاتەوە الله تعالى دەفەرموويێ : (﴿اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ﴾) بزانن (رب) لێرەدا بەمانای ئەوەیە (أي : هو المعبود) كەلیمەی (رب و إلاه) لەزمانی عەرەبیدا ئەگەر پێكەوە هاتن ئەوە هەر یەك مانایەكان هەیە بەڵام ئەگەر هەر یەكەو بەتەنها هاتن ئەوە هەردووكیان هەردوو مانا دەگەیەنن واتا هەریەكەیان مانای ئەویتریشیان دەگەیەنێ .

رب: بەمانای دروستكار و بەخێو كەر و مالیك و بەمانای پەرستراویش دێت بەتەنها ئەگەر خۆیی هات ، لەناو گۆردا پێت ئەوترێی ؟! (من ربك) ئایا ئەبو جەهلیش ئەتوانی ئەمە جواب بداتەوە ئەگەر (رب) بەس بەمانای خالق بێت !؟ ئەگەر بەتەنها ئەو مانایە بدا ئەتوانی وەلام بداتەوە چونكە ئەویش دەیفەرموو (﴿وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾)[1] كێشەیان نەبوو لەگەل ئەوەدا بەس (من ربك یعنی من إلاهك) تۆ كێت ئەپەرست و بەقسەی كێت ئەكرد ؟! لێرەدا رب بەمانای ئیلاهە .

جا لێرەدا كە دەفەرموويێ : (﴿اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ﴾) یانی الله تعالى معبودی ئێمە و ئێوەشە بەس كە ئێمە كاتێك كە دەیپەرستین ئەوە ئەركی خۆمان جێ بەجێ ئەكەین بەس وەكو عەبدایەتی ئێوە كە نایپەرستن ئەوە ئێوە موشریكن كە بەتەنها نایپەرستن ،

إبن كثیر دەفەرموويێ : (أي : هو المعبود ، لا إله غیره ، فنحن نقر بذلك اختیارا)ئێمە بەئیختیاری خۆمان ئیعتراف دەكەین بەوەی كە الله تعالى پەرستراوی ئێمەیە ، (وأنتم وإن لم تفعلوه اختیارا)ئێوە ئەگەر بەئیختیاری خۆشتان كە عیبادەت ناكەن كە ئیختیارتان ئەوەیە كەوا نایكەن ، كە بەتەنها الله تعالى ناپەرستن بەلكو الله و غەیری الله تعالى ش ئەپەرستن ، (فله یسجد من في العالمین طوعا واختیارا .)هەرچی لەعالەمی من دا هەیە سجدەی بۆ ئەبات بەخۆشی بێت یاخود بەناخۆشی ، یانی شەیطانەوە بگرە هەتاوەكو ئاخیركەس كە ئەوپەری مولیحید بێت ئەتوانی لەئاستی قودەرتی الله تعالى دا هیچ بكات ؟! نەخێر ناتوانی .

---

[1] سورة الزخرف ، ایة : ٨٧.

برگەی حەوتەم : (وقوله : لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ) جەزای ئەعمالەکانی خۆمان بۆخۆمان وە جەزای ئەعمالەکانی خۆتان بۆخۆتان .

ئینجا لیرەدا إبن كثير قسەیەکی زۆر جوان دەهێنێ ئەفەرموویێ : (أي : نحن برآء منكم)ئەوە بەرائەتە وە ئەوەش کافر کردنی ئەوانە ، کە الله تعالى دەفەرموویێ : بلێن : عەمەلی خۆمان بۆخۆمان وە عەمەلی خۆتان بۆخۆتان ئەمەیانی ئێمەی موسلمان الله تعالى إن شاء الله لەسەر ئەم تەوحیدە پاداشتمان ئەداتەوە وە ئێوەی موشریك و کافریش الله تعالى لەسەر ئەو شیرك و كوفرە الله تعالى ئینتقامتان لێ ئەسێنێ .

(كما قال تعالى : (وَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل لِّي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ ۖ أَنتُم بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ)[1] ئەگەر بەتۆیان وت درۆ ئەکەی تۆ پێغەمبەر نیت (فَقُل لِّي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ) عەمەلی خۆم بۆخۆم وە عەمەلی خۆتان بۆخۆتان، تەوحید و ئیمان بۆخۆم وە جەزاکەی بۆخۆم وە شیرك و گومرایی و عاقیبەتەکەی بۆخۆتان (أَنتُم بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ) من بەریم لەوەی ئێوە ئەیکەن لەو شیرك و گومراییە من بەریم لەئێوە .

پرسیارێك : بەریىء یانی چی ؟ پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کافری کردن ، الله تعالى دەفەرموویێ : (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ (١) لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ (٢))[2] پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەرائەتی کرد .

با سەیرێکی ئەمرۆ بکەین بزانین کامە موسلمان بەرائەتی خۆیی لە کوفر و کافرین کردوە ، عقیدەیەکی ئیجرائی باطلی پیس بەسەر زۆربەی زۆری گەنجانیشدا نەك هەر پیرەکان زاڵ بووە کە دەڵێ : والله من ناوێرم ئەوە کافربکەم ، کە کافر بوو ناوێرم چیە تۆ خۆت بەوە کافر کردوە ئەگەر کافر نەکەی !! بزانە ئەگەر کافر کافر نەکەی خۆت کافر ئەبیت ، واتا ئەگەر لێی بەریی نەبی ئەوە یانی تۆ موافقی ئەوی ی واتا تۆ موافقی کوفر بووی ئەوکاتە خۆت کافربووی ، ئێمە نالێن : ئەوانەی کە تەنها گوناە دەکەن

[1] :سورة يونس ، اية : ٤١.

[2] : سورة الكافرون .

كوفريان نەكردوە موسلمانن و موحيد يەكخوا پەرستن برۆ كافريان بكە وەكو خەواريج نەخێر بەس دەلێن : خاوەن كوفر وشيرك و گومرايى واجبە لەسەرت كافريان بكەى دەبێت تۆ بلێ من بەريم لێتان وەكو پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) لێرەدا پێى وتوە (لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ).

وە ئايەتێكيتر بێتەوە بەرچاوتان كە الله تعالى دەفەرمووێ : (إِنَّا بُرَآءُ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ)[١] لەغەيرى الله تعالى ئێمە بەرين لێتان يانى كافرن ئێوە لەبەر ئەوەى لەغەيرى الله تعالى دەپەرستن بۆيە كافرن .

برگەى هەشتەم : (وقوله : لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ)لێرەدا بەو مانايە دێت كە (قال مجاهد : أي لا خصومة . قال السدي : وذلك قبل نزول آية السيف . وهذا متجه) يەك لەتەفسيرەكان ئەلێ ئەوەيە كە : ئيمامى موجاهيد دەفەرمووێ : نايەن شەرانگێزيتان لەگەلدا بكەين كارى خۆمان بۆخۆمان وە كارى خۆتان بۆخۆتان ، سدى دەفەرمووێ : ئەوە پێش دابەزينى ئايەتى سيف و قيتال بووە .

تەبعەن يەكێك لە بەناو فەيلەسوفەكانى بەناو بانگخوازى ئيسلامى موسلمان ئەمرۆ گوێيان لێ دەبێت دەلى : كاكە بەتوند و تيژى نابێ وەرە بۆم بێنن بزانم يەك كەليمەى سيف لەقورئاندا هەيە ؟! ئەوەندە بێ عەقلە وەكو ئەوە وايە كە هيچ عەرەبى نازانى ئەى قيتال بەچى ئەكرێ ئەى بێ عەقل !! خۆ قيتال بە پەنجە ناكرێ ئەى هەر بەشمشێر نەكراوە !! ئەويش دێت و دەلێت : يەك سيف باس نەكراوە لەقورئاندا ! ئەوەتا زانايان ئايەتى قيتاليان ناو ناوە بەئايەتى سيف ، زۆر سەيرە دەلێ : ئيسلام ئەوەندە نەرم و نيانە هەر سيفيكيشى تێدا باس نەكراوە لەقورئاندا !! ديارە زۆر بێ عەقلە لە تێگەيشتنى قورئان و زمانى عەرەبى ئەو واقيعەى كەپێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) تێدابووە ، ئەى لەبەدردا بە دار شەريان كرد ؟! يان بەئاو ؟! ياخود بەشمشێر و بەرم و بەتير بە ئەنواع و ئەشكالى كە پياوى خۆيى دەوێ ئەو پياوە نيە ئەو شەرە بكا ، كە دەمانچەيەكى پێى يان نەوەويەكە بەترسنۆكانە پەنجەيەكى پێدا ئەنێ عەشيرەتێك و شارێك و ولاتێك و دونيايەكت بۆ كاول ئەكات !! .

---

[١] : سورة الممتحنة ، اية : ٤.

إبن كثير دەفەرموویێ : (وهذا متجه لأن هذه الآية مكية)ئەمە دەکرێی بلێن : وایە لەبەر ئەوەی ئایەتەکە مەککیە ، (وآية السيف بعد الهجرة .)وە لەدوایدا ئایەتی سیف هاتۆتە خوارەوە کە دەفەرموویێ : (لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ).

تەبعەن زانایتر بەشێوەی تر تەفسیری کردوە و دەلێت : بەمانای ئەوە دێت کە ئیتر پێویست بە موناقشە ناکات ئیتر تەواو کەسێك کە عینادی کرد ئیتر لێ گەرێی تەواو و کۆتایی پێ بهێنە ، دواتر ئەگەر لەوزعێکدا ئینسان ژیا بەدەسەلات و تاوان بوو ئەوەتا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پێی فەرمووە هەتاوەکو بەرامبەر بە یەهود و نەصارا وە بەرامبەر بە موجوس کە ئەم سێ یانە حوکمی ئەهلی کیتابیان لەسەردا جێ بەجێ ئەکرێی وە گرۆیی مجوسیش لە لەبوخاریدا هاتوە کە ئەوانیش حیسابی ئەهلی کیتابیان لەگەلدا ئەکرێی کە جزییەیان لی سەنراوە ، ئا ئەمانە پێیان دەوترێی : یان موسلمان بن ئەوە ئەوکاتە وەکو موسلمانان وان ، یاخود جزییە بدەن بەلاّم بەزەلیلی (حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ)[1] یاخود قیتالتان لەگەلدا ئەکەین .

بەلاّم ئەما یەکێك هەلگەرێتەوە (مورتەد)بێتەوە لەدینی الله تعالى لەناو موسلمانانداا یاخود کەسانێك بەناوی عەلمانیەت ئێستا ئەوروپا ئایا زۆر بەی زۆری ئەوروپا ئەهلی کیتابە ؟! نەخێر ئەهلی کیتاب نیە لەبەر ئەوەی تبرودیان لەسەر دینەکەی خۆیان کرد لەسالی ١٧٠٠ئەکاندا کەنیسە و پاپا و قەشەیان کۆکردەوە و فریاندان بەحیسابی خۆیان خستیانە زبلدانی تاریخەوە بروایان بەخوا و دین و هیچ شتێك نەما ، کەواتە ئەمانە حیسابی ئەهلی کیتابیان بۆناکرێی بەلکو ئەوانە مولحید و کافری موعانیدن ،ئەهلی کیتاب ئەوەیە کە تەوارت و ئینجیل بەدەستەوە رابگرێی و ئەپارێتەوە وەکو الله تعالى لەقورئاندا باس دەکا ئینجا لێشی قبول ناکرێی ئەوەیان ئەهلی کیتابە .

[1] سورة التوبة ، اية : ٢٩.

برگەی نۆیەم : (وقوله: اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا) الله تعالى ئێمە هەموو کۆدەکاتەوە ئەمە هەرەشەیە لەرۆژی قیامەتدا الله تعالى هەمووەمان کۆدەکاتەوە ، (أي : يوم القيامة)، (كقوله : قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ)[1] تۆ پێیان بڵێ ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر ئیمان نەهێنن بەو دین و ئیمانەی ئێمە بەتەنها و تەنها بەو قورئان وبەو ڕێبازەی کە من هێناومە وە دەبێت تەنها من رسولی الله بم وە نابێت شوێن کەسیتر بکەون ئەگەر بەم شێوەیە بوو ئەوە زۆر باشە ئەگەر وانەبوو ئاگاداربن الله تعالى کۆمان دەکاتەوە لەرۆژی قیامەت دواتر (ثُمَّ يَفْتَحُ)یانی (يحكم)یانی الله تعالى حوکم ئەکات لەنێوانماندا (بَيْنَنَا بِالْحَقِّ)وە حەقەکە ئەسەپێنی بەسەرمان ئەهلی دین و تەوحید و یەکخوا پەرستی بۆ بەهەشت ، وە ئەهلی شیرك و گومرایی بۆ جەهەنەم ، (وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ) یانی خۆیی حاکمێکی زانایە .

برگەی دەیەم : (وقوله : وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ) واتا هەمووەمان بۆلای ئەو دەگەرێنەوە ،(أي : المرجع)بەمانای (رجوع)یانی ئەگەرێنەوە بۆلای الله تعالى ، (والمآب يوم الحساب .)ئەمە کۆتاییەکەیەتی .

ئێمەش ئێستا بە قەومەکەی خۆمان ئەڵێن : والله لەدلسۆزی ئێمەیە بۆ ئێوە ئەی قەومەکەمان ، هەر ڕێبازێکیتان گرتوە ئێوە بەرەلای بکەن تەنها ڕێبازی ئیسلام و ڕێبازی دینی پێغەمبەر محمد (صلى الله عليه وسلم) نەبێت ئەگەر نا زەرەر دەکەن بەگەورترین زەرە ، ئێستا ئێوە چی لەئێمە ئەکەن ئەمان کوژن وسجنمان ئەکەن و لێمان ئەدەن پارچە پارچەمان ئەکەن وەکو دەبینین کە ئێستا چەند ساڵە موسڵمان پارچە پارچە ئەکرێی کێشە نیە ئەروات و ئەبرێتەوە و کۆتایی پێ دێت بەڵام لەکوێدا کۆدەبینەوە هەمووەمان ؟! لەرۆژی قیامەت ئەگەرێیاوی لەرۆژی قیامەت سەر هەلبرە بەرامبەر ئەو خوایە و لەوێشدا تۆ خسومەت لەگەل الله تعالى دا بکە و بلێ من هەر ئاراء و ئەهوای خۆم بەرز دەکەمەوە ئەگەر پیاوی لەوێدا بیکە ، جا ئێمە بەو رۆژە ئێوە و خۆمان ئەترسێنین بەم شێوەیە ئێمە لەگەل خەلکی قسە ئەکەین ، ئێمە تامعی دونیاو پارە و سەرووەت و سامان و عەرشەکەیتان نیە ئێمە تەنها ئەوە دەڵێن :

[1] :سورة سبإ ، اية : ٢٦.

ئێوە خزمەتی الله تعالى بکەن وە خزمەتی دینی الله تعالى بکەن وە بەدینی الله تعالى حوکم بکەن ئێمە خزمەتکارتانین وە ئەگەریش نایکەن ئێمە ئەو عیبارەتە بەکار دەهێنین ، مامۆستایانی ئاینی خێریان تێدا نیە ئەگەر ئەم حەقە بلاو نەکەنەوە وە حوکماتیش خێریان تێدا نیە ئەو حەقە جێ بەجێ نەکەن .

هیچ مامۆستایەکی ئاینی خێری تێدا نیە ئەگەر ئەو حەقە نەڵێ وە هیچ حوکمەتێکیش لەسەر ئەم زەمینە خێری تێدا نیە ئەگەر خۆیی بەموسلمان ئەزانی ئەگەر ئەو حەقە جێ بەجێ نەکات .

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ (١٦) اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ (١٧) يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ (١٨)

<u>ماناى ئايەتەكان :</u>

الله تعالى دەفەرمووێ : الله تعالى هەرەشە دەکا لەو کەسانەی کەوا ڕێگری دەکەن لەپەیامەکەی الله تعالى کە ناهێڵن بلاو بێتەوە و خەلکی لێ تێ بگات وە ئەوانەی کە دەستی پێدەگرن و کاری پێ دەکەن ئەوە ئەیانترسێنن و لەناویان ئەبن و هەرەشەیان لێ ئەکەن ، الله تعالى دەفەرمووێ : ئەو کەسانەی کەوا موجادەلە دەکەن لەسەر ڕێبازەکەی الله تعالى کەوا خەلکی لێ دوورئەخەنەوە لەکاتێکدا خەلکی ئیجابەیان کردوە بۆ ئەم ڕێبازە ، خەلکانێك کە ئیمانیان هێناوە بە الله و بەپێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) وە بەرۆژی دوای وە لە الله تعالى ئەترسن و ئەیانەوێی لەسەری برۆن ئەوان موجادەلەیان لەگەلدا ئەکەن ڕێگەی ڕاستیان لێ وێل دەکەن .

الله تعالی دەفەرمووێ : (لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ) ئەو قسانەی کە ئەوان دەیکەن وە ئەو موجادەلەی کە ئەنجامی ئەدەن وە ئەو بەلگەی کە بەحیسابی خۆیان ئەوان دەیهێنەوە لەگەل رێبازە پوچەلەکانی خۆیان هەمووی باطلە لەلای الله تعالی ، هەرچۆنێك وەصفی رێبازە پوچەلەکەی خۆیان بکەن یاخود خەلکی دووربخەنەوە لەرێبازەکەی الله تعالی ئەوە بەلگەکانیان هەمووی باطلە (دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ)یانی (باطلة عند الله) نەك هەر ئەوەندە بەلکو ،(وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ) غەزەبی الله تعالی یان لێ بێت ئەوانە ، الله تبارك وتعالی رق و تۆلەی خۆیی بەسەریاندا ئەبارێنێ ، الله تعالی عەزابێکی زۆر زۆر بەشیدەتیان بۆ ئامادە ئەکات لەرۆژی قیامەت .

جا بۆیە بەهەر کەسێك دەلێن کە رێبازی الله تعالی وێل دەکا لەخەلکی و ناهێلی خەلکی لەسەری بروا ، کەسانێك کە دەیانەوێ دەست بگرن بە دینی الله تعالی و دلیان پاك بکەنەوە بەرامبەر بە دینی الله تعالی وە زمانیان پاك بی و کردەوەکانیان حەق بێ وە داوین پاك بن و زمانیان حەق بلێ ئەوانیش رێگەی ئەمەمان لێ ئەگرن !!؟ ئەوەندەیان پێی دەلێن : بگەرێنەوە چونکە الله تعالی عەزابێکی زۆر شەدید و بەهێزی بۆ ئێوە داناوە وە الله تعالی غەزەبی خۆی لەئێوە دەگرێ وە ئێوە لەدونیا وقیامەتدا دۆراون و ئەدۆرێن بۆیە بگەرێنەوە بۆلای الله تعالی .

اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ (١٧)

الله تعالی دەفەرمووێ : (اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ) الله کە پەرستراوی راستەقینەی هەموومانە لەو زیاتر شایستەی پەرستن نیە ئەوە کەوا هەموو کتێبەکانی ناردۆتە خوارەوە بەراستی و لەسەر رێبازی راست ، وە الله تعالی لەگەل ئەم کیتابەدا ئەمری کردوە بەوەی کە عەدالەت بەرپا بێت لەسەر زەمیندا ، (وَالْمِيزَانَ ۗ) واتا دینداری تەنها ئەوە نیە کە لەسوچێکی مالەکە یان مزگەوتەکە یان واقیعەکە بلێ من خوا پەرستی دەکەم و تەواو نەخێر بەلکو دەبێت بێتە ناو واقیعەوە و عەدالەت جێ بەجێ بکات ، عەدالەت لەگەل کێ دا جێ بەجێ ئەکرێی ئەگەر لەناو کۆمەلگادا جێ بەجێ نەکرێت ،

الله تعالى دەفەرموویی : ئێمە کیتابمان ناردوە بە حەق وە میزانیشمان ناردوە ، میزان بەمانای عەدالەت دێی واتا حوکم کردن لەنێوان خەلکیدا بەعەدالەت .

وە ئەمە رەدە بۆ ئەکەسانەی کەوا چەند جار باسمان کردوە کەدەلێن : ئیسلامەتی دەبێت دووربێت لەسیاسەت و دونیا و حوکم کردن وە ئیسلامەتی دەبێت دووربێت لەچارەسەرکردنی کێشەکانی خەلکی !!

بەداخەوە زۆر زۆر بەداخەوە ئەگەر عەلمانیەك بەم شێوەیە قسە دەکات وە ئەگەر کەسێکی کافر و مولحید وادەلێت زۆر بەداخەوە ئێستا مامۆستایانی ئاینی خۆیان بخەنە پاڵ عەلمانیەت و ئەوانیش ئەم قسانە بکەن ! چونکە ئەوان حەقەکە ئەزانن پاشان پێشێلی ئەکەن .

الله تعالى دەفەرموێی : (وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ) تۆ چووزانی لەوانەیە رۆژی قیامەت زۆر نزیکە .

تەبعەن لەم ئایەتەدا دووشت دەبینینەوە :

یەکەم : بۆ ئەوکەسانەی کەوا رێبازی راست دەگرن کە ئەزیەت و ئەشکەنجە و ئازار ئەدرێن ئەها بزانن کەوا رۆژی قیامەت نزیکە . جا مردن نزیکترێکە یان قیامەت ؟! تەبعەن بەتەئەکید مردنەکەمان نزیکترە ، کەچی لەئایەتەکەدا الله تعالى دەفەرموێی :رۆژی قیامەت نزیکە ! یانی ئاگاداربن پاداشتەکەی الله تعالى نزیکە لێتان ئەی ئیماندااران ئەی ئەو کەسەی لەسەر ئەم رێبازە ئەرۆن بالەسەر ئەم رێگایە ئێش و ئازار بدرێن ئێوە صەبربگرن رۆژی قیامەت نزیکە الله تعالى پاداشتان دەداتەوە ، ئێوە خۆتان خەسارەت مەند مەکەن و توشی خەسارەتی مەبن وە توشی هەزیمەت مەبن و خۆتان بەکەم مەزانن .

دووەم : وە هەرەشەیە بۆ کافران و مولیحیدان رۆژی قیامەت نزیکە تۆلەتان لێ ئەکەینەوە ، تەبعەن تۆلە لەدونیا و لەقیامەتیش ئەکرێتەوە ، ئەوە تۆلەکەی دونیا کە الله تعالى چی بەسەر مولحیدین و

ملهورەکاندا ئەهێنی وە بەچاوی خۆشمان ئەیبینین وە بینیومانە ، وە لەرۆژی قیامەتیشدا عەزاب و سزای گەورەی بۆداناون .

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ (١٨)

الله تعالى دەفەرمووێ : (يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۖ) ئەوانەی بڕوایان بە رۆژی قیامەت نیە وە بەگاڵتەی و بەئیستهزائەوە دەڵێن کەوا !؟ با بێت ، (يَسْتَعْجِلُ)یانی: کا با بێت ئەی بۆ نەهات ؟! ئەی ئیماندارا ن ؟! (وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا)ئیمانداران لێ ئەترسن لەوەی کەوا ئەو رۆژە بێت و الله تعالی لێیان خۆش نەبێت وە ئەیانخاتە ناو دۆزەخەوە سەبارەت بەو کردەوە ناشرینانەی کە کردویانە نەوەك الله تعالی لێیان خۆش نەبێت بۆیە ئەترسن لەرۆژی قیامەت وە خۆیانی بۆ ئامادە ئەکەن ، (وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ) چاك ئەزانن کەوا ئەو رۆژە حەقە وە تەئکیدن و یەقینیان هەیە وە خۆیانی بۆ ئامادە ئەکەن ، یانی بەهەردوو باڵەکەی رجاء و خەوفەوە وە بەهیوایەکی زۆرەوە وە بەترسێکی زۆرەوە بەرە و ئەم رۆژە ئەرۆن .

(أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ) جا بزانن ئەو کەسانەی کەوا بڕوایان بە رۆژی قیامەت نیە وە موجادەلە ئەکەن لەسەری کەوا نایە ئەو جۆرە کەسانە بەراستی وێلن زۆر وە ئەو کەسانە لەناو گومراییەکی زۆر روون وە دوون لهحەقەوە .

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ (١٦)

إبن كثير دەفەرموویی :

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ (١٦)

(يقول تعالى - متوعدا الذين يصدون عن سبيل الله من آمن به) الله تعالى هەرەشە لەو كەسانە دەكات كەوا رێگەی الله تعالى وێل ئەكەن لەخەلكی وە ناهێلن خەلكی لەسەر ئەم رێگە راستە بروا .

ئەوانەی ئیماندارا‌ن پێی (وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ) أي : يجادلون المؤمنين المستجيبين لله ولرسوله) واتا موجادەلە ئەكەن لەگەل ئیمانداران ئەوانەی كە وەلامی الله تعالى یان داوەتەوە وە ئەوانەی كەوا وەلامی پێغەمبەرەكەیان داوەتەوە (صلى الله عليه وسلم) واتا موسلمان بوون و رێگەی راستیان گرتوە ، (ليصدوهم عما سلكوه من طريق الهدى) بۆ ئەوەی ئەو رێبازە راستەی كە گرتویانەتە بەر ئەو خەلكەی لێ دووربخەنەوە .

ئەمرۆ ئەبینین بەچاوی خۆمان خۆشەویستانم هەركەسێك مولتەزیم بێت لە ظاهیردا بەدینی الله تعالى دا رائەكێشرێت و لێ ئەپسرێی نابێت وابكەی و نابێت وابكەی ، رێبازی راست ئەوەیە كە پەیرەوی بكەی لەفەرمانەكانی الله تعالى وە پەیرەوی بكەی لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەوەتا پێمان دەلی .

كەواتە تۆیی موسلمان ئەبێت بزانی ئەوەی كە بێ بروایە مەبەستمان ئەوە نیە كە برِوای بە خوا نیە نەخێر بەلكو باسی ئەوانە دەكەین كە دەلی برِوامان بە الله هەیە بەلام شەریك پەیا ئەكەن لەگەل الله تعالى دا ئەوە كێشەكەی ئێمەیە ، بەم شێوەیە شەریك پەیا ئەكەن پێی دەلێ : ئەوەتا الله تعالى وا دەلێ ! ئەو

دەلێ : نەخێر قانون وا نالێ ئەوەش شەریکە بۆ الله تعالی لەبەر ئەوەی تۆ قانونت کرد بە شەریکی الله تعالی ، پێی دەڵێ خوا وپێغەمبەر وا دەلێ ؟ئەویش دەلی : نەخێر حوکمەت وانالێ قانون وانالی وە پەیرەوەی ولاتەکەت وانالێ وە قەومەکەمان وانالێ وە دیموکراتی و بیری ئێمە وانالێ وە پەرلەمان وانالێ ئەمە هەمووی بریتیە لە شەریك پەیا کردن بۆ الله تعالی وەرێگری کردنە لەبەرنامەکەی الله تعالی .

کەچی ئەمرۆ ئەوانە هەمووی بەچاوی خۆمانەوە دەبینین لەهەموو ولاتانەوە .

الله تعالی دەفەرموویێ : ئەو جۆرە کەسانە هەر شتێك باس بکەن بۆ خەلکی وە خەلکی پێی قەناعەت بکەن ئەوە (حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ) أي : باطلة عند الله) ئەوانە ئەو شبهاتانەی کە هەیانە بە حیسابی خۆیان بەلگەیە کە دەیهێنەوە و ڕێبازی خۆیانی پێ دەرازێنەوە هەمووی باطلە و هەمووی پوچەلە لەلای الله تعالی ،(وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ) أي : منه) لەلایەنی الله تعالی وە غەزەبیان لێ دەگیرێ ، واتا رق و قین و سزای الله تعالی یان بەسەردا ئەبارێ ، (وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ) أي : يوم القيامة .) لەرۆژی قیامەتدا الله تعالی سزایەکی زۆر شەدیدیان ئەدا وە ئازارێکی زۆر توند .

بۆیە داوا ئەکەین و ئەلێن : بگەرێنەوە بۆ توشی ئەو سزایە نەبن هەرکەسانێك کە لەمەسئولیەتدان و شتیکیان بەدەستەوەیە لەمەسئولیەتدا لەبچوك تاوەکو گەورە پێیان دەلێن : با الله تعالی بترسن رێی راستی یەکخوا پەرستی وێل مەکەن لە خەلکی دژی مەوەستنەوە ئەگەرنا خۆیان زەرە ئەکەن .

إبن کثیر دەفەرموویێ : (قال ابن عباس ، ومجاهد : جادلوا المؤمنين بعد ما استجابوا لله ولرسوله) إبن عەباس و موجاهید (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) فەرموویانە دەربارەی ئەم ئایەتە : ئەوانە هاتن موجادەلەیان لەگەل ئیماندارانا کرد گرتنیان و سجنیان کردن وە تەعزیبیاندان و لێیان دان و نارەحەتیان کردن ئەوانەی کەوا بەقسەی الله تعالی و بەقسەی پێغەمبەری خوایان کردوە (صلی الله

عليه وسلم) بۆئەوەی لەو ڕێگەیە دووریان خەنەوە ، (ليصدوهم عن الهدى) بۆ ئەوەی ڕێگەی ڕاستیان لێ بگرن و نەچن بەدوایدا و بەردەوام نەبن !

چەند کەسانمان بینیوە کە ترساندویانن و لێیان داون تەعزیبیان داون جا یان لەژێر تەعزیبەکە دەرنەچوون یان کە دەرچوون هاتونەتە دەرەوە ئیتر نەیان وێراوە جێ بەجێ شەریعەتی الله تعالى بکەن وە نەیان وێراوە ئیتر هیدایەتەکەی الله تعالى و پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) لەخۆیاندا جێ بەجێ بکەن ئەڵێن : ناوێرین ، تۆ نازانی لەئاسمانەوە الله تعالى سەیری تۆ ئەکات تۆڵەت لی ئەسێنێتەوە لەسەر ئەمە !! بەوەی کەوا خەڵکی ئاوەها لێ ئەکەی ! .

دواتر إبن كثير ئەم عیبارەتە جوانە ئەهێنێتەوە : (، وطمعوا أن تعود الجاهلية .) ئەم ستەمکارانە دەیانەوێی جاهیلەیەت بگەڕێتەوە .

ئەوانەی ئەمرۆ کە خۆیان بەو پەریی بەرۆشنبیر و ئەهلی عیلم دەزانن باباشبزانن لەو پەریی جاهیلەیەت دان ، بۆیە جاهیلیەت چیە ؟! بەقسە نەکردنی الله تعالى جاهیلیەتە تۆ پەیرەویت لەفەرمانەکانی الله تعالى نەکرد ئەوە جاهیلیەتە ، چونکە لەدوو شت زیاترمان نیە وەحی الله تعالى وفەرمانی الله تعالى وە فەرمانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەگەڵ ئەهوا و ئارەزوەکانی خەڵکی کە ئەمەش جاهیلیەتە .

لەزەمانی پێش پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) لەگەڵ الله تعالى غەیری الله تعالى ش دەپەرسترا الله تعالى بەوە ڕازی نەبوو ! کەچی ئەمرۆ باسی الله تعالى هەرناکا کامەیان کوفرەکەیان گەورەترە ؟! پەنا ئەگرن بە الله تعالى ، ئەبو جەهل ڕێزی لەکەعبە ئەنا وە طەوافی بەدەوریی کەعبەدا ئەکرد وە بەرۆژوو ئەبوو وە کە سواری کەشتی ئەبوو لەکاتی نارەحەتیدا دەیوت یا الله بەس تۆ !! ئەمرۆ کا دەڵێن : یا الله ، سوار سەیارە و سوار کەشتیەکەیان ئەبن لەناو پەرلەمانەکەیاندا زیاتر ناوی کێی یە ؟! ناوی ڕێبازەکەیان و کەسایەتیەکانیان وە ناوی ئەوانە کەئەیان پەرستن ، (، وطمعوا أن تعود الجاهلية .) تەماعیان وایە کەوا جاهیلەت بگەڕێتەوە .

إبن كثير دەفەرموویێ: (وقال قتادة : هم اليهود والنصارى) قەتادە (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) دەفەرموویێ : ئەوانە بریتین لە یەهود و نەصران ، یانی ، (قالوا لهم : ديننا خير من دينكم ، ونبينا قبل نبيكم ، ونحن خير منكم) ئەها موسلمان ئێمەی یەهود و نەصارا لەئێوە باشترین لەبەر ئەوەی دینەکەمان باشترە لە دینی ئێوە وە پێغەمبەرەکەمان پێش پێغەمبەری ئێوە بووە (عليهم الصلاة والسلام) ،(ونحن خير منكم) ئێمە لەئێوە باشترین ، (وأولى بالله منكم .)لەئێمە لەپێشترین لەلای الله تعالى لەئێوە وە ئێمە نزیکترین لەلای الله تعالى هەتاوەکو ئێوە ، (وقد كذبوا في ذلك .)وە درۆ ئەکەن لەو قسانەیاندا .

ئەمە کە ئەگەر ئەهلی دینێك کە هەموومان ئەزانین لە ١٠٠% پێغەمبەر موسا و عیسایان بۆ هاتووە (عليهم السلام)کە ئەمە لەکاتی خۆیدا دینی ڕاستەقینەی الله تعالى بووە ئەگەر چی تێکیان دا ، ئەمان ئەو قسەیە بکەن ئەی لەغەیری عەلمانیەت و لەئەهلی یموکراتیەت و لەئەهلی جدل و فەلسەفە و ئەوەی کە ئەمرۆ دەبینین کە دوورە لە الله تعالى .

اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ ۗ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ (١٧)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(ثم قال : (اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ) يعني : الكتب المنزلة من عنده على أنبيائه) الله تعالى هەموو کیتابەکانی کە ناردۆتە خوارەوە لەلایەن خۆیەوە بۆ پێغەمبەرەکانی ئەوە الله تعالى خۆیی ناردویتە خوارەوە ، پرسیارێك بۆ کیتاب ئەنێرێتە خوارەوە !؟ لەبەر ئەوەی ئەم کیتابە شتی تێدا باسکراوە ،، ئایا الله تعالى تەنیا وتویەتی تۆ بەس بیخوێنەرەوە تەواو ؟! و وازی لێ بێنە ؟! نەخێر ، (وَالْمِيزَانَ ۗ) هەروەها میزانیشی ناردوە ، (وهو : العدل والإنصاف) کە بریتیە لە دادپەروەریی ، کەبریتیە لەوەی کەوا ئەوەی لەنێوان خەلکەکاندا بەو شەریعەتە و بەو داد پەروەرییە و حوکمی الله تعالى دادپەروەری بکرێی (قاله مجاهد ، وقتادة .)ئەمەش قەولی قەتادە و موجاهیدە (ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت).

إبن كثير دەفەرموویێ : (وهذه كقوله تعالى : لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ)[1] بەراستی ئێمە پێغەمبەرەكانی خۆمان نارد بەو هەموو موعجیزات و بەو هەموو دەلیلە واضحەی كە پێیان بوو كە هیچ گومانی تێدا نەبوو كەوا ئەوانە لەلایەنی الله تعالى وە هاتوون ، (وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ) ئێمە كیتابمان ناردە خوارەوە لەگەڵیاندا وە هەروەها میزانیش یانی عەدالەت یانی حوكمرانی لەنێوان خەلكیدا .

كەواتە ئێستا نابێ ئیسلامەتی لەنێو واقیعدا نەبێت و بوترێی با بخرێتە دل و سوچێكەوە وەكو عەلمانیە كافرەكان ئەلێن : دینداری پەیوەستە لەنێوان عەبد و خواداو پەیوەست نیە بەناو خەلكەكانەوە ئەوە كوفرێكی گەورەیە هەزار جار بەخۆی بلێ موسلمان ئەو كەسەی ئەو قسەیە دەكا كافرو موشریكە ، نەخێر الله تعالى قورئانی تەنها نەناردوە تەنها لەسوچی دلی خۆت و مالەكەی خۆتدا بێ وە دەریی نەپری لەواقیعدا و كاری پێی نەكەی ، (وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ) بۆ ئەوەی خەلكی لەنێوان خۆیاندا هەست بەجێ بەجێ كردنی ئەم عەدالەتە وە ئابەو شەریعەتەی الله تعالى حوكم بكەن ، واتا الله تعالى رازی نابێت بە شەریعەتی جاهیلیەت وە بەشەریعەتی عەقلە بۆگەنەكانی ئەوانەی ئەمرۆ قسەیەك ئەكەن و بەیانی خۆشیان لێی پەشیمان ئەبنەوە ، چەندەها جار دەستورمان بینیوە هەر دەلێن ئەوە بەڵك نایێ ئەوە ئەگۆرین خۆیان دائی ئەنێن كەچی لێ پەشیمان ئەبنەوە و دەلێن : بەكەڵك نایی بۆ ئەمرۆ ، بەڵام الله تعالى شەریعەتێكی داناوە تاوەكو رۆژی قیامەت دەفەرموویێ : (لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ)[2] بەدل ناكریی ئەم دینەی الله تعالى چونكە هەر ئەوە دەبێت بۆ ئەم خەلكە و بۆ ئەم ئینسانیەتە تەنها ئەوە بەسودە بۆیان وەهیچیتر بەسود نیە بۆیان وە هەركەسێك شتێكیتر دابنێ لەغەیری ئەمە ئەوە شەریكی پەیا كردوە لەگەل الله تعالى دا لەحوكمرانیدا .

---

[1] :سورة الحديد ، اية : ٢٥.

[2] : سورة يونس ، اية : ٦٤.

إبن كثير دەفەرموویێ : (وقوله: وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ (٧) أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ (٨) وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ (٩))[١] لەسەر ئەم كەلیمەی (المیزان) الله تعالى لەسورەتی الحدید هەر باسی کرد وە لەسورەتی الرحمن یش دا باسی دەکا ، الله تعالى دەفەرموویێ : (وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ) الله تعالى ئاسمانی بەرز کردۆتەوە وە داد پەروەری داناوە لەسەر زەویی کە عەدالەت و حوکمرانیە بەدینەکەی الله تعالى ، کەواتە پێویستە کەسانێك هەلسن ئا ئەم هەلگرن و جێ بەجێ بکەن نابێت هەر بێتوو دابنیشی و بلێ من تەنها قورئان لەبەر ئەکەم جی بەجێ ناکەم!!!!

وەکو ئەمرۆ ئەبینی حوکمەتە عەلمانیەکان ئەچن پێشبرکێی قورئان دەکەنەوە ئەلێن : بزانین کێ دەنگی خۆشە ؟! ئەوەی دەنگی خۆشە هەدییەی بدێ ! ئیتر وائەزانن ئەوە گەورەترین کردەوەی ئەنجام داوە نازانی کەوا قوری کرد بەسەرخۆیدا و هەجری قورئانەکەی کردوە .

سەیری هەجری قورئان بکەن :

إبن القیم (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت)دەفەرموویێ : ئەو کەسەی ئیمان بەقورئان نەهێنی ئەوە هەجری قورئانی کردوە ، تەبعەن ئەمە لەئایەتەدا باس دەکا کە الله تعالى کە دەفەرموویێ : (وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا)[٢] مهجور یانی هەجریان کردوە و وازیان لێ هێناوە یانی پشتیان تێ کردوە و ئاوریی لێ نادەنەوە ، جا ئاوار نەدانەوە لەقورئان بەچەندەها شێوازە ، ئەگەر ئیمانی پێ نەهێنی ئەوە پشتت تێکردوە وە ئەگەر ئیمانی پێی بهێنی وە نەیخوێنیتەوە ئەوە تۆ پشتت تێکردوە ، بیخوێنیتەوە و کاری پێی نەکەی ئەوە پشتت تێکردوە ، کاری پێی بکەی بەلاّم بەئیخلاصەوە بۆ الله تعالى نەکەی ئەوە پشتت تێکردوە ، ئەو حوکمرانیەی کە تێدایەتی ئەگەر جێ بەجێت نەکرد ئەوە پشتت تێکردوە ، ئەم میلەتە هەلنەسێی بەوەی کەوا لەم قورئانە تێبگا وە جێ بەجێ بکات وەکو عەدالەت لەسەر ئەم زەمینە وە خەمی ئەوەی نەبێت ئەوە پشتی تێکردوە .

[١] :سورة الرحمن .

[٢] :سورة الفرقان ، ایة : ٣٠.

بۆیە بۆ ئەم بابەتانە سەیر بکەن هەموو عەلمانیەك لە قومی ئێمە بێت یان لەغەیری قەومی ئێمەدا بەبەردەوامی شیعاریان ئەوە بووە و وتیانە : ئەو مەبدەئەی کە ئەوان دەیانەویی بەخوێن نەبێت ئاو نادرێی ، داری ئازادی بە خوێن ئاو نەدرێی قەت بەرناگرێی !! وە سەربەخۆیی بەبێ فیداکاری ئەبەد سەرناگرێی ! پیاو دەبێ بۆ سەندنی حەقی سل لەمردن نەکا !! هەر بروخی بەس نیە تاوەکو نەسەندرێی نادرێی !!

عەلمانیەکان ئەمەیان جێ بەجێ کرد ، شتیان دەست کەوت یاخود نا ؟! بەلی . کەچی قورئانی ئێمە لەپێش ئەوانەوە ئەم قسەیە بۆ ئێمە ئەکات الله تعالی دەفەرموویێ : (وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً ۚ)[1] تۆ بەو قیتالە نەبێت دەستت ناکەوێی بەپەرلەمان دەستت ناکەوێی ، وە بزانن درۆیە بەچەندەها هەزار پەرلەمان و دەنگدانەوە بەدەستت ناکەوێی ،برۆن بەناو ئیسلامیەکان خۆتان مەشغول بکەن بە دیموکراتیەوە!! بزانم بەدەستی دەهێنن بزانە ئەمریکا چۆن هەلی خەلەتاندن !! پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دانەنیشت لەگەل کوفردا بلێ وەرە من رەئی خۆم لەگەل رەئی خۆت با رێك بکەوین و هەر یەك و بەکەیفی خۆیی بکات !؟ نەخێر کە هاتە مەدینە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) الله تعالی فەرموویێ : (وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً ۚ) ئەوە الله تعالی دەفەرموویی ئەو پەروەردگارەی کە ئەرحم و راحمینە ئەوە ئەو پەروەردگارەی کە بەناخی هەموومان شارەزایە کە ئەزانی کافری مولحیدی کەلە رەق بەمە نەبێت ئیستفادەی ناکەی لەگەلیدا وەبەوە نەبێت تۆ ناتوانی برۆیتە پێشەوە لەگەلی ، کەواتە دەبێت بەدەستی بهێنی ، هەر عەلمانیەك تۆ سەیری بکە کە هاتۆتە سەر حوکم ئایا بەبێ خوێن رشتن هاتۆتە سەر حوکم ؟! ئێستاش کاتێك کە پێمان ئەلێن : ئێمە خوینمان رشتوە ئێوە دەیخۆن !! لەبەر ئەوەی بەخوێن رشتن گرتوویانە !! ئینجا ئەوان کە خوێنیان لەسەر باطل رشتووە بەلاینەوە عیزەتە کەچی موسلمان خوێن لەسەر حەق برێژیی بەلایەنەوە متەهەم و تیرۆرست و جەریمەیە و موجریمە !! ئەی بۆچی کەواتە تۆش لەئەصلدا ئەوە بووی ئەوە نیە ئەمریکا

[1] : سورة التوبة ، اية : ٣٦.

ئێستا ئەلێ ئەوحیزبە عەلمانیانەی لەگەل عێراقدا شەریان کردوە ئەوانە تیرۆرستن لەسجلی تیرۆرستیدان !!

کەواتە بابەتەکە ئەگەر ورد بینەوە داوا ئەکەین لەهەموو کەسانێك لەگەورەترین کەسێك کە دەسەلاتی بەدەستەوەیە هەتاوەکو ئەوکەسانەی کە لەنزمترین مستەوادایە ئەگەرنەگەرێنەوە بۆلای ئەو الله تعالی یە ئەوە ژیانیان هەمووی بەلاشە .

پاشان الله تعالی دەفەرموویێ : (وَوَضَعَ الْمِيزَانَ (٧) أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ) لەکێش و پێواندا ئێوە خیانەت مەکەن ، (وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ) ئێوە کێشان و پێوانەکانتان بەرێك و پێکی لەنێوان یەکیتریدا جێ بەجێ بکەن ، ئێوە بەعەدالەت برۆن وە ئێوە خیانەت مەکەن لەو کێشان وپێوانەدا .

إبن کثیر دەفەرموویێ : (وقوله : وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ) فيه ترغيب فيها ، وترهيب منها) لەم ئایەتەدا دوو شت بەدەردەکەوێتط :

یەکەمیان : (ترغيب فيها) یانی لەئێمە داوا دەکا کەوا هەولبدەین و بەهەشت لەبەردەمتاندایە ، ئەمە تەرغیبەکەیە .

دووەمیان : (وترهيب منها) لێ ترساندنە ، واتا وریابن رۆژی قیامەت لەبەردەمتاندایە بۆیە ئێوە خوار مەجولێنەوە و رێبازی الله تعالی بگرن .

ئەگەر رێبازی الله تعالی ت گرت ئەوە قیامەت نزیکە و پاداشتی الله تعالی وەردەگریی ، وە ئەگەر رێبازی الله تعالی ت وەرنەگرت ئەوە بزانە قیامەت نزیکە و تۆلەی خۆت وەردەگرێی ، (وتزهيد في الدنيا .) ئەم ئایەتە هەموومان وا لێ دەکات کە دونیا بەهیچ بزانین وە دونیا نەمان خەلەتێنی ، ئەمرۆ زۆربەی زۆری حیزبە بەناو ئیسلامیەکان دونیا هەلی خەلەتاندوون ، پێیان دەلێن : ئەو وەزارەتت ئەدەین ئەوانیش دەلێن باشە بەسەرچاو ! چ وەزارەتێك ؟ فلات شت ئەی هەلسین بەجێ بەجێ کردنی شەریعەتی الله !؟ نەخێر بەلکو ئەوە پەیوەستە بەئێمەوە شەریعەتی نا بێ بەلکو دەبێ بەیاسا ئیش

بكەین برۆ تۆ خزمەتكاری ئێمە بە زەلیلی دانیشە و خزمەتی ئەم ئەرزە بكە ! برۆ باخمان بۆ دروست بكە و سێو و پرتەقالمان دەرێ ئێمەش حوكمرانیت ئەكەین وەك كەسانێك كە بەبێ دینی الله تعالی لەگەڵتاندا ئەجولێینەوە ئێوەش خزمەتكاری ئێمە بن ! ئەوانیش ئەلێن : باشە بەسەرچاو !! ئەوانیش دەلێن : ئێمە ئەچین ئەیگۆرین ! دەبرۆ بیگۆرە !!

ئەمەش وەزعی ئێمەیە بەداخەوە هەتاوەكو ئەگەر ئەو وەزارەتانەشیان بدرێتی وە لەهەر جێگەیەك بن لەژێر سەقفێكدایە كە پێی دەوترێ دەستور یەك سانیتمەتربۆت نیە لەو دەستور و لەوقانونە دەستكردە لابدەی نابێ بەدینی الله ئیش بكەیت !! دلت بەچی خۆشە كەواتە ؟!! چوار ساڵ چوار ساڵ ئەها ئەمریكا چی بەسەر هێناون !؟ لەماوەی مانگێك دا گروپات دروست دەبێ شەرە پەرۆ و شەرە رسم و دواتریش هەلبژاردن ئەكرێ چوار ساڵ جارێك هیچیشی دەست ناكەویی دەلێ قەینا چواریتر !! دیسانەوە هیچی دەست ناكەوێ دەلێ چواریتر عومریی هەموو دەروا ئیتر تەواو دەبێ بۆیە الله تعالی بەم شێوەیە داوامان لێ ناكات .

كەواتە ئاگات لەدونیا بێت دونیا هەلخەتاندنە هەركاتێك ئەگەر تۆ بەشەرعی الله تعالی بیكەی تۆ الله تعالی مانع نیە كە تۆ دونیاكت ببەیت بەرێوە تەبعەن بەحەلالەوە ئەوە ئەوكاتە الله تعالی مانعی نەكردوە لەئێمە كە دونیایەك ببەین بەرێوە بەلاَم نەخلەتێن پێی ،ئەما تۆ پێی بخەلەتێی وە دینی الله تعالی فرێی بدەیی چیە دونیایەكت دەست دەكەوێ ئینجا بێت و ئایەت و فەرموودە بهێنی و تەئویلی بكەی بۆخۆت ئەمە خۆ خەلەتاندنە بەراستی ، لەبەر ئەوە ئێوە هەمووكات ئەم ئایەتە بخەنە بەرچاوی خۆتانەوە كە هەموو شەوێك موسلمان دەبێت بیخوێنێتەوە كە هەلسا لەخەو ئایەتەكانی ئاخیری سورەتی ال عمران كاتێك كە ئەبینی كافرەكان دونیایان بەدەستەوە دەروا ، الله تعالی بەپێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێ : (لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ (١٩٦) مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (١٩٧))[١] ئەوە هەموو دونیاكەیە ، با دەسەلات و دارایی و جەزرەبەی ئەوانەی كەلەدویناد دێن و دەچن هەلت نەخەلەتێنی ئەمە شتێكی كەمە كەلەدونیادا داومانەتێ وە لەرۆژی

[١] :سورة ال عمران .

قیامەتدا لەعەزابێكی بەردەوامی هەتا هەتایین ، بەڵام تۆ بۆ بەهەشتێكی بەردەوامی ، وە لەگەل هەر كەسێكیش كاتێك كە قسە دەكەی دەڵی بەراستی دونیایەكی هیچ و پوچە ، بەڵام شەیطان لەوێدا سەرمان لێ تێك ئەدا هەر پێیان دەڵێ وەرن وەرن چی بكەین ؟ ئەڵێ : با بچین خەریكی هەڵبژاردن و خەریكی دوینا بین ، ئێ كێ هەڵدەبژێرێی ؟! كێ تەمثیلی من دەكا لەناو ئەو هۆڵەدا كە بڵێ تەنها خوا وكەسیتر !! كەس واناكا هەموی نێونەرایەتی خۆیی و گروپەكەی خۆیی دەكا كە دونیاكەیەتی ، هەر دەڵێ با كاسە و قاسەمان پر بێت بەمەرجێك كە كاسە وقاسەشیان پر نابێت وە هەر بەرە و دواوە ئەگەڕێنەوە بۆیە با خۆمان نەخەڵەتێنین .

با لایەنی كەمی ئێمە لەو وەزعەی خۆمان ئەم مەعانیانە بخەینە بەر دڵی خۆمان هەولبدەین ئومەتیك پەیدا بكەین ئەوەی كە الله تعالی دەفەرمووێ : (وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ)[١] ئینجا كەی ئەگەیتە ئامانج ئەوە ویست و مەشیئەتی الله تعالی یە ، الله تعالی ئەیدا بەو كەسانەی كەوا موخلیصن ، الله تعالی وەعدی داوە و دەفەرمووێ : (وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ)[٢] الله تعالی وەعدی داوە بەو كەسەی كە الله تعالی سەردەخا ، بەخوا ئەوەی دونیا سەربخا و شیعار سەربخا وە گومرایی و بتەكان سەربخا ئەوە الله تعالی بەهیچ شێوەیەك سەری ناخا با بەناوی ئیسلامەتیشەوە بیكا .

---

[١] :سورة ال عمران ، اية : ١٠٤

[٢] : سورة الحج ، اية : ٤٠.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ (١٨)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله : (يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۖ) أي : يقولون : (مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ)[١] واتا : کافرەکان بەگاڵتەوە وادەڵێن : کەوا ڕۆژی قیامەت کوا ؟! وەك ئەم ئایەتەی کە الله تعالی دەفەرموویێ : (مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ)کەوا ئەو وەعدە کەوا قیامەت ئەگەر ڕاست دەکەن ! ئەوە بەئێمە دەڵێن !! دەڵێن : کەس هاتۆتەوە ؟! (وإنما يقولون ذلك تكذيبا واستبعادا ، وكفرا وعنادا)بۆیە ئەم قسەیە ئەکەن کە ئەڵێن : (يَسْتَعْجِلُ بِهَا) با بێت ئەو ڕۆژە مەبەستیان گاڵتەجارییە و گاڵتەی پێی دەکەن و بەدرۆیی ئەزانن و ئەڵێن دوورە و شتی وا نیە وە ئەمانە کافرن وە عینادی ئەکەن کە ئەم قسەیە ئەکەن .

(وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا) أي : خائفون وجلون من وقوعها) ئیمانداران ئەترسن وە دڵیان ئەترسێ ، وە شعورێکی زۆر ترسناکیان بۆ دروست دەبێت لەگەڵ هاتنی و باس کردنی ڕۆژی قیامەت بۆیە کەکاتێك باسی قیامەت دەکەی بۆیان گیانیان دائەچلکێ لەترسان ، (وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ) أي : كائنة لا محالة) ئەمە هەر دێی هیچ مەجالی تێدا نیە ، (فهم مستعدون لها عاملون من أجلها .) کەواتە بڕواداری ڕاستەقینە ئەو کەسەیە کە خۆیی بۆ ئامادە دەکات و ئیش بۆ ئاخیرەت دەکات .

جا کار بۆ ئاخیرەت چیە ؟!

پێش هەموو شتێك ئیمانە بە خوایەك کە نابێت شەریکی بۆ پەیابکەیت ، پاشان قوربانی دانە لەپێناو ئەو ئیمانەدا بەهەموو شتێك ، بەخۆت و بەنەفست و بەماڵت بەهەرچی شتێك کە الله تعالی پێی داویی ، الله تعالی دەفەرموویێ : (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ)[٢] ئەو تیجارەتە

[١] : سورة سبأ ، اية : ٢٩.

[٢] سورة الصف ، اية : ١٠.

چيه كه الله تعالى پێيمان دەڵێت تاوەكو رزگارمان بكا ، ئەی ئیماندارن بازرگانیەكتان پێی بلێم بازرگانی دوینا نالێت بەلكو بازرگانیەكە دەڵێت كه لەعەزابێكی زۆر گەورە رزگارتان ئەكات (ؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ)یەكەمین شت ئیمان هینانه بە الله تعالى وە بەپێغەمبەرەكەی (صلى الله عليه وسلم)دواتر (وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ)[١] لەپێناوی الله تعالى دا تێبكۆشی بەمالتان و بەنەفستان ئا ئەمە باش و خێرە ئەگەر ئێوە بزانن وە ئەگەر ئێوە عەقلتان هەبێت ئەوە بۆ ئێوە باشە ، ئەمرۆ هەر كەسێك ئەگەر ئەم قسەی لەگەلدا بكەی جوابت ئەداتەوە ؟! پێت ئەلێ : ئەمە چيه كاكە ئەم توند و تیژییە بەم شێوەیە نابێ ئەمە توند و تیژییە ، الله تعالى دەفەرمووێ : (تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ) الله تعالى دەفەرمووێ : ئەمە تیجارەتە ، وە الله تعالى دەفەرمووێ : ئێوە ئەوە بكەن و ڕزگارتان ئەبێت وە ئەمە باشترێكە ئەگەر ئێوە عەقلتان هەبێت ، ئینجا ئەوەیە و خۆیی بۆ ئامادە ئەكات .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وقد روي من طرق تبلغ درجة التواتر ، في الصحاح والحسان ، والسنن والمسانيد ، وفي بعض ألفاظه ؛ أن رجلا سأل رسول الله - صلى الله عليه وسلم - بصوت جهوري ، وهو في بعض أسفاره)ریوایەت كراوە وە هەتاوەكو گەیشتۆتە دەرجەی تەواتریش یانی كه ئەمە گومانی تێدا نیە و راستە لەپێغەمبەرەوە هاتووە (صلى الله عليه وسلم) لەو كتێبانەی كه لەصحیحەكانداية وە لەئەحادیثی صەحیح و حەسەندا وە لەكیتابە سونەنەكاندا وە لەمەسانیدەكاندا وە هەندێك لە ئەلفاظی ئەم حەدیثەدا هاتووە كه ئەلێ : پیاوێك پرسیاری لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) كرد بە دەنگ و صەوتێكی زۆر گەورە ، دەنگی گەورە بوو و هاواری كرد لەهەندێك لەسەفەرەكانی پێغەمبەری خوا دا (صلى الله عليه وسلم) پیاوێك هاواری كرد لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ، (فناداه فقال : يا محمد .) هاواری كرد و وتی : ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم).

پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) وەلامی داوە وەكو خۆیی (فقال له النبي - صلى الله عليه وسلم - نحوا من صوته " هاؤم) جوابی دايەوە وەكو بلێ ها چیت ئەوێ .

[١] سورة الصف ، اية : ١١.

جا زانایان دەڵێن : ئەم پیاوە دەنگی هەڵبریوە تەبعەن نابێ دەنگ هەڵبریی بەسەر پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم)، پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) بۆ ئەوەی ئەو کەسە توشی ئەو حاڵەتە نەبێت کەوا دەنگی هەڵبڕێ ئەویش دەنگی هەڵبریەوە بۆ ئەوەی دەنگەی لەسەر نەمێنی و وەکو خۆیی وەلامی دایەوە .

(فقال : متى الساعة ؟)فەرمووێی : کەی رۆژی قیامەت دێت ؟

(فقال له رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " ويحك ، إنها كائنة ، فما أعددت لها ؟)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)فەرموویی : هەر رووئەدا چیت بۆ ئامادە کردوە ؟ یانی پێغەمبەر پێی نەوت کەی دێی چونکە پێغەمبەر نازانی کەی دێت ئەو رۆژە (صلى الله عليه وسلم) ئەمە رەدە لەو صۆفیە موشریکانەی کە ئەڵێن : پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) غەیب ئەزانی ، کەچی لێرەدا وا دەر دەکەوێی کە نەزانێت چونکە وەلامی نەدایەوە وە الله تعالى دەفەرموویی :خەریکە لەخۆشمی ئەشارمەوە (أَكَادُ أُخْفِيهَا)[1] ئی تۆ چۆن ئەڵێ : والله پێغەمبەر غەیب ئەزانی (صلى الله عليه وسلم)؟! نەخێر .

بۆیە فەرمووی : نەخێر تۆ بیر لەوە مەکەوە کە کەی دێت بەڵکو بیر لەوە بکەوە بزانە چیت بۆ ئامادە کردوە (فما أعددت لها ؟)

(فقال : حب الله ورسوله .)پیاوەکە فەرموویی : سەیرکە ئەو فیترەتە پاکە وتی خۆشەویستی الله و پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) تەبعەن بێگومان ئاگادارین تەنها هەر ئەوەندە نیە بڵێ من الله و پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) م خۆش دەوێت کەچی کارنەکەی بەفەرمانەکانی ، خۆشەویستی کەسێك چی لەتۆ ئەکات ؟! ئەگەر کەسێکت خۆش بوێت ئەوە بەقسەی ئەکەیت و خزمەتی ئەکەیت و ئەچیتە خزمەتیەوە ئەوە خۆشەویستی حەقیقیە بۆیە درۆیە ئەگەر تۆ بڵێ کەسێکم خۆش دەوێی کەچی بەگوێی نەکەی ، وەك من بڵێم تۆم خۆش دەوێی تۆش بڵێ دەی فلان شتم بۆ بکە منیش بڵێم والله بۆت

[1] :سورة طه ، اية : ١٥.

ناكەم ئەویش راستەوخۆ پێت دەڵێت : واللە درۆ ئەکەی منت خۆش ناوێت وە هەموو کەسێکیش وادەڵێت .

کەواتە ئیمان تەنها قەولێك نیە وەك مورجیئەکان دەیلین : تۆبەس بلێ لا اله الا الله تۆرزگارت بووە ، نەخێر بەڵکو دەبێت عەمەلی بۆ بکەیت و خۆتی بۆ ئامادە بکەیت ، إبن کثیر دەفەرموویی : (وهم مستعدون لها عملون لها) ئەگەر ئیشی بۆ نەکەیت چۆن ئەبیت.

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : (فقال : " أنت مع من أحببت .) تۆ لەگەل ئەو کەسەیت کە خۆشت ئەوێن ، تەبعەن لە حەدیثێتر هاتووە ئەلێ : صەحابە(ڕەزاو ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت زۆر کەیف خۆش بوون بەم حەدیثە ، خوا و پێغەمبەری خوات (صلى الله عليه وسلم)مت خۆش بوێی تۆ لەگەل ئەواندا بیت ئەمە موژدەیەکی زۆر گەورەیە ، بەڵام وەکو وتمان : تەنها قەول و وتە نیە خۆشەویستی تەنها بانگەشە بۆکردنی نیە بەلکو دەبێت بەقسەی بکەیت وە دەبێت لەگەل فەرمانەکانیدا بیت ، هەرکەسێك دایکت بێت یان باوکت بێ برات بێ خوشکت بێ حوکمەت بی یان مەسئولێك بێت هەرکەسێك بێت تۆ پێی بلێ من تۆم خۆش دەوێت بەڵام ئەگەر بەقسەی نەکەیت ئەوە پێت دەڵێت تۆ درۆ ئەکەیت .

إبن کثیر دەفەرموویی : (فقوله في الحديث : " المرء مع من أحب " ، هذا متواتر لا محالة) ئەم بەشە لەحەدیثەکەدا ،(المرء مع من أحب) المرء یانی ئینسان یان هەرکەسێك کێ خۆش بوێت لەگەل ئەو کەسەدایە لەرۆژی قیامەتدا .

جا خەلکینە هەمووتان ئاگاداربن ، واللە کێت خۆش بووێت لەگەل ئەوکەسەدایی ئینجا بابزانی ، بۆنمونە دەڵێت : خوام خۆش دەوێی وە فلان کەسیشم خۆش دەوێت کە طاغوتە ، الله تعالى ئەوە ئەوکاتە بەشەکەی خۆیی ناوێت ، ئاگادار بە نەلێت :م ن خوام خۆش دەوێی هەر لەگەل خوادا دەبم وە فلانیشم خۆش دەوێی !! نەخێر الل هتعالب ئەو بەشەی ناوێت ، کەتۆ شیرکت لەگەلدا کرد ، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی : الله تعالى فەرموویەتی : (أنا أغنى الشركاء عن

الشرك ، من عمل عملا أشرك فيه غيري تركته وشركه)[١] والله لەغەیری الله تعالی ت خۆش بەوێی لەگەل ئەوکەسانەی کە مولات بۆ الله دەکەن و دۆستایەتی الله تعالی دەکەن بەس والله ئەو خۆشەویستیەت لێ وەرناگیریی ئینجا کەیفی خۆتە چونکە تۆ بەوە بویت بەموشریکە چونکە لەگەل الله تعالی دا کافرانت خۆش ویستوە ، ئەگەر تۆ سەیری ئەمرۆ بکەیت ئەبینی زۆربەی زۆری ئەم حوکمەت و ئەم عەلمانیانە خۆشەویستی خوای چی بەقسە کردنی چی بەلکو رقیان لێی یەتی ، تۆ ئەگەر خوات خۆش بوێی رقت لەبەرنامەکەیەتی ؟! کە رقت لەبەرانامەکەی بوو یانی رقت لێ یەتی ، ئەلێن : دەست برین وەحشی گەرێتیە وە رجمی زانی محصن وەحشی گەرێتیە و دژی مافی مرۆڤە وە دادکاری کردن لەسەر کەسێك کە عەرەق ئەخوات ئەمە دژی ئینسانیەت و مرۆڤایەتیە !! یانی هەموو رەخنەیەکی لە الله تعالی گرت ئاخر چۆن الله تعالی کەسێکی وای خۆش دەوێت هەتاوەکو دەمریی بلێ من خوام خۆش دەوێی !! یان ئەو بێ عەقلانەی کەوا ئەمانە بەموسلمان ئەزانن ، الله تعالی ئەوە بەموسلمان دائەنێ کە بەتەواوی شوێن کەوتەی بەرنامەکەی ئەوە ئەشترسی و جێ بەجێ ئەکات ئینجا ئەترسی ئەلێت :خوایە ئەترسم لێم قبول نەکەی !! چ جای تۆ بێت و رەخنە لە الله تعالی بگریی (والعیاذ بالله)
.

من داوا ئەکەم لە زۆربەی ئەو کەسانەی کە خۆیان ناو ناوە سەلەفی لەم سەردەمەی ئێمەدا ئا بەم شێوەیە رەفتار ئەکەن کە دەیبینین لەمەسەلەی شیرك و گومرایی ئەم ئومەتە تێ ناگەن ئەلێن : والله کردەوەکە شیرکە بەس کەسەکە موشریك نیە !! راستە قسەکە هەلەیە بەس کەسەکە موسلمانە مادەم دەلێ :لا اله الا الله !!

ئێوە والله ی یەهود دەلێ : لا اله الا الله ، ئی والله ئەبو جەهلیش بڕوای بە الله تعالی هەبوو ، لەصوحلی حودیبیەدا کافرەکان لەگەل پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم) کە صولحەکەیان کرد وتیان (بسمك اللهم) بەس تەنها ناوی خواشیان برد ، وتیان : خوایە بەناوی تۆ ئێمە لەم عەقدە لەگەل محمدا ئەبەستین (صلی الله علیه وسلم)!! کەچی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) سەرەتا نوسی (بسم الله

---

[١] : رواه مسلم ، وفي رواية ابن ماجه : (فأنا منه بريء وهو للذي أشرك) .

الرحمن الرحيم) وتيان نابێ ئاوا بنوسى بەلكو دەبێت بنوسى (بسمك اللهم) پێغەمبەرى خواش (صلى الله عليه وسلم) بەوە رازى بوو ، بەداخەوە ئەمرۆ گوێيان لە هەندێك لە جاهيل ئەبێت ئەلێن : پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) تەنازولى كرد والعياذ بالله ئايا ئەوە تنازولە !؟ ئەى بێ ئەدەب بەرامبەر بە پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) ئايا پێغەمبەر لەخۆيەوە كارى كردوە ؟! ئەى هەموو بەوەحى الله تعالى نەبوە !؟ ئايا ئەمە تەنازولە ؟! ئەگەر بلێ (بسمك اللهم)ئەمە تنازولە ؟! ئەمە چ تەنازولێكى تێدايە هيچى تێدانيە .

كەواتە بڕوايان بە الله تعالى هەبوە وە خزمەتى مالى خواشيان كردوە وە بانگەشەى خۆشەويستى خواشيان كردوە ، هەتاوەكو يەهود بانگەشەى خۆشەويستى خوا دەكەن يەهود و نەصارا دەلێن : (وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَىٰ نَحْنُ أَبْنَاءُ اللَّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ ۚ)[1] بزانە الله تعالى لێ قبول كردن ؟! مەرج نيە بەس تۆ بلێ من خوام خۆش دەوێى بەلكو ئەوەيان مەرجە كە الله تعالى تۆيى خۆش بوێت ، ئەويش بەمەرجە بۆيە بەبێ مەرج نابێت ، لەبەر ئەوە كاتێك كە تۆ بانگەشەى خۆشەويستى ئەكەيت ئەبێت تۆ بيسەلمێنى كە تۆ خۆشت دەوێى ، وە چۆن دەيسەلمێنى كە تۆ الله تعالى ت خۆش دەوێى لەكاتێكدا تۆ رقت لە بەرنامەكەيەتى .

جا بۆيە دەلى : (المرء مع من أحب) خۆشەويستيش تەنها بانگەشە نيە خۆشەويستانم بۆيە با وەكو مورجيئە نەبين بەلكو دەبێت عەمەلى بۆ ئەنجام بدەين ، (هذا متواتر لا محالة ، والغرض أنه لم يجبه عن وقت الساعة)ئەم بەشە لەحەديثەكەدا موتەواتيرە وە غەرەض لەم حەديثەدا ئەوەيە كە پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) وەلامى نەدايەوە كەوا كەى رۆژى قيامەت دێت بەلكو ، (بل أمره بالاستعداد لها .)ئەمرى پێكرد كەوا خۆيى بۆ ئامادە بكات .

خۆ ئامادەكردن چۆن دەبێت ؟! خۆ ئامادە كردن بە كردەوە دەبێت ، ئەمرۆ لەوتارێكدا حەديثى بيطاقەمان بەر گوێى كەوت لەوتارێكى هەيندیدا بووم ئەم حەديثەيان شەرح ئەكرد ، كە كەسەكە ٩٩

[1] : سورة المائدة ، اية : ١٨.

سجلی هەبوو پاشان لا اله الا الله ی هەبوو پاشان ئەو سجلی لا اله الا الله هەر ٩٩ سجلی تاوانەکەی هەمووی بەرز کردەوە ، ئاخر شەرحی بکە ماۆستای بەرێز ئەو لا اله الا الله یە مەرج و مانای هەیە وە ئەو لا اله الا الله یە هەر تەنها بەوتن و بەزمان نیە بەلکو بەئیجماعی ئەهلی عیلم بریتیە لەکارکردن بەو لا اله الا الله یە ، بەبێ عەمەل و بەبێ کردەوە کردن پێی ئینجا کردەوەکان کەم و کوری تێدا هەیە یان زۆرە کەمە ئەمە شتێکیترە بەلکو مەرجە دەبێت تۆ کردەوەت هەبی گەرنا سودت پێی ناگەیەنی وە زیادەش لەسەر ئەمە نابێت تۆ هیچ هەلوەشێنەرەوەیەکی ئیسلام و ئیمانت هەبێ .

ئەگەر هەموو قورئان جێ بەجێ بکەیت بەس بلێت من بڕوام بەسورەتی ئیخلاص نیە ئایا کافر ئەبیت یان نا ؟! هەموو قورئان جێ بەجێ بکە بەس بلێ نابێ دەستی دز ببردرێت کافر ئەبی بەوە یان نا ؟! تۆ ئەگەر بڕوات بەیەك فەرمانی الله تعالى نەبێت ئەوە کافر ئەبیت پەنا ئەگرین بە الله تعالى .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وقوله : (أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ) أي : يحاجون في وجودها ويدفعون وقوعها) ئەو کەسانەی موجادەلە ئەکەن لەهاتنی رۆژی قیامەت کە دەلێن : نایەت وە ئەلێن شتی وا نیە ، (لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ) أي : في جهل بين) لەنەزانینێکی زۆر ئاشکرادان ئەوانە ، (لأن الذي خلق السموات والأرض قادر على إحياء الموتى بطريق الأولى والأحرى) ئەوەی ئاسمانەکان و زەوی دروست کردوە بەتوانایە کەوا مردوان زیندوو بکاتەوە هەر زۆر باشتر و زۆر لەپێشتر لەوەی تۆ زیندوو بکاتەوە ، وەئەم ئایەتە دەهێنێتەوە کە الله تعالى دەفەرمووێ :(كما قال تعالى : ((وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ)[1] الله تعالى خۆیەتی کەوا خەلقی بەدی هێنا و دروستی کرد یەکەمجار دواتر هەر ئەویش دوای مردن ئەیانگێرێتەوە و زیندوویان ئەکاتەوە ، وە ئەم زیندوو کردنەوەی زۆر لەسەر ئاسانترێکە (ولله مثل الاعلى كما يلق به)هەموو شتێك لەسەر الله تعالى ئاسانە ، بەس بەئێمە دەلێت : چۆن یەکێك بە یەکێك دەلێت : شتەکە سەرەتاکەی گرانە دواتر ئەگەر یەکێك شتێك دروست بکا ئەگەر گران بێ لەسەرەتای گرانە ئەی ئەگەر ئەوشتە لابات و دواتر دروستی بکاتەوە ؟! لای زۆر ئاسانترە ، بەڵام الله تعالى هەموو شتێکی لا ئاسانە بۆیە ئاگادارین .

[1] : سورة الروم ، اية : ٢٧.

شێخ ئەحمەد شاكیر (ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) لەهەندێك مەقالات و كیتابدا كە كیتابێك كۆكراوەتەوە بەناوی حوكمی جاهیلیة كە بریتیە لەوەی كە لەمقالات و كیتاب و نوسینانەی شێخ ئەحمەد شاكیردا لە كۆمەڵێك مەقطع مەكتەبەی السنە كۆیی كردونەتەوە هەندێك عیبارات بەكار دەهێنی لەخیلالی ئەم كیتابەدا بۆیە ئێوەش بیخوێنەوە و سەیری بكەن وە لەساڵەكانی ١٩٥٠كاندا وەفاتی كردوە ، زەمانی عەلمانیەتی ئەو سەردەمە باس ئەكات كە دەڵێت : حوكم كردن بە غەیری دینی الله تعالی كوفرە و چونە دەرەوەیە لەدینی ئیسلام وە هەروەها دانانی شەریعەتێك بۆ ئەم خەلكە وە خۆشوبهاندن بە ئەوروپای كافرەوە لەتەشریع دانان كە ئێستا ولاتی ئیسلام هەمووی وای لێهاتوە پەنا ئەگرین بە الله تعالی لەم مقالەتدا باسی ئەكات بیخوێنەوە و سودی لی ئەبینن .

یەكێك لەو شتانەی كە سەرنجی ئێمەی راكێشاوە ئەوەیە ئەلێ : ئێوە سەیر بكەن ئەوەی موسلمانان دەیكەن ئینجا یەكسەر ئەگەڕێتەوە (بل) بۆ چی یە ؟ یانی نا ئەوەی كە وتم وانیە ، ها ئەوەی كە خۆتان داوەتە پاڵ ئیسلام واتا ئێوە موسلمان نین دێن لەم عصرەی ئێمەدا خۆتان ئەشوبهێنن بەكافرەكان كەواتە بەوە لەدینی الله تعالی ئەچنە دەرەوە بۆیە ئاگاداربن ، ئەلێ : ئەیانەوێی هەرچی شتێك كە ئەوان ئەیكەن تەنانەت بیكەن ناو عیبادەتەكانی خۆمانەوە .

سەیر بكەن یەك لەوشتانەی كە ئەمرۆ لەعیباداتدا ئەیبیستین حەدیث ئەخوێنرێتەوە و موسیقای لەگەلدا لێ ئەدرێت ئەمە ئی نەصارایە كە ئینجیل ئەخوێنەوە بەموسیقاوە بگرە والله كابرا خۆی بەسەلەفی زانیوە لەناو یەك لەم كەنالانەی ئەمرۆ كە زۆر مشهورە كاتێك كە وتارەكە ئەدا لەخلف و پشتی ئەوەوە دەنگی كەسێك دانراوە ئەوە چیە دەلێن موسیقا حەرامە كەچی دەنگێكی حەزینیان داناوە !! منیش دەلێن : كاتێك كە دانیشتوە لەمزگەوت كە وتارەكە ئەدا بچیتە سەری رابوەستی كە ئەو قسەیە ئەكات تۆش بچی ئەو دەنگ دەنگە حەزینە بكەیت بزانم ئەلێت بۆ وا ئەكەیت بەلی وادەلێ !! ئەی بۆ لەكەنالەكەت رێگا ئەدەیت ئەوە بلاوكەیتەوە ؟! ئەی ئەمە ئی نەصرانی نیە ئەم دەنگە چیە تۆ دەیخەیتە سەریی ، چی دەلێن : با خەلكی لێیان رازی بێت !!

قورئانه و حەدیثه و وتاره خۆزگه بەس سەیریان بکەی لەکاتێکدا کە تۆمار ئەکرێی ئەڵێن : ئەوە چی ئەکەی واللە موسیقا حەرامە ئەی ئەوە چی ئەکەن ؟ ئێمە باسی ئەوانە ناکەین کە دەڵێن : حەرام نیە ئەوە ئەوانە بەکەیفی خۆیان لێ ئەدەن موسیقا بەڵام لەلای بەناو سەلەفیەکان موسیقا حەرامە دەچن سێ چوار گەنج دەهێنن کە دەنگیان خۆشە تۆش دەنگی حەزین تۆمار بکەن ئەو بلێ (هیی)ئەویتر بلێ (هوو) ئەویتر بلێ (ممم)ئەمەچیە ئەمە ؟! وای لێهاتوە یان نا ؟! واللە بەگوێی خۆم گوێم لێ بوو .

جا شێخ دەڵێ : ئەو شتانە دەهێنە ناو عیبادەتەکانیانەوە (حتى ظرب على أنفسهم ذلة والسقاف بصانع التشريع الاوروبية الملحدة فى القوانين المجرمة الكافرة أعاذ الله من الفتنة ،،) تەبعەن یەکێك لەوشتانەی کەوا کاتێك کە تەلەفزیۆن و رادیۆ دائەنێ چەند مەرجێکت لەسەر دائەنێن ئەگەرنا رێگەت پێ نادەن ، نابێت تۆ بەدینی اللە تعالى برۆیی .

ٱللَّهُ لَطِيفٌۢ بِعِبَادِهِۦ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ ۖ وَهُوَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْعَزِيزُ (١٩) مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ ٱلْـَٔاخِرَةِ نَزِدْ لَهُۥ فِى حَرْثِهِۦ ۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ ٱلدُّنْيَا نُؤْتِهِۦ مِنْهَا وَمَا لَهُۥ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ (٢٠) أَمْ لَهُمْ شُرَكَٰٓؤُا۟ شَرَعُوا۟ لَهُم مِّنَ ٱلدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنۢ بِهِ ٱللَّهُ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةُ ٱلْفَصْلِ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٢١) تَرَى ٱلظَّٰلِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا۟ وَهُوَ وَاقِعٌۢ بِهِمْ ۗ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فِى رَوْضَاتِ ٱلْجَنَّاتِ ۖ لَهُم مَّا يَشَآءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَضْلُ ٱلْكَبِيرُ (٢٢)

<u>مانای ئایەتەکان :</u>

للَّهُ لَطِيفٌۢ بِعِبَادِهِۦ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ ۖ وَهُوَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْعَزِيزُ (١٩)

اللە تعالى دەفەرموویێ : اللە یە خوای راستەقینەی ئێمە کە پەرستراوی بەحەقی ئێمەیە بەعەبدەکانی خۆی زۆر زۆر بەرەحمە وە زۆر میهرەبانە وە لوتفی هەیە بۆیان وە رزقی هەرکەسێك بیەوێت ئەیدا (يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ ۖ) هەرکەسێك اللە تعالى بیەوێت ، جا هەر کەسێك کافریش دەگرێتەوە بزانن اللە تعالى رزقی هەموویان ئەدا لەموسڵمان و لەکافر نەك هەر ئینسان بەلکو هەموو شتێك ئەوەی کە لەسەر

زەویدایە ، بەڵام ئاگاداربە دوو ناوی هێنا (وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ) (القوی) بەتوانایە بەسەر هەمووی ، یانی مەترسن لەرزق الله تعالى زۆر بەهێزە وە رزقی هەموویان ئەدات و رزق کۆتایی نایە ، ئەگەر تۆ ئیمانت بە الله تعالى هەبێت ئەوە هیچ کاتێك تۆ مەترسە لەرزق ، الله تعالى قوییە و بەهێز و بەتوانایە ، پاشان (العزيز) الله تعالى تۆلە ئەسێنی لەهەر کەسێك کە مخالەفەی بکات بۆیە ئاگاداری خۆتبە ، الله تعالى رزقت ئەدا وەك ئەوەی کە پێت بلێ ئەوە من رزقی تۆم دا وە تۆش عەبدی منی تۆ دەبێ شوکری من بکەیت و من بپەرستی ، من رزقت بدەمی و ئاوت بدەمی و خواردنت بدەمی هەموو شتێکت بدەمی دوای تۆ سەرپێچی لەمن ئەکەیت ؟! ئەو کاتەپێت ئەلێ : (قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ)[1] ئەی لەعنەتت لێ بێ ئینسان تۆ چەن کافری وە چەنێك بێ سیفەتی ، بۆیە لێرەدا کەلیمەی عزیز بەکار هات .

مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ (٢٠)

الله تعالى دەفەرمووێ : (مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۖ) هەرکەسێك ئەگەر بیەوێت بۆئاخیرەت هەولبدا کێڵگەی ئاخیرەت بۆ خۆیی لێبدا و زەراعەت بۆ ئاخیرەت بکا واتا هەولبدا وتە و کارەکانی لەپێناوی الله تعالى بێ وە بیخاتە بەرهەم بۆ ئاخیرەت الله تبارك وتعالى دەفەرمووێ : ئێمە بۆیی زیاد ئەکەین واتا ئیشێك بەدە دە بەحەوسەت یان حەوت هەزار هەتا کۆتایی !! (نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ) حرث لێرەد مەبەست پێی لەعەمەلەکانی تۆیە لە وتە و کردەوەکان ، کێڵگە بەمانای ئەوە دێ برۆ لەو کێڵگەیە ئیش بکە ، واتا برۆ لەودونیایە ئیش بکە بۆ ئاخیرەتت ، وە ئەوەی بۆ ئاخیرەت ئیش بکات الله تعالى چەند قاتی ئەداتەوە !!

ئەی ئەوە بۆ دونیا بیکات ؟! (وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا) ئەوەش بۆ دونیا ئیش بکات ئێمە ئەیدەینێ ، ئینجا ئاگاداربە ئەم ئایەتە وەك إبن كثير دەفەرمووێ : رەبط ئەکرێتەوە بەئایەتەکەی

---

[1] : سورة عبس ، اية : ١٧.

سورەتی الإسراء دەوە بۆیە مەرج نیە بیدا بەهەموو کەسێك وەکافری وا هەیە هەر زۆر زەلیلە هیچی نیە ، بۆیە مەرج نیە کە تۆ کافربیت پێتی بدا یاخود موسلمان بی ، لەهەردوو گرۆیەکەیدا لەنێوان موسلمان و کافردا لەپێدان و پێی نەدانیان ئەوە بۆ حیکمەتی الله تعالی ئەگەڕێتەوە ، بەڵام دەفەرمووێ : ئەوەی کە بمانەوێت ئەیدەنی ،(وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ) وە لەئاخیرەتیش ادا ئەو کەسە هیچ پشکێکی بەرناکەوێت .

ئالەم ئایەتەدا چی ئەبینەوە ؟! عەلمانیەکان ئەبینینەوە ،عەلمانی یانی دونیاویی یانی ئەوەی کە ئەڵێ : من کار بۆ دونیا ئەکەم و حەقم بەئاخیرەت نیە ئەوە ئەو کەسانەن الله تعالی دەفەرمووێ : لەرۆژی قیامەتدا هیچ پشکێکیان نیە ئەوانە ، جا ئەگەر لەدونیا پێیان بدا کافری وا هەیە لەدونیاش پێی نادا ، ئەوەتا عەلمانی ئەبینین هیچی نیە لەهەردوو دوینا بوە و قوری کراوەتە سەر .

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٢١)

الله تعالى دەفەرمووێ : (أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ۚ) بەڵکو ئەوانە کەسانێکیان کردوە بەشەریکی الله تعالی دێن یاسا و ڕێسات بۆدائەنێن دینێکیان بۆ دائەنێن لەغەیری دینی الله تعالی .

کەواتە هەر یاسا و ڕێسایەك دابنرێت لەغەیری دینی الله تعالی ئەو کەسەی کە دایناوە ئەوە موشریکە ئەمە فەرمایشتی الله تعالی یە (شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ۚ) بەداخەوە ئەوەی ئێستا کەدانراوە مجلیسی تەشریعی هەر بائاسانی دەڵێن : ئێمە یاسا دائەنێن ،یانی خوایە منتمان بەتۆ نیە تۆ یاسات بۆ ئێمە دانەناوە و ئێمە یاسا بۆخۆمان دائەنێن ئێمە ئاور لەیاسای تۆ هەر نادەینەوە ، بۆیە ئەوترێ مەجلیسی پەرلەمان و مەجلیسی یاسا دانان ئەوانە مەجلیسی شیرك و گومراییە ، چونکە ئاو لەدینی الله تعالی نادرێتەوە تێدا ، با کەس خۆیی تێدا هەڵنەخەڵەتێنی بڵێ لەمەجلیسی شیرك و

گومراییدا من گۆرانکاری ئەکەم لەویدا گۆرانکاری ناکرێی ، تۆ ئەگەر خەلکی بکەیت بەسەرپشك بیر بکەیەوە زۆرینەی خەلکی دەنگی بۆ کێ داوە ؟! ئایا بۆ خوا وبۆ پێغەمبەری داوە ؟! واللە زۆربەی زۆری خەلکی ئەلێ من ئەوەم ناوێی کە خوا ئەیەوێی ئەمە واقیعە بەچاوی خۆتان ئەیبینین.

پاشان دەفەرمووێی : (وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ) خۆ ئەگەر اللە تعالى داینەنایە کە رۆژی قیامەت دێت ئەمانەی هەموو لەناو ئەبرد بەس رۆژی قیامەتی بۆتۆلە داناوە ، (وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) اللە تعالى دەفەرمووێی: ئەو موشریك و زالمانە عەزابێك و سزایەکی زۆر بەئازاریان بۆ هەیە .

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۖ لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ (٢٢)

اللە تعالى دەفەرمووێی : (تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ ۗ) تۆ لەو رۆژەدا ئەبینیت کە زالم و موشریکەکان و کافرەکان عەزابەکەبەچاوی خۆیان ئەبینن (مُشْفِقِينَ)یانی ئەترسن لێی لەوەی کەوا بەدەستیان هێناوە لەدونیادا وە لەو شیرك وگومراییەی کە ئەنجامیان داوە لەعاقیبەتەکەی ئەترسن ، (وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ) یانی إلا توشیان دێت چونکە ئەزانن ئەوە ئەو واقیعەیە کە پێیان وتراوە و بیریان کەوتوە و دەلێن : راستە واللە ئەوە ئەو قیامەتەیە وە ئەوە ئاگرە و ئەمەش جەهەنەمە واللە تێ ئەکەوین . !!

اللە تعالى دەفەرمووێی :(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۖ) بەلام ئیمانداران ئەوەی کە کردەوەی چاك و صالحی ئەنجام داوە ، نەك تەنها بلێ لا الە الا اللە و ئاگای لەدین و ئیمان نیە بەلکو ئەوەی کە کاری بەو لا الە الا اللە کردوە ،(فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۖ) ئەوانە لەباخەکانی بەهەشتدان ، (لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ)هەرچیان بیەوێت اللە تعالى پێیان ئەدات !! باشە کامەی خۆشترێکە ؟! تۆ لەدونیایەکدابیت و ١٠٠ سال بژیت هەرچی بتەوێت هەتبێ کەواش نیە یان تۆ

لەئاخیرەتێکدا بەهەتا هەتایی و نامری هەرچی بتەوێت هەتبێ کە بەحەقیقیش وایە !؟ کامەی باشترێکە ؟! عاقل ئەو کەسەیە کە ئاخیرەتەکەی هەلدەبژێرێت .

(ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ)بەراستی ئەمە گەورەترین نیعمەتی الله تعالى یە ، ئەمە نیعمەتی گەورەی الله تعالى یە بۆ ئەو کەسانەی کە ئیمان وکردەوی چاك و صالح ئەنجام ئەدەن .

إبن كثير دەفەرمووێی :

اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ ۖ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ (١٩)

(يقول تعالى مخبرا عن لطفه بخلقه في رزقه إياهم عن آخرهم) الله تعالى هەواڵمان ئەداتێ کە الله تعالى چەند بەرەحم و میهرەبانە بەرامبەر بە هەموو دروستکراوەکانی خۆیی وە رزقیان ئەداتێ لە یەکەمیان تاوەکو کۆتاییان بێ رزقیان ناکات ، (لا ينسى أحدا منهم) الله تعالى کەسی لەیاد نەچوە و لەیاد ناچێ ، (سواء في رزقه البر والفاجر) کەسەکە چاکە کار بێت یان خراپەکار بێت الله تعالى رزقی هەموویان ئەدات.

ئەبینین بەچاوی خۆمانەوە رزقی هەموویان ئەدا ، ئینجا لێرەدا کەسانێك تێ ئەکەون ئەلێن : تۆ سەیری بکە خوا ئەیدا بەکێ !! (أستغفر الله)چەند گوێیان لەو قسانە بووە ئەلێ : نازانی بیخوا و خوا ئەیداتێ !! (والعياذ بالله) یانی خوای گەورە بەمەرجی گرتوە إلادەبێ بزانی بیخوا ئینجا پێی بدات !! یان إلا دەبێ موسلمان بێ !؟ نەخێر ئەیدا بەوەی کە بیەوێت ، ئەمەش تاقیکردنەوەیە ، پێدان و نەدان بریتی نیە لەچاکی و ناچاکی ئەم کەسە بەلکو بۆ تاقیکردنەوەیە و الله تعالى تاقیمان ئەکاتەوە .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وَمَا مِن دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ)[١] هیچ شتێك نیە لەسەر زەویدا بڕوا لەهەموو شتێك إلا رزقەکەی لەسەر الله تعالى یە

[١] : سورة هود ، اية : ٦.

کەواتە ئەی موسڵمان بۆ لە رزق ئەترسی ؟! ئەلی : واللە ئەگەر من واز لەو حیزبانە بێنم ئەوە راتبەکەم دەبرن و ئیتر لەبرسان دەمرم !! کەواتە خوای تۆ ئەو حیزبانەیە اللە نەبوو !! ئەلێ : ئەگەر من ریش بهێلمەوە و بەقسەی پێغەمبەری خوا (صلی اللە علیه وسلم) بکەم ئەوە دەرم ئەکەن و نان برِوا ئەبم بۆخۆم ، یانی خوا نانت ناداتێ ، سەیر بکەن ئەوە هەمووی شیرك نیە لەربوبیەتدا ، اللە تعالی وەعدی داوە هەرچ کەسێك لەسەر ئەم زەمینەدا واللە هەتاوەکو هەتا رزقت تەواو نەبێت تۆ نامریی ، کە اللە تعالی ئەجەلی تۆی دانا ئەوە ئیتر لەدوای ئەوەوە رزقی تۆ نیە ئیتر ، لەدوای ئەمەوە یەك قومە ئاو رزقی تۆ نیە کە ئەجەلەکەی دانا ئیتر تەواو یەك پارووە نان ئی نیە ، وە لەپێش ئەو ئەجەلەوە ئی تۆیە اللە تعالی بۆی داناویی ئەویش دەفەرمووێ : (وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا) اللە تعالی ئەزانی مستقر و مستودعی ئەم کەسانە ئەو شتانەی کە لەسەر زەوی روو ئەدا .

مستقر : یانی لەژیان و لەدوای مردن لەکوێ جێگیر ئەبێ ، لەژیانیدا لەکوێ جێگیر بووە وە لەدوای مردنیشی دا لەکوێ جێگیر بووە لەجەهەنەمە یان لەبەهەشت .

مستودع : یانی شوێنی مردنەکەی ئەو کە تێدەخرێتە ناویی هێشتان تۆ نەمردووی ئەزانی تۆ لەچ زەمینێك تۆ ئەچیتە ناو ئەو ئەرزەوە ،یان ئەچیتە ناو کام بەحرەوە یاخود ئەچیتە ناو سکی چ درندەیەکەوە ، اللە تعالی عیلمی بەهەموو شتێك هەیە و هەمووی ئەزانی ، چونکە هەموو کەسێك مەرج نیە بکرێتە گۆرەوە هەیە لەم دەشتە گورگ ئەیخوا وە هەشە لەناو بەحردا ماسی ئەیخوات ، ئەوتا ئەلێن : ئالەم رۆژانەدا کەشتیك غەرق بوە چەندەها کەسی تێدا بوە هەر نەدۆزرایەتەوە ئەوانە لەکوێیدان ئێستا ؟! مستودعەکەیان کوێ بوو ؟! بەخەیالت دەهات رۆژێك لەرۆژان لەسکی ماسی دابن ! .

اللە تعالی دەفەرمووێ : (كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ) اللە تعالی هەمووی لەلوح المحفوظ نوسیوە ، کەواتە ئێمە رزق و ئەجەل و هەموو شتەکانمان نوسراوە بۆیە مەترسن لەوشتانە چۆنیش بێ هەر دەبێت بەم شێوەیە بێت لەبەر ئەوە رێگەی راست بگرە ، بەاللە خۆت لەرێگەی راست دووربخەیتەوە بۆ ئەوەی توشی ئەولا و ئەولا نەبی هەر زەرەرت کرد ، یانی ئێمە مەجالمان نیە إلا دەبێت لەسەر شەقامە راستەکە برۆین

، ئەگەر نەرۆیت ئەوە زەرە ئەكەیت ، ئەتەوێت خۆت بپارێزی لەچی خۆت بپارێزی لەزولمی زالمان ؟! ئاخر دواتر هەردووكیت لەكیس ئەچێت هەم دونیا وە هەم قیامەت !!.

إبن كثير دەفەرمووێ : (ولها نظائر كثيرة .) ئەوێنەی ئەم ئایەتانە زۆر لەناو قورئاندا .

(وقوله : (يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ) أي : يوسع على من يشاء) بیەوێت لەسەر كێ رزقی فراوان بكات ئەیداتێ بەویست و مەشیئەتی خۆیەتی الله تعالى ،(وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ) أي : لا يعجزه شيء .)ئەوەندە بەهێز و بەتوانایە هیچ شتێك بێ هێز و دەسەلاتی ناكا ، وە الله تعالى تۆلە سێنە .

مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ۖ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ (٢٠)

إبن كثير دەفەرمووێ :

(ثم قال : (مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ) أي : عمل الآخرة) كاری بۆ ئاخیرەت كرد ، ئەو كەسەی كە ئیشی ئاخیرەتی بوێ و خۆیی بۆ ئامادە دەكات بەرۆیشتن لەسەر رێبازەكەی الله تعالى بەئیمان و بەقەولی چاك و بەعەمەلی نافع ، (نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ) ئێمە بۆیی زیاد ئەكەین ، (أي : نقويه ونعينه على ما هو بصدده)بەهێزی ئەكەین و یارمەتی ئەدەین لەو كارەی كە ئەو هەولی بۆ ئەدا ، (ونكثر نماءه ، ونجزيه بالحسنة عشر أمثالها) یەك حەسەنە و چاكە ئەیكەین بەدە بۆیی ، (إلى سبعمائة ضعف) هەتاوەكو حەوست و چەندەها بۆیی زیاد ئەكەین ، (إلى ما يشاء الله)لەوەش زیاتر ، كەواتە تۆ عەمەلێكی صالح كە تۆ بۆت زیاد ئەكرێ .

الله تعالى دەفەرمووێ :(وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ) ئەوەشی بیەوێ بەس بۆ دونیا هەولبدا ئەیدەینێ ئەگەر ویستمان لەسەر بێت بەڵام لەئاخیرەت ئەو كەسە هیچ نەصیب و پشكێكی نیە لەلای ئێمە ، (أي : ومن كان إنما سعيه ليحصل له شيء من الدنيا)ئەیەوێت

دونیای دەست بكەوێت ، (وليس له إلى الآخرة همة ألبتة بالكلية) ئەو كەسە ئاخیرەتی ناوێی تەواو ، (حرمه الله الآخرة) الله تعالى بەهەشتی لێ حەرام دەكات ، (والدنيا إن شاء أعطاه منها)ئینجا ئەگەر بیەوێت دونیای بداتی ئەیداتێ ، (وإن لم يشأ لم يحصل له لا هذه ولا هذه)ئەگەر نەیەوێت نە دونیایی ئەداتێ وە نە ئاخیرەتیشی ئەداتێ ، (وفاز هذا الساعي بهذه النية بالصفقة الخاسرة في الدنيا والآخرة .)ئەم هەوال دانەی بۆدونیا بەچی بردیەوە بەو تیجارەتە دۆراوەی كە نە لەدونیا نەلەقیامەت هیچی دەست كەوت .

إبن كثير دەفەرمووێ : (والدليل على هذا أن هذه الآية هاهنا مقيدة بالآية التي في " سبحان ") دەلیلیش لەسەر ئەم قسەیە ئەوەیە ئەم ئایەتەی سورەتی الشورى بەستراوەتەوە بەئایەتەكەی سورەتی الإسراءەوە كە (سبحان)ە شی پێ دەوترێ كە دەفەرمووێ : (وهي قوله تعالى : مَّن كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا (١٨) وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا (١٩) كُلًّا نُّمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا (٢٠) انظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا (٢١))[١]

الله تعالى دەفەرمووێ: (مَّن كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ) هەركەسێك دونیای بوێت (الْعَاجِلَةَ)دونیایە ئەوەی دونیای بوێ (عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَن نُّرِيدُ)ئێمە بۆیی پێش دەخەین بەس بۆ ئەوكەسەی كە ئێمە بمانەوێت مەرج نیە بەهەموو كەسێكی بدەین (لِمَن نُّرِيدُ) ئەی دوایی ؟! (ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا) لەدوایدا لەرۆژی قیامەتدا ئەو كەسە ئاخیرەتی نیە بەلكو الله تعالى ئەیخاتە ناو جەهەنەمەوە و لۆمەی ئەكات وە سەرزەنشتی ئەكا وە دەری ئەكات لەرەحمەتی خۆیی ، (وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ) هەركەسێكیش ئاخیرەتی بوێت بەڵام بەس ئیرادەكە نیە بەتەنها وەكو مورجیئەكان دەڵێن : بەس ئیمان بهێنە بەزمان بەسە عەمەلی بۆ نەكەی نەخێر بەلكو (وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا) ئەبێت هەولەكەشی بۆ بدا وە تێبكۆشێت (وَهُوَ مُؤْمِنٌ)ئیماندااریش بێت ، كەواتە وەكو لیبرالی و ئەمریكی و ئەوروپی و عەلمانیە

[١] سورة الإسراء .

کافرەکان نالێن : هەمووی خوای خۆیی ئەپەرستی هەمووی (نعبد رب واحيدة) نەخێر وانیە بەڵکو تەنها موسلمان تەنها ئەوکەسە کە ئیمانی بە الله تعالى و بەپێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) محمد هەیە باقیەکەیتر هەمووی ئەهلی درۆان و خەسارەت مەندییە (وَهُوَ مُؤْمِنٌ) بەڵام ئیماندار بەچی ؟

ئەبێت ئیمان شەرح بکەین ئیمان بە بالله وملائكته و كتبه و رسوله و بالقدر الخيره و الشره ئەبێت تۆ ئیمانت بەو ئەصلانەی ئیمان هەبێت وە پاشان نابێت نەواقضی ئیمانت هەبێت و هەلی وەشێنیتەوە ، بلێ والله منیش موسلمانم وە یەهودیش موسلمانە وە نەصرانیەکیش موسلمانە ، نەخێر بەلکو تۆ بەوە کافر بوویت تۆ الله تعالى ت بەدرۆ خستەوە کە الله تعالى دەفەرموویت : یەهود و نەصارا خراپترین و شەرترینی کەسن لەسەر زەوییەدا ، بەداخەوە گوێم لە مامۆستایەکی بەناو ئاینی بوو دەیوت : دەبێت ئێمە رێز لە یەزیدییەکان بگرین نابێت لەبەردەمیاندا بلێین : (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم)!! الله تعالى دەفەرمووێ : (فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)[١] ئەمری کردوە و واجبی کردوە لەسەرمان کە دەبێت ئێمە بلێین پەنا ئەگرین بەالله لەشەیطان کەچی دەلێت : نابێ وا بلێین : لەبەرچی ؟ دەبێت رێز لەم یەزیدییە بگرین !!تخوا کافر رێزی لێ دەگیرێ ؟! رێز لێنان یانی چی ؟ الله تعالى دەفەرمووێ: (إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا ۚ إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ)[٢] بزانن شەیطان دووژمنتانن وەبیکەن بەدووژمنی خۆتان چونکە شەیطان دەیەوێت حیزبەکەی خۆیی بەرە و ئاگریی بڵیسەداری دۆزەخ بەرێت ، کەچی تۆ ئەچیت و ئەلێت : من رێزی لێ ئەگرم بلێ ئەویش موسلمانە و ئەویش خوای خۆیی ئەپەرستی ئەوان دینی راستەقینەیان هەیە و رەسەنترن !! پەنا ئەگرین بە الله تعالى ئەمە کوفرە (وَهُوَ مُؤْمِنٌ)ئەبێت ئیماندار بێت ئەبێت نەواقضی ئیمانی نەبێت ، پاشان (فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا) ئەو هەول و تێکۆشانەی الله تعالى پاداشتیان ئەداتەوە لەسەریی ، شوکری الله تعالى بۆ بەندەکانی ئەوەیە کە پاداشتیان ئەداتەوە .

[١] :سورة النحل ، اية : ٩٨.

[٢] سورة فاطر ، اية : ٦.

ئینجا الله تعالى دەفەرموویێ : (كُلًّا نُمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ) ئێمە ئەیدەین بەهەمووان لەكافر و موسلمان (مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ)لەبەخششەكانى الله تعالى ئەیدەین بەهەموو كەسێك بەكافر و بەموسلمانى ئەدەین ، (وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا)بەخشندەی الله تعالى نەبەستراوەتەوە بەكەس وە مەنع نەكراوە و ئەیدا بەكافر وبە موسلمان ، تەبعەن وەكو وتمان ئەمە بۆ ئەوكەسەیە كە بیەوێت ، الله تعالى دەفەرموویێ : (انظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ) سەیر بكە بزانە لەدونیادا هەندێكمان بەسەر هەندێكدا بەرزتر راگرتوە لەلایەنى دونیایەوە زۆرترى داوە بەمەیان وە كەمترى داوە بەویتریان ، بەڵام ئاگاداربن ئەمە هیچ نیە ، (وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا) بەڵام ئاگاداربن دەرەجەى ئاخیرەت لەهەمووى گەورەترە (أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ)یانى دونیا هیچ نیە ئاخیرەت گەورەترێكە ئاخیرەتیش بەوە دەست دەكەوێت كە كارى بۆ بكەین وەكو وتمان ئەوەیە كە ئیمانى هەبێت و هەولى بۆ بدا وە خەریكى ئەم دینە بێت .

إبن كثیر لەئیمامى ئەحمەدەوە لەمسندەكەى بەدەرەجەى حەسەن لە ثەوریەوە دەفەرموویێ : (عن مغيرة ، عن أبي العالية ، عن أبي بن كعب [رضي الله عنه] قال)لە مغیرەوە ئەویش لە باوكى عالیەوە ئەویش لە ئوبەى كورى كەعب (ڕەزا و ڕەحمەتى الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرموویێ : (قال : رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " بشر هذه الأمة بالسناء والرفعة، والنصر والتمكين في الأرض ، فمن عمل منهم عمل الآخرة للدنيا ، لم يكن له في الآخرة من نصيب " .) پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموویێ : موژدە بدە بەو ئومەتە كە الله تعالى بەرزیان رادەگرێ وە الله تعالى سەربەرزیان ئەكات ئەو ئومەتەى كە ئیستجابەى بۆ الله و بۆ پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) كردوە وە كە بەقسەى الله تعالى دەكات ، وە هەركەسێك بەم شێوەیە بێت الله تعالى بەرزى ئەكاتەوە (بالسناء والرفعة)هەردووكیان یەك مانایە یانى سەرى دەخا (والنصر والتمكين في الأرض) الله تعالى بەسەریان دەها وە جێگیریان دەكا لەسەر زەویى وە ئیمامەتیان ئەداتە دەست .

با ئاورێك لەم كەلیمەیە بدەینەوە بۆ ئێمە ئێستا ئیمامەت و نەصر و تەمكینمان نیە ؟! چونكە بەراستى ئومەتى راستەقینەى پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) نین هۆكارەكەى خۆمانین .

(فمن عمل منهم عمل الآخرة للدنيا) هەركەسێك ئیشی ئاخیرەت بۆ دونیا بكات بیەوێت دین بەكار بهێنی بۆ دونیا یانی دونیای پێ بخوات و بیر لەئاخیرەت نەكاتەوە ، (لم يكن له في الآخرة من نصيب "). نمونەیەك ئەهێنینەوە قورئان هەمووی لەبەر ئەكات ئەچێتە تەعزییەو برێك پارەی پێی وەردەگرێی ئەو عەمەلی ئاخیرەیەی بۆچی كرد ؟! بۆ ئەو برە پارەیە ، یان ئەچی ئەو دینداریە فێر دەبێت ئەیفرۆشێت و ئەچێت ئەبێت بە كەسێكی مولیحد دێت رێگەی ئەوان بڵاو دەكاتەوە بەناوی دینەوە و دینەكەی دەفرۆشێت ، دونیای ئەدەنێ وەری دەگرێی دونیایەكە كە هەر چەندێك زۆر بێ هەر كەمە هەروەكو الله تعالى دەفەرموویێ : (اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيل)[١] دونیا هەرچەند زۆر بێت هێشتان هەر كەمە ، كەواتە مامۆستای ئاینی ئاگاداری خۆتبە دینەكەت مەفرۆشە بەدونیایەكی كەم . جا فەرمووی هەركەسێك وا بكات ئەوە ئەو كەسە هیچ بەشێكی نیە لەئاخیرەتدا.

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ۚ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٢١)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله : (أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ ۚ) أي : هم لا يتبعون ما شرع الله لك من الدين القويم) ئەوان شوێن ئەو شەریعەتە ناكەون كە الله تعالى بۆیی تەشریع كردووی لەو دینە راستەقینە باش و جوانە ، (بل يتبعون ما شرع لهم شياطينهم من الجن والإنس)بەلكو شوێنی ئەو شەریعەت و یاسا و دەستورانە دەكەون كە شەیطانەكانی جن وئینس دایانناوە .

كەواتە هەر شەریعەتێك شەریعەتی الله تعالى نەبێت ئەوە شەریعەتی شەیطانی جن و ئینسە ، (من تحريم ما حرموا عليهم) حەرامی دەكەن هەرشتێك كە بیانەوێی خۆیان حەرامی بكەن ، بۆنمونە دەڵێن : فلان شت قەدەغەیە نابێت بیكەی ئەگەر باشیش بێت مادەم ئەو وتی قەدەغەیە ئەوە نابێت بیكەی ،

[١] : سورة التوبة ، اية : ٩.

لێرەدا باسی زەمانی پێش پێغەمبەر دەکا (صلی الله علیه وسلم) کە موشریکەکان هەندێك شتیان حەرام دەکرد و دەیانوتە خەلکەی کە إلا دەبێت بەم شێوەیە بێت و شەریعەت وابێت ، (من البحيرة والسائبة والوصيلة والحام) ئەمە بریتی بوو لەو حەیوانتانەی کە هەریەکەی وەصفێکی هەبوو ، بۆنمونە ئەگەر گوێچکەیەکیان بقرتاندایە ئیتر نەدەبوو دەستکاری ئەوە بکەی لەدوای چەند سکێك کە دەیکرد ئیتر نەدەبوو کەس دەستکاری بکات نەدەبوو کەس بیخوات و کەس سەری ببرێت وە کەس شتی لێ بار بکات ئەمە حەرامە !! ئەمە ولاغێکە الله تعالی دروستی کردوە بۆنفع بۆ ئەوەی شیرەکەی بخۆیت و سەری ببریت و گۆشتەکەی بخۆیی وە باری لێ بار بکەیت ، کەچی ئەوان حەرامیان دەکرد لەخەلکی دەیانوت نابێت شتی لێ بار بکەیت.

یاخود سائیبە وازی لێ بێنن با بڕوات ئەمە بۆ شەریکەکانیان وە نابێت دەستکاری بکرێت، وەصیلە ئەمانە هەمووی وەکو وتمان جۆرە وەصفیکن بۆ ئەو حەیواناتانەی کە چەند سکێکی کرد ئەگەر مێینە بەدوای مێینەوە بوو ئیتر وازیان لێ دەهێنا ، ئەگەر لەئەولادەکەی چەند سکێکی کرد و لێ هاتە دەرەوە ئەمەی لەپێشەوە ئیتر نەدەبوو کەس دەستکاری بکات و سودی لێ ببینێت ئەمە ئەوکاتە موشریکەکان ئەمانەیان ئەکرد شەریعەتێکیان دانابوو بۆ ئەم خەلکە کە نابێت ئەم حەیوانانە دەستکاری بکرێت .

إبن کثیر دەفەرمووێی : (وتحليل الميتة والدم والقمار)مردارەوەبوو حەلال بوو لایان ، ئەهاتن و موجادەلەیان ئەکرد شەیطان ئەهات لەسەر زمانی ئەولیاکانی خۆیی دەهاتە قسە و دەیوت : ئێوە ئەچن بەچەقۆ سەری ئەبرن حەلالە خۆتان سەری دەبڕن و ئەیمرێنن حەلالە ، باشە بۆ مردارەوەبوو حەرامە !؟ ئەی کێ رۆحی دەکردوە ؟! دەیانوت : الله تعالی . دەیوت : الله تعالی رۆحی دەرکا تۆ نایخۆیی ؟!!! خۆت رۆحی دەرکەی دەیخۆت !؟ ، الله تعالی دەفەرمووێت : بەقسەیان مەکەن ئەگەر بێت و بەقسەیان بکەن ئەوە موشریکن کاتێ ئەوان موجادەلەی ئێوە ئەکەن بەم شێوەیە مردارەوە بوویان حەلال ئەکرد ، ئێستاش لەفەرنسا دەلێن : نابێت چەقۆ بەملی پەلەوەر و حەیوانات بکرێی ئەمە دژی مافی حەیواناتە بەلکو دەبێت بەکارەبایەك لێ بدەی و لەجێگەی خۆیی رۆحی تیانەمێنێت بەخوێنەکەوە دەیخۆین لەبەر ئەوە سەربرین نیە لەلای ئەوان .

(والدم)هەروەها خواردنی خوێن ، ئەو خوێنەی کە لەبەر حەیوانەکە ئەورات کەسەریان ئەبری خوێنەکەیان کۆدەکردەوە و دەیانخوارد ، ئەم خوێنە حەرامە لەوکاتەدا کە دێتە خوارەوە تۆ نابێت کۆیی بکەیتەوە و بیخۆیت ، بەس ئەو خوێنەی کە لەخودی گۆشتەکەدایە یان جگەر و یان سپل ئەوانە اللە تعالی حەلالی کردوە ، مەبەست لەم خوێنە مەبەستی لەخوێنێکی ڕاژوە .

(والقمار)قوماریش ، ئەمانە ئەمانەیان حەلال کردبوو بەکەیف و ئارەزووی خۆیان حەلال و حەرامیان کردبوو ، ئەمڕۆش هەمان شتە ، زینا حەلالە کچ و کور ئەگەر بەکەیفی خۆیان بەیەکتری ڕازی بوون ئەوە عقد چیە و باوك چیە و برا چیە بابڕۆن بۆخۆیان چی ئەکەن با بیکەن ، ئەوە حەلال کردنی ئەو حەرامە نیە کە اللە تعالی دەفەرموێ : (وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا ۖ)[1] ئەوە چ ئیسلامیەتیەك بۆ ئەو کەسە مایەوە ؟! کە تۆ ناوی ئەنێ ئەوە سەرۆکی موسلمانە و ئەوە وەلی ئەمرە !! وەلی ئەمر ئەو کەسەیە کە بەقسەی اللە تعالی بکات ، الامر ،یانی الدین ، ئەوەی پشتیوانی لەدین دەکات ،بەڵام ئەوانە پشتیوانی لەدین ناکەن .

إبن كثير دەفەرموێ : (إلى نحو ذلك من الضلالات والجهالة الباطلة) ئەو هەموو گومرایی و جەهالەتە پڕوپوچەی کە دروستیان دەکرد ، (التي كانوا قد اخترعوها في جاهليتهم ، من التحليل والتحريم ، والعبادات الباطلة ، والأقوال الفاسدة .) سەیری عیبادەتی باطل ئەکەن ، پێت ئەڵێ : هەلسن لەبەر کێ ؟ لەبەر شەهیدەکان !! هەلسن لەبەر فلان کەس ، پێنج دەقە ڕابوەستن بۆ فلان شت !! تۆ ڕاوەمەوەستە بۆیی بەلکو بڕۆ خزمەتی بکە ئەو خەلکە قوریی کرا بەسەر ، من ڕاوەستم یان ڕانەوەستم چ سودی هەیە ، اللە تعالی دەفەرموێ : (وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ)[2] نالێت (للناس قانتين)!! عیبادەتی باطلیان داناوە ئەمە زەلیل بوونە ، دەلێن : نابێت بڕۆیی بەلکو دەبێت زەلیل بیت و ڕابوەستی ، ئاخر ئەوە عیبادەتە ئەو عیبادەتە بۆ اللە تعالی نەبێت نابێت ، ئەمە هەمووی دەستورە و داناوە .

---

[1] : سورة الإسراء ، اية : ٣٢.

[2] : سورة البقرة ، اية : ٢٣٨.

إبن كثير حەدیثێکمان بۆ دەهێنی لە ئیمامی بوخاریەوە (ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەفەرمووێی : (وقد ثبت في الصحيح أن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - قال) ثابت بووە لە صەحیحی بخاری کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی : (رأيت عمرو بن لحي بن قمعة يجر قصبه في النار)عەمری کوری لەوحەی ئەو کەسە بوو کە یەکەم کەس بوو کە دینی پێغەمبەر ئیبراهیمی گۆری لەناو قوریشدا ، چی کرد ؟ (لأنه أول من سيب السوائب .) یەکەم کەسێك بوو کە وتی ئەم حەیوانە تەواو ئەمە وا بڕوات نابێت کەس دەستکاری بکات بۆیە وازی لێ بێنن و تەرکی بکەن نابێت سەری ببڕیت و باری لەسەر بار بکەیت وە شیرەکەی بخۆیت نابێت ! ئەمە چی یە ؟ئەمە بۆ شەریکەکانیان پەرستراوەکانیان ، (وكان هذا الرجل أحد ملوك خزاعة) یەکێك بوو لە مەلیکەکانی خوزاعە ، (وهو أول من فعل هذه الأشياء) ئەو هاتن ئەم چەند ڕیسا و یاسایەی دانا ، دواتریش (وهو الذي حمل قريشا على عبادة الأصنام)ئەم بوو کە وتی ئێوە وەرن باو وباپیرە چاکەکانتان زیندوو بکەنەوە و وێنەیان بکێشن و داوایان لی بکەن بیان کەن بەواصطە لەنێوان خۆتان و خوادا ، بلێن : فلان کەس داوامان لەخوا بۆ بکە !! ئەمەی بەباش زانی ، (لعنه الله وقبحه) إبن کثیر دەفەرمووێی : لەعنەتی الله تعالی لێ بێت وە الله تعالی رسوای بکات وەك کە ریسوا بوو ، بە مەرجێك ئاگاداربن ئەم پیاوە خواشی ئەپەرست وە نەبێت خوای نەپەرست بێت ! هەتاوەکو دەلێن : یەکێك بوو لە عابیدەکانی زەمانی خۆیی ، بەڵام ئەم چەند شتەی هێنا ئەم شیرك و گومراییەی هێنا ، تخوا شیرك و گومرایی ئەمرۆ زۆرتر نیە لە شیرك و گومرایی ئەوان !؟

إبن کثیر دەفەرمووێی : (ولهذا قال تعالى : وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ) ئەگەر الله تعالی رۆژی قیامەتی نەهێنابایە و دای نەنایە ئەوە ،(أي : لعوجلوا بالعقوبة) الله تعالی سزاکەی بۆ دەهێنان وە سزای ئەدان ، (لولا ما تقدم من الإنظار إلى يوم المعاد) ئەگەر ئەوە نەبوایە کە چاوەری بکرێن بۆ رۆژی قیامەت ، یانی الله تعالی دایناوە تاوەکو رۆژی قیامەت ئەبێت ئەم دونیایە بڕوات ، وانەزانن کە ئەم دونیایە ئەڕوا ئەم ماڵ و حاڵەی کە بەوانی بەخشیوە ئەمە شتێکی باشە ئەدرێی بەوان نەخێر بەلکو

ئەمە قوربەسەرییە بۆیان ، (وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) أي : شديد موجع في جهنم وبئس المصير .) الله تعالى سزایەکی زۆر بەئازاری داناوە بۆ ئەوان لەجەهەنەم کە خراپترین مەصیرە بۆ ئەوان .

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۖ لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ (٢٢)

إبن كثير دەفەرمووێ :

(ثم قال تعالى : (تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا) أي : في عرصات القيامة) عرصات ،یانی گۆڕەپانی ڕۆژی زیندوو بونەوە ، لەو شوێنەدا لەگۆڕەپانی ڕۆژی زیندوو بونەوەدا واتا لەمەیدانی حەشر کافرو زاڵمەکان ئەبینیت کە ترسنۆکن و دەم و چاویان هەمووی ترس و خەم و خەفەت و نارەحەتیە بەهۆی ئەوەی کە لەدونیادا ئەوەی کە لەدونیادا کردویانە لەکوفر و شیرك و گومراییانە ،(وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ) أي : الذي يخافون منه واقع بهم لا محالة) ئەوەی کە لی دەترسن لە عەزابی الله تعالى دێتە دیی وە هیچ کەمەجاڵێکی تێدا نیە ، (هذا حالهم يوم معادهم)ئەمە حاڵیانە لەرۆژی قیامەت و زیندوو بونەوەدا ، (وهم في هذا الخوف والوجل) ئەوان لەو خەوف و ترس و نارەحەتیەدان .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۖ لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ) ئەوانەشی کە بڕواداران ئەوانەی کە کاری چاك ئەکەن لەباخەچەکانی بەهەشتدان هەرچیەکیان بوێت الله تعالى پێیانی ئەدا ، (فأين هذا من هذا) تخوا ئەمە لەکوێی ئەمەش لەکوێی !! جارێکیتر دەیلێینەوە ئێمە خەمخۆری ئەم خەلکەین کە کاتێك ئەم قسانە ئەکەین کە ئەلێن : موشریك مەبن و ڕێبازی الله تعالى بگرن چونکە ئەو ڕۆژەتان تووش دەبێت هەرکەسێك بەقسەی الله تعالى نەکات ئەم ڕۆژەی توش دەبێت ، هەرکەسێك بەقسەی الله تعالى نەکات ئەوە توشی سەرشۆری و نەدامەت و خەسارەت مەندی دەبێت ، یانی ئێمە خەمی ئەو خەلکە دەخۆین دەلێن : با خەلك توشی ئەم ڕۆژە نەبێت ، واتا ئێمە دەمانەوێی خەلك ڕزگار بێت لەئاگری دۆزەخ بۆ بەهەشتەکانی الله تعالى ، ئەمە ئەو

کەسانە دەبێت پاداشت بدرێنەوە یاخود بکوژرێن ؟! یان سجن بکرێت و لێی بدرێت ؟! یاخود بترسێنرێی ؟! ئەوەی قسەی چاك بکات ئەمرۆ لێ ئەدرێی ، وە ئەوەشی کە قسەی خراپ ئەکات ئەوە بەرز ئەکرێتەوە ، ئەوە راستگۆ بێت بەدرۆزن دائەنرێی وە ئەوەشی کە درۆزن بێت بە راستگۆ دائەنرێی ، بەڵام ئێمە ئەرکی سەرشانمانە کە هەر دەبێت بیگەینین ، گیان ورۆح و ماڵمان لەپێناوی الله تعالی دا بێت الله تعالی لێمانی قبول بکات بۆیە دەبێت حەق بڵێین و نابێت حەق بشارینەوە ، بابەتەکەش تەنها یەك شتە خۆشەویستانم بەراستیەکەی خۆشەویستی دونیا وای لەو خەڵکە کردوە ، وە خالی دووەمیش بریتیە لە ترساندن لە مردن ، با ئەوانەمان تێدا نەمێنی خۆ هەردەچینەوە بەردەمی الله تعالی هەر ئەمرین ئەوەتا تۆ ٧٠ساڵت هێناوە ئیتر چاوەری چی ئەکەیت ؟! چاوەری ٧٠ساڵیتریش ئەکەی !؟ ناگەیتی باوەرت هەبێ .

إبن کثیر دەفەرمووێی : (أین من هو في العرصات في الذل والهوان والخوف المحقق علیه بظلمه ، ممن هو في روضات الجنات) کوا ئەو تۆقاندن و ترسەی کە هەتە لەرۆژی قیامەت کە جەهەنەمێکی بلێسەدارە کەچاوەرێت ئەکا و هەموو گیانت نەخۆشی و نارەحەتیە کە ئەلێت : خۆزەگە خۆڵ بوومایە ، یان بچیتە ناو باخەکانی بەهەشتەوە ،(فیما یشاء من مآکل ومشارب وملابس ومساکن ومناظر ومناکح وملاذ) لەوەی کە تۆ چی داوا بکەی و چی حەزت لێ بێ الله تعالی پێتی بدا لەخواردن و لەخواردنەوە لەجل و بەرگ و لەقەصر لەبینینی شتی جوان لەئافرەت ، (مناکح)یانی ئافرەت ، (ملاذ) لێرەدا بەمانای لەزەت و خۆشیەکان دێی ، (فیما لا عین رأت ولا أذن سمعت ، ولا خطر علی قلب بشر .) هیچ چاوێك نەی بنیوە هیچ گوێك نەی بیستوە وە بەدل و ختورەی هیچ کەسێکدا نەهاتوە ئەوەندە بەهەشتێکی خۆشە .

هەر بەکورتی ئەلێنەوە : پێت بووترێی بەهیچ شێوەیەك نامریی وە هیچ کاتێك نەخۆش ناکەویی وە هیچ کاتێك پیر نابیت وە تەمەنی گەنجی لەگەڵتدا بەهەتا هەتاییە یە برۆ هەرچی ئەخۆیت بخۆ هەرچی ئەخۆیتەوە و بخۆرەوە چی لەبەر ئەکەیت لەبەری بکە بەکەیفی خۆت رابوێرە هیچت پێ ناوترێی وە دلیشت ئەزیەت نادرێی وەکەلیمەیەکی ناخۆشیش نابیستی !! تخوا بێ عەقل نیە ئەو کەسەی ئەمە

بگۆڕێتەوە بەدونیایەکی هیچ و پوچ ؟! بێ عەقل نیە بیگۆڕێتەوە بەعەلمانیەت و بەلیبرالیەت و بەدیموکراتیەت و بەمادە و بە خۆشیەکانی دونیا ؟! ئەو کەسە بێ عەقلە وابکات ، بۆیە دەبێت ئەم حەقە بوترێت ، نابێت ئینسان لەحەق بێ دەنگ بێ هەتاکەی بێ دەنگ دەبێت لەحەق وتن ؟! ئێ ئەمەش لەبەر خاتری ئەم خەلکەیە ئەم قسە ئەکەین ، قورئانیش هەمووی لەبەر خاتری ئەوە هاتوە (يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ)[1] ئەی بەندەکانم لێم بترسن و بەقسەم بکەن ، ئەگەر بەقسەم بکەن ئەوە ئێوە بۆ بەهەشت ئەگەر بەقسەم نەکەن ئەوە سزاتان ئەدەم و ئەتان سوتێنم ، هەموو بابەتەکەش بریتیە لە بەقسە کردنی الله تعالى ، بەقسەی بکە تۆ رزگار ئەبیت ، وە ئەگەر بەقسەی نەکەیت رزگار نابیت .

إبن كثير دەفەرموێ : حەسەنی کوری عەرەفە دەگرێتەوە لە عومەری کوری عبدالرحمن الأبار دەگرێتەوە لە محمدی کوری سەعدی ئەنصاری ئەویش لە ئەبی طيبە (رەزاو رەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرمووێ : (إن الشرب من أهل الجنة لتظلهم السحابة) شرب[2] ، یانی جەماعە و کۆمەلێك ئیتر لەهەر شتێك بێت ، لەشوێنێك کۆدەبنەوە بۆ خواردنەوەی ئاو ، واتا کۆمەلێك لەکۆمەلانی بەهەشت ، ئەم کۆمەلەیە لەئەهلی بەهەشت ، (لتظلهم السحابة)هەور لەسەر سەریان رادەوەستێ ، (فتقول : ما أمطركم ؟)پێیان دەلێت : چیتان بەسەردا ببارێنم ؟

إبن كثير کە ئەمە دەهێنێ بۆ ئەوەی پێت بلێ لەوێدا چیت دەوێت لەوێدا هەیە لەبەهەشت

بۆیە پێیان دەلێت : چیتان دەوێت با بەسەرتاندا ببارێنم ؟

(قال : فما يدعو داع من القوم بشيء إلا أمطرتهم)دەفەرمووێ : هیچ کەسێك نیە داوای هەرشتێك بکات إلا ئەوەی بۆ ئەبارێنێ ، پێت ئەلێ :چیت ئەوێ ؟ ئەویش دەلێت :فلان شت . ئەوەی بۆ ئەبارێنێ ، (حتى إن القائل منهم ليقول) هەتاوەکو تێیاندا هەیە ئەلێ : (أمطرينا كواعب أترابا .)[3] یانی باسی

---

[1] : سورة الزمر ، اية : ١٦.

[2] : لەهەندێك نوسەخیتردا بە سرب هاتوە هەمان مانایە .

[3] : رواه ابن جرير ، عن الحسن بن عرفة ، به .

حۆریەکانی بەهەشت ئەکا کە کچانێکی جوانی ڕێك و پێکی ئەمە کەلیمەکە بەم شێوەیە دەکرێتە کوردی یانی کچانی تازە ممك کردووی هاووتەمەن ، ئەلێ بۆیان ئەبارێنی .

ئەمە پێ مان دەلێ : هەرچیت دەوێی لەوێدا هەیە ، من ئەوەندە ئەلێم : ئا بەس ئەمە بێ عەقلی نیە کە دونیایەکی کەم و کوری پێ بگۆریتەوە ؟! ئەمە بفرۆشی و دونیای پێ بکریت !؟ (اشْتَرَوْا بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا)[1]

إبن کثیر دەفەرمووێ : (ولهذا قال تعالى : (ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ) أي : الفوز العظيم)هەر لەبەر ئەمەش الله تعالى فەرموویەتی : ئەمە گەورەترین سەرکەوتنە کە ئەمانە بەدەستی دەهێنن ،(والنعمة التامة السابغة الشاملة العامة .)نیعمەمەتە تەواوەتەکەی کەوا هەتا هەتایە نابرێتەوە کە هەموو ژیانی ئینسان دائەپۆشی و گیشتگیرە وە خەلکی هیچ کاتێك لێ بێ بەش نابێت ئا ئەمەیە کە الله تعالى دەیبەخشیت ، (داوا دەکەم لە الله تعالى کەوا پێمان ببەخشێت وە لەکەم و کوریەکانمان خۆش بێت وە ئەم قسانە نەبێت بە حوجە لەسەرمان بەلکو بیکەیت بە حوجە بۆمان وە داوا دەکەم لەو خوایە کە ئەم ئومەتە بگەڕێنێتەوە بۆ حەق ئیتر لەبێ عەقلایەتی شوێنکەوتنی بیرو بۆچونی کەسەکان دووربکەونەوە وە بگەڕێنەوە و ڕووبکەنە دینەکەی الله تعالى).

وە دیسانەوە دەیلێمەوە ئەی موسلمانان کە قسەمان تەسجیل ئەکرێی و ئەردێی بەگوێی هەموو کەسێکدا لەهەموو جێگەیەکدا تەنها مەبەستمان الله تعالى یە کە ئینسان تەنها ڕێبازی ئەو بگرێی وە هەموو شتان ئەزانن کە تەنها ڕێبازب الله تعالى ڕاستە ، والله کافریش ئەزانی ! کافر لەناخی خۆیدا باش ئەزانی بەس نایەوێی بکات و جەحدی ئەکات وئینکاری ئەکات .

ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ (٢٣) أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ

[1] : سورة التوبة ، اية : ٩.

كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (٢٤)

ماناى ئايەتەكان :

ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ (٢٣)

الله تعالى دەفەرموویَ : پیش ئەم ئایەتە الله تعالى باسى روضاتى بەهەشتەكانى كرد كە بریتیە لە باخەكانى بەهەشت بۆ ئەوانەى كە ئیمانداران و كردەوەى چاك ئەنجام ئەدەن ، الله تعالى كاتێك كەباسى ئەوانەى كرد بۆ بەندەكانى ئەفەرموویَ : ئەمە دێتە دیى هیچ گومانتان نەبێت لێى ئەمە دێتە دیى ، ئەم موژدەیەى الله تبارك وتعالى كە دەیدات بە ئیمانداران تەئەكیدبن و بڕواتان هەبێت كە ئەمە حاصل دەبێت وە روو ئەدات بە ئیزنى الله تعالى ئەمە وەعدێكە و الله تعالى داویەتى ، (ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ).

لێرەدا ئاگادارى ئەم دوو خالەبن : (آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) كەواتە بەهەشت بۆكێى یە ؟! بۆ ئیماندارە ، ئیمانداریش تەنها بە ئیسلام ئەگەر بیتوو بڕواى بەهەر شتێكیتر هەبێ جگە لەئیسلام والله بەچاوى خۆیى بەهەشت نابینێ ، لەبەر ئەوەى الله تعالى حەرامى كردوە لەسەر موشریك بەهەشتەكەى ، موشریكیش ئەو كەسە كەوا الله تعالى دەپەرستێ وە عیبادەت ئەكات بۆ الله تعالى بەس لەگەل الله تعالى دا غەیرى الله تعالى دەپەرستێ جا چ پێغەمبەر بێت (صلى الله علیه وسلم) چ مەلائیكە بێت یان چ پیاو چاكان بێت یان چ پیاو خراپان بێت وەكو ئەمڕۆ كە زۆربەى زۆرى خەلكى پیاو خراپن دەپەرستن ، وە دەبێت ئەوكەسە لەدواى ئیمانداریەتى كردەوەى چاكیش ئەنجام بدات ، پێویستە كار بكات بەو فەرمایشتەى كە الله تعالى كردویەتى لەو واجباتانەى كە لەسەر ئێمەى داناوە كە پێى دەوتریى ئەركانى ئیسلام كە هەمووتان ئەزانن (شەهادە و نوێژ و زەكات و ڕۆژوو و حەجە)پاشان ئەو كردەوە واجباتانەى تر كە هەتا لەحەدیثەكەدا زانایان باسیان كردوە (لإیمان بضع وسبعون شعبة

فأفضلها قول: لا إله إلا الله، وأدناها إماطة الأذى عن الطريق، والحياء شعبة من الإيمان)[١] لەنێوان ئەركان و واجبات و موستەحەباتدا ئەو كردەوانە دێن و دەچن ، وە هەروەها نەكردنی خراپەكان ، ئینجا هەركەسە و بەپێی دەرەجاتی خۆیی ، ئەمە موژدەیە لەلایەنی الله تعالى وە بۆ ئەو جۆرە كەسانە .

وە ئەمەیە یەكێكە لەو ئایەتانەی كە ئەهلی سونە و جەماعە رەدی مورجیئەی پێی ئەدەنەوە كە ئەلێن : ئەگەر كەسێك بەس بلێت : لا اله الا الله ئەوە ئیمانی هەیە !! پەنا ئەگرین بە الله تعالى لەو قەولەیان .

الله تعالى دەفەرمووێ : (قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا)ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) تۆ پێیان بلێ : من داوای هیچ مالێك و پارەتان لێ ناكەم ، كە من ئەو پێغەمبەرایەتیە دەكەم لەپێناوی ئەو پێغەمبەرایەتیە پارەتان لێ وەربگرم نەخێر شتێ وا داوا ناكەم ، بۆیە پێویستە ئەهلی عیلم و طالبی عیلم وابێت كاتێك كە دەیەوێت دین بگەیەنێ بەرامبەر بەو دینە ناز بەسەرخەلكیدا نەكات و پارە لەخەلكی وەربگرێت ، بۆیە نابێت دینەكەی وا لێ بكات كە ناز بەسەر خەلكیدا بكات وە خەلكی بەو شێوەیە قەناعەت پێ بكات كە دەبێت إلا ئەم كەسە خزمەت بكرێت ئەمەش پارە وەربگرێ لەبەرامبەر گەیاندنی ئەم دینەدا ، نەخێر چونكە ئەوەتا الله تعالى بە پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم) ی فەرموە تۆ پێیان بلێ : (قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا) بەلاّم شتێكی لێ داواكردن : (إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ) من داوای ئەجرتان لێ ناكەم ئەی قەومەكەم لەسەر ئەم گەیاندنە لەسەر ئەم ریسالەیە تەنها شتێك نەبێت كە داواتان لێ دەكەم ئەویش ئەوەیە كە بمپارێزن !!چۆن بمپارێزن ؟ لەخۆشەویشتیتان لەو خزمایەتی كە هەمانە ئێوە ئەو قەرابەت و خزمایەتیە بپارێزن .

زانایان لێرەدا وەكو إبن كثیریش ئاماژەی پێكردوە سێ بۆچوونیان هەیە سەبارەت بەم خزمایەتی و قورباِیە كە مەبەستی چیە (إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ):

یەكەم بۆچوون : لەنێوان من و ئێوەدا ئەی موشریكەكان بتانەوێ و نەتانەوێت قەرابەت و خزمایەتی هەیە چونكە لەقوریش بوە قوریشیش هەمووی قەرابەتێكە ، كەواتە ئێمە خزمین ئەگەر چی ئێوە

[١] :رواه مسلم .

بڕواتان بەمن نیە بەس لەبەر خزمایەتیەکە بمپارێزن و ئەزیەتم مەدەن و وازم لێ بێنن با دینی اللە تعالی بگەیەنم .

دووەم بۆچوون : لەنێوان خۆتان و اللە تعالی دا ئەو مەوەدە و ئەو تەوحیدە بپارێزن یانی وەرن تاعەتی اللە تعالی بکەن من تەنها ئەوەندەتان لێ داوا دەکەم ، من خۆم ماندوو ئەکەم لەپێناوی اللە تعالی دا وە داوای هیچ لەئێوە ناکەم ئێوەش ئیستجابە بۆ ئەو ئیمانە بکەن و وەرەن بە قسەی اللە تعالی بکەن ئەوەش (الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ)، یانی ئێوە لەنێوان خۆتان و اللە تعالی دا عیبادەتی اللە تعالی بکەن و ئیستیجابە بکەن بۆ اللە تعالی وە ئەو تەوحیدە بپارێزن .

سێ یەم بۆچوون : ئەی خەلکینە ئاگاداری قەرابەتی من بن ، یانی ئەوانەی کەوا لەمن نزیکن خۆشتان بوێن و ئازاریان مەدەن و ئەزیەتیان مەدەن .

دەچینە سەر هەرسێ بۆچوونەکە إن شاءاللە .

اللە تعالی دەفەرموویێ : (وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ)(يَقْتَرِفْ)یانی (یکتسب) هەرکەسێك کارێکی چاکە بکات وە هەرکەسێك حەسەنەیەك بکات و کارێکی چاکە ئەنجام بدات ، اللە تعالی دەفەرموویێ : ئێمە بۆی زیاد ئەکەین ئێمە پاداشتی بۆ زیاد ئەکەین ،یاخود کەسێك چاکەیەك ئەنجام بدا ئەوە اللە تعالی چاکەیتری بۆ بەدوای دێنێ چونکە ئەگەر چاکە لەدوای چاکە هات ئەوکەسە زیاتر مولتەزیمتر دەبێت ، واتا پاداشتی چاکەکردن لەلای اللە تعالی بەشێکی ئەوەیە کە تۆ چاکە بەدوای چاکە ئەهێنی ، کاتێك کە چاکەیەك و حەسەنەیەك دەکەی ئەوە چاکەیەك و حەسەنەیەکیتر ئەکەی ، بۆیە بەردەوام پێمان دەوترێ با حەسەنات بکەین چونکە اللە تعالی دەولەمەندمان دەکات لەکردەوەی حەسەناتەکاندا .

اللە تعالی دەفەرموویێ : (إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ) اللە تعالی لەتاوانەکانتان زۆرزۆر خۆش دەبێت لێی بۆیە اللە تعالی (غفورە)، وە شکوریش ئەوەیە ، کە اللە تعالی کاری کەمی بەندەکانی بەپاداشتێکی زۆر زۆر بەرامبەر ئەکاتەوە واتا پاداشتیان ئەداتەوە ، واتا شەکوریەتی اللە تعالی بۆ بەندەکانی ئەوەیە کە تۆ

چاكه ئەنجام ئەدەی ئەو پاداشتت ئەداتەوە ، وە الله تعالى پێت ئەزانی كە تۆ كاری چاكەت ئەنجام داوە وە چاكەی زۆرت لەبەرامبەردا ئەكات ، لەبەرامبەر كارێكی كەم چاكەيەكی زۆرت لەگەلدا ئەكات .

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (٢٤)

الله تعالى دەفەرمووێ : (أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ) ئايا كافرەكان دەڵێن : كەوا محمد (صلى الله عليه وسلم) درۆی بەخواوە هەلبەستوە ؟ ئەم قورئانە ئی الله تعالى نيە !! تەبعەن ئەو كافرانە وايان دەوت ، ئەيانوت ئەمە قەولی ئينسانە ئەمە قەولی الله تعالى نيە ، الله تعالى دەفەرمووێ : ئێوە بەم شێوەيە دەڵێن ؟! ئەڵێن : ئەو ئيفترای كردوە بە الله تعالى وە ؟!

با ئەوانە بزانن كە ئەم قسەيە دەكەن : (فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ) خۆ ئەگەر وا بێت ئەوە الله تعالى خەتم لە دلت ئەدا ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم)يەك شت لەئێمەوە بلێت : كە ئێمە نەمان وتبێت ئەوە تەبع و خەتم لەدلت ئەدەين وە ناهێلێن هيچ شتێك بچێتە ناو دلتەوە لەو قورئانەی كە ئێمە بۆتۆمان ناردوە وە لێتی ئەسەنينەوە ، پاشان الله تعالى چی ئەكات ؟! ، (وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ) الله تعالى هەرچی ناحەق بێت ئەيسرێتەوە (وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ) الله تعالى ناحەقی قبول ناكات وە هەرچی ناحەقی هەبێت دەيسرێتەوە وە حەق جێگر دەكات وە حەق لەشوێنی خۆيی جێگر دەكات و سەردەخا (وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ) الله تبارك وتعالى ئەو حەقە جێگير دەكات وە ئەو باطيلە ناهێلی ئەگەر وابێت لەحالەتێكدا ، بەس ئەو قسەی ئەوان وانيە ، لەئايەتێكيتردا الله تعالى باسی كردوە و دەفەرمووێت : (وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ (٤٤) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ (٤٥))[1] باشە ئەگەر ئەم

[1] سورة الحاقة .

قورئانە لەلایەنی پێغەمبەرەوە بێت (صلى الله عليه وسلم)وە خۆیی وتبێتی ، ئایا خۆیی قسە وا بەخۆیی ئەڵێت ؟! نەخێر.

پاشان دەفەرمووێی الله تعالى : (إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) الله تعالى بەراستی زۆر زانایە و شارەزایە بەناخی دلەکان وە چ ختورەیەك بەودلەدا دێت ئاگای لێ یەتی .

إبن كثير دەفەرمووێی :

ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ (٢٣)

(يقول تعالى لما ذكر روضات الجنة ، لعباده الذين آمنوا وعملوا الصالحات) کاتێك کە الله تعالى لەئایەتەکانی پێش ئەم ئایەتەدا باسی باخەکانی بەهەشتی کرد بۆ بەندەکانی کە ئیمانداران و عەمەلی چاك ئەنجام ئەدەن ، الله تعالى فەرمووێی : (ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ) أي : هذا حاصل لهم)یانی ئەم موژدەیەی الله تعالى دێتە دیی (كائن لا محالة) مسۆگەرە ئەم وەعدەی الله تعالى یە، تەئەکیدبن و یەقینتان وابێت و گومانتان وابێت بەهەشتی الله تعالى دێی بۆ ئیمانداران ئەوەی کە عەمەلی صالح دەکا ، (ببشارة الله لهم به .) بەو موژدەیەی کە الله تعالى بەخشیویەتی بەبەندەکانی .

جالێرەدا ئەبێت ئاور بدەینەوە خۆشەویستانم دونیا لەبەرامبەر ئاخیرەتداچەنێکە ؟! دونیایەکی ناخۆش کە زەحمەتیەکی زۆری تێدا ئەکێشی نەتیجەکەشی هەرمردنە ئەگەر حەفتا ساڵ بێت دوو حەفتای بێت یان سێ حەفتای بێت هەر دەبێت بمریی وە خۆشیەکانی دونیا بێ ناخۆشی نین لەبەر ئەوە کاتێك کە الله تعالى باسی خۆشیەکانی دونیا ئەکات ئەفەرمووێی : کێ حەرامی کردوە لەموسلمانان بەڵام ئاگادار

بن ئەوە بۆ ئیماندارانە لەدونیادا بەس لەقیامەتدا بەخالصی بەپوختەی و بەبێ هیچ کێشەیەك بەبێ هیچ مردن و نەخۆشی و نارەحەتی و بیستنی قسەی ناخۆش و پیربوون و ئەو بابەتانە !! وە کەس پێت نالێت وابکە و وامەکە وە کەسیش پێت نالێت مەخۆ ئەمە لەقیامەتدا ، کەواتە با ئەم قیامەتە نەگۆرینەوە بۆ دونیایەکی هیچ و پوچ کە هەمووتان ئەزانن ئەو دونیایە هەرچەندێك بێت هەر دەبێ بەجێ بهێلی ، ئەمانە هەمووی بریتیە لە تەرغیب و هاندان لەلایەنی الله تعالی وە بۆ ئێمە ، کە ئەم بەهەشتە نەگۆرینەوە ، وەك زۆربەی زۆری خەلکی ئەگەر ئێوە ئاگاداربن لەبەر خاتری دونیا و خۆشیەکانی دونیا دینەکەیان لەدەست داوە ، بەناوی مەصلەحەت و مەفسەدە !!

إبن کثیردەفەرمووێ : (قُل لَّآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ أَجۡرًا إِلَّا ٱلۡمَوَدَّةَ فِي ٱلۡقُرۡبَىٰۗ)ئەی محمد (صلی الله علیه وسلم) تۆ بلێ من داوای ئەجر و پاداشتان لی ناکەم لەبەرامبەر گەیاندنی ئەم دینە إلا ئەوە نەبێت کە إبن کثیر دەفەرمووێ : (أي : قل یا محمد لهؤلاء المشرکین من کفار قریش) تۆ بەو موشریکانەی قوریش بلێ ئەی محمد(صلی الله علیه وسلم) : (لا أسألکم علی هذا البلاغ والنصح لکم ما لا تعطونیه)من مالێکتان لێ داوا ناکەم بیدەن بەمن لەبەرامبەر گەیاندنی ئەم ریسالەیە ، (وإنما أطلب منکم أن تکفوا شرکم عني) ئێوە شەری خۆتان لەمن دوورخەنەوە ، ئەگەر ئێوە بڕواشم پێی ناکەن ئەوە ئەزیەتم مەدەن ، (وتذروني أبلغ رسالات ربي) لێم گەرێن با پەیامەکەی الله تعالی بگەیەنم ، (إن لم تنصروني فلا تؤذوني) ئەگەر ئێوە یارمەتیم نادەن و ئیمانم پێی ناهێنن و سەرم ناخەن دە ئێوە ئەزیەتیشم مەدەن (بما بیني وبینکم من القرابة .)هەر لەبەر ئەو قەرابەیە و خزمایەتیەی کە لەنێوانماندا هەیە ، چونکە لەقوریشن وە قوریشیش هەمووی لەخزمی یەکترین .

ئەبێت ئەمەش لیسانی حالی ئێمە بێت ئەمەش زمانی بگۆیی ئێمە بێت لەناو کۆمەلگاکەماندا خۆشەویستانم ، بەصەراحەت بەو خەلکە بلێن ، ئەها پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) نەیشاردەوە وە حەقەکەشی وت ، ئەمرۆ لەبەرامبەر ئەم حەقەدا هەزار و یەك دەورو دەفران باس دەکەین لەبەر خاتری پاراستنی خۆمان ،ئەلێن : بەخوا کاکە ئەمان گرن و ئەمان کوژن !! ئێمە بەصەراحەت بەهەموو کەسێك دەلێن: وەرە کاکە تۆ عەبد دەپەرستی تۆ سەرۆك دەپەرستی ! تۆ بەرد

دەپەرستی ؟! تۆ دار ئەپەرستی ؟!تۆ مەلائیکە و پێغەمبەر دەپەرستی ؟! ئەوە هەمووتان موشریکن ،بۆیە وەرن بەس الله تعالی بپەرستن ئەمە پەیامەکەی ئێمەیە ئینجا ئەگەر ئێوە بڕواشمان پێی ناکەن لێمان گەڕێن با دەعوەی خۆمان بکەین .

إبن کثیر ریوایەتێکمان بۆ دەهێنێ لە ئیمامی بوخاریەوە (ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێنت)فەرمویەتی : لە إبن عەباسەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت)(أنه سئل عن قوله تعالى :) إبن عەباس پرسیاری لێ کرا ئەو کەسەی کەوا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دوعای بۆ کرد کە الله تعالی تەفسیری قورئانی فێربکا ، فەرمووێی : لێیان پرسی مانای ئەم ئایەتە(إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ) چی ؟ کە من داوای هیچ شتێکتان لێ ناکەم لەبەر خاتری ئەم قەرابەتە .

لەمەجلیسەکەدا سەعیدی کوری جوبیری تێدا بوو (ڕەحمەتی الله تعالی لێ بیت)(فقال سعيد بن جبير :)فەرمووێی : (قربى آل محمد .) خزمایەتی کەس و کاری پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم).

(فقال ابن عباس : عجلت)إبن عەباس فەرموویی : نەخێر پەلەت کرد ، (إن النبي - صلى الله عليه وسلم - لم يكن بطن من قريش إلا كان له فيهم قرابة) فەرمووێی : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هیچ بەشێك نەبوە لە تیرە و هۆزی قوریش إلا قەرابەتی هەبوە لەگەڵیاندا یانی خزمایەتی هەبوە لەگەڵیاندا ، (فقال : إلا أن تصلوا ما بيني وبينكم من القرابة .) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) وتویەتی : ئێوە صیلەی ڕەحم بکەن لەنێوانماندا ئێوە لەبەر خزمایەتیەکە وازم لێ بێنن !!.

ئەها ئەمڕۆ دەبینی کەسانێك ئەگەرچی لەگەڵتدا هاوتەریب نیە لەگەڵتدا لەعەقیدەکەدا بەڵام دیفاعێکت هەر لێ دەکات ئەڵێ : کەیفی خۆیەتی هەر شتێکە بەڵام خزممە من یارمەتی ئەدەم !!

جا داوا کردنی یارمەتی لەکەسانێك ئەگەر موشریکیش بن ئەگەر کافریش بن بەمەرج تۆ تەنازول نەکەی لەعەقیدەکەت ئەوان یارمەتیت بدەن ئەوە هیچ موشکیلە نیە ، ئەوەتا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەبو طالب بۆخۆتان ئەزانن کەوا یارمەتی دا ، وە چەندەها نمونەی ترمان هەیە لەهاتنەوە

بۆناو مەکە لەدوای چونی بۆ طائیف مطعم کوری عدی و کوڕەکانی یارمەتیان دا بۆ ئەوەی بچێتەوە ناو مەککە کە لەکاتێکدا قوریش نەیدەهێشت بچێتەوە ناو مەککە .

إبن کثیر دەفەرمووێی : (انفرد به البخاري . ورواه الإمام أحمد ، عن يحيى القطان ، عن شعبة به . وهكذا روى عامر الشعبي ، والضحاك ، وعلي بن أبي طلحة ، والعوفي ، ويوسف بن مهران وغير واحد ، عن ابن عباس ، مثله . وبه قال مجاهد ، وعكرمة ، وقتادة ، والسدي ، وأبو مالك ، وعبد الرحمن بن زيد بن أسلم ، وغيرهم .) ئەمە وتەی زۆربەی زاناکان بووە وە ئەمەش صەحیحە لەتەفسیری ئایەتەکەدا ئەم مانایە صەحیحە .

إبن کثیر ریوایەتێکمان بۆ دەهێنی لەئیمامی طەبرانیەوە بەڵام ئیسنادەکەی زەعیفە ئەویش لە إبن عەباسەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرمووێی : (قال لهم رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " لا أسألكم عليه أجرا إلا أن تودوني في نفسي لقرابتي منكم ، وتحفظوا القرابة التي بيني وبينكم " .) ئەمە ماناکەی لەگەڵ ئەوەی پێشوودا تەواو بەڵام وەکو سەنەد صەحیح نیە .

مانای یەکەم ئەوە بوو کە دەفەرمووێی : ئەگەر ئێوە بڕوا بەمن ناهێنن لەبەر قەرابەت و خزمایەتیەکە ئێوە وازم لێ بهێنن یانی ئەزیەتم مەدەن .

إبن کثیر رایوایەتێکیترمان بۆ دەهێنی لەئیمامی ئەحمەدەوە لە إبن عەباسەوە (ڕەزا وڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) بەڵام ئیسنادەکەیان قەوی نیە کە فەرمویەتی : (أن النبي - صلى الله عليه وسلم - قال : " لا أسألكم على ما آتيتكم من البينات والهدى أجرا) من داواتان لێ ناکەم لەبەرامبەر ئەم دینە ئێوە ئەجرێکم بدەنێ ، (إلا أن توادوا الله ، وأن تقربوا إليه بطاعته " .) ئەمە تەفسیری دووەمی ئەم ئایەتەیە ، یانی ئەم ئایەتە سێ تەفسیر هەڵدەگرێت ، تەفسیری یەکەمان باس کرد کە ئەمیشیان صەحیحە و تەواوە ئەمەش تەفسیری دووەمە ،کە دەڵێت : من داوای ئەجرتان لێ ناکەم إلا ئەوە نەبێت ، (إلا أن توادوا الله ، وأن تقربوا إليه بطاعته " .) ئێوە لەگەڵ الله تبارك وتعالى دا خۆتان ئیماندار بکەن وە الله تعالى تان

خۆش بوێت وە نزیك ببنەوە لەالله تعالى دا بەتاعەت كردنى الله تعالى دا ، یانى ئیماندارىن و ئیمان بهێنن .

إبن كثیر دەفەرمووێ : (وهكذا روى قتادة عن الحسن البصري ، مثله . وهذا كأنه تفسیر بقول ثان) ئەمە هاتوە لە قەتادە و حەسەنى بەصریەوە وەك ئەمە (ڕەحمەتى الله تعالى یان لێ بێت) وە ئەمە تەفسیرى دووەمى ئەم ئایەتەیە .

(كأنه یقول : إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ) أي : إلا أن تعملوا بالطاعة التي تقربكم عند الله زلفى .) یانى من هیچتان لێ داوا ناكەم إلا ئەوە نەبێت كە بڕوام پێی بهێنن و باوەڕم پێی بهێنن ، ئەمە لەگەل ماناى یەكەم دا جیاوازە .

ماناى دووەم : ئەوەیە من داواتان لێ ناكەم كە هیچم بدەنێ بەس ئەوەندە ئیماندارىن و بەقسەى الله تعالى بكەن و خەریكى عیبادەتى الله تعالى بن .

إبن كثیر دەفەرمووێ : (وقول ثالث)وتە و قەولى سێ یەمان هەیە ، (وهو ما حكاه البخاري وغیره ، روایة عن سعید بن جبیر ، ما معناه أنه قال : معنى ذلك أن تودوني في قرابتي ، أي : تحسنوا إلیهم وتبروهم .)واتا : ئێوە ئال و بەیتەكەى من بپارێن واتا ال و بەیتەكەى خۆیى واتا ئێوە خۆشتان بوێى و ئەزیەتیان مەدەن و خۆشتان بوێى وە چاكەیان لەگەلدا بكەن ، ئەمەش ماناى سێ یەم .

كەواتە سێ مانامان لەو ئایەتە بۆ دەركەوت ، بەڵام وەكو وتمان لەكۆتاییدا إبن كثیر ترجیحى قەولى یەكەم ئەكات .

إبن كثیر دەفەرمووێ : (وقال السدي ، عن أبي الدیلم قال : لما جيء بعلي بن الحسین أسیرا ، فأقیم على درج دمشق ، قام رجل من أهل الشام فقال : الحمد لله الذي قتلكم واستأصلكم) تەبعەن لێرەوا هەتاوەكو كۆتایى ئەم لاپەرەیە شێخ ئەحمەد شاكیر لە ئیختصارى إبن كثیر ئەمانەى هەموو حذف كردوە ، ئەحمەد شاكیر كاتێك دێت بۆ تەفسیرى إبن كثیر كە ناوى ناوە عمدة التفسیر ئیختصارى كردوە وە دواتر ریوایەتەكانى كە زەعیفە یاخود دروست نیە لێ تەرك كردوە ، كە دەگەڕێتەوە بۆ إبن

كثير ئا لەم ریوایەتەوە هەتاوەکو ئەم لاپەرە بەکاملی هەموو ئەم حەدیثانە زەعیف و زەعیف جدنە وازی لێ هێناوە بەڵام ئێستا ئێمە دەیخوێنینەوە لەبەر ئەوەی شارەزای بن کە ئەمانە زەعیفە ،ئیمامی سدی فەرموویەتی : لە ئەبی دیلەمەوە فەرموویەتی : کاتێك کە عەلی کوری حسێن یان بە ئەسیری هێنا ئەو جەنگەی کە کرا لەنێوان ال بیت و ئەمەوییەکاندا ئەلێ ، (فأقيم على درج دمشق)لەرێگای دیمەشقدا لەوێدا لەو رێچکەیەدا رایان گرت ، (قام رجل من أهل الشام فقال) یەکێك لە ئەهلی شام پێی وت ، (الحمد لله الذي قتلكم واستأصلكم)یانی بەال بەیتی پێغەمبەری وت (صلى الله عليه وسلم)بەعەلی کوری حسێنی وت وتی : سوپاس بۆ ئەو خوایەی کە ئێوەی کوشت لەرەگ و ریشە ئێوەی دەرهێنا ، (وقطع قرني الفتنة .) قرن : بریتیە لەسەرتای دەرچوونی شتێك مەبەستی لەو فیتنەیە بووە کە گوایە عەلی ئەساس ال بیت کە کردویانە لەگەل جەماعەتی ئەمەوییەکاندا الله تعالى بنەبریی کردن بەم شێوەیەی وت .!

(فقال له علي بن الحسين : أقرأت القرآن ؟)عەلی کوری حوسێن فەرمووێی : ئایا تۆ قورئانت خوێندوە بەو کەسەی وت ؟!

(قال : نعم .)فەرموویی : بەلی .

(قال : أقرأت آل حم ؟)فەرموویی : سورەتەکانی حم یت خوێندەوە کە لەسورەتی غافردا باسمان کردوە .

(قال : قرأت القرآن)نەیوت خوێندومە وتی قورئانم خوێندوە ،(ولم أقرأ آل حم .)وتی ط ال حم ەکانم نەخوێندەوە ، یانی ئەو سورەتانەی کە بە حم یم دەست پێ دەکا .

(قال : ما قرأت : قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ) ئەم ئایەتەت نەخوێندوە ؟

(قال : وإنكم أنتم هم ؟)پیاوەکە پێی فەرموویی : ئێوە ئەوانن ؟! ئێوە ئەو قربایەن کە الله تعالى باسی کردوە ؟!

(قال : نعم .)وتی : بەلی ئێمە ئەوەین کە الله تعالى ئەمری کردوە دەبێت بپارێزرێن.

إبن كثير دەفەرموویّ : (وقال : أبو إسحاق السبيعي : سألت عمرو بن شعيب عن قوله تعالى : (قُل لَّآ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ) فقال : قربى النبي - صلى الله عليه وسلم - .) ئەبو ئيسحاق سبيعی دەفەرموویّت : پرسيارمان كرد لە عەمری كوری شوعەيب دەربارەی ئەم ئايەتە : (قُل لَّآ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ) ئەويش وتی : ئەم ئايەتە مانای قربايی پێغەمبەرە يانی ال بيتی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم).

ئەم دوو ريوايەتە ئەلیّ : (رواهما ابن جرير .).

إبن كثير حەديثێكمان بۆ دەهێنێ لە إبن جريرەوە زەعيفە بەلاّم كە ريوايەتی كردوە لە لە إبن عەباسەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى يان لیّ بیّت) كە فەرموويەتی : (قالت الأنصار)ئەنصاريەكان وتيان : (فعلنا وفعلنا ، وكأنهم فخروا)خۆتان ئەزانن صەحابە موهاجيرين و ئەنصار بوون ، موهاجيرەكان ئەوانەبوون كە هيجرەتيان كردبوو بۆ مەدينە وە ئەنصارەكانيش ئەوانە بوون كە پشتيوانی پێغەمبەری خوايان كرد (صلى الله عليه وسلم) لەمەدينە واتا خەلكی مەدينە نەبوون ، ياريدەرە و پشتيوانەكان و ئەنصارەكان وتيان : ئێمە ومان كرد وامان كرد وادينمان سەرخست وەك ئەوەی فەخر بكەن .

(فقال ابن عباس - أو : العباس ، شك عبد السلام -)دەفەرموویّ: إبن عەباس وتی يان عەباس وتی (شەكی هەيە راوييەكە كە عبدالسلام) (لنا الفضل عليكم .)وتی : ئێمەی موهاجيريش فەزلمان هەيە بەسەر ئێوەدا .

(فبلغ ذلك رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فأتاهم في مجالسهم) ئەلیّ :پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەمەی پیّ گەيشتەوە و هات بۆ لايان پێی وتن : (فقال : " يا معشر الأنصار ، ألم تكونوا أذلة فأعزكم الله بي ؟) ئەی ئەنصاريەكان ئێوە زەليل نەبوون الله تعالى بەمنەوە عيزەتی پێدان ؟! مەبەستی ئەوەيە كە كاتی خۆيی لەناو مەدينەدا يەهود تەحەدايی ئەكردن وە لەنێوان خۆشياندا نارەحەت بوون و شەر هەبوو لەنێوانياندا وە الله تعالى بەو دينە سەربەرزی كردن و سەری خستن .

(قالوا : بلى ، يا رسول الله .) فەرموويان : بەلیّ ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم).

(قال : ألم تكونوا ضلالا فهداكم الله بي ؟)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویێ : ئەی ئێوە گومرا نەبون الله تعالى هیدایەتی ئێوە دابەهۆی منەوە ؟!

(قالوا : بلى ، يا رسول الله .) فەرموویان : بەلی ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم).

(قال : " أفلا تجيبوني ؟) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : ئەی بۆ وەلامم نادەنەوە ؟!

(قالوا : ما نقول يا رسول الله ؟)وتيان : چی بلێین ئەی پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم)؟

(قال : " ألا تقولون : ألم يخرجك قومك فآويناك ؟)پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : ئێوەش بەمن بلێین : ئێوە قەومەکەتان دەریان نەکردن ئێمە ئێوەمان گرتە خۆمان !؟ (أولم يكذبوك فصدقناك ؟) ئەوان تۆیان بەدرۆ نەزانی بەڵام ئێمە تۆمان بەراست زانی و تۆم بەراست دانا ؟! (أولم يخذلوك فنصرناك " ؟)ئێوەیان توشی خذلان وەکو بلێ سەرشۆری و دەرکردن و ئەوبابەتانە نەکرد ئێمە تۆمان سەرخست ؟!

(قال : فما زال يقول حتى جثوا على الركب) فەرمووی : هەر بەم شێوەیەی دەوت هەتاوەکو ئەوان لەسەر چۆك کەتن بەسەر زەویدا .

(وقالوا : أموالنا وما في أيدينا لله ولرسوله)وتيان :ماڵ و هەرچیش هەمانە بۆ الله و بۆ پێغەمبەری خوایە (صلى الله عليه وسلم).

(قال : فنزلت : (قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ)دەفەرموویێ: ئەم ئایەتە دابەزیی .

سەیر بکەن لەپێشدا وتمان : ئەم حەدیثە زەعیفە سەیر بکەن لەدوایدا إبن كثير دەفەرموویێ : (وهكذا رواه ابن أبي حاتم ، عن علي بن الحسين ، عن عبد المؤمن بن علي ، عن عبد السلام ، عن يزيد بن أبي زياد - وهو ضعيف - بإسناده مثله ، أو قريبا منه .)زەعیفن.

بەڵام لەصەحیحی بوخاری و موسلیمدا (في قسم غنائم حنين - قريب من هذا السياق) لەدابەش کردنی غەنیمەتی حنیندا وەکو ئەم ریوایەتەمان هەیە وە نزیکە لێوەی ،(ولكن ليس فيه ذكر نزول هذه الآية .) بەڵام باسی ئەوەی تێدا نیەکە ئەم ئایەتە هۆکاری دابەزین بێت بۆ ئەم ئایەتە (وذكر نزولها في المدينة فيه نظر ؛) ئێمە ئەگەر بڵێن : ئەمە لە مەدینە ئەمە هاتۆتە خوارەوە چۆن دەبێت چونکە ئایەتەکە لەسورەتێکی مەککیدایە ،چۆن دەبێت لەمەککە هاتبێتە خوارەوە و هۆکاری دابەزینەکەشی لەمەدینە بێت !! (لأن السورة مكية ، وليس يظهر بين هذه الآية الكريمة وبين السياق مناسبة ، والله أعلم .)لەبەر ئەوەی هیچ مناسەبەیەك لەنێوانیاندا نیە .

إبن كثير ریوایەتێکیترمان بۆ دەهێنی لە إبن ئەبی حاتەمەوە(زەعيف جدا) ئەویش لە إبن عباسەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرموێ : (لما نزلت هذه الآية : (قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ) قالوا : يا رسول الله ، من هؤلاء الذين أمر الله بمودتهم ؟) کاتێك ئەم ئایەتە دابەزی (قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ) وتیان : ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)کێن ئەوانەی کە الله تعالى ئەمری کردوە ئێمە لەگەڵیاندا چاکە بکەین و خۆشمان بوێن ؟!

(قال : " فاطمة وولدها ، عليهم السلام " .)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی : فاتیمە و منداڵەکەیەتی (سەلامی الله تعالى یان لێ بێت).

إبن كثير دفەرموويی : (وهذا إسناد ضعيف ، فيه مبهم لا يعرف ، عن شيخ شيعي متخرق ، وهو حسين الأشقر ، ولا يقبل خبره في هذا المحل .)ئەم حەدیثە صەحیح نیە و ئیسنادەکەی زەعیفە ، ئێمەش بۆیە باسی ئەکەین لەبەر ئەوەی بزانن کە ئەمانە زەعیفن.

پاشان دەفەرموێ : (وذكر نزول هذه الآية في المدينة بعيد) هۆکاری دابەزینی ئەم ئایەتە لەمەدینەبێت ئەوە دوورە لەراستیەوە ! (فإنها مكية ولم يكن إذ ذاك لفاطمة أولاد بالكلية)لەمەککە کەی فاطیمە منداڵی هەبووە !؟! کەی شوشی کردوەی بە ئیمامی عەلی (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعال یان لێ بێت)؟!

(فإنها لم تتزوج بعلي إلا بعد بدر من السنة الثانية من الهجرة .)لەبەر ئەوە فاطیمە لەساڵی دووی هیجریدا شووی کرد بە ئیمامی عەلی لەدوای بەدر ، کەواتە پەیوەندی بەمەوە نیە ، وە کەسێکی شیعی ئەمەی دروست کردوە .

إبن كثير دەفەرمووێی : (والحق تفسيرها بما فسرها به الإمام حبر الأمة ، وترجمان القرآن) حەق ئەوەیە کە ترجیحی ئەم سێ ڕەئیەی کرد فەرمووی : حەق ئەوەیە کە إبن عەباس تەفسیری کردوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت)(عبد الله بن عباس ، كما رواه عنه البخاري [رحمه الله])

بەڵام دەڵێت : ئاگاداربن ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە ئێمە بڵێن :قەرابەتی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) مەنزیلەتی نیە ، بۆیە پێیمان دەڵێت : (ولا تنكر الوصاة بأهل البيت ، والأمر بالإحسان إليهم ، واحترامهم وإكرامهم ، فإنهم من ذرية طاهرة ، من أشرف بيت وجد على وجه الأرض) ئەبێت ئێمە ئیحترامی ال بیتی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بگرین وە خۆشمان بوێن ، ئەمانە پێویستیان بەوەیە کە ئیحترامیان لێ بگرییێت وە ڕێزیان لێ بنرێت چونکە لەذوریەتێکی خاوێنن وە لەئەشرەفترین مالن لەسەر ئەم ڕووی زەوییەدا ، کە لەپێغەمبەری خواوەن (صلى الله عليه وسلم)، (فخرا وحسبا ونسبا ، ولا سيما إذا كانوا متبعين للسنة النبوية الصحيحة)ئەمە خالە زۆر گرینگە ، کەواتە بەتایبەت ئەوانەی شوێن سونەتی پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) کەوتن سونەی صەحیح ، (الواضحة الجلية ، كما كان عليه سلفهم ، كالعباس وبنيه ، وعلي وأهل بيته وذريته ، رضي الله عنهم أجمعين .) کەواتە ئێمە ئێستا بەرامبەر بە ال بيت پێویستە ئیمانمان وابێت کە پێویستە ڕێز و حورمەتیان لێ بگرین بەڵام ئەوانەیان کە یەکەمجار خاوەنی ئیمانن ،وە ئەوەی ئیمانی نەبێت هەرچەند جار بڵێ من لەذوریەتی پێغەمبەری خوام (صلى الله عليه وسلم) هیچ کەرامەتێکی نیە ئەوە ئەبو لەهب خۆتان ئەزانن کە مامی بوو ئەگەر ئێمە قورئان بخوێنینەوە سورەتی المسد ئەوە لەعنەتی بۆ دەروا !

کەواتە ئیمانداران ، پاشان ئەوانەشی کە بەراستیەتی نەسەبی خۆیانیان چۆتەوە سەر پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)ەوە نەك بە بانگەشە بۆکردن ،بەداخەوە ئێستاکە زۆر کەس هەیە کە نەسەبی خۆیی ئەباتەوە بۆ پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەڵام لەعقیدەکەی پێغەمبەر دوورە (صلى الله

عليه وسلم)وه لەسونەت و ڕێبازەکەی دووره بەلکو بگره دژی ڕێبازەکەيەتی ، خۆشی بە نەوه و سولالەی پێغەمبەر ئەزانی (صلى الله عليه وسلم).

إبن كثير حەدیثێکی صەحیحان لە ئیمامی موسلیمەوه بۆ دەهێنی ([وقد ثبت] في الصحيح : أن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - قال في خطبته بغدير خم) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە خوطبەکەیدا لە غەدیری خم [1] گۆماویی خۆم ، ئەمە لەکوێی بوه ؟! کاتێك کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)لەحەجەکەی گەرایەوه چوو بۆ مەدینە لەلای جحفەوه لەشوێنیکە لەنێوان مەککە و مەدینەدا شوێنێك هەبووه پێی وەتراوه (غدیر خم) گۆماویی خۆم ، وادیەك بووه ئاوەکەی ڕۆیشتۆتەوه بۆ دەریای سور ، جاکاتێك وادیەك ئاوەکەی ئەروا و گۆماوێك بەجێی دەهێلێ ئەو گۆماوەی کەلێ بەجێ دەمێنی کەلیمەی غدیر بەمانای فعیل واتا مفعوله ، یانی بەجێهێشت و تێپەریی (غادر یغادروا).

ئەلێ لەوێدا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : راوەستاو بۆ خەلکەکە وتارێکی دا ، تەبعەن هۆکاری ئەم وتارەش ئەوەبوو کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پێی گەیشتەوه کە کەسانێك رقیان لە عەلی کوری ئەبی طالب بووه (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت)وه تەعنیان لێ داوه و قسەیان پێی وتوه کردەوەیەکی کردوه کە ئەوان رەخنەیان لێی گرتوه بەس بەناحەقی بووه ، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) باسی ال بیتەکەی خۆیی دەکا کە دەبێت ڕێز لەخۆیی و ال بیتەکەی بنێنن .

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : (إني تارك فيكم الثقلين) ئەی خەلکی گوێگرن من لەدوای خۆم دووشتە قورسەکە بەجێدەهێلم ، تەبعەن لەزمانی عەرەبیدا (ثقلین) لە (ئنثقال) ە هاتوه ، لەبەر چی ئەم دووشتە قورسن ؟! دووشتەکەش بریتیە لە :(كتاب الله وعترتي) كتاب الله ئەوه خۆتان ئەزانن کە لەگەل قورئانیەتی دووەمیش (عترتی) ئەهلی زمانەوانی دەفەرموون : یانی ال بیتی ئەم کەسە لەزمانی عەرەبیدا بە ال بیت دەوترێت عترە ، یانی قورئان و ال بیتەکەی خۆمم بۆ جێهێشتوون.

[1] : غدیر: گۆماوه ، خم : ناوی گۆماوەکەیە

جا زانایان دەفەرموون : بۆ پێی دەوترێ : (ثقلين) لەبەر ئەوەی (لان أخذ بهما والعمل بمها ثقيل) ئیش پێکردن بە قورئان وە ڕێز لێنانی ئەهلی بەیتی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) قورسە ، هەموو کەسێك ناتوانی جێ بەجێ بکات ، وە هەروەها بۆ بەقەدەر ڕاگرتنی قورئان و سونەت پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویێ : (ثقلين) هەرشتێك ئەگەر ڕێز و حورمەتی لێ بنێن پێی ئەوترێ قورس و گران و بەبەها ..

بۆیە فەرمووی ئەم دوو بەهایە بۆتان بەجێ دەهێلن ، (كتاب الله) لەگەل عترەتی واتا ال بیتەکەی خۆم ، (وإنهما لم يفترقا حتى يردا علي الحوض " .) ئەم دوانە لێك نابنەوە هەتاوەکو لەرۆژی قیامەت دێنە سەر حەوزی کەوسەر لەگەل من .

جا زانایان کە باسی ئەم دووانە ئەکەن چۆن : (كتاب الله) یانی ئیشی پێی بکەن لامەدەن و مستمسك بن بەم کیتابەوە ، بەداخەوە ئەمڕۆ زۆربەی خەلکی لە دەقەکانی قورئان و سونەتدا تدبور ناکا وە وەری ناگرێ وە شوێن وتە و قەولی ئینسانەکان کەوتوە ، الله تعالى لەقورئانەکەیدا دەفەرموویێ: لەوقورئان لامەدەن لە وتەی الله تعالى لامەدەن و لەتەوحید لامەدەن بلێ : (حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ)[1] کەچی سەیر دەکەی ئەم هەموو شیرك و گومراییە ئەکرێت !! کەواتە ئیش کردن بەم قورئانە قورسە.

هەروەها قورئانی پیرۆز بە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێ: (فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ ۖ)[2] تۆ دەست بگرە بەو وەحیەی الله تعالى وە ، چونکە لەم سەر زەوییەدا لەدوو شت زیاتر نیە یان وەحی الله تعالى یە یاخود ئەهوا و ئارەزوویی خەلکیە ، کەواتە ئاگاداربن خۆشەویستانم هەرکەسێك قسەی بۆکردن ئەمە ئەمانەت بێت لەلاتان ئەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەمانەتەکەی باس کرد ، من قورئانتان بۆ بەجێ دەهێلم دەستی پێوە بگرن ، دەوەرن با بیخوێنینەوە بۆیە بزانن دەرسی تەفسیر و قورئان زۆر زۆر گەورەیە ، ئەو دەرسە تۆ بیخوێنەوە لەیەکەمەوە تاوەکو کۆتایی عیزەتت تیادا دروست دەکات وە شەهامەت و کەرات و پیاوەتیت تێدا دروست دەکات و یەکخوا

[1] : سورة ال عمران ، اية : ٦٧.

[2] : سورة الزخرف ، اية : ٤٣.

پەرستیت لەدڵدا بۆ دروست دەكات ، وە دوورت دەخاتەوە لەشیرك و گومرایی وە بڕوات بە هەموو طاغوتەكان پێ لەق ئەكات تەنها بڕوات پێ دەهێنی بە الله یەكی ئەرحم و راحمین وە لەو ڕێگەیە زیاتر بترازێت هەمووی طاغوتیەتە ،وە ئەگەر ئەو ڕێگەیەش نەگریتە بەر إلا ئەبێت ڕێگەكانیتر بگریتە بەر كە چەندەها ڕێگایە ئەویش بەراستیەتی ترسنۆكی و خۆشەویستی دونیای تێدا كۆدەبێتەوە بەراستیەتی ، حا با هەموومان قۆلی لێ هەلمالین بەقەومەكەمان بلێن : (يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ)[1] وەكو چۆن جنۆكەكان بەقەومەكانیان وت كە یەكەمجاری كە گوێیان لەقورئان بوو ڕۆیشتن و بەقەومەكانیان وت : ئەی قەومەكەمان ئێوە وەلامی ئەم بانگەوازەی الله تعالى بدەنەوە و ئیمانی پێی بهێنن ، بەوەندەی كە گوێیان لەچەند ئایەتێك بوو لە پێغەمبەری خواوە (صلى الله عليه وسلم) ئێمەش ئەو هەموو ئایەتەمان گوێ لێ یە كەچی گوێی خۆمانمان لێ كەڕ كردوە ،كەچی دێن لەژێر ناوی مەصلەحەتی دەعوە وە لەژێر ناوی باپەلە نەكەین !؟ پێغەمبەر هەبووە لەناو قەومەكەیدا ؟ تەوحیدی تاخیر كردبێت ؟! پێغەمبەرێك هەبووە لە پێغەمبەران بەقەومەكەی نەلێت : (أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ۚ)[2] ئەی بەسەراحەت وایان بەقەومەكانی خۆیانیان نەوتوە ؟! ئایا شاردویانەتەوە ؟! فێلیان لەخەلكەكەی خۆیان كردوە بۆخۆیان دانیشن و بخۆن و بخۆنەوە بلێن : قەیناكە جاری كاتی نیە ؟! یەك كات وساتم بۆ بێنن لەژیانی پێغەمبەرێك لەپێغەمبەرەكان تەوحیدیان نەگەیاندبێت ؟! تەوحیدیش بە پوختی یانی غەیری الله تعالى هەمووی بەتاڵە !! .

جا لێرەدا فەرمووێی : (كتاب الله وعترتي ، وإنهما لم يفترقا حتى يردا علي الحوض " .)ئەوەش وەصیەتەكەی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم) لەغدیری خوم .

إبن كثير حەدیثێكیترمان بۆ دەهێنی كە زەعیفە حەدیثەكە لەئیمام ئەحمەدەوە كە ئەویش ریوایەت دەكات عەباس كوری عبدالمطلب (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) فەرموویەتی : (قلت : یا

[1] : سورة الأحقاف ، اية : ٣١.
[2] : سورة هود ، ايه : ٢.

رسول الله ، إن قريشا إذا لقي بعضهم بعضا لقوهم ببشر حسن ، وإذا لقونا لقونا بوجوه لا نعرفها ؟) سکاڵا ئەکات لەقوریش ،یانی قوریش کاتێك کە یەکتری ئەبینەوە لەگەل یەکتریدا ڕووخۆشن ، بەس کە ئێمە ئەبینن وانین لەگەل ئێمەدا وە دەم وچاویان تاڵ دەکەن بەرامبەرماندا نازانین بۆ وان ؟

(قال : فغضب النبي - صلى الله عليه وسلم - غضبا شديدا) دەفەرمووێی: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) زۆر توره بوو . (وقال : " والذي نفسي بيده ، لا يدخل قلب الرجل الإيمان حتى يحبكم لله ولرسوله " .) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : والله دلی هیچ پیاوێك ئیمان ناچێتە ناویەوە هەتاوەکو لەبەر خوا و لەبەر پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) ئێوەی خۆش نەوێت .

إبن کثیر حەدیثێکیترمان بۆ دەهێنی لەئیمام ئەحمەدەوە کەزەعیفە کە ریوایەت دەکا لە عبدالمطلب ی کوری ربیعە دەفەرمووێی : (دخل العباس على رسول الله - صلى الله عليه وسلم - فقال : إنا لنخرج فنرى قريشا تحدث)ئیمامی عەباس فەرموویی : بە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)ەوە ئێمە کە دێنە دەرەوە ئەبنین لەناو قوریشدا قسە ئەکەن لەگەل یەکتریدا ، (فإذا رأونا سكتوا .) بەڵام کاتێك ئێمە ئەبینن بێ دەنگ ئەبن ئسلوبێکی ناشرین بەکار دەهێنن .

(فغضب رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ودر عرق بين عينه) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) زۆر توره بوو وە ناو چەوانی موبارەکی جولا و نارەحەت بوو ، (والله لا يدخل قلب امرئ إيمان حتى يحبكم لله ولقرابتي " .) پێغەمبەری خوا (صلى الله لعيه وسلم) فەرموویی : والله دلی کەسێك ئیمان ناچێتە ناویەکەوە تاوەکو ئێوەی خۆش نەوێت لەبەر خاتری الله تعالى وە لەبەر خاتری قەرابەتی من .

إبن کثیر حەدیثێکمان بۆ دەهێنی لە صەحیحی بوخاری کە ریوایەتی کردوە لە ئەبو بکری صدیقەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرمووێی : (ارقبوا محمدا - صلى الله عليه وسلم - في أهل بيته .) ارقبوا، یانی مخاطەبەی خەلکی کردوە و وەصیەتی کردوە بە وە موحافەضەکردن لەسەری ، یانی

وتويەتی : پێغەمبەر بپارێزن (صلى الله عليه وسلم) بەوەی کەوا قەرابەتەکەیتان خۆش بوێت وە ئەزیەتیان مەدەن وە خراپەشیان لەگەلدا مەکەن ، ئەوە ماناکەیتی .

تەبعەن لێرەدا ئەمانە چ دەگەیەنن ئەم قسانە ئەمە ئەوە دەگەیەنێت کە ئێمە هەزار و یەکجار بە رافیزە ئەڵێن لەعنەتی الله تعالى تان لێ بێت وە الله تعالى توشی عەزابی خۆیتان بکات کە ئێوە ئەبو بکرو عومەر کافر ئەکەن وە صەحابە کافر ئەکەن ئەو دووژمنایەتیە ئەخەنە نێوان ال بيت و صەحابەوە بزانە ئەبو بکر چی وتوە ؟! وە بزانە عومەریش چی ئەڵێت !! (ڕەزا وڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) بزانە ئەو سیلە و خۆشەویستیەی مەوەدەی لەنێوان صەحابە و ال بيتدا هەبوە چۆن بووە !!

إبن كثير دەفەرمووێی : (وفي الصحيح أن الصديق قال لعلي ، رضي الله عنهما) لەصەحیحی بوخاریداهاتوە کە ئەبو بکر بە عەلی (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) فەرموویەتی : (والله لقرابة رسول الله - صلى الله عليه وسلم - أحب إلي أن أصل من قرابتي .) والله قەرابەتی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)لەلای من زۆر لەپێشترێکە و خۆشەویسترێکە کە من سیلەی رەحمی لەگەل دا بکەم هەتاوەکو قەرابەکەی خۆمم ، یانی ئەوان لەپێشترێکن بۆمن !.

إبن كثير دەفەرمووێی : (وقال عمر بن الخطاب للعباس ، رضي الله عنهما) عومەری کوری خەتاب بە عەباسی (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) فەرموو: (والله لإسلامك يوم أسلمت كان أحب إلي من إسلام الخطاب لو أسلم) والله ئیسلام بوونی تۆ ئەی عەباس زۆر خۆشحالتری کردم لەلام لە ئیسلامی خەتاب ئەگەر موسلمان بووایە ، (لأن إسلامك كان أحب إلى رسول الله من إسلام الخطاب .) لەبەر ئەوەی ئیسلام بوونی تۆ لە ئیسلام بوونی خەتاب زۆر خۆشەوستربووە لەلای پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم).

إبن كثير دەفەرمووێی : (فحال الشيخين ، رضي الله عنهما)ئەمە دوو خالەی هێناوە بۆ رەددانەوە لە رافیزە کە ئەوان لەعنەت لە ئەبو بکر و عومەر ئەکەن ، الله تعالى لەعنەتیان لێ بکات تەبعەن ئەوان

یەکێك لە دوعاکانیان ئەڵێن : خوایە لەعنەت بکەی لە دوو صەنەمەکەی قوریش وە هەردوو کچەکەشی یانی (ئەبو بکرو عومەر و عائیشە و حەفصە)ئێمەش ئەڵێن : یا اللە لەعنەت لەخۆیان بکەیت .

جا إبن کثير ئەفەرمووێت : (فحال الشيخين ، رضي الله عنهما ، هو الواجب على كل أحد أن يكون كذلك) حالی شیخین یانی ئەبو بکر و عومەر (ڕەزا و ڕەحمەتی اللە تعالی یان لێ بێت)کە پێیان ئەوترێ شێخیان ئەڵێت : ئەمە واجبە لەسەر هەر یەکێك لەئێمە کە دەبێت وابین ، (ولهذا كانا أفضل المؤمنين بعد النبيين والمرسلين) لەبەر ئەوەی باشترین ئیمانداربوون لەدوای پێغەمبەران و نێردراوەکان ، تەبعەن لەدوای پێغەمبەر محمد (صلى الله عليه وسلم) باشترین کەس ئەبو بکرە ئینجا عومەرە (ڕەزا و ڕەحمەتی اللە تعالی یان لێ بێت) ، (رضي الله عنهما ، وعن سائر الصحابة أجمعين .).

إبن کثير ریوایەتێکمان بۆ دەهێنی لە ئیمام ئەحمەدەوە کە صەحیحە لە یەزیدی کوری حەیانەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی اللە تعالی یان لێ بێت) دەفەرموویی : (نطلقت أنا وحسين بن ميسرة ، وعمر بن مسلم إلى زيد بن أرقم)من و حصینی کوڕی میسرە لەگەڵ عومەری کوڕی موسلیم چووین بۆلای زەیدی کوڕی ئەرقەم ، (فلما جلسنا إليه قال له حصين)کە دانیشتین حصین پیی وت : (لقد لقيت يا زيد خيرا كثيرا) ئەی زەید بەراستی تۆ توشی خێریکی زۆر زۆر بووی لەکاتی خۆیدا کە لەگەڵ پێغەمبەری خوا دا بوویت (صلى الله عليه وسلم) ،(رأيت رسول الله - صلى الله عليه وسلم) تۆ پێغەمبەرت بەچاوان بینی (صلى الله عليه وسلم) (وسمعت حديثه) گوێت لەقسەکانیشی بووە (وغزوت معه) وە لەگەڵیدا غەزا و جیهادت کردوە، (وصليت معه .)وەنوێژت لەگەڵیدا کردوە .

(لقد رأيت يازيد خيرا كثيرا .) بەراستی ئەی زەید تۆ خێرێکی زۆر زۆرت بینی لەژیانی خۆتدا .

(حدثنا يا زيد ما سمعت من رسول الله - صلى الله عليه وسلم - .) دە بۆمان بگێرەوە چیت بیستوە لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) .

(فقال : يا ابن أخي ، والله كبرت سني ، وقدم عهدي ، ونسيت بعض الذي كنت أعي من رسول الله - صلى الله عليه وسلم -) فەرمووێی : کوڕیی برام بەراستی من تەمەنم گەورە بووە وە من دوورکەوتیمەتەوە لەو عەهدە وەبەراستی من چەند شتێکم لەبیرچووە ئەوەی کە لێی تێگەیشتم لەپێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) لەکاتی خۆیی ، (فما حدثتكم فاقبلوه)ئەوەی پێتان ئەڵێم قبولی بکەن ، (وما لا فلا تكلفونيه .) ئەوەشی بۆم باس نەکردن تەکلیفم زۆر لیَ مەکەن .

ئینجا ئەم حەدیثەی بۆ گێرانەوە (ثم قال : قام رسول الله - صلى الله عليه وسلم)پاشان فەرمووی : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ڕۆژێك راوەستا ، (يوما خطيبا فينا) وتاری دا بۆمان ، (بماء يدعى خما) لەلای گۆماوێکەوە کە پێی دەوترا خوم ، (بين مكة والمدينة) تەبعەن وەکو وتمان ئەمە ئەوە بوو کە لەکاتی هاتنەوەیان بوو لەحەج ئەرۆیشتنەوە بۆ مەدینە ، (فحمد الله وأثنى عليه) سوپاس و حەمد و سەنای الله تعالى کرد ، (وذكر ووعظ) ئێمەی بیرخستەوە بەیادی الله تعالى وە نەصیحەتی کردین .

(ثم قال: " أما بعد)پاشان فەرمووێی : لەدوای ئەمە : (ألا أيها الناس ، إنما أنا بشر يوشك أن يأتيني رسول ربي فأجيب) من ئینسانێکم رۆژێك لەرۆژان إلا دەبێ بمرم و مەلائیکەت دێت و من دەباتەوە بۆلای الله تبارك وتعالى وە رۆحم تەسلیم بکەم ، (وإني تارك فيكم الثقلين) وە من دووشتە قورسەکەتان لەنێوانتاندا بەجێ دەهێلم .

یەکەم : (أولهما : كتاب الله) کیتابەکەی الله تعالى ، (فيه الهدى والنور) رێنمای و رۆشنایی تێدایە ، (فخذوا بكتاب الله واستمسكوا به) ئەم کیتابە بگرن و دەستی پێوە بگرن .

وەصیەتەکەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کوا ئێستا لەناوماندایە !؟ ئێستا ئەوەندەی قسەی فلان وفلان سەردەکەوێی لەسەر قورئاندا ئەوەندە قسەی کەلامی الله تعالى بەسەر ناکەوێی بەسەر قسەی کەسدا !! ئێستا ئەوانەی کە گۆرانی و سرود و مۆسیقا و قسەی هیچ و پوچی خەلکی لیَ ئەدرێی ئەوەندە قورئان دەستی پێوە ناگیرێی !! ئێستا ئەوەندەی دڵەکان بە گۆرانی و مۆسیقا شاد

ئەبێت لەبەر ئەوە دڵێکە شەیطانی لەگەڵدایە ئەوە بەقورئان شاد نابێت !! ، ئێستا ئەوەندی تۆ کەباسی قورئانی بۆ دەکەیت تاوەکو تەمەسوك بکات بە الله تعالی وە وازبێنە لەطاغوتان وە واز بهێنە لەموشریك و شیرك کابرا گرژ دەبێت و گوێی لەم قسەیە ناگرێت !!

بەڵام پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بەم شێوەیەش دەفەرموویێ : (واستمسکوا بە) تەحدا ئەکەم لەقورئان لەیەکەمیەوە تاوەکو کۆتایی لاپەرە شتێکی تێدا بدۆزیتەوە کەوا تنازولی تێدا بێت لە تەوحید !! شتێکی تێدا بدۆزیتەوە بلێ تۆ وتە و قەولی حەق بلێ لەوکاتەدا تۆ زەم کراوی لەلایەن الله تعالی وە !!؟ یاخود تۆ نابێت قەولی حەق بلێت ؟! ئێوە یەك ئایەتم بۆ بدۆزنەوە ! بەپێچەوانەوە الله تعالی دەفەرموێی : (وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ ۖ)[1] نەخێر حەق تەنها لەلای الله تعالی وەیە وە هەرچیش هەیە هەمووی بەطالە جگە لە الله تعالی ، دەبا وابلێن !! ئی بەوالله ی نامرین إلا الله تعالی دەمرێنی بۆیە کەسیش ناتوانی بمرێنی .

ئینجا ئەم ئومەتە ئەو ئومەتە نیە خۆشەویستانم و بۆیە ئیستا بەدیلەکەت دیموکراتیەت و هەڵبژاردنە ئەزانن بۆ ؟ بۆچی ئێستا پرسیار ئەکرێی ئایا ئینتخابات بکەین یان نەکەین ؟! تۆ ئەگەر لەقورئان تێی بگەیت ئینتخاباتی چی ئەکەیت ؟! ئەگەر لەقورئان بگەیت الله تعالی تێدا دەفەرمووێت : یان الله تعالی یاخود نا ، کەچی تۆش دەلێ : نەخێر من خوام ناوێی و رەئی گەلم دەوێت !! یان دەلێن : نەخێر دەستوری خوام ناوێی و دەستوری گەلم دەوێت ، دەبا ئێمە با بمرین و بۆخۆمان و سەرشۆر و نەگبەت بین بمرین لەو دونیایە و تەواو !! ئاخر بە چوار ساڵی دیموکراتیەت تۆ دەبیت بەچی ؟! چواریتر و چواریتر هەر لی بخورە هەر دیموکراتیەتی ئەمریکا یەهود و نەصرانیەت لێبوخرە و هیچیشت نادەنی و نابی بەهیچ !! هەر وابووە و هەرواش دەبێت !!.

ئەی ئەگەر ئەو ئومەتە هەمووی هەلبستێتەوە بلێت : بەس الله تعالی من دەوێی کەسیترم ناوێی !!؟ هەروەکو پێغەمبەر ئاسا (صلی الله علیه وسلم) کە بەقەومەکەی خۆیی قوریشی وت : إلا دەبێت بلێن

---

[1] : سورة الکهف ، اية : ٢٩.

لا اله الا الله هيچم ناوێی نه سەرکردایەتی نەماڵ نەهیچ شتێك ئەوە بوو مەدینەی دروست کرد بە پیاوانە و بە ڕەشیدانە و بەئازایانە ، بەس ئێمەش ئەمرۆ ئەچێت دەنگ بە عەلمانی ئەدا وە دەیکا بە وەلی ئەمری خۆیی ئەوە الله تعالى قبولیەتی ؟! پێغەمبەر محمد (صلى الله عليه وسلم) لەدونیادا بێت ئەچێت دەنگ بە عەلمانی ئەدا ؟! دەنگ ئەدا بەو بەناو ئیسلامیانەی کە دەڵێن : دیموکراتیەت !؟ ئەگەر ئەڵێن : ئا ئەوە تۆش دەنگی بدەرێی ! ئەگەریش ئەڵێن : نەخێر با لەچارەسەرە راستەقینەکە با بگرێن ، ئەویش ئەوەیە لا اله الا الله تەواو موقیفی ئێمەش ئەوەیە ، ئەی بۆ وا ناکەیت ؟! بلێم چی دونیاکەم لەدەست دەرئەچێت ، ئێ تۆش وابلێ (الله تعالى سەلامەتمان بکات) تۆش دونیات لەدەست دەرئەچێت بۆیە وادەکەیت ، هەموو باسەکەش دونیایە خۆشەویستی دونیایە وهیچیتر نیە ، چونکە پارێزگاری نیە لەدین .

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : (فحث على كتاب الله ورغب فيه) هاواری لەخەلکەکە ئەکرد بەنیسبەت قورئانەوە ئەویت : ئاگاداری قورئان بن !!

دووەم : پاشان فەرمووێی : (وقال : " وأهل بيتي أذكركم الله في أهل بيتي أذكركم الله في أهل بيتي ")پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : ئاگاتان لە ال بیتەکەم بێ ئاگاتان لێیان بێ ، لەبەر خاتری الله تعالى خۆشتان بوێن و بیان پارێزن وە ئاگاتان لێیان بێت .

ئایا لەدوای خۆیی ال بیتی پێغەمبەری خوایان پاراست (صلى الله عليه وسلم)؟! حاکمە زالمەکان ال بیتی پێغەمبەری خوایان (صلى الله عليه وسلم) پاراست ؟! یاخود حسێنیان شەهید کرد بەم شێوەیە پاراستیان ! چیان لەحسێن کرد ؟! ئایا حسێن مبتدع بوو ؟! ئەی حسێن صەحابە نەبوو ؟! ئەی حسێن یەکێك نیە لە (سيدا شباب أهل الجنة)[١] ؟!.

(فقال له حصين: ومن أهل بيته يا زيد ؟) پاشان حصين فەرمووی : ال بیتەکەی کێ یە ئەی زەید ؟! (أليس نساؤه من أهل بيته ؟) ئایا ژنەکانیشی لە ال بیتی نین ؟!

[١] : فقد روى الترمذي والحاكم وصححه ووافقه الذهبي عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه.

(قال : إن نساءه من أهل بيته) فەرموویی : بەڵی ژنەکانی لە ال بیتی خۆیەتی ، (ولکن أهل بيته من حرم الصدقة بعده)بەڵام ال بيت ئەوانەن کە صەدەقە حەرامە لەسەریان.

(قال : ومن هم ؟)فەموویی : کێن ئەوانە ؟

(قال : هم آل علي ، وآل عقيل ، وآل جعفر ، وآل العباس)فەرموویی : ئەوانە ال عەلی وە الی عقیل وە ال جعفر وە ال عەباس (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) ن.

(قال : أكل هؤلاء حرم الصدقة ؟)فەرموویی : ئەوانە خواردنی صەدەقە لەسەریان حەرامە ؟!

(قال : نعم) فەرمووێی : بەلی .

یانی پێغەمبەر خۆیی (صلى الله عليه وسلم) صەدەقە لەسەری حەرام بووە زەکات و صەدقەیان لەسەر حەرام بووە لەگەل ال بیتەکەشی بۆیە صەدەقەیان وەرنەدەگرت واتا زەکات ، بەڵام هەدییە و غەنیمەت لەسەریان حەلال بوو .

إبن كثير دەفەرمووێی : (وهكذا رواه مسلم [في الفضائل] والنسائي من طرق عن يزيد بن حيان به .) بەم شێوەیە ریوایەت کراوە لەوانەی سەرەوەش .

جالێرەدا ئاگاداربن وەك تێبینیەك كە باسی ئەوە دەكەین ، مەبەستمان ئەوەش لەهەمان کاتدا ئەوەیە کە خەلکی تێبگا ئەو رافیزانەی ئەمڕۆ الله تعالی تۆڵەیان لێ بسێنی کە بانگەشەی ال بیت دەکەن و مناصری ال بیت دەکەن ئەوانە درۆ ئەکەن ئەوانە کافر و موشریکن ، ئەوەی کە دیفاع لە ال بیت دەکات ئەوەیە کە دیفاع لە قورئان و سونەت و لەصەحابە و لەهەمووی دەکات ، نەك تۆ صەحابەی ال بیتت خۆشبوێت بەڵام لەهەمان کاتدا لەعەنەت لە صەحابە بکەیت !! ئەوەشیان درۆیە و خۆشەویستی ال بیت نیە .

إبن كثير حەدیثێکیترمان بۆ دەهێنی لە ئیمامی ترمذیەوە بەصەحیحیان داناوە زانایان لەزەیدی کوری ئەرقەمەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی اللە تعالی یان لێ بێت) دەفەرمووێی : (قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - " إني تارك فيكم ما إن تمسكتم به لن تضلوا بعدي) سەیری بکەن دووبارەی دەکاتەوە ، من شتێکتان بۆ بەجێ دەهێلم لەدوای خۆمەوە ئەگەر دەستی پێوە بگرن توشی گومرایی نابن ، ئەی ئەگەر دەستی پێوە نەگرن ؟! ئەوە توشی گومرایی دەبن .

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی: (أحدهما أعظم من الآخر : كتاب الله حبل ممدود من السماء إلى الأرض) یەکەمیان : ئەو کیتابەی اللە تعالی یە کە حەبلێکی شۆڕەوە کراوە لەئاسمانەوە بۆ سەر زەویی .

دووەم : (والآخر عترتي : أهل بيتي) وە ال بیتەکەی من .

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی: (ولن يتفرقا حتى يردا علي الحوض ، فانظروا كيف تخلفوني فيهما ") جا بزانن کە من جێیان دەهێلێم ئێوە چۆن دەبن معامەلەکردن لەگەلیاندا .

(تفرد بروايته الترمذي ثم قال : هذا حديث حسن غريب .)

تەبعەن هەندێك لە زانایان دەفەرموون: ئەم حەدیثە زەعیفە بەڵام البانی لە صەحیحی ترمیذی دا تصحیحی دەکات .

إبن کثیر حەدیثێکیترمان بۆ دەهینی لە ئیمامی ترمذیەوە کە صەحیحە، ئەویش لە جابری کوڕی عبدالله وە (ڕەزا و ڕەحمەتی اللە تعالی یان لێ بێت) دەفەرمووێی : (رأيت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - في حجته يوم عرفة، وهو على ناقته القصواء يخطب ،) پیغەمبەرم بینی (صلى الله عليه وسلم) لەحەجەکەیدا لە ڕۆژی عەرەفەدا لەسەر حوشترەکەی کە ناوی (قصواء)بوو کە لەقەبی حوشترەکەیەتی ، ئەلێت : وتاری ئەدا .

(، فسمعته يقول : " يا أيها الناس ، إني تركت فيكم ما إن أخذتم به لن تضلوا : كتاب الله ، وعترتي أهل بيتي ") گوێم له پێغه‌مبه‌ری خوا بوو (صلى الله عليه وسلم) فه‌رمووبی : ئه خه‌لکینه دوو شتم بۆ به‌جێهێشتوون ئه‌گه‌ر ده‌ستی پێوه بگرن به‌هیچ شێوه‌یه‌ك گومرا نابن : كيتابی الله تعالی له‌گه‌ل ، عیتره‌تی ال بيت .

إبن كثير حه‌دیثێکیرتمان بۆ ده‌هێنی له ئیمامی ترمذیه‌وه به‌لام زانایان ده‌فه‌رموون زه‌عیفه که ریوایه‌تی کردوه له عبدالله کوڕی عه‌باسه‌وه (ڕه‌زا و ڕه‌حمه‌تی الله تعالى یان لێ بێت)ده‌فه‌رمووێ: (قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " أحبوا الله لما يغذوكم من نعمه) پێغه‌مبه‌ری خوا (صلى الله عليه وسلم) ده‌فه‌رموویێ : الله تعالى تان خۆش بوێ چونکه ئه‌و نیعمه‌تان ئه‌داتێ و رزقتان ئه‌داتێ ، (وأحبوني بحب الله) ئێوه منيشتان خۆش بوێت له‌به‌ر الله تعالى ، (وأحبوا أهل بيتي بحبي ") وه ئال بيتی منيشتان له‌به‌ر من خۆش بوێت .

إبن كثير ده‌فه‌رمووێ :(ثم قال حسن غريب إنما نعرفه من هذا الوجه .).

إبن كثير ده‌فه‌رمووێ : (وقد أوردنا أحاديث أخر عند قوله تعالى : (إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا)[1] ، بما أغنى عن إعادتها هاهنا ، ولله الحمد والمنة .) له‌م ئايه‌ته‌دا باسی ئه‌مه‌ی کردوه به دوور و درێژی پێویست ناکا ئه‌م بابه‌تانه زۆر باس بکه‌ین ئه‌توانن بگه‌رێنه‌وه سه‌ر ئه‌و ئايه‌ته بگه‌رێنه‌وه بۆ ته‌قسیری ئايه‌تی : (إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا).

إبن كثير حه‌دیثێکیترمان بۆ ده‌هێنی له ئیمامی حافظی کوری یه‌علاوه (که‌متنه‌که‌ی مونکه‌ره به‌چه‌ند سه‌نه‌دێکی وارید هاتووه واتا صه‌حیح نیه) ده‌فه‌رمووێ : (عن حنش قال : سمعت أبا ذر وهو آخذ بحلقة الباب يقول : يا أيها الناس ، من عرفني فقد عرفني) له حه‌نه‌شه‌وه ده‌فه‌رمووێ : گوێم له ئه‌بی ذه‌ر(ڕه‌زا وڕه‌حمه‌تی الله تعالى یان لێ بێت) بوو که ده‌ستی به‌حه‌لقه‌ی ده‌رگاکه‌وه گرتبوو ده‌یوت : (يا

[1] :سورة الأحزاب ، اية : ٣٣.

أيها الناس ، من عرفني فقد عرفني ، ومن أنكرني فأنا أبو ذر)ئەی خەلكینە هەركەسێك من ئەناسی ئەوە منی ناسی وە ئەوەشی من ناناسێت ئەوە با بزانێ من ئەبو ذەرم ، (سمعت رسول الله - صلى الله عليه وسلم - يقول) گوێم لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بوو دەیفەرموو : (إنما مثل أهل بيتي فيكم مثل سفينة نوح ، من دخلها نجا ، ومن تخلف عنها هلك " .)[١] وێنەی ال بیتی من وەكو كەشتیەك وایە هەركەسێك بچێتە ناوی ئەوە رزگاری ئەبێت ، ئەوەشی نەرواتە ناویەوە ئەوە توشی هەلاكەت دەبێت .

ئینجا ئەمانەمان بۆیە باس كرد تاوەكو ئەگەر خەلكی لەولا و لەولاوە باسیان كرد ئەوە بزانن كەوا ئەم شتانە زەعیفن ئەوەشی راستە .

بەكورتی باسی بۆچونی ئەهلی عیلم ئەكەین سەبارەت بە ئایەتەكە ، كە ئەو مودەدەیەكە الله تعالى باسی كردوە لەئایەتەكەدا ، كەپێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی من هیچتان لێ داوا ناكەم إلا قەرابەتەكەم بپارێزن ، مەبەستی لە قەرابەتەكە ، یان مەبەستی لە موشركین بوە كە ئەگەر ئێوە بڕواشم پێی ناهێنن ئەوە قەرابەتەكەم بپاریزن و ئەزیەتم مەدەن ، یاخود لەنێوان خۆیان و خوادا وەرن ئیمان بهێنن بە الله تعالى وەتاعەتی الله تعالى بكەن ئەوە مانای دووەم ،یاخود قەرابەتی خۆم و من بپارێزن كە بریتیە لە ال بیتی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)وە وەكو إبن كثير وتی راسترین بۆچوون وتەی یەكەمە .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وقوله : (وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا) هەركەسێك چاكەیەك ئەنجام بدا ئەوە چاكەی زۆر لەگەلدا ئەكەین ، (أي : ومن يعمل حسنة)هەركەسێك چاكەیەك بكات ، (نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا) أي : أجرا وثوابا) ئەجر و ثەواب و پاداشتی زۆری ئەدەینەوە ، ئەمە وەكو ئەو ئایەتەی الله تعالى وایە كە دەفەرمووێ : (إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا)[٢] الله تعالى بەئەندازەی مێرووله بچكۆلەیەك زولم ناكات ، كەلیمەی (مثقال) بەكوردی یانی

[١] : إبن كثير دەفەرمووێ : (هذا بهذا الإسناد ضعيف)ئەمە صەحیح نیە .

[٢] : سورة النساء ، اية : ٤٠.

بەوێنە و بەئەندازەی بە سەنگی بەقەدەر ئەوەندە ، واتا بەقەدەر زەرەرە ، زانایان دەفەرمووون : ئەوە مێرووله بچکۆلەکانە ئەوەش بچوکترین شتە کە تۆ تەصوری بکەیت ، الله تعالى بەقەدەر ئەوەندە زولم ناكات ، (وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا) خۆ ئەگەر تۆ چاکە بکەیت بەقەد چەند قات پاداشتت ئەداتەوە ، (وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا) لەدوای ئەوەش ئەجری گەورە و عەزیمی هەیە بۆتۆ ، ئەی ئیماندار ئەگەر تۆ تاعەتی الله تعالى بکەیت ، کەواتە تۆ هیچ کاتێك لە تاعەتی الله تعالى پەشیمان نیت .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وقال بعض السلف : [إن] من ثواب الحسنة الحسنة بعدها)هەندێك لەزانایانی سەلەف (ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) فەرموویانە : ئەزانن چاکە کردن لەسەر چاکە واتا چاکە کردنی خوا لەسەر چاکەکەی تۆ ئەوەیە کە تۆ وا لێ ئەکات چاکە بەدوای چاکە بهێنی ، هەندێك جار کە تۆ کارێکی چاك ئەکەیت سەیر ئەکەی و دڵ خۆش دەبێ و کارێکی چاکتریش دەکەیت لەدوای ئەوە ، ئەی ئەگەر خراپەت کرد ؟! (ومن جزاء السيئة (السيئة) بعدها .) تۆ خراپەیەك بکەیت سەیر ئەکەیت الله تعالى تۆڵەت لێ ئەستێنێتەوە ئەو کاتە تۆ خراپەیەکیترش ئەکەیت خراپەکان بەدوای یەکیتریدا ئەروا دڵت ڕەش دەبێتەوە(الله تعالى پەنامان بدا).

(وقوله تعالى : إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ) أي : يغفر الكثير من السيئات) الله تعالى زۆر لەگوناهان خۆش دەبێت ئەمە مانای غفورە ، (ويكثر القليل من الحسنات)چاکەکانیش کە چەند کەم بن الله تعالى زۆر زۆریان ئەکات ، واتا چاکەی کەمت بۆ زۆر ئەکات وەخراپەی زۆرت بۆ ناهێڵێت ئێمەش سوپاسی الله تعالى ئەکەین ، (فيستر ويغفر) دایدەپۆشێ و لێیان خۆش دەبێت ،(ويضاعف فيشكر .) الله تعالى چەند قات ئەکاتەوە چاکەکانت بۆت وە الله تعالى پاداشتت ئەداتەوە لەسەری .

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ (٢٤)

إبن كثير دەفەرمووێ :

(وقوله : (أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ) أي : لو افتريت عليه كذبا كما يزعم هؤلاء الجاهلون) الله تعالى به پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێ: وەكو ئەو جاهيلە كافر و موشريكانە ئەڵێن : ئەگەر وابێت تۆ درۆيەك و شتێك بەدەمی ئێمەوە ببەستيت ، (يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ) أي : لطبع على قلبك وسلبك ما كان آتاك من القرآن) الله تعالى تەبع و مۆر لەدلت ئەدا وە هەرچيشی پێداويی لێت ئەستێنێتەوە ئەگەر وابكەيت !! بەس وانيە ئەوان درۆ دەكەن .

هەروەكو الله تعالى دەفەرمووێ: (كقوله تعالى : وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ (٤٤) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ (٤٥) ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ (٤٦) فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ (٤٧))[١] ئەگەر پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) درۆ بەخواوە هەلببەستێ وە درۆی لەسەر بكات ، (لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ) الله تعالى بەتوندی تۆلەی لێ ئەستێنێ وە ئەو حەقەی لێ ئەكاتەوە ، تەبعەن ئاگاداربن بەبەردەوامی (يمين)دەستی راست قوەتی تێدايە لێرەدا زانايان دەفەرموون : لێرەدا مەبەست پێی بەقوەت و بەهێز بەتوانا و بەشيدە ئەو حەقە لە پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) دەستێنێ ، تەبعەن ئەوەش ئەوە ناگەيەنێ ئينكاری دەستی راستی الله تعالى بكەين !! بەلكو ئيثباتی سيفەتی دەستی راست بۆ الله تعالى مەوجودە ، ((ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ) وتين : بريتيە لە دەماری دڵ ، الله تعالى دەماری دڵی ئەپچڕێنی ، (فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ) كەسيش لەئێوە ناتوانی ديفاعی لێ بكات ،كەواتە الله تعالى نايەڵێت : هيچ كەسێك لەم زەمينە بەناوی ئەوەوە درۆبكات هەتاوەكو پێغەمبەريش والعياذ بالله .

إبن كثير دەفەرمووێ :(أي : لانتقمنا منه أشد الانتقام) ئێمە ئينتقامی لێ ئەستێنين ،(وما قدر أحد من الناس أن يحجز عنه .)كەسيش ناتوانی لەخەلكی نەهێلێت الله تعالى وا لەپێغەمبەر بكات (صلى الله عليه وسلم).

(وقوله : (وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ) الله تعالى كە باطل ئەسرێتەوە ، (ليس معطوفا على قوله : (يَخْتِمْ) ئەلێ : ئاگاداربە ئەم (يمح)عطف نابێتەوە بۆسەر (يختم) چونكە (يختم) مجزومە ، بەس (يمح) مجزوم نيە ،

---

[١] : سورة الحاقة.

ئاگاداربە ئەلێ : (فیکون مجزوما) واوەکەی لێ کرابێتەوە لەسەر ئەم ئەساسە (بل هو مرفوع على الابتداء)بەلکو فعلێکی مضارعە .

إبن كثير دەفەرمووێ: (قاله ابن جرير ، قال : وحذفت من كتابته " الواو ") ئیمامی إبن جریر دەفەرمووێ : (یمح) بەواو بۆچی حذف بووە لەبەرچی نەنوسراوە ؟! (في رسم المصحف الإمام) لەنوسینی مصحەفی ئیمام نەنوسراوە ، یانی ئەو مصحەفەی ئیمامی عوسمان کە کاتی خۆیی کە چەند نوسخەیەکی لی نەسخ کرد بەواستەی زەیدەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت)ئەوە بوو دابەشی کرد بەسەر ئەو صالەکان کە هەریەکە و لای خۆیی بیبات بۆ مەککە و بۆ شام و بەم شێوازە بڵاوی کردەوە ئەوە پێی ئەوترا (المصحف الامام) یانی ئەو قورئانەی کە لەزەمانی ئیمامی عوسمان کە جارێکیتر نوسرایەوە بە قیرائەی قریش ، (کما حذفت في قوله : (سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ)[1] هەروەکو ئەم ئایەتە کە سەیری (سندع) دەکەیت واوی پێوە نیە ، وە هەروەها (وَيَدْعُ الْإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ)[2] بەهەمان شت (ویدع) واوی پێوە نیە . ئەمەش هەمان شتە لەگەل (یمح).

إبن كثير دەفەرمووێ :(وقوله : (وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ) معطوف على (وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ) واتا الله تعالى حەق جێگیر ئەکات سبحانە وتعالی وە معطوف بۆ سەر (وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ) ، (أي : يحققه ويثبته ويبينه ويوضحه بكلماته) الله تعالى ئەو حەقە جێگیر ئەکات ، ئینجا با پێتان بلێم : هەرکەسێك لەسەر حەق بێت ئەوە لەگەل الله تعالى دایە وە جێگیری ئەکات إن شاء الله ، وە ئەوەشی لەگەل باطل بێت ئەوە الله تعالى باطل ئەسرێتەوە و جێگیری ناکات لەدونیا و لەقیامەتدا ، بۆیە با بەردەوام لەگەل حەقدابین ، (كَلِمَاتِهِ) ، أي : بحججه وبراهينه) بەدەلیل و بەلگە و بورهانەکان الله تبارك وتعالى ئەو حەقە ثابیت و جێگیر ئەکات ، (إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) أي : بما تكنه الضمائر ، وتنطوي عليه السرائر .) الله تعالى ئاگادارbە بەناخی دڵان وە چی دڵدا بێت و بروات پێی ئاگادارە وە هیچتان لە الله تعالى پێ ناشاردرێتەوە .

[1]:سورة العلق ، اية : ١٨.

[2] : سورة الإسراء ، اية : ١١.

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ (٢٥) وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ (٢٦) ۞ وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ (٢٧) وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ (٢٨)

ماناى ئايەتەكان :

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ (٢٥)

الله تعالى دەفەرموويٚ : خۆیەتی ئەو خوایەیە کەوا تەوبەی بەندەکانی قبول دەکات هەکەسێك چەند تاوان ئەنجام بدات بەڵام بەراستی بگەڕێتەوە بۆلای پەروەردگاری جیهانیان هیچ گوناهێك نیە کەوا الله تعالى لەبەندەکانی نەبورێت و تەوبەیان لیٚ قبول نەکات ، بەلکو الله تعالى لەهەموو گوناهێك خۆش دەبیٚت ، کەواتە ئاگاداربن لەکیٚ داوا ئەکرێت ؟! تەنها لەخۆیی ، بۆیە دەلێت : (وَهُوَ الَّذِي) لەبابی تەوحیدا ئاگاداربین ، کەواتە داوای لێبوردن لەکیٚ بکەین تەنها لە الله تعالى نەك وەکو زۆربەی زۆری خەلکی ئەچن داوا لە پیاوچاکان و لەپێغەمبەران دەکا لەوانە داوا دەکات کە ئەیکەنە واسطە لەنێوان خۆیان و خوادا ، بۆیە تۆ یەکسەر لە الله تعالى داوا بکە ، (وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ) خۆیەتی و تەنها ئەوە کە تەوبە قبول دەکات لە بەندەکانی .

الله تعالى دەفەرموويٚ : (وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ)وە لە خراپەکان وتاوانەکانیان خۆش دەبیٚت ، (وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ) وە الله تعالى ئەزانی کەوا چی ئەنجام ئەدەن کەوا چ کارێکیش ئەنجام ئەدەن و ئاگادارە وە نەبێت نەزانی لەوانەیە کەسانێك بێت بلیٚ ئاخر ئێوە نازانن من چیم ئەنجام داوە چۆن خوا تەوبە لەمن

قبول دەكات ، بۆیە باش بزانە الله تعالى خۆیی ئاگادارە بەهەموو شتێك لەگەورە و بچوكی گوناهەكان لەسەرەتاو كۆتایی لەپەنهان و لەئاشكرایی الله تعالى لەهەرهەموو جۆرە گوناهێك خۆش دەبێت بەڵام بەمەرجێك تەوبە بكات .

تەوبەش : بریتیە لەگەرانەوە بۆلای الله تعالى بەمەرجەكانی ، واز لەگوناهەكە بهێنی وە پێی ناخۆش بێت وە نەچێتەوە سەریی ، وە ئەگەر حەقی بەندەكانیش بوو حەقەكەیان بداتەوە بەگوێرەی توانایی خۆیی .

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ (٢٦)

الله تعالى دەفەرموویێ: (وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) ئەم ئایەتی (وَيَسْتَجِيبُ) دوو مانای هەیە :

یەكەم : ئەوەیە كە الله تبارك وتعالى نزاو پارانەوەیان قبول دەكات لە ئیماندارا‌ن ئەوانەی كەوا كردەوەی چاك ئەنجام ئەدەن ، واتا دوعاو نزایان قبول دەكا ئەمە یەكێكە لەماناكانی (وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) دەلالەت بۆ ئەوەش ئەوەیە كە الله تعالى دەفەرموویێ : (وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ) واتا : الله تعالى لەڕەحمەت و بەرەكەت و میهرەبانی خۆیی پێیان ئەبەخشێت و بۆیان زیاد ئەكات .

دووەم : مانای (وَيَسْتَجِيبُ) یانی ئینسانی ئیماندار كەكار بەو ئیمانە ئەكات و كاری باچ ئەنجام ئەدا ئیستجابە بۆ الله تعالى ئەكات وە ئیستجابە بۆ حەق ئەكات ،(وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) یانی ئیمانداران بەقسەی الله تعالى ئەكەن و بەفەرمانەكانی الله تعالى رەفتار ئەكەن .

ئەمە دوو مانای لێك جیاوازە ئێستا دێنە سەر تەفسیرەكە و بۆمان باس دەكات ئیمام كە بەدیارترین مانایان ئەوەی یەكەمە كە نزایان قبول دەكات (يَسْتَجِيبُ) یانی (دعائهم).

الله تعالى دەفەرموویێ : (وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ) الله تعالى لەنیعمەتی خۆیی بۆیان زیاد ئەكات ، لەخێری خۆیی لەدونیا و لەقیامەت بۆیان زیاد ئەكات ، (وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ)ئەمە بۆحالی ئیماندارا‌ن بوو ، بەڵام كافرەكان عەزابی بەئازار و گران توند بۆ ئەوانە .

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ (٢٧)

الله تعالى دەفەرموویێ : (وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ) ئەگەر الله تعالى رزقی بەرفراوان بكردبایە بۆ هەموو سەر زەمین ، واتا بێ ئەندازە و بەهەموو خەڵكێكی بدایە ، خەلكەكان چییان لێ دەهات !؟ (لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ) خەلكی تووشی زوڵم و ستەم كردن لەیەكتری ئەبوونەوە وەتووشی طوغیان ئەبوون ، بۆیە الله تعالى بەئەندازە دەینێرێتە خوارەوە ، وە هیچ شتێكی الله تعالى بێ حیكمەت نیە ، چ كە ئەیگەرێتەوە چ كە ئەیدات بەكەسێك هەمووی بەحیكمەتی خۆیەتی الله تعالى ،(وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ) ، یانی لەوانەیە هەندێك كەس بلێن : خۆزگە هەموومان دەولەمەند بووینایە و هیچمان فەقیر نەبووینایە !! الله تعالى دەفەرموویێ: ئەگەر وابووایە (لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ)خەلكی ستەمیان ئەكرد و زوڵمیان ئەكرد وە خەلكی بەفەرمانی الله تعالى نەدەرۆیشتن بەرێوە وە توشی طوغیان ئەبوون ،وەكو الله تعالى دەفەرموویێ : (كَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَىٰ (٦) أَن رَّآهُ اسْتَغْنَىٰ (٧))[١].

بەڵام الله تعالى (وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ ۚ)بەئەندازە ئەینێرێتە خوارەوە ، الله تعالى بەئەندازە تەقسیم و دابەشی ئەكات لەنێوان بەندەكانی بەپێی ئەوەی كە بۆخۆیی ویستی هەیە ،بۆیە كەس تەمەنا بەئەویتر نەكا ، بلێ خۆزگە بەقەدەر ئەوەم هەبووایە یان بلێ خۆزگە وابوایە و وابوایە !؟ چونكە الله تعالى فەرموویەتی لەقورئاندا كەستان تەمەنایی ئەوە مەكەن كە الله تعالى ئەیدا بەكەسێكیتر ، چونكە ئەوە دابەش كردنی الله تعالى یە وە ئەوە قەدەری الله تعالى یە و وای ویستوە و وای دابەش كردوە .

[١] : سورة العلق .

الله تعالى دەفەرمووێ : (إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ) الله تعالى بۆخۆیی شارەزایە و بینایە بەبەندەکانی و ئەزانی ئەیدات بەکێ وە ئەزانی نایدا بەکێ ، وە لەبەرچی ئەیدا بە ئەو لەبەرچیش نایدا بە ئەو !! ئەمەش هەمووی لەژێرحیکمەتی الله تعالی دایە .

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ (٢٨)

الله تعالى دەفەرمووێ : (وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن بَعْدِ مَا قَنَطُوا) هەرخۆشیەتی کە باران ئەبارێنێتە خوارەوە لەدوایی ئەوەی خەلکی بێ هیوا ئەبن لەباران ، کاتێك کە ئەبینی وشکە ساڵی ئەبێت خەلکی بێ هیوا ئەبێت کەچی دواتر ئەبینی لەدوای ئەوەوە الله تعالی باران ئەبارێنی ، (وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ) الله تعالی رەحمەت و میهرەبانی خۆیی پەخش ئەکات بەسەر خەلکیدا .

الله تعالى دەفەرمووێ : (وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ) الله تعالی خۆیی مەزنە و خۆیی گەورەیە و خۆیی گەورەتانە وە خۆیی سوپاس بۆ کراوە ، وە گەورەیەکیترتان نیە لەو زیاتر بۆیە ئاگاداربن ئەوەی گەورەیەکیتردائەنێ لە الله تعالی زیاتر هەتاوەکو بلێ لەگومرایەکی ئاشکرادایە ، بەداخەوە ئەمرۆ زۆربەی خەلکی گەورەیتر لە غەیری الله تعالی بۆخۆیی دائەنێ ئەگەرچی الله تعالی بەگەورە داناوە بەڵام گەورەیەکیتریش دائەنێ ئەمە ئەم کەسە موشریکە ، ئەو کەسەی الله تعالی بەگەورە دانانێت ئەوە هیچ کافرە ، بەڵام ئەو کەسەی کە الله تعالی بەگەورە دائەنێت و پاشان گەورەیەکیتریش لەگەل الله تعالی دائەنێ ئەلێت : فلان کەسیش گەورەیە ئەوە ئەمەیان شیرکەئەو کاتە ئەو کەسە موشریکە ، جا لەم روانەگەیەوە ئەبێت زۆر ورد بین ئەمرۆ وایە بەراستی ، یانی خەلکانێك ئەبینین نوێژ ئەکەن وە رۆژوو ئەگرێی کەچی ئەبینی برِوای بە رِێبازێکی عەلمانی هەیە سەرۆکی ئەو رِێبازە عەلمانیەی کرد بەگەورەی خۆیی کەواتە تۆ لەگەل ئەو خوایە بەشدارت کرد کەواتە تۆ موشریکیت سەت هەزار نوێژ و رۆژوو بگریی سودی نیە لەبەر ئەوە دەبێت تۆ تەنها الله تعالی بەگەورە بزانی ، وە هەرکەسێك ئەگەر تۆ بەگەورەی خۆتی بزانی ئەبێت لەدوای ئەوەوە بێت کە ئەو کەسە سەمع وتاعەی بۆ الله تعالی هەبێت ،

ئەگەر ئەو کەسە سەمع و تاعەی بۆ الله تعالى نەبوو ئەوا ئەو کەسە طاغوتێکە تۆش شوێن طاغوتێك کەوتووی و ئەو طاغوتەت کردوە بەشەریکی الله تعالی.

بۆیە لەوانەیە کەسێك بلێ باشە ئەگەر پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) لەئارادا بێت ئەو گەورەی ئێمەیە ئەوە یانی شیركمان کرد ؟! ئێمە دەلێن : نەخێر چونکە تۆ بەفەرمانی الله تعالی ئەو ئەکەیت بە گەورەی خۆت چونکە پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم)بەموو لە فەرمانەکان و بەرنامەکەی الله تعالی لانادات ، یاخود خەلیفە راشیدەکان لەکاتی خۆیاندا ، یاخود هەرکەسانێکیتر کە لەسەر ڕێبازی الله تعالی بڕوا تۆ کاتێك کە بەگەورەی خۆتی ئەزانی لەدوای ئەوەیە کە تۆ الله تعالی ت بەگەورە زانیوە وە مەنهەجەکەیت هەلبژاردوە وە ئەوەکەسەش بە ئەمری ئەو الله تعالی یە بەرێوەت ئەبات ، ئەما ئەگەر بەئەمری الله تعالی ئێمە بەرێوە نەبەن بەئەمریی خۆیان بێت کەواتە تۆ رێك کردت بە شەریکی الله تعالی لەئەمرەکەدا ،ئینجا نوێژ و ڕۆژوو تاعەتت هیچ قبول نیە چونکە الله تعالی عەمەل لەسەر ئەساسی ئەو ئیمانە دائەنێت، الله تعالی دەفەرموویێ : (وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنثُورًا)[١] هەر عەمەلێك بکەی مادەم تۆ شەریکەت لەگەل الالوهیەتی الله تعالی دانا ئەوە تۆ بوویت بەموشریك و ئەوکاتە کردەوەکانت هیچی قبول نیە .

---

[١] : سورة الفرقان ، اية : ٢٣.

إبن كثير دەفەرموویێ :

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ (٢٥)

(يقول تعالى ممتنا على عباده بقبول توبتهم إليه إذا تابوا ورجعوا إليه) الله تعالى منەت ئەكات بەسەر بەندەكانیدا كەوا تەوبەكانیان قبول ئەكات ئەگەر تەوبەیانكرد و گەرانەوە بۆلای الله تعالى ، وەك وتمان مەرجی تەوبە ئەوەیە یەكسەر واز لەگوناهەكە بهێنی وە پاشان پێی ناخۆش بێت كە ئەو گوناهەی كردوە ، وە لەداهاتووشدا نەچێتەوە سەر ئەو تاوانە ، وە مەرجی چوارەم ئەگەر پەیوەست بوو بە حەقی بەندەكانەوە بوو بچێت و گەردەن ئازادیان لەگەڵدا بكات ئەگەر بەقسەی ناخۆش بوو یان بەماڵ بوو یان بەهەر شتێك بوو ئەگەر شتێكی زەوت كردبوو لێیان بۆیان بگەڕێنێتەوە .

(أنه من كرمه وحلمه أنه يعفو ويصفح ويستر ويغفر) لەكەرەم و لەحیلمی الله تعالى یە ، سەیربكەن لە بەخشندەیەی الله تعالى یە لەحیلم و صەبری الله تعالى یە كەوا عەفویی بەندەكانی ئەكات و لێیان خۆش دەبێت وە گوناهەكانیان دائەپۆشی وە لێیان خۆش دەبێت و سزاشیان نادا ، (وَمَن يَعْمَلْ سُوءًا أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا)[1]وەك ئەم ئایەتەی كە الله تعالى دەفەرموویێ : هەركەسێك گوناهەیەك ئەنجام بدا یاخود زوڵم لەخۆیی بەكات بەوەی شوێن قورئان و حەدیث نەكەوێت وە شوێن تاعەتی الله تعالى نەكەوێت ، (ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَّحِيمًا) داوای داوای لێخۆشبوون لە الله تعالى بكات ئەبینێتەوە كە الله تعالى غفور و ڕەحیمە ، وەك وتمان غفور :یانی لەگوناهەكەی خۆش دەبیت وە دای ئەپۆشێت و سزاشی نادات .

وەرحیم : یانی الله تعالى بەخشندەی خۆیی پێی دەبەخشێت وەبەهەشتی خۆشی پێ دەبەخشێت وە خۆیی نیشان ئەدا لە ڕۆژی قیامەتدا (داوا ئەكەین لە الله تعالى لەگوناهەكانمان خۆش بێت وەسزامان نەدا و خۆیمان نیشان بدا وە بمان خاتە ناو فیردۆسەكەیەوە).

[1] : سورة النساء ، اية : ١١٠.

إبن كثێر حەدیثێکمان بۆ دەهێنی لە ئیمامی موسلیمەوە لە ئەنەسی کوری مالیکەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى يان لێ بێت)ئەویش لە مامیەوە دەفەرمووویێ : (قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " لله أشد فرحا بتوبة عبده حين يتوب إليه ، من أحدكم كان راحلته بأرض فلاة فانفلتت منه ، وعليها طعامه وشرابه ، فأيس منها)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی : الله تعالى زۆر خۆشحالترێکە لە تەوبەی بەندەکەی لەکەسێك ، (تەبعەن فەرح سیفەتێکە لەسیفتەکانی الله تعالى ئێمە ئیثباتی ئەکەین بۆ الله تعالى چونکە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئیثباتی کردوە وەك لایەقە بۆ الله تعالى ، نەك فەرەحی بەندەکان کاتێك کە خۆش حال دەبین بەشتێك لەبەر چەند شتێك :

رەنگە ئەم شتەمان نەبووبێت و نوقسانیان تێدابووبێت کە دەستمان دەکەوێت پێی خۆش حال دەبین ، بۆیە باش بزانن خۆشحالی الله تعالى وانیە ،چونکە الله تعالى شتێکی نیە نەیبووبێت دواتر پێی خۆشحال بێت بۆیە دەبێت ئاگاداربن بەبەردەوامی دەبێت بلێن : الله تعالى یاخود پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)چ سیفەتێك بۆ الله تعالى دائەنێ ئەبێت ئەو سیفەتە ئیمانمان پێی هەبێت بەبێ تەکیف کردن بەبێ ئەوەی بلێن کەیفیەتەکەی بەم شێوەیەیە وە بەبێ تەئویل کردن و تەعطیل کردن و تەشبیە کردن)

جا بۆیە الله تعالى خۆشحالە بەو شێوەیە لایەقە بەو بەتەوبەی بەندەکەی کاتێك کە ئەو تەوبە ئەکات و لەگوناهەکانی ئەگەرێتەوە ،ئیتر چ گوناهێکە ئەوە کێشە نیە ! با گەورە ترین گوناه بێت لەبەر ئەوە الله تعالى دەفەرمووێت : (إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ)[١] یانی زۆر کەس هەیە شەیطان دەیەوێت لەخشتەی بەرێت ، پێی دەلێت : تۆ ئەو هەموو گوناهەت کردوە چۆن الله تعالى لێت خۆش دەبێت ؟! یان تۆ ئەوە ١٠٠ جارە گوناه ئەکەیت و ئەگەرێتەوە سەریی چۆن لێت خۆش دەبێت ؟!

نەخێر نەك ١٠٠ جار بەلکو ملیۆنێك گوناهت کردبێت بەتەواو و بەراستی بگەرێرەوە بۆلای الله تعالى الله تعالى غفور و رەحیمە الحمدلله لێت خۆش دەبێت .

[١] : سورة الزمر ، اية : ٥٣.

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموویی : الله تعالى زۆر خۆشحالترێکە لەو بەندەی کە تەوبە دەکات لەو کەسەی کە کەرو بارێك و حوشترێکی هەیە یاخود ئەسپێك یان هەر شتێك کە پێی ئەوترێی راحیلە لەزەوییەکدا و لەدەشتێکدا و لەسەحرایەکدا رۆیشتووە و لێی قەوماوە وە لەدەستی دەرچووە ، واتا کەرو بار و حوشتەرەکەی کە خواردن وخواردنەوەکەی لەسەرەوەیە رۆیشت لەدەستی دەرچوو و تەواو ، ئەم کەسە چاوەری چیی ئەکات لەو سەحرایە إلا مردن ، (وعليها طعامه وشرابه ، فأيس منها)بێ هیوا بوو ، (فأتى شجرة فاضطجع في ظلها)ئەهات بۆلای دارێکدا و لەپاڵ سێبەرەکەدا راکشا ، (قد أيس من راحلته) بێ هیوایە لەو راحیلەی لەدەستی دەرچووە ، (فبينما هو كذلك إذا هو بها قائمة عنده)کاتێك سەیر ئەکات و سەر هەلدەبرێت ئەوەتا لەبەردەمی هاتۆتەوە ، (فأخذ بخطامها ثم قال من شدة الفرح : اللهم أنت عبدي وأنا ربك)رەشمەکەی ئەگریت و پاشان لەخۆشیاندا ئەوەندە خۆشحال دەبێت ئەلێت : خوایە تۆ عەبدی منیت و من خوای تۆم !! (أخطأ من شدة الفرح " .) لەوپەری خۆشحالیدا بەحالەکەی خۆیی غەلەتێك ئەکات و زەلەیەك ئەکات ، بەخۆتان ئەزانن ئەلەو جۆرە حالەتانە لە بەندەکەی ناگرێت .

إبن كثير دەفەرموویی : (وقد ثبت أيضا في الصحيح من رواية عبد الله بن مسعود نحوه)ئەمەش لەریوایەتی إبن مسعودیش هاتوە بەوێنەی ئەم حەدیثە بەصەحیحی .

کەواتە بزانن الله تعالى چەند خۆشحالە ، ئێوە ئەوشتە بهێنە بەرچاوی و خۆت و بەرجەستەی بکەن و حالەتێکی ئەوها بهێنە و لەدەشتێکیدا لێت قەوما هیچ شتێکت لەبەردەستدا نەبوو دەشتێکی کاکی بەکاکێ و لەسەحرایەکدا هیچ جۆرە ئاوێك و خواردنێکی لێ نیە هیچ شتێکیش لەبەردەستتدا نەماوە و بزربووە دواتر کەئەیبینیتەوە چەند خۆشحال دەبیت ، پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) دەفەرموویی : الله تعالى لەوە زیاتر خۆشحالتر دەبێت بەتەوبەی تۆ کە ئەگەرێتەوە بۆلای ، دەبا سوپاسی بکەین بلێین : زۆر سوپاس بۆ تۆ ئەی پەروەردگارا ئەمە نیعمەتێکە لەنیعمەتەکانی تۆ بۆ ئێمە حمەد و سەنا بۆتۆ .

كەواتە با بەزووترین کات بگەڕێینەوە بۆلای الله تعالى ، گەرانەوەمان لەشيرك وە گەرانەوەمان لە بيدعە وە گەرانەوەمان لەتاوان ، وەگەرانەوەمان لەو موداهەنانەی کەوا ئەمڕۆ ئەکرێت لەنێوان کافران و موشریکین ، گەرانەوەمان لەوەی کەخۆمان لەدونیاوە مەشغول کردوە وە ئاگامان لەدینەکە نیە ، داوا لە الله تعالى بکەین بەتایبەتی لەشەواندا بلێین : (یا الله داوای لێخۆشبوونت لێ دەکەین و یا الله هیدایەتی ئێمە و ئەو قەومەش بدەیت (اللهم اهد قومي فإنهم لا يعلمون)[1] .

إبن كثير دەفەرموێی : (وقال عبد الرزاق ، عن معمر ، عن الزهري في قوله : (وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ) : إن أبا هريرة قال : قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - : " لله أشد فرحا بتوبة عبده من أحدكم يجد ضالته في المكان الذي يخاف أن يقتله العطش فيه " .) ئیمامی عبدالرزاف لە موعمەرەوە ئەویش لە زوهریەوە دەربارەی ئەم ئایەتە (وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ) دەفەرموێی : ئەبو هورەیرە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرموێی : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: الله تعالى زۆر خۆشحالترە لەبەندەی تەوبەکەی لەکەسێکتان کەکاتێك راحیلە کەی لەدەست دەردەچێت لەجێگایەك کەهیچی بەدەستەوە نامێنی ئەترسێ لەبرسان و لەتێونیتیاندا بمرێت ، پاشان ئەو کەسە ئەیبینێتەوە و رزگاری ئەبێت .

إبن كثێر دەفەرموێی : (وقال همام بن الحارث : سئل ابن مسعود عن الرجل يفجر بالمرأة ثم يتزوجها ؟)همام کوڕی حارث پرسیاری کرد لە إبن مسعود (ڕەزا ورەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەربارەی کەسێك کە زینایەك لەگەل ئافرەتێك ئەکات دواتر تەوبە ئەکات و ئەگەرێتەوە و ئەچێت مارەی ئەکات ؟

(قال : لا بأس به)ئەبو هورەیرە دەفەرموێی : هیچ کێشەی تێدا نیە ، (وقرأ : (وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ) الآية)مادەم تەوبەی کردوە و گەرایەوە و ئافرەتەکەی خواستوە کێشەی تێدا نیە وە ئەم

[1] : رواه البيهقي في شعب الإيمان. وسبب الدعاء لهم أن بعض الصحابة قال له بعد ما أصابه يوم أحد: ادع عليهم يا رسول الله.

ئايەتەی خوێندەوە (وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ) خوا خۆیەتی کە تەوبەی بەندەکان قبول دەکات
.

إبن كثير دەفەرمووێ : (رواه ابن جرير ، وابن أبي حاتم من حديث شريك القاضي ، عن إبراهيم بن مهاجر ، عن إبراهيم النخعي ، عن همام فذكره .) ئەو ریوایەتە هەندێك لە ئەهلی عیلم ریوایەتەکەی عبدالرزاق ئەڵێن : إرسالی نێوان ئەبو هورەیرە و زوهری تێدایە لەو نێوەندەدا إنقطاع هەیە .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وقوله : وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ) یانی لەتاوانەکان خۆش دەبێت الله تعالى ، (أي : يقبل التوبة في المستقبل ويعفو عن السيئات في الماضي) الله تعالى تەوبەی بەندەکانی لەداهاتوودا قبول دەکات وە لەگوناهەکانی رابردوویان خۆش دەبێت و عەفوویان ئەکات ، (وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ) ئەزانی کەوا چی ئەکەن ،(أي : هو عالم بجميع ما فعلتم وصنعتم وقلتم) الله تعالى خۆیی ئەزانی کەوا چیتان کردوە و چیتان ئەنجام داوە و چیتان وتوە ، (ومع هذا يتوب على من تاب إليه .)لەگەل ئەوەشدا الله تعالى تەوبە لەو کەسە قبول دەکات کە خۆیی تەوبەی لێ قبول دەکات و دەگەرێتەوە ، یانی ئەی موسڵمانان ئێوە شەیطان لەخشتەتان نەبات کاتێك کە بلێن : ئێمە تاوانێکی زۆرمان هەیە دەبێت الله لێمان خۆشببێت ؟! زۆر جار گوێمان لێ بوە کەسی واهەیە وتویەتی : ئەوەندە پیسم و ئەوەندە خراپ و تاوانبارم خوا قەت لێم خۆش نابێت !! نەخێر وانیە ، وانیە بەڕاستیەکەی الله تعالى دەفەرمووێ : (وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ) ئەزانێت ئێوە چی ئەکەن لەگەل ئەوەشدا تەوبە بکەن الله تعالى لێتان خۆش دەبێت .

وە ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت تۆ هەر خراپە بکەیت و تەوبە بکەیت و بگەرێتەوە و دیسانەوە خراپە ئەنجام بدەیت ، نەخێر بەڕاستی تۆ بگەرێوە بەڵام بتەوێی و نەتەوێت وەکو ئینسانێك ئەکەویتە ناو نارەحەتیەك و ئەکەویتە ناو گوناهەوە وە ئەکەویتە ناو ئەو تاوانانە بەڵام دەقیقەیەك خۆت تاخیر مەکە لەتەوبەکردن .

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ (٢٦)

إبن كثير دەفەرمووێ :

(وقوله : (وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) قال السدي : يعني يستجيب لهم)ئیمامی سودی (ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) دەفەرمووێ : یانی الله تعالی نزاکانیان قبول ئەکات .

وەهەروەها (وكذا قال ابن جرير : معناه يستجيب الدعاء لهم [لأنفسهم] ولأصحابهم وإخوانهم) ئیمامی إبن جرير (ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) دەفەرمووێ : معنای ئەوەیە واتا دوعا بۆخۆیان و براکانیان و هاورێیانیان قبول دەکات ، (وحكاه عن بعض النحاة ، وأنه جعلها) ئەم ئایەتیان بەم شێوەیە تەفسیر کردوە وەك وتمان ئەم ئایەتە دوو بۆچوون هەیە ئەمە بۆچوونی ئەکەمە، وەکو الله تعالی دەفەرمووێ : (كقوله : فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ)[١] الله تعالی دوعاکانی قبول کردن .

إبن كثير دەفەرمووێ : (ثم روى هو وابن أبي حاتم ، من حديث الأعمش ، عن شقيق بن سلمة ، عن سلمة بن سبرة قال : خطبنا معاذ بالشام)ریوایەت کراوە لە إبن ئەبی حاتەمەوە ئەویش لە حەدیثی الأعمەشەوە ئەویش لە شەقیقی کوری سەلەمە ئەویش لە سەلەمەی کوری سەبرە دەفەرموێت : معاذ (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) وتارێکی بۆ داین لە شام : (فقال : أنتم المؤمنون) فەرمووێ : ئێوە ئیمانداراننن ، (وأنتم أهل الجنة .) وە ئێوە ئەهلی بەهەشتن ، (والله إني أرجو أن يدخل الله من تسبون من فارس والروم الجنة) والله من رجام وایە کەوا ئێوە ئەکەسانەی لە فارس و ڕۆم جنێویان پێ ئەدەن الله تعالی بیانخاتە بەهەشت ، چۆن وایە ؟!

(وذلك بأن أحدكم إذا عمل له - يعني أحدهم - عملا قال : أحسنت رحمك الله ، أحسنت بارك الله فيك) یەك لەو ڕۆم و فارسانەی کە ئیشێك بۆ ئێوە ئەکەن کەچی تۆ کە ئیشەکەت بۆ ئەکات پێی دەڵێ دەستت خۆش بێت و چاکت کرد ڕەحمەتی الله ت لێ بێ یان بەرەکەتی الله تعالی ت لێ بێت ، ئەم دوعایەی تۆ بۆی گیرا دەبێت و الله تعالی دەیکاتە ئیماندار و ئەیخاتە بەهەشت ! (ثم قرأ : (وَيَسْتَجِيبُ

[١] : سورة ال عمران ، اية : ١٩٥.

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ) دواتر ئەم ئايەتەی خوێندەوە : الله تعالى نزای ئيماندارارن قبول دەكات وە لەفەزلی خۆيی زياتر پێيان ئەبەخشێت .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وحكى ابن جرير عن بعض أهل العربية أنه جعل [مثل] قوله: (وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا) كقوله : (الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ)[1] إبن جرير وتويەتی : ئەم ئايەتە وەكو ئەمە ئايەتە وايە كە الله تعالى دەفەرمووێ : (الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ۚ) أي : هم الذين يستجيبون للحق ويتبعونه)كەواتە ئەمە مانای دووەمی ئايەتەكەيە ، وەك وتمان مانای يەكەمی ئەوە بوو كە وتمان يانی نزايان قبول دەكات ، بەس مانای دووەم ، وتمان يانی الله تعالى ئيماندارارن گوێی لەفەرمانی الله تعالى ئەگرن وە گوێی لەفەرمايشتی الله تعالى ئەگرن وە كاری پێی ئەكەن ، (هم الذين يستجيبون للحق ويتبعونه).

وەكو ئەوەيە وايە كە الله تعالى دەفەرمووێ : (كقوله تبارك وتعالى : إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ)[2] بەڕاستی ئەوانە شوێن دينی الله تعالى ئەكەون وە ئەوانە فەرمانی الله تعالى بەجێ دەگەيەنن وە گوێی ئەگرن لەدوای گوێگرتنيان بەقسەی ئەكەن و شوێنی دەكەون ، لێرەدا كەليمەی (وَيَسْتَجِيبُ)بەمانای موسلمان بوون هاتووە واتا تەسليم بوون بە الله تعالى هاتووە ، (وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ) وە كافرەكانيش وەك مردوو وان ئەوان نابيستن ، يانی ئەوان نايبيستن بەبەردەوامی كافر بەبەردەوامی وێنايی وەكو مردو كراوە چونكە وەكو مردوويێك وايە مردووش هەرچی پێی بلێ نابيستێ ئەم كافرەش هەرچی حەقە پێی بلێ نابيستێ ، الله تعالى دەفەرمووێ : (يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ)لێيان گەڕێی الله تعالى زيندووويان ئەكاتەوە لەڕۆژی قيامەت و حەقی خۆی لێ ئەستێنی .

إبن كثير دەفەرمووێ : (والمعنى الأول أظهر) لەم دوومانای سەرەوە مانای يەكەم بەديارترە ،يانی نزايان قبول دەكات ، نەك مانای شوێن كەوتنی حەق و تەسليم بوون ، لەبەر وتەی الله تعالى (لقوله تعالى : وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ) چونكە ئەم ئايەتە لەدوای فەرمووی الله تعالى : (وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ)

[1] : سورة الزمر ، اية : ١٨.
[2] : سورة الأنعام ، اية : ٢٦.

أي : يستجيب دعاءهم ويزيدهم فوق ذلك)دوعاكانيان قبول دەكات وە لەرەحمەت و میهرەبانی خۆیان پێیان ئەبەخشێت .

إبن كثير ریوایەتێکمان بۆ دەهێنی لە ئیمامی إبن ئەبی حاتەمەوە(محقیق دەفەرموێی : زەعیف و مونکەرە) ئەویش شەقیقی کوری عبدالله (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەفەرموێی : (قال : رسول الله - صلى الله عليه وسلم - في قوله : (وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەربارەی ئەم ئایەتە فەرموویەتی : (قال : " الشفاعة لمن وجبت له النار ، ممن صنع إليهم معروفا في الدنيا " .) شەفاعەت و تکار کردن بۆ کەسێك کە ئەچێتە ناو ئاگری دۆزخەوە ، کەسێك کە الله تعالی دایناوە بچێتە ئاگری دۆزەخەوە ئەو کەسە شەفاعەتی کەسانێکی لێ قبول دەبێت کە چاکەی کردبێت لەگەل کەسانێکدا ئەویش شەفاعەتی بۆ بکات .

إبن كثێر دەفەرموێی : (وقال قتادة عن إبراهيم النخعي اللخمي في قوله تعالى : (وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) قال : يشفعون في إخوانهم) ئیمامی قەتادە لە ئیبراهیمی نەخەعی یەوە (ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەربارەی ئەم ئایەتە دەفەرموێی : یانی شەفاعەت ئەکەن بۆ براکانیان ،، واتا : ئێمەی موسلمانان لەرۆژی قیامەتدا شەفاعەت ئەکەین بۆ یەکتریی ، واتا تکا ئەکەین لە الله تعالی کە فلانەکەس نەخاتە جەهەنەمەوە ، یاخود فلان کەس عەزاب مەدە ئەگەر مستەحەقی عەزاب بوو ، (وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ ۚ) قال : يشفعون في إخوان إخوانهم .) ئایەتی یەکەم : شەفاعەت کردن بوو بۆ هاورێکانی ، (وَيَزِيدُهُم) مانای : (في إخوان إخوانهم)واتا : شەفاعەت ئەکەن بۆ برای براکانیان ، ناسیاوی ناسیاوەکانیان بەم شێوەیە .

إبن كثير دەفەرموێی : (وقوله : (وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ) کافرەکان عەزابی بەئێش و توندیان بۆ هەیە ، (لما ذكر المؤمنين) الله تعالی کاتێك باسی ئیمانداران و موسلمانانی کرد ، (وما لهم من الثواب الجزيل ، ذكر الكافرين وما لهم عنده يوم القيامة من العذاب الشديد الموجع المؤلم يوم معادهم

وحسابهم .) کاتێك كە باسی ئیماندارانی کرد کە فەزلێکیان بۆ هەیە ، وە لەبەرامبەر بەوە باسی کافرەکانیشی کرد کە سزایان بۆ هەیە ! ، ئەمەش ئسلوبی ترغیب و ترهیبە ، واتا هاندان بۆ کردەوەی چاکە وە ترساندن لەکردەوی خراپە .

وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ (٢٧)

إبن كثير دەفەرمووێی :

(وقوله : (وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ)ئەگەر الله تعالى رزقی بەرفراوان بکردبایە لەسەر زەویدا بۆ عەبدەکانی ئەوکاتە لەسەر زەمیندا زولم ئەکرا ، (أي : لو أعطاهم فوق حاجتهم من الرزق ، لحملهم ذلك على البغي والطغيان)ئەگەر لەسەرووی حاجەتی خۆیی بیدابایە و فراوانی بکردبایە بۆهەمووان ئەو خەلکە توشی زولم و طوغیان و دەرچوون ئەبوون ، (من بعضهم على بعض) واتا زولمیان لەیەکتری ئەکرد ، (أشرا وبطرا .)لەخۆبایی ئەبوون وە طوغیان رووی تێ ئەکردن .

إبن كثير دەفەرمووێی : (وقال قتادة : كان يقال :) قەتادە (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) دەفەرمووێی : دەوترا وەکو قسەیەکی نەستەق (خير العيش ما لا يلهيك ولا يطغيك .) باشترین ژیان ئەو ژیانەیە کە مشغولت نەکات لەعیبادەتی الله تعالى وەتوشی لەخۆبایی بوونت نەکا .

جا ئەمرۆ بەداخەوە ئەم دوو خاڵە زۆر لەناوماندایە ئەمرۆ ئەم دووانە مشغولیان کردووین وە توشی لەخۆبایی بوونیش بووین ، کە سەیر دەکەی زۆربەی دەولەمەندان پەنا ئەگرین بە الله تعالى إلا کەمێکی نەبێت زۆرینەی لەخۆیی باییە ، هەر لەسەیارە لێخورێنەکەیدا هەر لەماڵ و سەرووەت و ساماناکەیەوە ! هەر لەسەفەر کردن و هەتا کۆتایی ،،، ناز دەکا بەسەر خەلکیدا و طوغیانی هەیە ، وە پاشان توشی ئەوەی کردوە کە مشغول بێ بەغەیری دینی الله تعالى وە ، کە پێی دەڵێ : کاکە خەریکی چیت و چی دەخوێنیتەوە ئەڵێ : واللە مەجالم نیە !! چی وای لێکردوە مەجالی نەبێت ؟! دونیاکەی !!

جا بۆیه دەفەرموویت : (خیر العیش ما لا یلهیك ولا یطغیك .) باشترین ژیان و باشترین کاسبی و مال و دونیا ئەوەیە کە نە مشغولت بکا لەعیبادەتی الله تعالی وە نەلەخۆشت بایی بکات ، وە الله تعالی ش دەفەرمووێی : (أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ)[١] مەشغولی کردن دونیا لەعیبادەتی الله تعالی (الله تعالی پەنامان بدات).

إبن کثیر ریوایەتێکیترمان بۆ دەهێنی لە قەتادەوە (ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) دەفەرموێی : (إنما أخاف علیکم ما یخرج الله من زهرة الحیاة الدنیا " وسؤال السائل : أیأتي الخیر بالشر ؟ الحدیث .) تەبعەن لێرەدا إبن کثیر بە مختصری ئەم حەدیثەی هێناوە ، ئەم حەدیثە زۆر گەورە و عەزیمە کە لەصەحیحی بوخاری و موسلیمدایە باسی ئەکەین إن شاءالله ئەویش ئەوەیە :

پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: (إنما أخاف علیکم) ئەوەی من ئەترسم لە ئێوە (ما یخرج الله من زهرة الحیاة الدنیا) دونیایە کە بەسەرتاندا بباریێت توشی دونیا و دەولەمەندی ببن ، لەحەدیثیتردا هاتووە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەفەرمووێی : (ما الفقر أخشی علیکم)[٢] من لەفەقیری ناترسم لەسەرتان ، بەس لەدەولەمەندی ترساوە !! .

فەرموویەتی : (إنما أخاف علیکم ما یخرج الله من زهرة الحیاة الدنیا)ئەوەی کە الله تعالی دەری دەهێنی لە ناز و نیعمەتەکانی دونیا ، ئەم هەموو ئالتون و زێو و پارە و نەوتە ڕەشە هەرچیەکی زۆری بۆ ئێمە دەرهێناوە بۆتە هۆکاری چی ؟! بۆتە مایەی ڕەحمەت بۆمان ؟! یان بەپێچەوانەوە ؟! لێرەدا هاوەڵێکی خۆشەویست (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) پرسیار لە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەکا (وسؤال السائل) پرسیاری لە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) کرد و فەرمووی : (أیأتي الخیر بالشر ؟) ئی باشە قەیناکە ئەی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ئەوە دونیایە دونیا خێرە مادەم زهری حیاة نیعمەتی دونیا بێت ئەم دونیایە خێرە دەکرێی خێر شەری بەدواوە بێت ؟! مەبەستی ئەوە بووە تۆ ئەگەر ماڵێکی باشت هەبێت بۆ شەرە!!

[١] : سورة التکاثر ، اية : ١.

[٢] : من حدیث عمر بن عوف المزنی ، رواه البخاری والمسلم.

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : (إن الخير لا يأتي إلا بخير)وەلامی دایەوە و فەرموویی : نەخێر خەخێر هەرخێری بەدواوەوەیە ، بەلی هەر وایە خێردەبێ هەر خێر بەدوای خۆیدا دەهێنی ، بەلام دونیا وانیە ، (أو خير هو) دونیا ونیعمەتەکانی دونیا بەزۆری ئەوە خێرە ؟! کەئەدرێت بە کەسێك و لەخۆیی بایی ئەبێت توشی ئەوە ئەبێت کە لەعیبادەت دووربکەوێتەوە ئەوە خێرە ؟! واتا خەلکی هاندا بۆ ئەوەی ئاگاداری قیامەت بن وە دونیا سەریان لی نەشێوێنێت ، بۆیە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی : (أو خير هو) راستە ئەگەر بۆخۆی لەئەصلدا خێر بێت ، بۆنمونە ئێستا مەنهەجی الله تعالى بۆخۆیی کە قورئان و سونەتی صەحیحە ئەگەر کەسێك بەبەردەوامی لەگەلیدا خەریك بێت و فێری بێت و لەسەر ئەم خێرە بڕوات ئەم خێرە خێر بەدوای خۆیدا دەهێنی ، بەلام دونیا کەخێرێکە ئەم خێرە ئەبینی بەزۆری شەر بەدوای خۆیدا دەهێنی لەبەر ئەوە فەرمووی : (أو خير هو) .

ئێنجا بۆیە لێرە ئاگاداری خۆشمان و هەموو موسلمانان ئەکەینەوە هۆکاری ئەم هەموو کوشتار و دووبەرەکی و هۆکاری ئەم هەموو فیتنەیەی کە هەیە وەکو پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموویێ : (وإن فتنة أمتي المال)[١] فیتنەی ئەم ئومەتە مالە ئەو پارەیە کە لەنێوانماندا هەیە ،(الله تعالى پەنامان بدا لێی) لەبەر ئەوە ئاگاداربن هەتا ئەتوانن خۆتان لەفیتنەی مال دووربخەنەوە خوای گەورە یارمەتیمان بدا ، خۆتان بە مال و پارەوە مەشغول مەکەن عیبادەتی الله تعالى تان لەبیر بچێتەوە .

إبن كثير دەفەرموویێ : (وقوله : (وَلَٰكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ) الله تعالى بەئەندازە دەینێرێتە خوارەوە ، (أي : ولكن يرزقهم من الرزق ما يختاره مما فيه صلاحهم) الله تعالى دای ئەنێ بۆیان وە بۆیان دەهێنێتە خوارەوە بەقەدەر ئەوەندەی ئەوان لەخشتە نەچن ، (وهو أعلم بذلك) خۆیی شارەزاترە ئەیدات بەکێ وە نایدا بەکێ ،(فيغني من يستحق الغنى ، ويفقر من يستحق الفقر .) کەسێك دەولەمەند ئەکات کە مەستەحەقی دەولەمەندی بێت وە کەسێك فەقیر ئەکات کە موستەحەقی فەقیری بێت وە خۆیی ئەبینی چۆن باشە بۆ بەندەکانی بەم شێوەیەیان ئەداتێ .

---

[١] : أخرجه أحمد برقم (١٧٥٠٦) والترمذي برقم (٢٣٣٦) عن كعب بن عياض .

إبن كثير ئیستشهاد ئەم قسەیەی بە حەدیثێك ئەكات كە پلەكەی زەعیفە دەفەرموویێ : الله تعالى دەفەرموویێ : (إن من عبادي لمن لا يصلحه إلا الغنى) هەیە لەبەندەكانم دەوڵەمەند نەبێت كاری نارِوا و چاك نابێت إلا دەبێت دەوڵەمەند بێت ، بۆیە ئەگەر دەوڵەمەند نەبوو تێك ئەچێت ، (ولو أفقرته لأفسدت عليه دينه) ئەگەر فەقیری بكەم لەدین دەرئەچێتە دەرەوە ، یانی هەر دەوڵەمەندی لێ دێت ئەم كەسە فەقیری لێ نایەت ، (وإن من عبادي لمن لا يصلحه إلا الفقر) هەشە لەبەندەكانم فەقیری نەبێت بۆ ئەو باش نیە ، (، ولو أغنيته لأفسدت عليه دينه ") ئەگەر دەوڵەمەندی بكەم دینی لەدەست دەردەچێت .

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ (٢٨)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله : (وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن بَعْدِ مَا قَنَطُوا) خوێەتی كە باران ئەبارێنی لەدوای ئەوە كە خەلكی بێ هیوا دەبێت لەدوای وشكە سالیەوە ، (أي : من بعد إياس الناس من نزول المطر ، ينزله عليهم في وقت حاجتهم وفقرهم إليه) الله تعالى لەكاتێك دەینێرێت كە ئەوان زۆر موحتاجن وە زۆر فەقیر و نەدارن الله تعالى بارانیان بۆ ئەبارێنی ، هەوەركو الله تعالى دەفەرموویێ : كقوله : وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ)[1] پێش ئەوەی بینێرێتە خوارەوە ئەوان بێ هیوا بوون كە الله تعالى باران ئەبارێنێتە خوارەوە هیوا پەیا ئەكات ، ئەمەش بەلگەیە خوێەلەخوێدا لەسەر توانای باران بارین كە هیچ كەسێك ناتوانی باران ببارێنی إلا الله تعالى نەبێت هەموو دونیا ناتوانی یەك قەترە باران ببارێنی ، یاخود ئەو زەوییە سەوز و شین بكات بۆمان ، واتا ئەو خوایە ئێمەی دروست كردوە و پەروەردەی كردووین وە بەرێوەمان دەبات و مدبیری حالی ئێمەیە بۆیە دەبا ئێمە هەر تەنها ئەو بپەرستین .

[1] :سورة الروم ، اية : ٤٩.

إبن كثير دەفەرمووێی : (وقوله : (وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ) أي : يعم بها الوجود على أهل ذلك القطر وتلك الناحية .) الله تعالى ڕەحمەت و میهرەبانی خۆیی بڵاو ئەکاتەوە بەسەر ئەو شوێنانەی کەوا بۆیان ئەنێرێت .

إبن كثير دەفەرمووێی : (قال قتادة : ذكر لنا أن رجلا قال لعمر بن الخطاب)قەتادە دەفەرمووێی : بۆمان باسکراوە کە پیاوێك بە ئیمامی عومەری کوری خەتاب (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) وتی : (يا أمير المؤمنين ، قحط المطر وقنط الناس ؟)ئەی ئەمیری ئیماندااران باران نەما و خەڵکی بێ هیوا بوو ؟

(فقال عمر ، رضي الله عنه : مطرتم)ئیمامی عومەری (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) دەفەرمووێی : تەواو بارانتان بۆ بارێنرا ، (ثم قرأ : (وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ) ئەم ئایەتەی خوێندەوە پاشان ، ئەوە ئەو خوایە کەباران دەبارێنی کە خەڵکی بێ هیوا دەبێ وە رەحمەتی خۆیی پەخش دەکا لەسەریی.

إبن كثير دەفەرمووێی :(وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ) الولى ، بەمانای گەورە دێی ، بەمانای سەرخەر دێی ، الله تعالى گەرووەی ئێمەیە نابێت گەورەیەکیترمان هەبێ گەورەیەکیتر هەلبژێرێن لەو زیاتر ، سەیر بکەن ئەوە بارانت بۆ دەبارێنی تۆ لەبێ هیوایی دا بارانت بۆ بارێنرا لەلایەن الله تعالى وە دە بیکە بەگەورەی خۆت !! ملهور و نەزان و گێل مەبە و موشریك مەبە کەسێکیتر بکەیت بە گەورە و ڕابەری خۆت !!

(الْحَمِيدُ) ئەوخوایە کە لەدوایدا دەبینی هەموو بەندەکانی سوپاسی ئەکەن هەموو سوپاسی ئەو خوایە ئەکات لەسەر نیعمەتەکانی ، (أي : هو المتصرف لخلقه بما ينفعهم في دنياهم وأخراهم) ئەوە خوایە خۆیەتی کە تەسەروف بە خەلقەکەی خۆیەوە ئەکات بەوە کە سودیان پێی دەگەیەنێت لەدونیاندا و لەئاخیرەتیاندا ، (وهو المحمود العاقبة في جميع ما يقدره ويفعله .)الله تعالى سوپاس بۆ کراوە لەهەموو ئەوشتانەی کەوا دەیکات ، وە هەرچیەك بیکات ئێمە سوپاسی ئەکەین لەسەر هەموو ئەفعالەکانی کە پەیوەستە بەخلقەکەیەوە .

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَابَّةٍ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ (٢٩) وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ (٣٠) وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (٣١)

<u>ماناى ئایەتەکان :</u>

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَابَّةٍ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ (٢٩)

الله تعالى دەفەرمووێ : لە نیشانەی گەورەی الله تعالى یە کە ئاسمانەکان و زەویی دروست کردوە ، وە هەرچیەکی تێدا بڵاو کردۆتەوە لەنێوانیاندا لەهەرچی لەوشتانەی کەتێدا مەوجودە لە مەلائیکە و لەئینسان و لەحەیوانات لەهەرچی شتێك کە لەنێوان ئاسمانەکان و زەویدا هەیە ، (وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ) وە الله تعالى ئەگەر لەرۆژی قیامەت بیەوێت کەی بیەوێت لەوکاتەدا هەموویان کۆدەکاتەوە ، (وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ) لەسەر کۆکردنەوەیان وە رۆژی حیساب (إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ)کەی بیەوێت الله تعالى بەتوانایە .

ئەمە لێرەدا ئەم ئایەتە ئایەتی الربوبیەتە دەبێت تۆ بزانی الله تبارك وتعالى خاوەنی ئێمەیە و ئێمەی دروست کردوە وەبەرێوەمان دەبات وەخۆیی خاوەنمان وە خۆشی کۆمان دەکاتەوە ، بۆیە ئاگاداربە ئەم دونیایە بەبێ هۆکارو بەلاش دروست نەکراوە ، وە دونیاش بەحەقێك دروستکراوە کە عیبادەت کردنە تێدا بۆ الله تعالى ، بەس بەداخەوە زۆربەی زۆری خەلکی نازانێت (وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ)[1] وە (لایعلمون الحق فیتبعونە) حەقەکە نازانن شوێنی بکەون بەداخەوە ، الله تعالى تۆی دروست کردوە وە تۆ بەخێو ئەکات وە الله تعالى خاوەنی تۆیە وە کۆشت ئەکاتەوە لەرۆژی قیامەت ، ئەم حەقیقەتە بەر

[1] : سورة الروم ، اية : ٦.

گوێی هەر کەسێك بکەوێت لەترسی ئەوخوایە ئەبێت نەزانی چی بکات ! کەچی بەداخەوە ئەمرۆ پشت کراوەتە ئەم ئایەت و حەدیثانە ، هەتاوەکو زۆربەی خەلکی بەحیسابی خۆیی نوێژ ئەکات و ڕۆژوو ئەگرێت و عیبادەت ئەکات کەچی ئاگای لەمانە نیە ، بڕۆ سەیر بکە هەریەکەو سەرکردەیەکی هەیە وە هەریەکەی ڕابەرێکی هەیە لەغەیری الله تعالی (والعیاذ باللە).

وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ (٣٠)

الله تعالی دەفەرمووێی : هەر موسیبەتێك و ڕووداوێك و ناخۆشیەك و نەخۆشیەك ڕووبدا و توشتان بێت ئەوە بەهۆیی خۆتانەوەیە .

هاوەلەکان کاتێك کە توشی نارەحەتی غەزوەی ئوحود بوون کە تێدا ٧٠ صەحابە شەهید بوو ئەو نارەحەتیەی کە لەئوحودا هات بەسەریاندا وتیان ئەمە لەکەوێی وە ئەممەمان تووش بوو ؟ الله تعالی فەرمووێی : (قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنفُسِكُمْ ۗ)[١] ئەگەر هاوەلەکان لەگەل پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) بەهۆیی گوناهی خۆیانەوە و هەلەی خۆیانەوە توشی ئەم حالەتە بن !! ئەی ئێمە !! بەتەئکید ئێمەش واین ، ئەبێت ئاگاداربین هەموو گوناهێك چاوەری ئەوەی لێ بکەین کە الله تعالی لەسەری حەقت لی بسەنێت ! وەلەو الله تعالی لەزۆربەی زۆری خۆش دەبێت ئەبێت ئاگاداری ئەوەش بین .

(وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ)ئەگەر سزا و عیقاب لەهەندێکتان بەسەنرێیت وە سزای هەندێك لەگوناهەکانتان بسەنێت کە بەهۆیی خۆتانەوە بەلأم الله تعالی لەزۆربەی زۆریشی خۆش دەبێت .

کەواتە بگەرێنەوە و ئاگاداربن ئەمە بۆ ئەوەیە کە الله تعالی پێمان دەلێت : بەهۆی خۆتانەوەیە کە واتان لێ دێت ئێمەش ئەمرۆکە کە وامان لێهات ئەم هەموو موصیبەتەی کەبەسەمانەوەیە هەمووی بەهۆیی

[١] : سورة ال عمران ، اية : ١٦٥.

خۆمانەوەیە بەڕاستیەکەی ، وەنەهاتووین بەڕاستیەکەی لەگەل الله تعالی دا بین ، وە نەهاتووین بەڕاستی الله تعالی خۆمان بپەرستین ، بەلكو لەشیرك و گومرایی و مونکەراتداین ،بۆیە ئەم ئومەتە سەرکەوتن بەدەست ناهێنی ، الله تعالی کە وەعدی داوە و دەفەرموویَ : (إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ)[١] ئەگەر ئێوە خوا سەربکەن ئەوە الله تعالی سەرتان ئەخات ، کەواتە ئێمە مەرجەکەمان تێدا نیە بۆیە الله تعالی سەرمان ناخات ئەویش ئەوەیە کە ئێمە الله تعالی سەرناخەین ، ئەمرۆ مانای الله پەرستی ، مانای بەقسەکردنی الله تعالی وە مانای لەسەر الله تعالی بەجواب هەڵسان وە خۆ لەپێناو الله تعالی دا شەهید کردن بۆتە جەریمە ئەمرۆ وە ئەمرۆ بۆتە گوناە بۆتە ئیرهاب چەندین ناوی ناشرینە بۆیان دۆزیوەتەوە و وایان لێ کردوە ، سبحان الله بەشێکی کەم هەیە کە تێبگات بلێ نەخێر وانیە ئەمە دەستی دووژمنە و وای هێناوە و وامان پێی دەلێت ، هەتاوەکو یەکێك وادەلێت ئەبینی بە ملیۆنەها کەس دیفاع لەو قەولە باطلە ئەکات ، ناوێریت باسی جیهاد بکەیت ئەمرۆ ئەم جیهادەی کە یەکێکە لەگەورەترین فەرزەکان کە الله تعالی لەقورئاندا بۆ ئێمەی باس کردوە .

پێتان بلێم : ئەگەر تیجارەتێك بکەن الله تعالی رزگارتان ئەکات لەعەزابێکی زۆر بەئازار ؟! بریتیە لەوەی کە ئێوە ئیمان بە الله تعالی بهێنن وە جیهاد بکەن ، ئەوە الله تعالی وا دەفەرموێت ، کەچی ئەمرۆ بۆتە ئەوپەڕیی گوناە ، موسلمان هەلناسێت بەوە و ئاگای لەدینی خۆیی نیە ، ئەبێت هەر دابنیشی هەر دابنیشی بەکافر بلێ سەرکردەمە بەداخەوە ، جا ئەوە یەکێکە لە موصیبەتە گەورەکان کە بەسەرماندا هاتووە .

وە باش بزانن موصیبەت موصیبەتی دینە بۆیە پێغەمبەری خوا(صلی الله علیه وسلم)فێرمان دەکات و دەلێت بلێن : (ولا تجعل مصيبتنا في ديننا)[٢] ئەمرۆ موصیبەتمان لەدیندا هەیە یان نا ؟! زۆریش هەیە (یارەبی ئیمانمان سەلامەت بکەی وە موصیبەت لەدینماندا نەمێنی یا الله سەرکەوتنمان بەنسیب بکەیت وە دینی ئیسلام بگەڕێتەوە و کافران و طاغوتان لەناو ببەیت).

---

[١] : سورة محمد ، اية : ٧.

[٢] : الراوي : عبدالله بن عمر ا المحدث : الألباني ا المصدر : الكلم الطيب ، الصفحة أو الرقم: ٢٢٦ ا .

وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ (٣١)

الله تعالى دەفەرموویێ : (وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۖ) ناتوانن الله تعالى بێ دەسەلات بکەن لەسەر زەویدا بۆ کوێی دەرئەچن و بۆ کوێی ڕائەکەن ، ئەوە تۆ ملهوری و طاغوتیەتت کرد ئەوە بەقسەی الله تعالى ت نەکرد و جنێوت بە خوا و بەپێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) یاخود شەریکت بۆ بریاردا تۆ بۆ کوێی دەرئەچیت ؟!

(وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ) لە غەیری الله تعالى گەورەتان نیە ئەی بێ عەقلەکان کە ئێوە ئەچن گەورە بۆخۆتان هەلدەبژێرن لەغەیری الله سەرخەرتان نیە ئێوە وا ئەزانن ئەگەر خوا شتێکتان لێ بکات سەردەکەون باشبزانن سەرناکەون .

گەورە هەر الله تعالى یە وە سەرخەریش هەر الله تعالى ، کەواتە دەبێت ئاگاداربین و ڕووبکەینەوە الله تعالى تاوەکو ڕزگارمان بێت ،ئەگەر ڕوونەکەینەوە لای الله تعالى ئەوا ڕزگارمان نابێت و الله تعالى لەناومان دەبات (نسأل الله العافية).

إبن كثير دەفەرموویێ :

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَابَّةٍ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ (٢٩)

(يقول تعالى : (وَمِنْ آيَاتِهِ) الدالة على عظمته وقدرته العظيمة وسلطانه القاهر)لەئایەتەکانی الله تعالى و لەبەلگە گەورەکانی الله تعالى کە دەلالەت لە عەزەمەت و قودەرت و گەورەی و بەدەسەلاتی قاهیری الله تعالى ئەدا کەوا هەموو بەندەکانی خۆیی بێ دەسەلات کردوە لەئاستیدا ئەویش بریتیە لە ،(خَلْقُ

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا) أي : ذرأ فيهما ، أي : في السموات والأرض) واتا : دروست بوونی ئاسمانەکان و زەویی و هەرچیش لەنێوانیاندا کە الله تعالى بڵاوی کردیتەوە دروستی کردوە لەئاسمانەکان و زەویی ، (من دَابَّةٍ) وهذا يشمل الملائكة والجن والإنس وسائر الحيوانات)هەرچی مەلائیکەتە و جنۆکە و ئینسانەکان و حەیواناتەکان ، (على اختلاف أشكالهم وألوانهم ولغاتهم ، وطباعهم وأجناسهم ، وأنواعهم) کەچەندێك جیاوازن لە شکلیاندا و لە ئەلوانیاندا و لە زمانیان و لەتەبیعاتیان و لە جنەسەکانیان و لەجۆرەکانیان ، الله تبارك وتعالى خۆیی وای کردوە ، (وقد فرقهم في أرجاء أقطار الأرض والسموات) الله تعالى بڵاوی کردونەتەوە لەهەموولایەکانی ئاسمانەکان و زەویی.

ئێوە بەس سەیری زەمین بکەن چەند بچووکە لەکەونی الله تعالى دا پاشان سەیری مەلەکوتی الله تعالى بکەن لەگەڵ ئەو هەموو ئەستێرە و هەر هەموو مەلەکوتەکان و لەسەرووی ئاسمانەکانەوە ئاسمانی یەکەم و دووەم و هەتا ئەچێت بۆ سەرەوە ،(وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ)[١] کەس نازانی ژمارەیان چەندە إلا الله تعالى خۆیی نەبێت.

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرموویێ : لەئاسمانەکاندا بستێك نەماوە کە جێگەی مەلائیکەتی لێ نەبێت و سوجدەی تێدا نەبن إلا هەمووی پڕە لەمەلائیکەت .

ئینجا تۆ بهێنە پێش چاوی خۆت کەچی الله تعالى پێویستی بەهیچیش نیە سەرزەمینێکی بچوك لەناو ئەو کەونە فراوانەدا وەکو دنکێك نۆکێك وایە !! ئەی ئینسانی کافری ملهور تۆ بەچی ئەنازی ؟! تۆبەس بیربکەنەوە ، تۆ لەخەیاڵی خۆت لەسەر زەوی بڕۆدەرەوە بڕۆ بۆ مەلەکوتی الله تعالى و بچۆرە ئاسمانەکان ئینجا سەیرێکی زەوی بکە و لەدوورەوە وەك نوقتەیەك دیارە ، ئەم هەموو فیسق و فجورە ئەکرێت لەسەر ئەم زەوییە ئەم هەموو شیرك و کوفرە ئەکرێ ، ئاخر الله تعالى بەیەك لەحەزە ئەم سەرزەمینەت یەك زەل زەلەی تێدا بکات هەمووی لەناو ئەچێت وە هیچی دەرناچێت ، زەل زەلەیەك لە

[١] : سورة المدثر ، اية : ٣١.

جنوبی شەرقی ئاسیا ڕوویدا چی ڕوویدا هەمووتان ئەزانن زۆرینەیان لەناو چوون ، لەبەر ئەوە الله تعالی دەفەرموویێ : (إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ)[١] ئەو زەل زەلەیە توشی سەرزەوی دەبێت ، الله تعالی بەیەك لەحزە ئەتوانی هەموو دونیامان لێ تێك بدات، بۆیە ئینسانی عابد ئەو کەسەیە کە بەبەردەوامی لە الله تعالی ئەترسێت ، وە تاوان ئەنجام نادا ، پێغەمبەران ئەیانوت : کە کاتێك ئەوان ڕوو بەرووی قەومەکانی خۆیانیان دەبوونەوە بەهیچ شێوەیەك ترسیان تێدا نەبووە الحمدلله وە حەقەکەیان دەوت ، دەیانوت ئەگەر ئێمە سەرپێچی الله تعالی بکەین ئێمە لە عەزابە گەورەکەی الله تعالی ئەترسین ئەوەیان بەبەردەوامی لەبیر بوو .

ئەمرۆ کە پێیان دەلێن : گوناه بکە ! گوناهەکە ئەکەین ئەلێن : خوا ئەرحم و راحمینە ، کەچی پێغەمبەران وایان نەدەوت ! بەلکو دەیانوت : ئێمە لە عەزابی الله تعالی ئەترسێن چۆن ئێمە عصیانی الله تعالی ئەکەین ، (قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ)[٢] ئەگەر بێتوو تاوان بکەم و سەرپێچی بکەم و یاخی بم لە الله تعالی لەچی ئەترسم ؟ (عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ) الله تعالی پەنامان بدا ، ئەوان بەم شێوەیە بوون بۆیە الله تعالی سەری دەخستن ئێمەش بەداخەوە ئەوەیە کەوا ترسی الله تعالی مان لەبەر چاو نیە بەلکو بگرە ترسی عەبدەکانمان لەبەر چاوە زیاتر ، کێشەیەك ڕوو ئەدا موسلمانان دەی ڕیشی خۆتان بتراشن لەبەرچی ؟ ئەترسین بگیرێن !! تەعزیبمان بدەن ، ئینجا با لێت بدرێت و تەعزیب بدرێت یانی تۆ چیت کردوە ، ئەوە بێ عەقلیە لەسەر سیواکێك و ڕیشێك تۆبگیریی ئەوانە زۆر بێ عەقلن ئەوەی ئەو کارە ئەکەن ، چونکە ئەوانە لەگەل الله تعالی دا شەڕ ئەکەن ! ئێ تۆ سەرخەرەکەت الله تعالی یە بۆچی ئەترسی ، ئەوانەی لەگەل الله تعالی دا شەرئەکەن ئەوە خۆیان زۆر بێ عەقل کردوە بەداخەوە موسلمانان ئەبێت ئەوەیان لەبەر چاو بێت هەموویان لەسەر ئەو حەقە ثابتبن وە ئیستقامە وەربگرن ،(إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ)[٣] کەواتە کاتێك کە تۆ ئەلێت : خوای من الله یە دەبێت

---

[١] : سورة الحج ، اية : ١.

[٢] :سورة الزمر ، اية : ١٣.

[٣] : سورة فصلت ، اية : ٣٠.

ئیستقامەشت هەبێت لەو پێناوەدا ،بۆیە نابێت باکت بێت لەترسی هیچ کەسێك ، وە نابێت باکت هەبێت لە ترس و هەڕەشەی هیچ کەسێك ، وە خۆت بدەرە دەستی الله تعالی .

وە ئێمە تەمەنایی ناخۆشیەکان ناکەین خۆشەویستانم ، بەڵام ئێمە دەڵێن : با الله تعالی بپەرستین گوناهمان دەگاتێ ؟! کەچی ئەوان دەڵێن : نابێت الله بپەرستن ئەوان گوناهیان دەگاتێ ، ئێستا تۆ مەزلومی ئەو زاڵمە ، بۆ دەبێت مەزلوم لەبەردەمی زاڵمدا بترسێت ، تۆ ستمەت لێکراوە ، پێویستە بەم شێوەیە ئیمانت بەرزبکەیتەوە خۆشەویستەکانم ، هەرشتێك دەبێت دەڵێن : کاکە با دەرس نەخوێنین !؟ با ڕیشمان لابەین ! کاکە با خۆمان بکەین بە ئەمریکی و ئەوروپی کەس نەمان ناسێتەوە و تەواو !!

ئەی باشە تۆ لەترسی جەندرمەکانی کوفر تۆخۆت وا لێ ئەکەیت ، ئەی لەرب العالمین کە تۆ خۆت وا لێ کرد لەبەردەمی ئەودا لەترسی ئەو ناترسی ؟! کە تۆ دژی ئەو جولایتەوە !! پەنا ئەگرین بە الله تعالی .

إبن کثیر دەفەرمووێ : (وَهُوَ) مع هذا کله) ئەو الله یە لەگەل ئا ئەمانە هەر هەموویان ،(عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ) أي : يوم القيامة يجمع الأولين والآخرين وسائر الخلائق في صعيد واحد ، يسمعهم الداعي ، وينفذهم البصر ، فيحكم فيهم بحكمه العدل الحق .) الله تعالی لە ڕۆژی قیامەت هەر هەمووی کۆدەکاتەوە ، یەکەم و ئاخیری هەمووی کۆدەکاتەوە الله تعالی پەنامان بدا ، هەرچی مەخلوقات هەیە لەیەك گۆڕەپان هەر هەموویان کۆدەکاتەوە وە عەدلاتی خۆیی ئەنوێنی بەسەریاندا وە ئەو خەڵکە لەنێوان دووشتدایە ، لەنێوان عەدالەتی الله تعالی دا وە لەنێوان فەزلی الله تعالی دا.

یاربی بەناوە جوانەکانی خۆت داوات لێ ئەکەین هەر هەموومان بەعەدالەتی خۆت لەگەڵماندا نەکەیت بەڵکو بە فەزلی خۆت لەگەڵماندا بکەیت ،چونکە ئەگەر بەعەدالەتی خۆیی لەگەڵمان بکات ئێمە هیچمان نیە وتێ ئەکەوین الله تعالی پەنامان بدا .

وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ (٣٠)

إبن كثير دەفەرموێی :

(وقوله : (وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ) أي : مهما أصابكم أيها الناس من المصائب فإنما هو عن سيئات تقدمت لكم) خەلكینە چ موصیبەتێك و چ كارەساتێك و چ ناخۆشیەكتان توش دێت ئەوە بەهۆی خۆتانەوەیە و بەهۆی گوناهەكانتانەوەیە ، (وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ) أي : من السيئات) الله تعالى لەزۆر گوناهیش خۆش دەبێت ، (فلا يجازيكم عليها بل يعفو عنها) الله تعالى ناچێت تۆڵەتان لەهەر هەموو گوناهەكانتان لی بسەنێتەوە ، لەوانەیە بەگوناهێك دوو گوناهێك بتگرێی ئەویش بۆ ئەوەیە تاوەكو بگەڕێتەوە (أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ)[1] ئێمە بە عەزاب خەلكی دەگەرین بۆ ئەوەی بگەرێنەوە .

الله تعالى دەفەرموێی : (وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ)[2] ئەگەر الله تعالى خەلكی بگرتایە بەوتاوانانەی كە ئەنجامی ئەدەن كەسی نەئەهێشتەوە لەسەر ئەم زەمینە ، (پەنا ئەگرین بە الله تعالى)بەڵام الله تعالى لێخۆشبووە وە سوپاسی ئەكەین لەسەر ئەوەی كە غفور و رەحیمە .

إبن كثير حەدیثێكمان بۆ دەهێنێ كەمتفق عليه دەفەرموێی : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی : (والذي نفسي بيده ، ما يصيب المؤمن من نصب ولا وصب ولا هم ولا حزن ، إلا كفر الله عنه بها من خطاياه ، حتى الشوكة يشاكها " .) سوێند بەو خوایەی كە نەفسی منی بەدەستە هیچ موسلمانێك و بڕواداریك توشی غەم و ناخۆشی و نارەحەتیەك نابێت إلا الله تعالى لەگوناهەكانی كەم دەكاتەوە ،هەتاوەكو ئەگەر دڕكێكیشی پێدابچیت الله تعالى لەگوناهەكانی كەم دەكاتەوە، هەر نارەحەتیەكت توش ببێت الله تعالى لە گوناهەكانت كەم دەكاتەوە .

---

[1] : سورة الزخرف ، اية : ٤٨.

[2] : سورة فاطر ، اية : ٤٥.

جا بەهۆیی ئەو موصیبەتانەی کە توشت دەبێت الله تعالی لەگوناهت کەم دەکاتەوە وە لەزۆربەشی خۆش دەبێت هەر ئەصلن هەر عەزابت لەسەر نادا الحمدلله .

إبن کثیر حەدیثێکی زەعیفمان بۆ دەهێنی لە إبن جریرەوە ئەویش لە ئەیوب (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەفەرمووێ : (قرأت في كتاب أبي قلابة)لە کیتابەکەی ئەبی قیلابەدا ئەوەم خوێندیتەوە کە ئەم ئایەتە لەبارەی چیەوە هاتۆتە خوارەوە ، یانی هۆکاری دابەزینەکەی ، (نزلت : (فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (٧) وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (٨))[١] هەر کەسێك بەقەدەر بەئەندەزەی بچوکەکاندا یاخود هەرشتێکیتری بچوك، بەقەدەر ئەندازەی مێرولەیەکی بچوك تۆ خێر بکەیت ئەیبینیتەوە وە بەقەدەر ئەندازەی مێرولەیەکی بچوك شەر بکەیت تۆ ئەیبینیتەوە ، یانی ئاگاداری خۆتبە هەموو چاکە و خراپەکانت لەسەر حیسابە .

دەفەرمووێ : (وأبو بكر يأكل)کە ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە ئەبو بەکر (ڕەزای الله تعالی لێ بێت) نانی ئەخوارد (فأمسك) دەستی لە خواردنەکە هەلگرت .

(وقال : يا رسول الله ، إني لراء ما عملت من خير وشر ؟)ئەبو بەکر فەرمووی : ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) من هەرچی بکەم لە خێر و شەر ئەیبینمەوە لە ڕۆژی قیامەت ؟

ئەبو بەکر زۆر پێی نارەحەت بوو کە هەموو شەرێك بچوکیش بێت کە دەبێت إلا بیبینیتەوە ،یانی دەبێت ڕۆژی قیامەت ئینتقامت لێ بسەنرێتەوە لەسەریی ، پێغەمبەر خوای (صلى الله عليه وسلم) دڵی خۆش کرد بۆیە فەرمووێ : ئایا تۆ نابینی لەدونیادا تۆ نارەحەت دەبیت ،توشی غەم و پەشێویی و نارەحەتی و ناخۆشی دەبیت (أرأيت ما رأيت مما تكره) نابینی توشی نارەحەتی دەبیت لەدونیادا ؟! (فهو من مثاقيل ذر الشر)ئەوە ئائەوەیە کە بەئەندزاەی چەندەها خراپە کە کراوە الله تعالی عیقابت ئەدا لەدونیادا ، واتا لەدونیادا لێت ئەسێنێت ، (وتدخر مثاقيل الخير حتى تعطاه يوم القيامة)وە ئەو خێرەشی کە دەیکەیت بۆت هەلدەگرێت بۆ ڕۆژی قیامەت.

[١] : سورة الزلزلة .

واتا دلخۆشی کرد بەوە ، وەکو وتمان حەدیثەکە زەعیفە.

إبن كثير دەفەرمووێ : (قال أبو إدريس : فإني أرى مصداقها في كتاب الله) ئەبو ئیدریس وتی : من ئەم قسەیە بەراستی بەڵامەوە ڕاستە وە ڕاستیەتی ئەم قسەیە لەم ئایەتەدا ئەبینمەوە کە الله تعالی دەفەرمووێ : (وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ)چی موصیبەتێکتان توش بێت بەهۆی گوناهی خۆتانەوەیە وە الله تعالی لەزۆریش خۆش دەبێت .

إبن كثير دەفەرمووێ :(ثم رواه من وجه آخر ، عن أبي قلابة ، عن أنس ، قال : والأول أصح .).

إبن كثير ریوایەتێکیان بۆ دەهێنێ کە بەدوو جۆر هاتووە بە مرفوعی و بە موقوفی)[1] لە إبن ئەبی حاتەمەوە ئەویش لە ئەبی سخیەلە ئەویش لەعلی یەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەفەرمووێ : (ألا أخبركم بأفضل آية في كتاب الله عز وجل)پێتان بلێم کە باشترین ئایەتێك لە قورئانەکەی الله تعالی دا ، (وحدثنا به رسول الله - صلى الله عليه وسلم -) کە پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) بۆیی باس کردین ، (وەك وتمان زەعیفە بەمرفوعی).

فەرمووی : (قال : (وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ) وسأفسرها لك يا علي) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەم ئایەتەی خوێندەوە و فەرمووێ : ئەی عەلی ئێستا بۆت تەفسیر ئەکەم ، (ما أصابكم من مرض أو عقوبة أو بلاء في الدنيا)هەرچی توشتان بێت لەنەخۆشی و لەعقوبەت و لەبەڵا و لەموصیبەتەکان لەدونیادا ،(فبما كسبت أيديكم) ئەوە بەدەستی خۆتانەوەیە بەهۆی گوناهی خۆتانەوەیە ، (والله تعالى أحلم من أن يثني عليه العقوبة في الآخرة)بەڵام الله تعالی زۆر لەوە حەلیم ترێکە کە ئەمەت بۆ بکات بە عیقابێکیتر لەڕۆژی قیامەتدا ، یانی لەڕۆژی قیامەت ئیتر لێت خۆش دەبێت و دووجار عقوبەت نادا ، مادەم لەدونیا عقوبەی دایت ئیتر لەئاخیرەتدا عقوبەت

[1] : واتا : هەم بە حەدیث هاتووە وەك بلێ پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی بەڵام ئەمەیان زەعیفە، ئەمیش بە أثر هاتووە بلێ فلان صەحابە دەفەرمووێ و فەرمویەتی ئەمەشیان صەحیحە .

نادا ، (وما عفا الله عنه في الدنيا فالله تعالى أكرم من أن يعود بعد عفوه ")ئەوەشی کە الله تعالی لێت خۆش بووە و عقوبەت نادا وە خۆشت پێی ئەزانی کە گوناهت کردوە و الله تعالی لێت خۆش بووە وە الله تعالی عقوبەی نەداوی لەسەرەی ئەوە الله تعالی لێت خۆش دەبێت وە الله تعالی لەرۆژی قیامەت عقوبەت نادا(وما عفا الله عنه في الدنيا فالله تعالى أكرم من أن يعود بعد عفوه ") واتا : الله تعالی مادەم لێت خۆشبوو تۆ الله تعالی زۆر لەوە بەئەکرەمتر بزانە کە لەڕۆژی قیامەت سزات بدا لەسەریی .

إبن کثیر دەفەرمووێ: (، وكذا رواه الإمام أحمد ، عن مروان بن معاوية وعبدة ، عن أبي سخيلة قال : قال علي . . . فذكر نحوه مرفوعا .)وەکو وتمان بە مرفوعی صەحیح نیە بەس بەموقوفی صەحیحە .

إبن کثیر ریوایەتێکیان بۆ دەهێنێ لە إبن ئەبی حاتەمەوە بەصەحیحی ئەویش دەگرێتەوە کە ئەبی جحیفە دەفەرمووێ : چوم بۆلای عەلی کوری ئەبی طالب (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) ، فقال : ألا أحدثكم بحديث ينبغي لكل مؤمن أن يعيه ؟)وتی: حەدیثێکتان بۆباس نەکەم کە پێویستە لەسەر هەموو ئیماندارێك تێی بگات ؟

(؟ قال : فسألناه)فەرموویی : ئێمەش پرسیارمان لێ کرد .

(فتلا هذه الآية : وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ) ئەم ئایەتەی خوێندەوە ، (قال : ما عاقب الله به في الدنيا فالله أحلم من أن يثني عليه العقوبة يوم القيامة) ئەوەی کە الله تعالی سزاتان ئەدا لەسەر ئەو گوناهانەی لەدونیادا الله تعالی زۆر حەلیمترێکە لەوەی لەرۆژی قیامەت دووجار سزاتان بداتەوە لەسەریی ، یانی ئیتر سزاتان نادا لەسەریی ، (وما عفا الله عنه في الدنيا فالله أكرم من أن يعود في عفوه يوم القيامة .) ئەوەشی عەفوری کردن لەدونیادا و سزای نەدان لەسەریی الله تعالی زۆر لەوە ئەکرمترێکە کە بگەڕێتەوە لەڕۆژی قیامەتدا سزاتان بدا لەسەریی .(محقیقی کیتابەکە دەلێت : هذا حسن).

إبن كثير ريوايەتێکیان بۆ دەهێنێ لە ئیمامی ئەحمەدەوە کە (حەسەنە) لە معاویەی کوری ئەبی سوفیانەوە (رەزا و رەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەفەرمووێ : (قال : سمعت رسول الله - صلی الله علیه وسلم - یقول : " ما من شيء یصیب المؤمن في جسده یؤذیه إلا کفر الله عنه به من سیئاته " .)گوێم لە پێغەمبەری خوا(صلی الله علیه وسلم) بووە دەیفەرموو : هیچ شتێك نیە کە توشی موسلمان بێت لە موصیبەت و نارەحەتی لەجەسەدیدا وئەزیەتی بدا إلا الله تعالی بەهۆیەوە گوناهەکانی پێی دائەپۆشی و لێی خۆش دەبێت .

إبن کثیر ریوایەتێکیترمان بۆ دەهێنێ لە ئیمام ئەحمەدەوە کە (زەعیفە) لە عائیشەوە (رەزاو رەحمەتی الله تعالی لێ بێت)دەفەرمووێ : (قال رسول الله - صلی الله علیه وسلم - : " إذا کثرت ذنوب العبد) پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) فەرمویەتی: ئەگەر تاوانی بەندەکان زۆر بوو ، (ولم یکن له ما یکفرها) تاعەتی نەبو بەو ئەندازەی کە ئەم تاوانانە بسرێتەوە ، (ابتلاه الله بالحزن لیکفرها " .) الله تعالی موبتەلای ئەکات بە غەم گینی و پەشێواوی و نارەحەت وە لەدونیادا دڵخۆش نابێت ئەم موصیبەتەی بۆ ئەکات بە کەفارەتی ئەم گوناهانە .

إبن کثیر ریوایەتێکیترمان بۆ دەهێنێ لە إبن ئەبی حاتەمەوە کە (زەعیفە و مرسلە) لەحەسەنی بەصری[1] (رەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەفەرمووێ : ئەم ئایەتەی باس کرد : (وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ) قال : لما نزلت قال رسول الله - صلی الله علیه وسلم -)دەفەرمووێ : کاتێك ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرموویی : (والذي نفس محمد بیده ، ما من خدش عود ، ولا اختلاج عرق ، ولا عثرة قدم ، إلا بذنب وما یعفو الله عنه أکثر " .)سوێند بەو کەسەی کە نەفسی محمدی (صلی الله علیه وسلم) ی بەدەستە هیچ شتێك نیە درکێك پیاتدا بچێت یاخود دەمارێکت وەرگەرێت یاخود قاچت وەربگەرێت هەر شتێك لەو موصیبەتانە رووبدا إلا بەهۆی گوناهەکەی خۆتەوەیە ، بەڵام ئەوەی کە الله تعالی لێ خۆش دەبێت زۆر زۆرترێکە لەوە .

---

[1] : حەسەنی بەصری پێغەمبەری نەبینیوە بۆیە دەڵێت : مرسەلە لەنیوان و ئەو لەنێوان پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم) پچران هەیە بۆیە زەعیفە حەدیثەکە .

إبن كثير دەفەرموویێ : (وقال أيضا)هەروەها لە عیمرانی کوڕی حصینەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لێ یان لێ بێت) دەفەرموویی : (دخل عليه بعض أصحابه)هەندێك لە هاوڕێکانی چوون بۆلای ، (وقد كان ابتلي في جسده) عمرانی کوڕی حصین توشی نەخۆشی بووە .

(فقال له بعضهم إنا لنبتئس لك لما نرى فيك .)بەشێکیان فەرموویان : ئێمە بەزەیمان پێتان دێتەوە زۆر بەزەیمان پێتا دێتەوە کە ئەوهات لێهاتوە بەم شێوەیە !.

(قال : فلا تبتئس بما ترى)عمرانی کوڕی حصین فەرموویی : بەم شێوەیە مەبن ئێوە کەوا من ئەبینین ، (فإن ما ترى بذنب)ئەوەی کە دەیبینن بەهۆی گوناهی خۆمەوەیە کە توشم بووە ، (وما يعفو الله عنه أكثر) بەس ئەوەی کە الله تعالى لێ خۆش دەبێت زۆرترە ، (ثم تلا هذه الآية : وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ)دواتر ئەم ئایەتەی خوێندەوە .

إبن كثير ریوایەتێکیترمان بۆ دەهێنی لەإبن ئەبی حاتەمەوە لە ئەبی البلادەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرموویێ : (قلت للعلاء بن بدر : وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ) ، وقد ذهب بصري وأنا غلام ؟) من چاوم کوێر بوو هەر بەمندالی ، بەعەلی کوری بدرم وت (وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ) الله تعالى دەفەرموویێ: هەر موصیبەتێکتان تووش بێت ئەوە بەهۆی گوناهی خۆتانەوەیە ،ئێ خۆمن مندالبووم ئەو کاتەی کە چاوم کوێر بوو گوناهی چیم کردوە !!!

دەفەرموویێ : ئەویش وتی : (قال : فبذنوب والديك .)تۆ دایك و باوکت گوناهیان کردوە تووشی تۆ بووە .

إبن كثير ریوایەتێکمان بۆ دەهینی لە إبن ئەبی حاتەمەوە ئەویش لە ضەحاکەوە (ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) دەفەرموویێ : (ما نعلم أحدا حفظ القرآن ثم نسيه إلا بذنب) هیچ کەسێکمان نەبینیوە قورئانی

لەبەر کردبێت لەبیری چووبێتەوە بەهۆیی گوناهەکانیەوە بووە کە لەبیری چوویتەوە ، ئەمەش بەڕاستی موصیبەتێکە تۆ قورئان لەبەر بکەیت و لەبیرت بچێتەوە ئەمەش بەهۆی تاوانەوەیە کە کردوتە الله تعالی ئەو قورئانەی لەبیر بردوویتەوە .

(ثم قرأ الضحاك : وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ) . ثم يقول الضحاك : وأي مصيبة أعظم من نسيان القرآن .) چ موصیبەتێك لەوە گەورەتر هەیە تۆ قورئانت لەبیر بچێتەوە ، بۆیە ئەوەی کە تووشت دێت بەهۆیی گوناهەکانتەوە بووە کە لەبیرت چوویتەوە ، وە عیلمیش هەر وایە ، ئەڵێن : عیلم بەهۆی گوناهەوە الله تعالی ئەو عیلمە لەو کەسە دووردەخاتەوە (الله تعالی پەنامان بدا)داوا ئەکەم لە الله تعالی لەگوناهەکانمان خۆش بێت)

(وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ(٣٢))ئەم ئایەتە إبن کثیر شەرحی نەکردوە ، بۆیە مامۆستاش لێرەدا باسی نەکرد .

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ (٣٢) إِن يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ (٣٣) أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ (٣٤) وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ (٣٥)

ماناى ئايەتەكان :

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ (٣٢)

الله تعالى دەفەرمووێ : لەبەڵگەی گەورەی الله تعالى یە کە ئەو پاپۆرە گەورانەی لەناو بەحردا وەکو چیا ، چۆن چیا لەسەر زەمین دەبینن پاپۆریش ئاوا لە بەحردا وەکو چیا رادەگیریی ، ئەمە الله تعالى کردویەتی بەیەکێك لە گەورەترین بەڵگە و نیشانەکانی پەروەردگاریەتی خۆیی لەسەر ئەم زەمینەدا .

إِن يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ (٣٣)

الله تعالى دەفەرمووێ : (إِن يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ) ئەگەر الله تعالى بیەوێت ئەو بایە ڕادەگەرێت و نایەڵێت ئەو بایە جولە بکات ، ئەو پاپۆرانەش کە لەکاتی خۆیدا بەهۆی ئەو پەردانەی کە پێیانەوە بووە ئەجولان ، ئەگەر الله تعالى بیەوێت با ڕادەگرێت ئەوانیش ڕادەوەستن لەسەر پشتی ئەو بەحرە ، (فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِ ۚ) لەسەر پشتی ئەو بەحرە ڕادەوەستن ناتوانن بەهیچ لایەکدا برۆن ئەکاتە ئەو خەڵکە لەوپەڕی مەترسیدا دەبێت ، چونکە ناو بەحر بۆخۆی هەتاوەکو بڵێ مەترسیدارە ، کاتێك کەتۆ بەرێی دەکەویت و ئەڕۆیی خۆشیەك لەدڵتدایە کەوا لەو بەحردا لەشوێنێك ئەچیت بۆ شوێنێکیتر ، کاتێك کە الله تعالى بیەوێت ڕایگرێت با ڕائەگرێت ئەویش ڕادەگرێت ، ئەواکاتە ئەبێتە هۆیی ترس و بیم و نارەحەتی بۆ ئەو کەسانەی کە لەناو ئەو کەشتیەدان .

الله تعالى دەفەرمووێ : (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ) ئالەمانەدا هەمووی ئایەت و نیشانەی گەورەی الله تعالى تێدایە بۆ کەسانێك کە خۆیان لەتاوانەکان ئەگرنەوە و گوناهە ناکەن ، وە بۆ کەسانێك کە شوکری نیعمەتی الله تعالى ئەکەن فەرمانڕەوای الله تعالى لەسەر زەویدا جێ بەجێ ئەکەن

.

أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ (٣٤)

الله تعالى دەفەرمووێ : (أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا) یاخود الله تعالی گەر بیەوێت ئەو کەشتیانە لەناو ئەبات و غەرقیان ئەکات ، ڕەشەبایەکی گەورە هەلدەکات نازانن بۆ کوێی بڕۆن الله تعالی لەناویان ئەبات (بِمَا كَسَبُوا) بەوتاوانانەی ئەو خەلکەی کەلەناو ئەو کەشتەیەدان ئەنجامی ئەدەن و ئەنجامیان داوە ، ئەگەر الله تعالی بیەوێت بەهۆی تاوانەکانەوە هەموو پاپۆڕەکان غەرق ئەکات ، (وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ) بەڵام لەزۆریش خۆش دەبێت ، الله تعالی لەگوناهی زۆریش خۆش دەبێت .

وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ (٣٥)

الله تعالى دەفەرمووێ : جا ئەم غەرق کردنە بۆ ئەوەیە تاوەکو بزانن ئەوانەی کەوا دەمەقالێ ئەکەن لەئایەتەکانی ئێمەدا وە موجادەلە ئەکەن بەناحەق وە ئەوانەی کە ئایەتەکانی ئێمە ڕەت ئەکەنەوە وە بڕوا بە پێغەمبەر ناهێنن (صلى الله عليه وسلم)وە بڕوا بە قورئانەکەی الله تعالی ناهێنن ئەوانە با بزانن کەوا (مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ) هیچ پەنایەکیان نیە ، ئەوانە هیچ پەنایەکیان نیە بۆیی بڕۆن چونکە هەموو شتێکیان بەدەستی الله تعالی وەیە ، کەسێك ئەگەر لەکەسێك بترسێت ڕائەکات لەدەستی ، کێ ئەتوانی لەدەستی الله تعالی ڕبکات وە بۆ کوێی ڕائەکات !؟؟

(مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ)ئەو کەسانەی موجادەلە ئەکەن لەئایەتەکانی الله تعالی وە ئەیانەوێ ڕەخنە لە ئایەتەکانی الله تعالی بگرن وەکو ئەمڕۆ ئەبینین خۆشەویستانم ، ئەمڕۆ هەر کەسانێك ئەوانەی بەحیسابی خۆیان خۆیان بەڕۆشەنبیر ئەزانن کەلەلای ئێمە تاریك بینن ئەوانە ڕۆشەنبیر نین دێن دەمە قالێ ئەکەن لەئایەتەکانی الله تعالی ، دەڵێن : ئەوە حەقی ئافرەتە پێشێل کراوە لەئیسلامدا وە حەقی فلان شتە پێشێل کراوە لەئیسلامدا !؟ خوا والعياذ بالله بە زاڵم ئەزانن ، ئا ئەم جۆرە کەسانە با بزانن کاتێك کە ئەم جۆرە قسانە ئەکەن ، ئایا هیچ شوێنێکیان هەیە بۆی دەرباز بن لەدەستی الله تعالی !؟ بۆیەبا بەخۆیاندا بچینەوە !!

إبن كثير دەفەرموویێ :

وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ (٣٢)

(يقول تعالى : ومن آياته الدالة على قدرته وسلطانه ، تسخيره البحر لتجري فيه الفلك بأمره) لەئایەتەکانی الله تعالی یە کە دەلەلات لە قودەرتی الله تعالی ئەدا وە دەلالەت لەدەسەڵاتی الله تعالی ئەدا ، ئەوەیە کە الله تعالی بەحری وا لێ کردووە کەوا کەشتی تێدا بڕوات بەئەمری خۆیی ، (وهي الجواري في البحر كالأعلام) ئەو کەشتیانەی کە لەبەحردا وەکو ئەعلام وان ، جمع علم واتا شاخ (، أي : كالجبال) وەکو شاخەکان وان .

إبن كثير دەفەرموویێ : (قاله مجاهد ، والحسن ، والسدي ، والضحاك ، أي : هي في البحر كالجبال في البر ، .) موجاهید و حەسەن و سدی و ضەحاك دەفەرمون : لەبەحردا وەکو شاخ وان کە ئەوشاخانە چۆنن لەسەر زەمیندا ئێمەش شاخەکان ئەبنین ئاوا وەکو شاخ وان ئەو پاپۆرانە .

إِن يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ (٣٣)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(إِن يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ) أي : التي تسير بالسفن) ئەو بایە ڕادەگرێت کە ئەو پاپۆرانە بەرێدەکات لەناو بەحەردا ، (لو شاء لسكنها حتى لا تتحرك السفن)ئەگەر بیەوێت الله تعالى ئەو بایە ڕادەگرێت بۆ ئەوەی هیچ سەفینەیەك و پاپۆرێك نەجولێتەوە و نەڕوات ، (بل تظل راكدة لا تجيء ولا تذهب) قەتیس

بخوا لەناو ئاوەكەدا بەهیچ شێوەیەك نەبتوانی بێت و نەبتوانی بڕوات ، (بل واقفة على ظهره) ڕادەوەستێ لەسەر پشتیەوە، (أي : على وجه الماء) لەسەر ڕووی ئەو ئاوە را دەوەستێ .

الله تعالى دەفەرموویێ : (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ) أي : في الشدائد) لەمانەدا هەمووی ئایەتی تێدایە بۆ كەسانێك كەوا صابربن لە ناخۆشی و ناڕەحەتیەكاندا ، (شَكُور) أي : إن في تسخيره البحر وإجرائه الهوى بقدر ما يحتاجون إليه لسيرهم ، لدلالات على نعمه تعالى على خلقه) كە الله تعالى ئەو بەحرەی تەسخیر كردوە وای لێكردوە كە ببێتە ڕێگا و جێگەی ڕۆیشتنی ئەو كەشتیانە الله تعالى ئەو بەحرەی وا لێ كردوە ئەمە چەندێك لەو هەوایەی كە پێویستیان پێی یەتی تاوەكو بیان هێنی و بیان بات ، (وإجرائه الهوى بقدر ما يحتاجون إليه لسيرهم) ئەو هەوایەی كە پێویستیان پێی یەتی تاوەكو ئەو پاپۆرە بهێنی و ببات ، (لدلالات على نعمه) هەمووی بەڵگەن لەسەر نیعمەتەكانی الله تعالى (على خلقه) لەسەر ئەو خەلكەی كە الله تعالى دروستی كردوە.

إبن كثير دەفەرموویێ :(لِّكُلِّ صَبَّارٍ) أي : في الشدائد ، (شَكُورٍ) في الرخاء .) (لِّكُلِّ صَبَّارٍ)واتا كەسێك كە صەبر بگرێت لەناڕەحەتیەكاندا وە (شَكُور) كەسیكە لەكاتی خۆشیدا شوكری الله تعالى بكات ، لەناخۆشیەكاندا صەبر دەگرێت وە لەخۆشیەكانیشدا تاعەتی الله تعالى خۆیی ئەكات .

أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ (٣٤)

إبن كثير دەفەرموویێ : (٧:١٢)

(وقوله : (أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا) أي : ولو شاء لأهلك السفن وغرقها بذنوب أهلها الذين هم راكبون عليها)ئەگەر الله تعالى بیویستایە ئەو كەشتیانەی هەموو لەناو ئەبرد وە غەرقی ئەكرد بەهۆی تاوانی ئەو كەسانەی كە لەناویدا سەری كەوتوون ،(وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ) أي : من ذنوبهم .) وە الله تعالى

لەزۆربەشیان خۆش دەبێت ، واتا لەتاوانەکانیان ، (ولو أخذهم بجميع ذنوبهم) ئەگەر الله تعالى بەتاوانەکانی خۆیان مامەڵەیان لەگەڵدا بکات (لأهلك كل من ركب البحر .) هەرچیەك سەر بەحر بکەوتیایە الله تعالى لەناوی ئەبرد .

ئەمڕۆ ئێستا ئەم شتانە ئەبینین بەچاوی خۆمان ، سەیر ئەکەین لەناو بەحردا خەڵکی ئەچێت بۆ سیاحە و بۆ سەفەر ، لەناو ئەو بەحرەدا لەجیاتی ئەوەی لە الله تعالى بپارێنەوە ، ئەبو جەهل کە سەر کەشتی ئەکەوت لەناو بەحرەکەدا ئەترسا و ئەیوت : خوایە بەس تۆ ڕاستی یا الله هاوار بۆتۆ ڕزگارمان بکەیت لەم بەحرەدا ، کەچی پێیان ئەوترا موشریك ، بەس ئەمانەی ئەمڕۆ لەناو بەحرەکەدا زینا ئەکات و عەرەق ئەخوات سەرسەریەتی ئەکات هەرچی فیسق و فجور ئەکات بەبێ ئەوەی لێ بترسێت !!
ئینسان ئەگەر سەیری بکات حاڵی کامیان خراپترە ئەبو جەهلەکانی زەمانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کە لەبەحردا کە الله تعالى شایەتی ئیخلاصیان بۆ ئەدا و ئەڵێت : ئەگەر سەر کەشتی بووبنایە لەناو بەحردا (دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ)[١] ئەوە ئەبو جەهل وای ئەکرد ، کەچی ئەوانەی ئەمڕۆ چێ ئەکەن خۆتان ئەیبینن بەچاوی خۆتان کە لەناو بەحردا چی ئەکەن ! دەڵێ: چوم بۆ تورکیا ئی ! لەبەحری تورکیادا سەر کەشتی کەوتم پێی ئەڵێ چی بوو ؟ دەڵێ : ئافرەتی جوان و ڕووت و خواردنەوە و ڕەقص و سەما و گۆرانی بەکەیفی خۆمان بوو !! ئەوە بەحرەکەی ئێمەیە کە سەر کەشتی ئەکەوین !!

جا الله تعالى بەڕەحمە وە حیلم و صەبری هەیە ، الله تبارك وتعالى نایانگرێی بەڵکو بۆیی هەڵگرتوون بۆ ڕۆژی قیامەت ، مەرج نیە لەدونیادا هەمووشتێك بکەن ، بۆیە دەفەرمووێت: ئەگەر بمانەوێت ئەوە هەموویان لەناو ئەبەین ، بەس الله تعالى هەمووی لەناو نابات ، (وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ) ئەم زۆرەش لەوانەی ئەمڕۆشن ، بەس با بەعەفوی الله تعالى نەخەڵەتێن .

---

[١] : سورة يونس ، اية : ٢٢.

إبن كثير دەفەرموویێ : (وقال بعض علماء التفسير : معنى قوله : (أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا) بەشێك لەزانایان دەفەرموون : مانای ئەم ئایەتە لەلای بەشێکیتر لە زانایانی تەفسیر ئەوەیە کە ، (أي : لو شاء لأرسل الريح قوية عاتية)ئەگەر الله تعالى بیویستایە بایەکی زۆر بەهێزی هەڵدەکرد ، (فأخذت السفن وأحالتها عن سيرها المستقيم) ئەو هەموو کەشتیەی دەهێناو دەیبرد نەیهێشت لەرێگاکەی خۆیی بڕوا ،(فصرفتها ذات اليمين أو ذات الشمال) بیویستایە بەڕاست و چەپدا دەیبرد چەند گێژەلۆیەکی گەورە دێت لەناو بەحردا ئەوئاوە بهێنی و شەپۆل بەشەپۆلدا بیبات کەشتی ئەبێت چی لێ بێت لەناو ئەو بەحرەدا ئەڵێت : بەم شێوەیەیان لێ دێت ، (آبقة لا تسير على طريق) یاخی دەبێت و ناتوانی لەهیچ ڕێگەیەکەوە بڕوات إلا بەو شێوازە نەبێت کە ئەو بایە دەیهێنێت و دەیبات توشی هەلاکەتی دەکات ، (ولا إلى جهة مقصد .) سایەقەکەی ناتوانی بیبات بۆ شوێنی خۆیی بەمەبەستی خۆیی وە لەدەستی دەردەچێت.

إبن كثير دەفەرموویێ : (وهذا القول هو يتضمن هلاكها)ئەم قەولەش ئەوە ئەگەیەنێت کە لەکۆتایدا لەناو ئەچێت ، (وهو مناسب للأول) ئەم تەفسیرەش موناسیبە بۆ مانای یەکەم کە باسمان کرد ، (وهو أنه تعالى لو شاء لسكن الريح فوقفت) ئەگەر الله تعالى بیویستایە جل وعلا بای ڕادەگرت و ئەو کەشتیەش دەوەستا ، (أو لقواه)یاخود ئەو بایەی ڕانەدەگرت بەڵکو زۆر بەهێزی ئەکرد هەتاوەکو ئەو کەشتیەی لەناو بەرێت و بیهێنی و بیبات (فشردت وأبقت وهلكت .) لەدەست سایەقەکەی دەر دەچێت ئەوەی کە بەرێوەی دەبات وەتوشی ئەوە دەبێت کە لەناو بچێت و سەیتەرەیان لەسەریدا نەمێنی ، (ولكن من لطفه ورحمته أنه يرسله بحسب الحاجة) بەڵام لە لوتف و ڕەحمەتی الله تعالى دا ئەو بایە پێی پێویست ئەنێرێ ، (كما يرسل المطر بقدر الكفاية) چۆن باران ئەبارێنی الله تعالى بەپێی کیفایەتی ئەو دەوروبەرە ، لەبەر چی ؟ (ولو أنزله كثيرا جدا لهدم البنيان) ئەگەر الله تعالى بارانێکی زۆر بەلێزمەی بناردایە هەموو خان و بەرەکانی لەناو دەبرد وە هەمووی دەرووخاند ، (أو قليلا) یان ئەگەر بەکەمی بیباراندبایە، (لما أنبت الزرع والثمار)ئەوکاتە سودی نەدەکرد بۆ زەراعەت و بەرو بووم سودی نەدەبوو لەو بارانە ، الله تعالى نەبە زۆری دەینێرێ ماڵ و خانوو لەناو ببات وە نەبەکەمیش دەینرێت

کەوا سودی بەرو بوومی نەبێت بەڵکو الله تعالى بەقەدەری پێویست دەینێرێت ، چۆن ئەو بارانە بەقەدەر دەینێرێی بەهەمان شێوە ئەو هەوایەش بەو قەدەرە دەنێرێی تاوەکو ئەو کەشتیانە پێی بڕۆن و پێی بێن ،(حتى إنه يرسل إلى مثل بلاد مصر سيحا من أرض أخرى غيرها؛ لأنهم لا يحتاجون إلى مطر ، ولو أنزل عليهم لهدم بنيانهم ، وأسقط جدرانهم .) هەروەکو چۆن دەینێریی بۆ وێنەی وڵاتی میصر سەیحێك دەنێریی کە بریتیە لە (الماء الجارى الظاهر) واتا لەسەر زەویدا کە تێ دەپەڕێنی و ئەڕوات وەکو ئاوی نیل بۆنمونە ، سەیر ئەکەیت ئەو ئاوە ئەنێریی بۆ نمونە بۆ وەڵاتی میصر باران نابارێت بەس ئاوێکی بۆ ئەنێرێ (من أرض أخرى غيرها ، لأنهم لا يحتاجون إلى مطر) لەبەر ئەوەی پێویستیان بە باران نیە بەڵکو ئاوێکیان بۆ دەنێرێی ، (ولو أنزل عليهم لهدم بنيانهم ، وأسقط جدرانهم .)ئەگەر بیناردایە ماڵەکانی ئەڕووخاند وە دیواری ماڵەکانی هەمووی بەپێوە نەدەهێشت .

ئەوەی گرینگە ئەوەیە کە الله تعالى بۆخۆی حەکیمە و ئەزانی کەوا چۆن دەینێرێی و چۆن ناینێرێت وە لەحیکمەتیەتی چ لەبا چ لەباران بەقەدەری خۆیی بنێریی بۆ ئەو مەخلوقاتی خۆیی .

وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ (٣٥)

إبن كثير دەفەرموێی :

(وقوله : (وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ)بۆ ئەوەی بزانێ ئەوانەی کەوا دەمە قاڵێ ئەکەن لەئایەتەکانی ئێمەدا سەرسەختی ئەکەن و بڕوای پێی ناهێنن و عیناد و ئینکاری ئەکەن و قسە لەبارەی ئایەتەکانی الله تعالى وە ئەکەن ، وەکو وتمان غەرقیان ئەکات بۆ ئەوەی ئینتقامیان لێ بسەنێت وە پاشان بۆ ئەوەی کەوا ئەوانەش بزانن ، (وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا) بۆ ئەوەی بزانن (مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ) کە هیچ پەناگەیەکیان نیە وە هیچ پەناهەندەیەکیان نیە ئەو جۆرە کەسانە هیچ شوێنێکیان نیە کە خۆیان لەعەزابی الله تعالى پێی دەرباز بکەن .

إبن كثير دەفەرموویێ :(أي : لا محيد لهم عن بأسنا ونقمتنا ، فإنهم مقهورون بقدرتنا .) ئەوانە هەموو بەقودرەتی الله تعالى زەلیل کراون ، هەرچی هەیە لەبونەوەردا وەکەس ناتوانی لەدەستی الله تعالى دا ڕابکات وە کەس ناتوانی لەعەزابی الله تعالى دا ڕابکات .

جا لێرەدا ئاوڕێك ئەدەینەوە لەو کەسانەی کە لەسەر زەوین بەهەموو هێز و تواناتانەوە کەمەتان کە خۆیی بەگەورە ترین هێز و دەولەت دەزانی لەسەر زەویدا لەبەر دەمی الله تعالى دا ئەوانە هیچن لەبەر ئەوە بگەڕێنەوە بۆلای الله تعالى ، ئەمەی کە الله تعالى بەئێوەی داوە ئەوە مەتاعێکی کەمە ، الله تعالى بەپێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێ: (لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ (١٩٦) مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ (١٩٧))[١] ئەمە زۆر گرینگە بیر لەم ئایەتە بکەینەوە هەموو شەوێك لەدوای ئەوەی کە ئینسانی موسڵمان لەخەو هەڵدەستێت سونەتە ئەم ئایەتانەی کۆتایی سورەتی ال عمران بخوێنی کە یەکیان ئەم ئایەتەیە ، با بزانین و ڕەبتی بکەینەوە بەم ئایەتەی ئێستا کە دێت !!

فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ (٣٦) وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ (٣٧) وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (٣٨) وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ (٣٩)

<u>مانای ئایەتەکان :</u>

فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ (٣٦)

[١] : سورة ال عمران .

الله تعالى دەفەرموویێ : هەرچیە لەدونیا بەئێوە دراوە (فَمَا أُوتِيتُم) هەرچیەکتان پێدراوە لەکەم و لەزۆر ، (مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ) ئەمە هەمووی پەیوەستە بە حەیاتێکی کەمی دونیاوە ئەوە کە باسمان کرد الله تعالی فەرموویی : تۆ هەلنەخەلەتێنی ئەوەی کەوا لەدەست کافرەکاندایە ، تۆ هەلنەخەلەتێنی ئەو دەسەلات و تاوانا و مادە و قودوراتانەی کە بەدەستیانەوەیە و بەکەیفی خۆیان شەرق و غەربی پێ ئەکەن و دێن و دەڕۆن ، الله تعالی دەفەرموویێ : (مَتَاعٌ قَلِيلٌ)[1] ئەمە شتێکی کەمە ،چەند زۆر بێت کەمە دواتر مەنزلگە و شوێنیان جەهەنەمە .

لەبەر ئەوە ئەمڕۆ زۆر کەس هەلخەتاوە بەو مادەیەی کە ئەمریکا و ئەوروپا لەدەستیەتی خۆشەویستانم ،کاتێك کە ئێمە دێنەوە ناو تەوحید و قورئان و دێنەوە ناو ناخی یەکخوا پەرستی ئەبێت تۆ ئەم شتانە هەمووی فڕێی بدەیت لەمێشکی خۆتدا ، بەوە نەخەلەتێی چونکە الله تعالی بەپێغەمبەرەکەمانی وتوە (صلی الله علیه وسلم)بەوە مەخلەتێن ، گەورەترین شت لەسەر ڕووی ئەم زەمینە بریتیە لەیەکخوا پەرستی ، خوای ئەکرد تۆ فەقیرترین کەس دەبووی ، کێشە نیە لەبەر ئەوەی پێغەمبەرەکەمان وابووە (صلی الله علیه وسلم) ، کەواتە هەر چیەکت بدرێتی کەمە (فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ) ئەمە ڕابواردنێکی کەمی دونیاوییە!! ئەی چی باشە ؟

الله تعالی دەفەرموویێ : (وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ) ئەوەی لەلای الله تعالی یە لە ثەواب و لەپاداشتی کردەوە چاکەکانتان لەسەرووی هەموویەوە تەوحید و یەکخوا پەرستی ، (خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ) ئەمە باشترە و ئەشمێنێتەوە بەڵام مالی دونیا نامێنێتەوە ، قەصرەکانیان و هەرچی تەکنەلۆجیایان هەیە وە هەرچی پێشکەوتنی عیلمیان هەیە کە کەسەکە مرد ئەچێت بۆکوێ ؟! یا وەڵامان بدەنەوە ئەچێت بۆکوێ ؟! ئەچێتەوە بەر دەستی الله تعالی بۆ لێپێچینەوە بۆیە ئەوشتانە لەلای الله تعالی هیچ ئەهمیەتێکی نیە ، الله تعالی زۆر مەلکوتی هەیە وە زۆر مولکی هەیە هەر ئەصلن ئەگەر دونیایەکی بچوکی وەکو ئێمە سەیری بکەین لەلای خۆیی ئەم خەلکە عیلم و جوگرافیا دەخوێنی ، کە سەیر دەکەی زەویی لەناو بونەوەردا یەکسانە بەچی ؟! ملیۆنەها ملیۆنی لەو کەونە وەکو زەویی هەیە

[1] : سورة ال عمران ، اية : ١٩٧.

هەمووشی مولكی الله تعالی یە ، وە بەهەشت و جەهەنەم مولكی الله تعالی یە وە مەلائیكە هەمووی مولكی الله تعالی یە وە جنۆك و ئینسان وە مخلوقات هەمووی مولكی الله تعالی یە .

ئەمە لەلای الله تعالی هیچ ناهێنی وەكو خۆیی فەرموویەتی : ئەگەر ئێوە عیبادەت بۆمن نەكەن ئەوە هیچ قیمەتان نیە (قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ۖ)[١] بانی (لولا عبادتكم)لەلای الله تعالی هیچ قیمەتێكتان نیە ئەگەر عیبادەتی الله تعالی نەكەن ، لەبەر ئەوە با ئێمە هەڵنەخەڵەتێن بە ئەوروپا و ئەمریكا و پێشكەوتنە عیلمیەكەیان لەڕوانگەی دونیایەوە ، ئایا ئەوانە بڕوایان بە الله تعالی هەیە؟! وە ئایا بەفەرمانی قورئان دەڕۆن بەڕێوە ! ؟ نەخێر بەڵكو هەر گاڵتەشی پێ دەكەن ، وە كلكەكانی خۆشیان وا لێ كردوە لەناو ئێمەدا كە گاڵتە بە قورئان و دین بكەن ، وە ئەصل لەلای ئێمەدا بریتیە لە دین وە بریتیە لە شوێن كەوتنی قورئان و خوا پەرستی وە باهیچیشمان نەبێت و هەموو دونیامان بە نارەحەتی بڕوا .

لەحەدیثدا وارید بووە الله تعالی كەسێك دەخاتە بەهەشت كە لەدونیادا ناخۆشترین ژیانی بردوە بەڕێوە كەكاتێك یەك لەحزە دەیخەنە بەهەشت پێی ئەڵێن : هیچ ناخۆشیت بینیوە لەژیانتدا ؟! ئەویش دەڵێت : نەواللە هیچ ناخۆشیم لەژیاندا نەبینیوە !.

وە كەسێكیش كە خۆشترین حال ژیا بێت لەدونیادا لەهەموو كەسێك خۆشتر رای بواردوە یەك لەخزە ئەیخەنە جەهەنەمەوە ، پێ ئەڵێن : خۆشیت بینیوە لەژیانت دا ؟! دەڵێت : نەواللە خۆشیم هەر نەبینیوە .!

ئەو هەموو دونیایە یەكسانە بەهیچ لەبەر دەمی الله تعالی لەڕۆژی قیامەت ، جا با هەڵنەخەڵەتێن خۆشەویستانم ، وە ئەمڕۆ خەڵكی زۆر هەڵخەڵەتێنراوە بەدونیا ، ئەڵی ئەچم بۆ پەرلەمان خزمەتی گەلەكەم ئەكەم واللە ئەگەر ئەو مەعاشەت نەدەنی ناچیت ، بەبێ مەعاش ئەچێت ؟! كامەی خۆیی بەموسلمان ئەزانی با وەلامم بداتەوە ؟! ئایا بەبێ پارە وەرگرتن ئەچێت بۆ ئەوێی ؟! وە ئایا كەس خۆیی

[١] : سورة الفرقان ، اية : ٧٧.

هەڵدەبژێرێت ؟! بۆیە هەمووی درۆیە و هەمووی دونیا و ماڵەکەیەتی خزمەتکردن هەمووی درۆیە ، کەواتە تۆ خەڵەتایت بە دونیا ، بۆیە وەرەوە سەر ڕێبازەکەی اللە تعالی ، پێشت بڵێم ئەو چوار ساڵ بڕوا ئەو چوار ساڵ بڕوا هیچت نەکردە لەجێگەکەی خۆتی و بەرە ودواوە دێت چونکە ئەگەر تۆ نەچیتە پێشەوە بۆ دواوە دێتەوە ، اللە تعالی دەفەرموویێ : (لِمَن شَاءَ مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ)[1] یان بۆ پێشەوە بڕۆ یاخود بۆ دواوە بڕۆ ، یانی لەئیسلامدا ڕاوەستان لەشوێنی خۆت نیە ، ئەگەر نەڕۆیتە پێشەوە ئەوە تۆ بۆ دواوە هاتووی باش بزانە بۆیە ئاگاداری خۆتبە تۆ زەرە نەکەیت چونکە بەم کارە زەرە ئەکەیت .

جا لێرەدا اللە تعالی دەفەرموویێ : (فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ) هەرچیەکتان بدرێتی هەرچیەك !! ئەوە ڕابواردنیکی دونیایی کەمە ئەوەی لەلای اللە تعالی زۆر زۆر خێرە و ئەمێنێتەوە و باقیە بریتیە لە ثەوابی عەمەلەکانتان کە تەوحید و ئیمانەکەتە .

(خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ)ئەوانەی ئیمانداران و ئەوانەی تەوکل دەبەستن لەسەر اللە تعالی ، با سەیر بکەین ئەمڕۆ موسلمان بیری لەتەوکل هەیە لەسەر اللە تعالی ؟! با ئاوڕێك لەخۆمان بدەینەوە :

ئەگەر ئێمە پشت بە اللە تعالی ببەستین بەس ئاوامان لێ بەسەردێ یاخود ئێمە سەیری شتە مادییەکان دەکەین ، ئایا اللە تعالی بەئێمەی وتوە دەبێت ئێوە پشتت ببەستن بە شتە مادییەکان یان وتویەتی وەکو وەسیلەیەك بەکاری بهێنن وە پێشی وتووین کە هیچ ناگەیەنێ ، با بزانن چەندێکتان هەبێت هیچ ناگەیەنێ بەڵکو إلا دەبێت من سەرتان بخەم ئەگەر من سەرتان نەخەم سەرناکەون ، اللە تعالی دەفەرموویێ : (وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ ۚ)[2] کەواتە سەرکەوتن بەزۆری ژمارە نیە وە بەمادە نیە بەتیگەیشتن لەبابەتەکانی ئموری دونیاویی نیە کە تۆ ئیعتمادی بکەیتە سەری بەڵکو لەلایەنی اللە تعالی وەیە ، ئەی ئەگەر تەوکل لەسەر اللە تعالی بکەین یارمەتیمان ئەدات ؟! بەلی ، ئەی بۆ ئێستا سەرناکەوین ؟! لەبەر ئەوەی تەوکل مان لەسەر اللە تعالی نەکردوە بەتەواوی ئەوە کێشەکەمانە .

[1] : سورة المدثر ، اية : ٣٧.
[2] :سورة الأنفال ، اية : ١٠.

كەواتە ئەبێت بەخەلكی بلێن : ئێوە ئیمانەكەتان دروست بخەنەوە جارێكیتر ئیمانەكەتان راستبكەنەوە وە ئیمانداراێكی راست و دورستبن و موحید و یەكخواپەرست بن ئێوە موشریك مەبن ، وە ئیعتماد مەكەنە سەر شەرق و غەرب ، (وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ).

الله تعالى دەفەرمووێی : (وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ۚ)[1] هەر كەسێك تەوكل ببەستێ لەسەر الله تعالى ئەوە بەسیەتی ، الله تعالى دەفەرمووێ: بەسیەتی ، كەچی ئێمە دەلین بەسمان نیە !!

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ (٣٧)

الله تعالى دەفەرمووێی : (وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ) ئەوانەی كە خۆیان لە گوناهە گەورەكان دوور دەخەنەوە (كَبَائِرَ الْإِثْمِ) لەگوناهە گەورەكان (وَالْفَوَاحِشَ) ئەوەی جێی شورەیی و ناشرینی یە واتا لەو گوناهانەی كە جێی شورەیی و ناشرینیە ، (وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ) كاتێك كە تورە دەبن ، كە توشی غەزەب دەبن ، بتەوێ یان نا ئینسان توشی ئەو حالەتە دەبێ كەس نیە توشی نەبێت ..

سەرێكی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بكەین لەصەحیحی موسلیمدا وارید بووە ، ئەفەرمووێی : دوو كەس هاتنە مالەكەی تورەیان كرد ! پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) جوێنی پێدان و لەعنەتی لێكردن ، نەصی حەدیثەكە وادەلی : (فلعنهما وسبهما)[2] پێغەمبەری خوا (صلى الله

[1] : سورة الطلاق ، اية : ٣.

[2] : صحيح المسلم : ٤٧٠٥ باب من لعنه النبي صلى الله عليه وسلم أو سبه أو دعا عليه وليس هو أهلا لذلك كان له زكاة وأجرا ورحمة.

عليه وسلم) جوێنی پێدان[١] و وە لەعنەتی لێکردن ، دواتر دایکمان عائیشە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) هات پێی وت : ئەو دوانە زۆر بەد بەخت و قوربەسەرن هیچ کاتێك توشی خێر نابن ، فەرمووی : بۆ ؟ وتی : چونکە تۆ جنێوت پێدان و لەعنەتت لێکردن ، هەرکەسێك پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) جنێوی پێی بدا و لەعنەتی لێکردبێ ئەبێ چۆن دەربازی ببێت ، فەرموویی : عائیشە من ئینسانم (اللهم إنما محمد بشر ؛ یغضب كما یغضب البشر)[٢] ئینسان چۆن توشی تورەی و دەبێت منیش توشی تورەیی دەبم ، من شەرطم لەسەر خوای خۆم کردوە و وتومە : خوایە ئەگەر هەرکەسێك جنێوم پێدا یان لەعنەتێکم لێکرد موستەحەق نەبوو بۆی بکەیت بەزەکات و بەخاوێنی ، ئەمە پێغەمبەری خوایە (صلی الله علیه وسلم) .

کەواتە سەیر بکەن ، (وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ) کە توشی تورەبوون دەبی گرینگ ئەوەیە لێبوردنت هەبێت ، لەکاتی کەی ؟ لەکاتی بەدەسەلاتی ، بەس کە زەلیل بووی لێبوردنی چی !! کەسێك زەلیل بێت و هیچ دەسەلاتی نەبێت لەناخیشی ویستی تۆلەی هەبێت بەزمانیش بلێ لێ خۆش دەبم لەبەر بێ دەسەلاتی ئەمە نا بەلکو کە دەسەلاتت هەبوو لێبوردنت هەبێ ، ئینسانی موسلمان لەکاتی زیلەتدا ناچێت باسی لێبوردن بکات چونکە زەلیلە ، بەس کە دەسەلاتی هەبوو ئا لەو کاتەدا لێی ببورێت ، بەلام ئاگاداربن ئەو لێبوردنە لەلای زۆر کەس بریتیە لە تنازول ئەمەش فکرەیەکی هەلەیە ، کە لەکاتی دەسەلاتداریتدا لەکەسێك دەبوری دەلین ئەوە تنازولی کرد ! نەخێر بەلکو ئەوە سیفەتێکە لەسیفەتەکان کە الله تعالی باسی دەکات لە ئیماندااران .

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (٣٨)

الله تعالی دەفەرمووێ : (وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ) ئەو کەسانەی کەوا بەقسەی پەروەردگاری خۆیانی کرد ، کەداوای لێکردن تەنها الله پەرستن بن ئەوانیش وتیان ، باشە یا الله ئێمە تەنها خوا پەرست

[١] : لێرە مەبەست پێی بەجنێوی شەرعیە ، نەك جنێوی ناشەرعیی .

[٢] : وفي رواية له (٤٧٠٨)

دەبین کەسیتر ناپەرستین ، نەدار نەبەرد نە مردوان وە نەزیندووان (اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ) ، پاشان (وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ) نوێژەکانیان بەرێك و پێکی ئەنجام ئەدا پیاوان لەجەماعەت و ژنان لەمالدا لەکاتی خۆیدا بەدەست نوێژی باشەوە وە بەجل و بەرگی خاوێنەوە لەشوێنی خاوێندا .

الله تعالی دەفەرمووێ : (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ) ئەگەر شتێك پیویستی بەوە کرد کەوا لەنێوان یەکتریدا مشوورەی لەسەر بکەن ئەوە مشوورەی لەسەر دەکەن ئەوشتەی کە پێویستی کرد ، لە سورەتی فصلت ئیشارەتمان دا بەوە وتمان ئەم ئایەتە لەناو هۆلی پەرلەمانەکاندا هەلواسراوە (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ) ئەمەش بەڕاستی جێگەی ئەوەیە کە تۆ بلێ بەڕاستی ئەم ئایەتە بۆیە هەلتان واسیوە تاوەکو گاڵتە بەئایەتەکە بکەن ، لەبەر ئەوەی (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ) بریتیە لەوشتانەی کە شورای لەسەر دەکرێت نەك ئەوشتانەی کە لای الله تعالی خەتی سورە نابێت شورای لەسەر بکرێت !!

ئەو یاسایەی الله تعالی داینآوە لەناو قورئاندا کە حوکمڕانیە لەنێوان بەندەکانیدا نابێت شورای لەسەر بکرێت بەلکو الله تعالی چی داناوە دەبێت سمعنا وأطعنا بێت، ئەوشتانەی کەوا دەکرێت شورای لەسەر بکرێت شورای لەسەر ئەکەن ، وە ڕاوێژی لەسەر ئەکەن ، کەواتە ڕاوێژ لەسەر هەموو شتێك ناکرێت ، ئایا ڕاوێژ لەسەر خوا پەرستی ئەکرێت ؟! ئایا خوا بپەرستین یاخود نا ؟! ئەی ڕاوێژ لەسەر زینا ئەکرێت ؟! ئەی لەسەر نێربازی ئەکرێت ؟! ئەوەتا لە ئەوروپا و ئەمریکا ڕاوێژ لەسەر نێربازی ئەکەن !! ولایەتەکانی ئەمریکا هەندێکی تێدایە کەوا نێربازی تێدا دروستە چونکە ڕاوێژی ئەو خەلکە وابووە بلین : بەلێ ئەمانەوێت بەزۆری دەنگ نێربازی ئەکەین ، ئەوانیش وتیان بەلی با نێربازی بکەن !! ئەوە شورا کەیانە (پەنا ئەگرین بە الله) ئەوە دیموکراتیەکەیانە ، لەلای ئێمە شتی وا نابێت ، ئەوە لەلای کافر ئەوشتانە دەبێت کەسێك کە بڕوای بە الله تعالی نەبێت هەمووشتێك دەکات بە ڕاوێژ لەنێوانی خۆیدا ، بەس لەلای ئێمە هەموو شتێك قابیلی شورا نیە ، زۆر سەهوە ئەو کەسەی کە بەپەرلەمان دەلێت : مجلسی شورا زۆر سەهوە ، چونکە پەرلەمان یانی جێگەی مناقەشە کردن ، ئەگەر خواش قسەبکات مناقشەیەی ئەکەن (والعیاذ بالله) ، بەس مەجلیسی شورا لای موسلمانان مجلیسێکی زۆر بەهەیبەتە ئەهلی دین و ئیمان نەبێت ناچێتە ناویەوە بۆیە نابێت ئەهلی کوفر بچێتە ناویەوە ئەو پیاوانە دەچنە ناویەوە کە خاوەنی عیلم و دینن وە خاوەنی شەجاعەت و خاوەنی قوەتی ئیمانن ، ئینجا

خۆیان نادەن لە خەتە سورەکانی الله تبارك وتعالی کە کردوویەتی بە خەتی سور ، وە بۆیان نیە بەهیچ شێوازیك تەعدیلی یاساکانی الله تعالى بکەن ، چونکە ئەزانن الله تعالى فەرموویەتی : (لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۚ)[1] نابێت حوکمی الله تعالى هەموار بکرێتەوە نابێت بلی با چاوی پێدا بخشێنینەوە هەتاوەکو ئێستا زینا حەرام بووە با حەڵالی بکەین یان عەرەق حەرام بووە با حەڵالی بکەین نابێت ، یان بلێ با ئێمە هەموو وەکو برا بژین کافر و موسڵمان دار پەرست و فەرج پەرست و هەموو موشریکەکان وەکو یەك بین !! نابێت چۆن دەبێت وەکو یەك بین ، ئاخر لەناو مجلیسی شورای پێغەمبەر محمد دا (صلى الله عليه وسلم) کێ حەدی هەبوە ئەو قسانە بکات کەچی ئەمڕۆ وای لێهاتوە پەنا ئەگرین بە الله تعالى.

کەواتە (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ) ئەوشتەیە کەوا ڕاوێژ هەڵدەگرێت .

الله تعالى دەفەرمووێ : (وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ) وە لەوەی ئێمە پێیمان بەخشیون لێ ئەبەخشنەوە لەپێناوی الله تعالى دا .

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ (٣٩)

الله تعالى دەفەرمووێ : ئەو کەسانەی کە توشی زوڵمێك ئەبن هەڵدەستن و زوڵمەکە لەسەر خۆیان دەفع ئەکەن و لای ئەبەن ، واتا هەڵدەستن و تۆڵەی خۆیان ئەکەنەوە .

إبن كثير دەفەرمووێ :

فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ (٣٦)

[1] : سورة الرعد ، اية : ٤١.

(يقول تعالى محقرا بشأن الحياة الدنيا وزينتها) الله تعالى باسى ئەم دونیایەمان بۆ دەکات زۆر بەشێوەیەکی حەقیر و بێ ئەمهیەت ، (وما فيها من الزهرة والنعيم الفاني) ئا لەو خۆشی و لەو پارە و لەو سەروەتە و لەو نەعیمەی کەتێدایەتی و لەناو ئەچێت تەعقیری ئەکات و الله تعالی بێ ڕێزی ئەکات ئەڵێت : ئاگاداربن دونیا هیچ نیە ، بەم شێوەیە چووە ناو ئایەتەکە ، دەڵێت : الله تعالی تعقیری شەئنی دونیا دەکات .

الله تعالی دەفەرمووێ : (فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ) أي : مهما حصلتم وجمعتم فلا تغتروا به) هەر چەندێکتان دەست کەوت و کۆتان کردەوە ئێوە ئاگاداربن و هەلمەخەلەتێن پێی ئەمە لەدەستان دەردەچێت ، بەموجەرد مردنت هەموو شتێکت لەدەست دەردەچێت ، (فإنما هو متاع الحياة الدنيا ، وهي دار دنيئة فانية زائلة لا محالة) دونیایەکی هەتاوەکو بلێ نزمە وە هیچ و پوچە وە دەڕوات و لەدەستت دەردەچێت ئەم شتە وایە بەبێ ئەوەی موناقەشەی لەسەر بکرێت وە هەموو کەسێکیش ئەزانی کەوا ئەم دونیایە لەدەستمان دەردەچێت ، ئەم دونیایە بۆ فیرعەون نەمایەوە بۆ کەسیتر نامێنێتەوە، وە هەموو فیرعەونی زەمانەکان لەدەستیان دەردەچێت وە لەبەرچاوی خۆشمان دەیبینین .

إبن کثیر دەفەرمووێ: (وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ) أي : وثواب الله خير من الدنيا)پاداشتی الله تعالی کە بەهەشتە کە لەسەرووی هەمووشتێکەوە بینینی خۆیەتی بۆیە با بینینی الله تعالی مان لەدەست دەرنەچێت وەبەهەشتمان با لەدەست دەرنەچێت ئەمەش گرینگە ، (وهو باق سرمدي) ئەم ئەوابە هەتا هەتاییە ، هیچ کاتێك لەدەست دەرناچێت ، (فلا تقدموا الفاني على الباقي) کەواتە شتێك کەوا لەناو ئەچێت مەیخەنە پێش ئەوشتەی کەوا هەتا هەتاییە ، وە هەتا هەتاییەکە مەفرۆشن بەدونیا فانیەکە .

الله تعالی دەفەرمووێ : (لِلَّذِينَ آمَنُوا) أي : للذين صبروا على ترك الملاذ في الدنيا)بۆ ئەوکەسانەیە کەوا صەبر لەسەرتەرك کردنی مەلاذ ئەکەن واتا ئارەزووەکانیان ، یانی جێگەی لەزەت بینین و خۆشحالبوون لەدونیادا ئەمانە بەجێ دەهێلن صەبر لەسەر ئەمە دەگرێت وە صەبر دەگرن لەسەر تەرك کردنی ئەم دونیایە ، ئەمەش حالی پێغەمبەرمان بوو (صلى الله عليه وسلم) ئەم دونیایەی نەویست ،پێیان وت : تۆ ئەتەوێت وەکو پێغەمبەرێکی پاشا بیت یاخود وەکو پێغەمبەرێکی فەقیر بیت ؟ فەرمووی : وەکو پێغەمبەرێکی فەقیر بم .

إبن كثير دەفەرمووێی : (وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ) أي : ليعينهم على الصبر في أداء الواجبات وترك المحرمات .) بۆ ئەوەی الله تعالى يارمەتيان بدا لەسەر صەبرگرتن بۆ بەجێهێنانی واجبەكان ، چونكە ئەداكردنی واجبەكان صەبری دەوێی چونكە زۆركەسمان بينيوە دەلێت : تاقەتم نەماوە ئەوەندەم نوێژ كرد وە صەبری لەسەر ناگرێی ،ياخود ئەلێت : تاقەتم نەماوە ئەوەندە قسەم كرد بۆ خەلك سودی نيە !! جا الله تعالى ئەو مەرجەی لەگەل تۆ كردەوە ە كە ئيستفادەی هەبێ يان نا ؟ نەخێر بەلكو تۆ كاری خۆت ئەكەيت و ئەڕۆيی ئيتسفادەی هەبێت ياخود نەبێت ، جا ئەنجامی هەبێت يان نا ، گرينگ ئەوەيە تۆ (وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ)[١] ئەبێت كۆڵنەدەر بيت (وترك المحرمات .)وە واز لە شتە حەرامەكان دەهێنن .

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ (٣٧)

إبن كثير دەفەرمووێی :

(ثم قال : (وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ) وقد قدمنا الكلام على الإثم والفواحش في " سورة الأعراف ") لەسورەتی ئەعرافدا لەوێدا باسی الإثم و فواحشمان كردوە بۆيە بگەرێرەوە بۆ ئەوەی لێرە دووبارەی ناكەينەوە.

الله تعالى دەفەرمووێی : (وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ) أي : سجيتهم [وخلقهم وطبعهم] تقتضي الصفح والعفو عن الناس) تەبعی ئەم كەسانە وايە كەوا لێبوردنيان هەيە لەناخياندا لێبوردنيان هەيە لەخەلكی ، (ليس سجيتهم الانتقام من الناس .) لەناخی خۆشی ئينتقاميان نيە واتا لەزەت لە تۆلە

[١] : سورة الحجر، اية : ٩٩.

ناكەنەوە ، چونكە ئینسانی وا هەیە پەنا ئەگرین بە الله تعالی تۆڵەكردنەوە ئەخاتە پێش هەموو شتێكەوە ، بەڵام ئینسانی موسڵمان وانیە ناش بێت وابێت بەڵكو لێبوردن بۆتە تەبع و ئەخلاقی .

إبن كثیر حەدیثێكی متفق علیه مان بۆ دەهێنێتەوە دەفەرمووێ : (وقد ثبت في الصحيح أن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - ما انتقم لنفسه قط ، إلا أن تنتهك حرمات الله) پێغەمبەری خوا (صلى الله علیه وسلم) بەهیچ شێوەیەك تۆڵەی بۆ نەفسی خۆیی نەسەندوە ، هەتاوەكو لێیان دابێت و قسەی پێ وتبێت نەهاتوە لەسەر خۆیی بەجواب بێت ، بەڵام ئەگەر كاتێك ئەو شتانەی كە حەرام بوایە پێشێل بكرایە خەڵكی بیان كردبا لە شیرك و گوناه و تاوانەكان پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بێ دەنگ نەدەبوو لەسەر ئەوشتە .

ئەمڕۆ با ئاورێك لەخۆمان بدەینەوە ئایا بەپێچەوانەوەیە یان بەپێچەوانەوە نیە !؟ لە ١٠٠% بە پێچەوانەوەیە فەرمانەكانی الله تعالی پێ شێل دەكریی و لا اله الا الله و قورئان ئەلێ ئەوە پێكەوە ژیانە !! با لێبوردنمان هەبێت ، بەس جنێوێك بەیەكیان بدرێی یان مالی یەكیكیان تاڵان بكرێی یان كەسێكیان بكوژرێی دونیا هەڵدەستێنن ، بەس لا اله الا الله هەزار جار بروخی قەرئان و حەدیث و دین و ئیستهاز بكرێی بە الله و بەدین و بە پێغەمبەر ئەڵێن : ئەوە پێكەوە ژیانە ، بەڵام پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) وانەبووە ، پیغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر دینی الله تعالی شتێكی لێبكرایە یان باس بكرایە بەخراپە وەسنوری الله تعالی بشكێنرایە وە بەهیچ شێوەیەك لەسەر ئەوە بێ دەنگ نەدەبوو ، شیركێك بكرایە مەحال بوو بێ دەنگ بووایە ، كەسێكی بینیبایە نوێژی نەكردایە مەحال بوو بێ دەنگ بێ .

هاوەڵێك هات بۆلای پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەشوێنی خۆیی نوێژی كردبوو كە هات ئەمان چوون نوێژەكەیان كرد كەهاتەوە لەشوێنی خۆیی وتی ئەوە تۆ موسلمان نیت بۆ نوێژ ناكەیت !! هاوەڵەكە لەترسا هەموو گیانی لەرزا ، فەرمووێ : والله شوێنی خۆم نوێژم كردوە ، وتی لەشوێنی خۆشت نوێژت كردبێ ئەبێت بێت لێرە نوێژ بكەیت دەبێ دووبارەی بكەیتەوە ، بۆیەزانایان دەفەرموون : سونەتە ئەگەر تۆ لەشوێنێك نوێژت كردبوو چویتە ناو جەماعەتێك دەبێ تۆ نوێژە جەماعەتەكە بكەیت ،

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)بەم شێوەیە بوو نەك بلێ هەركەسە و بۆ قەبریی خۆیی !! یان دەبێ بلێین : بەرێزی شەیطان پەرست ! یان بەرێزی ئارەزوو پەرست ، یان بەرێزی عەرەق پەرست ، یان بەرێزی هەوا و ئارەزوو پەرست بۆیە دەبێت بلێین : بەرێز فلام بەرێز فلان !! كێ وای دانا ؟! ئەوانەی ئەمڕۆ بەداخەوە كە لەدین تێ ناگەن كەچی بەناوی دینیشەوە قسە ئەكەن ئەمە چیە پێكەوە ژیانە ، یاخود هەیە دەلێین :پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دراوسێیەكی یەهودی بووە و رێزی لە یەهودی گرتوە تا مردوشە !! یانی وا ئەخەنە مێشكی ئێمەوە ئەو درۆزنانە ئەبێت تۆ رێز لەو یەهودییە بگریی كە ئەلێت : دەستی الله تعالى (مغلولة) كەی پێغەمبەر وابوە (صلى الله عليه وسلم) ؟! ئەصلن جارێك منداڵێك خەریك بوو گیانی لەدەست ئەدا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) چوو بۆ لای چونكە غولامی خۆیی بوو لەیەهودییەكان ، كەچوو بۆلای ئامۆژگاری كرد كە ئیمان بهێنی تاوەكو نەچێتە ئاگری دۆزەخەوە ، باوكەشی وتی : ڕۆڵە ئیمان بهێنە بەقسەی محمد بكە (صلى الله عليه وسلم)بەقسەی كرد و ئیمانی هێنا وتی : سوپاس بۆ ئەو خوایەی لە ئاگر رزگاری كرد .

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بە صەراحەت وتی ئێوە كافرن ، قورئانیش وا دەلێ الله تعالى دەفەرموویێ : (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ)[1] الله تعالى دەفەرموویێ : پیسترینی مخلوق لەسەر زەویی كافرەكانە ، كەچی تۆ دەلێ : دەبێت رێزیان لێ بگرێی !! رێزی چی لێ دەگریی .

إبن كثير دەفەرموویێ : (وفي حديث آخر : " كان يقول لأحدنا عند المعتبة : ما له ؟ تربت يبينه " .) لەهەندێك نوسخ نوسراوە (جبينه) ئەلێ : پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەكاتی لۆمە كردنێكدا لەسەر شتێكدا پێی وتین : ئەوە چیە ؟ دەستی بچێت بەخۆڵا .

جا ئەم عیبارەتە لەلای ئەهلی علیم هەندێك ئەلێن : (تجرى على لسان ولا يراد حقيقة) لەسەر زمان بێ بەس مەبەست پێی حەقیقەتی شتەكە نیە .

[1] سورة البينة ، اية : ٦.

هەندێکیتر دەفەرموون : (ما له ؟ تربت يبينه " .)ئەمە هاندانە بۆ کارێکی باش ، یانی ئەگەر تۆ ئەو کارە نەکەیت تۆ دەستت بچێت بەخۆڵدا ئەکاتە تۆ هیچ قازانج ناکەیت ، ئەگەر دەستت بچێت بەخۆڵدا ئەوە هیچ قازانج ناکەیت .

بەڵام ئەم کەلیمەیە لەجێگەی تر بەمانای تر دێت بۆنمونە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی: (فاظفر بذات الدين تربت يداك)[1] لێرەدا بەمانی ئەوە دێت کە دەستت پڕ بێت لە بەرەکەت و نیعمەتی الله تعالى .

إبن کثیر دەفەرمووێی : (وقال ابن أبي حاتم عن إبراهيم قال : كان المؤمنون يكرهون أن يستذلوا)إبن ئەبی حاتەم لە ئیبراهیمەوە (ڕەزای الله تعالى لێ بێت)دەگێڕێتەوە کە فەرموویەتی : ئیمانداران زۆر پێیان ناخۆش بوو زەلیل بکرێن ،(وكانوا إذا قدروا عفوا .) بەڵام ئەگەر قودرەت و توانایان هەبوایە ئەوە عەفویان بەکار دەهێنا ، یانی ئیمانداران حەزیان بەزەلیلی نەدەکرد بهس ئەمڕۆ هەموومان زەلیل یاخود نا ؟! هەموومان زەلیلین بەداخەوە عیزەت لەبەکار هێنانی دەستدا زۆر کەمە ئەوەشی هەبێت لەلای خەلکی موجریمە ، بەزمانیش ئەویش هەر زۆر زۆر کەمە ئەوەی هەبێت لەلای زۆربەی خەلکی خەواریجە پەنا ئەگرین بە الله تعالى ، وەرە تۆ حەق بلێ پێت بوترێت خەواریج ؟! بیشی کەیتە دلەکەی خۆت ئی دلت ئەتەقێت .

ئەبێت تۆ بێت ئەو دینەی الله تعالى ئیعلان بکەی یانی ئێوە پێتان باشە سەربەرزن بن لەم دونیایە بەوتنی حەق بەلایەنی کەمیەوە ، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێی : (أفضل الجهاد كلمة حقعند سلطان جائر)[2] ئاوا سەرەبەز بی ڕۆژێك لەدونیادا بژی یاخود هەزار ساڵ بژی بەزەلیلی ئەمەش سەلەفی ئێمە بوون ئەوان !! (يكرهون أن يستذلوا ، وكانوا إذا قدروا عفوا .).

---

[1] : روى أبو داود والنسائي عن أبي هريرة رضي الله عنه.

[2] : سنن الترمذى .

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ (٣٨)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله : (وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ) أي : اتبعوا رسله وأطاعوا أمره) ئەوانەی کەوا وەلامی الله تعالی یان داویەوە کە داوای ئیمانی لێکردن و ئەوانیش ئیماندار بوون ، شوێن پێغەمبەرەکانی کەوتن وە ئیتاعەی ئەمری الله تعالی یان کرد ، (واجتنبوا زجره)خۆیان لە لەوانە دروخستەوە کە زجری کردووە ولۆمەی بکەرەکانی کردووە وە الله تعالی ئەو گوناهانەی کە باسی کردووە نابێت ئینسان بیکات وە تۆڵە لەبکەرەکانی ئەکاتەوە کە خۆیان لی دروورخستیتەوە ،(وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ) وهي أعظم العبادات لله عز وجل)وە نوێژیان ئەنجام داوە ، وە گەورەترین عیبادەتێك لەسەر ئەم زەمینە عیبادەتی بەدەنی کە دەبینی لەهەموو عیبادەتەکانی تێدایە کە نوێژە .

إبن کثیر دەفەرموویێ : (وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ) أي : لا يبرمون أمرا حتى يتشاوروا فيه)شتێك نابەستن و عەقدێك نابەستن هەتاوەکو ڕاوێژی تێدا نەکەن ، ئەوەی وەکو وتمان قابیلە کە ڕاوێژی تێدا بکرێت ، (ليتساعدوا بآرائهم في مثل الحروب وما جرى مجراها) لێرەدا نمونەمان بۆ دەهێنێتەوە (في مثل الحروب) لەکاتی شەردا ، کە ئایا ئەو شەڕە بکەین یاخود نا وە ئایا چۆن بڕۆین و چۆن نەڕۆین ڕاوێژ بەیەکتری ئەکەن ، ئەوەتا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەسونەتدا وارید بووە کە ڕاوێژی کردووە بە صەحابە ، بەس ئایا ڕاوێژی کردووە لەسەر ئەوەی نوێژ بکەین یاخود نا ؟! یاخود ڕاوێژی کردووە کە ئەمساڵ بەڕۆژوو بین یاخود نا ؟! ڕاوێژی کردووە کە کافر و موسڵمان ئایا برابن یاخود نا ؟! نەخێر نەیکردووە ، (وما جرى مجراها).

هەروەکو الله تعالی دەفەرموویێ : (كما قال تعالى : (وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ)[١] وەکو دەفەرموویێ : تۆ ڕاوێژیان پێ بکە لەوشتانەی کەجێگەی ڕاوێژن وە ئەگەر (فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ)ویستی کاریکتان هەبوو تەوکل لەسەر الله تعالی ببەستن وە جێ بەجێ بکەن .

١

إبن كثير دەفەرموویی : (ولهذا كان عليه [الصلاة] والسلام ، يشاورهم في الحروب ونحوها)پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەجەنگەکاندا ڕاوێژی بە صەحابەکان ئەکرد ، (ليطيب بذلك قلوبهم .) بۆ ئەوەی ئەوانیش خاوەنی شەخصیەتی خۆیان بن وە دڵیان خۆش بکات بەو ڕاوێژە .

إبن كثير دەفەرموویی : (وهكذا لما حضرت عمر بن الخطاب [رضي الله عنه] الوفاة حين طعن ، جعل الأمر بعده شورى في ستة نفر) هەر بەم شێوەیەش عومەری کوڕری خەتاب (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) کاتێك کە لێیاندا ئیتری کاتی سەرەمەرگی بوو نزیك بوو بمرێی لەدوایی خۆیی سەرکردایەتی خۆیی دایە دەستی شەش کەس کەبریتی بوون لە (عثمان ، عەلی ، طەلحە ، زوبێر ، سعد ، عبدالرحمن کوری عەوف)(ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) ، تەبعەن ئاگاداربن (عثمان و عەلی لەگەل ئەبو بکر و عومەردا) ئەوە خەلیفەی راشدینن وە چوار کەسی عشرەی مبشەرەن ئەوانیتر کە بریتین لە (طەلحە ، زوبێر ، سعد ، عبدالرحمن کوڕی عەوف)شەمەش چوار ئەمە بوو بەهەشت ، دوو دانەکەیتریش (سعیدی کوڕی زەید، ئەبو عبیدەی کوڕی جەراح) ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت).

دەفەرموویی : ئا لەم شەشەدا لەنێوان خۆتاندا یەکێك هەڵبژێرن لەدوای من ، بەداخەوە زۆر زۆر بەداخەوە بۆ زۆربەی مامۆستایانی بەناو ئاینی ئەمە ئەکەنە قاعیدەی دیموکراتیەت ! وە ئەمە ئەکەنە قاعیدەی هەڵبژاردن ، با ئێمە وردبینەوە لەوە کێ هەڵبژارد ؟! ئیمامی عومەر (عثمان ، عەلی ، زوبێر و طلەحە ، عبدالرحمن کوڕی عەوف (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) ئەلێ ئەم شەش کەسە کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەژیانی حەیاتی دا بووە کە مردووشە لێیان رازی بووە ، وە خاوەنی دین و ئیمان وە خاوەنی کەرامەت و گەورەترین دەرەجەی ئیمان بوون ، کەسێك نەبوە کەوا نوێژ نەکەر بێت وە کەسێك نەبوە کافر بێت ، وەکەسێکی فاسق و فاجریان تێدا نەبوە وە ئافرەتێکیان تێدا نەبووە ، بەڵێ بەتەئەکید ئێمە ئەو قسانە ئەکەینەوە لەبەر ئەوە دینی الله تعالى وا هاتووە نابێت تۆ شەرم بکەیت لەدینی الله تعالى ، نابێت لەبەر خاتری ئەوروپا و ئەمریکا ئافرەت بخەیتە پێش خۆتەوە ، ئێوە هیچ کاتێك بینیوتانە لەدینی الله تعالى دا ئیمامەت بە ئافرەت بکرێی لە مزگەوتدا ؟! ئەی لەو زەمانەی خۆماندا بینیمان یاخود نا ؟! بەلی بینیمان !!هیچ کاتێك بینیوتانە ئافرەت وتار بدا لەتاریخی

ئیسلامیدا ؟! بەس لەو زەمەنەی خۆماندا بینیمانە ، ئەوەتا بەناو ئەحزابی ئیسلامیەکان ئافرەتەکان لەپێشی خۆیانەوە دائەنێن و شانازی پێوەئەکەن ، ئەڵێن : ئێمە لەعلمانیەکان زیاتر ئافرەتمان تێدایە لەسەرکردایەتیشدا !!

ئێمە لەشەئنی ئافرەت ناهێنینە خوارەوە بەس ئافرەت شەئن و ڕێزی خۆیی هەیە ئەوەی کە الله تعالی بۆیی داناوە ، پیاو شەئنێکی هەیە وە ئافرەتیش شەئنی خۆیی ، وە الله تعالی دەفەرمووێ : (وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ ۖ)[1] تۆ نابێت ئەمە بشاریتەوە ! ئەمەش ئەهلی شورا کە بوو .

إبن كثير دەفەرمووێ : (فاجتمع رأي الصحابة كلهم على تقديم عثمان عليهم ، رضي الله عنهم)ئەوە بوو کەوا هەموویان ڕێك کەوتن کەوا عثمان (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) بکەن بەخەلیفە و ئەمیری خۆیان .

الله تعالی دەفەرمووێ : (وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ) وە لەوەشی الله تعالی پێی بەخشیون ئەیبەخشنەوە ،(وذلك بالإحسان إلى خلق الله) چاکە کردن لەگەل مەخلوقەکانی الله تعالی دا ، (الأقرب إليهم منهم فالأقرب)نزیکیترین کەس لەخۆتەوە ، کەواتە چاکە بکە لەگەل نزیکترین کەس لەخۆتەوە هەتاوەکو ئەڕۆیی .

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ (٣٩)

إبن كثير دەفەرمووێ:

(وقوله : (وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ) أي : فيهم قوة الانتصار) لەناو موسلمانانادا قوەتێك هەیە ئەگەر زوڵمی لێکرا سەرکەوێت بەسەر ئەو زوڵمەدا وە حەقی خۆیی بسەنێتەوە و تۆڵە بکاتەوە (الانتصار)یانی تۆلە کردنەوە،(ممن ظلمهم واعتدى عليهم) لەو کەسەی کە زوڵمی لی ئەکات و تەعدای لێ ئەکات ،(ليسوا بعاجزين ولا أذلة)بێ دەسەلات نین و زەلیل نین لەبەردەمی دووژمنانادا ، (بل يقدرون على الانتقام ممن بغى عليهم)بەلکو بەتوانان لەسەر ئەو کەسەی کەوا ئینتقام بسەنن

[1] : سورة ال عمران ، اية : ٣٦.

لەوەی کەوا زوڵمیان لێ دەکات ، (وإن كانوا مع هذا إذا قدروا عفوا) ئەگەر چی لەکاتێکدا کە دەسەلات دار بوون لەکاتی دەسەلاتەکەیاندا عەفوو بەکار دەهێنن .

إبن كثير دەفەرموویێ :(كما قال يوسف ، عليه السلام ، لإخوته) هەروەکو يوسف (عليه السلام) بۆ براکانی ، کاتێك کە لەمندالیدا ئازار دار لەلەلایەن براکانیەوە وە کاتێك کە دەسەلاتی پەیدا کرد لەگەل براکانیدا ئایا تۆلەی لێکردنەوە ؟ نەخێر بەلکو الله تعالى لەسەر زمانی ئەودا بۆمان دەگێرێتەوە و دەفەرمووێت : (لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ۖ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ)[1] تثريب، یانی عیقاب و لۆمەی ، واتا تۆڵەتان لی ناسێنمەوە و لۆمەشتان ناکەم (يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ ۖ) الله تعالى لێتان خۆش بێت ، (مع قدرته على مؤاخذتهم ومقابلتهم على صنيعهم إليه) لەکاتێکدا ئەیتوانی کەوا تۆڵەیان لێ بکاتەوە ، بەڵام لەمەیدانی هێز و قوەتدا بوو وە بوو دەسەلاتەکەی بەکار نەهێنا بۆ ئەوەی کەوا تۆڵەیان لێ بکاتەوە !

إبن كثير بۆ ئەم بابەتە چەند شتێکمان بۆ بەیان ئەکات وەکو دەفەرموویێ : (وكما عفا رسول الله - صلى الله عليه وسلم - عن أولئك النفر الثمانين الذين قصدوه عام الحديبية ، ونزلوا من جبل التنعيم ، فلما قدر عليهم من عليهم مع قدرته على الانتقام)لەحودیبیەدا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەیانیەکیان لەنوێژی بەیانیاندا دەبن ، جەماعەتێك لەکافرەکان دەیانەوێ بێن لە تەنعیمەوە ، وە ئەم شوێنە نزیکترین شوێنە لە حەرەمەوە لەبەشی سەرەوەی حەرەمی مەککی ، لەوێوە ویستیان بێنە خوارەوە لەو چیایە بێن بدەن بەسەر پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەناکاو ! پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دوعای لێکردن وە ئەو کەسانە هەموویان کەوتنە ناو داوای پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) وە هەمویانی گرت ، کاتێك پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه و سلم) هەموویانی گرت چی لێکردن ؟! ژمارەیان ٨٠ کەس بوو ئەیتوانی هەر هەموویان لەناو بەرێت ، (من عليهم مع قدرته على الانتقام) هەموویانی ئازاد کرد پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه

[1] : سورة يوسف ، اية : ٩٢.

وسلم) وتی بڕۆن هەمووتان ئازادن لەکاتێکدا ئەیتوانی ئینتقام لەهەموویان بسەنێ ! ئەمەیە کە ئایەتەکە بۆمان باس دەکات دەفەرمووێت : (وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ)[١] .

إبن كثير پاشان دەفەرمووێ : (وكذلك عفوه عن غورث بن الحارث) غورەثی کوڕی حارث ئەو کەسە بوو کە کاتێك پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم) لەژێر دارێکدا خەوتبوو وە شمشێرەکەی هەلواسیوە ، ئەویش ئەچێ شمشێرەکە لە کیلانەکەی دەرئەهێنێتە دەرەوە ئەیەوێت پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بکوژێ ئەو کەسە ناوی غورثی کوڕی حارث بوو ، (الذي أراد الفتك به [عليه السلام]) ویستی پێغەمبەر لەناو بەرێت (صلى الله عليه وسلم) (حين اخترط سيفه وهو نائم) کاتێك کە شمشێرەکەی لەکیلانەکەی دەرهێنایە دەرەوە ، (فاستيقظ ، عليه السلام ، وهو في يده صلتا) واتا پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کە هەلسا لەخەو سەیری کرد کابرا بەرووتی شمشێرێکی بەدەستەوەیە لەسەر پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ڕاوەستاوە تاوەکو بیکوژێت ، هەتاوەکو کابراکە پێی وت : (فانتهره)کێ لەدەست من ڕزگارت ئەکات ؟

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێ : الله ! کابرایەکە ڕاستەوخۆ شمشێرەکەی لەدەست کەوتە خوارەوە ، (فوضعه من يده ، وأخذ رسول الله - صلى الله عليه وسلم - السيف من يده)وە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) شمشێرەکەی گرت بەدەستیەوە ، (ودعا أصحابه ، ثم أعلمهم بما كان من أمره وأمر هذا الرجل ، وعفا عنه .) دواتر پێی وت: وەرەن صەحابە کۆببنەوە ئەم پیاوە ویستی من بکوژێت ، منیش ئاوەهام وت شمشێری لەدەست کەوتە خوارەوە وە منیش ئێستا ئەوە لێی خۆش دەبم ، ئەوە لەکاتی بەدەسەلاتیدایە ، پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) لێی خۆش دەبێت ئەم مەحەدیثە متفق عليه .

إبن كثير حەدیثێکیترمان بۆ دەهێنێ لە ئیمامی بوخاریەوە دەفەرمووێ : (وكذلك عفا عن لبيد بن الأعصم ، الذي سحره ، عليه السلام) لەبیدی ئەعصەمی یەهودی کە سیحری لە پێغەمبەری خوا کرد

---

[١] : سورة الشورى ، اية : ٣٧.

(صلى الله عليه وسلم) لەگەل ئەوەشدا لەبوخاری هاتوە کە سیحری لێکراوە بەڵام خەلکانێك هەیە دەلێن راست نیە !!

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کە سیحری لێکراوە لەلایەنی پێغەمبەرایەتیەوە تێك نەچوە بەهیچ شێوازێك بۆیە ئاگاداربن بەلکو لەلایەنی بەدەنیەوە وەکو هەرکەسێك توشی نەخۆشی بوە بەهۆی ئەو سحرەی کەوا سیحری لێکراوە .

ئەفەرموێی : کاتێك کە لەبیدی کوری ئەعصەم ئەم سیحرەی کرد (الذي سحره ، عليه السلام ، ومع هذا لم يعرض له ، ولا عاتبه ، مع قدرته عليه .)دوای ئەوەی پێ راگەینرا کە توشی سەحر بوە بە رێگای وەحییەوە کە ئەم کەسە سیحرەکەی کردوە ، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) چاك بوویەوە دەستی نەبرد بۆ کابرا و بەدواشیدا نەڕۆیشت ، کەچی ئەشی توانی کەوا ئینتقامی لێ بسێنێتەوە .

إبن كثير حەدیثێکیترمان بۆ دەهێنی لە ئیمامی بوخاریەوە (ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت) دەفەرموێی : (وكذلك عفوه ، عليه السلام ، عن المرأة اليهودية - وهي زينب أخت مرحب اليهودي الخيبري الذي قتله محمد بن مسلمة)پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) لەو ئافرەتە یەهودییە خۆش بوو کە ناوی زەینەب بوو زەینەبی کچی حارث کە خوشکی مرحبی یەهودییە کە محمدی کوڕی مەسلەمە کوشتی .

تەبعەن إبن ئەثیر لەکیتابی أزدوا الغامة باس دەکات دەلێت : دەلێن ئەوە بەڵام صەحیح وایە کە عەلی کوڕی ئەبی طالب کوشتویەتی .

(التي سمت الذراع يوم خيبر) دەستی حەیوانێکی خستبوە بەردەمی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وەژەهری پێوە کردبوو بۆ ئەوەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بیخوات و لەناو بچێت ، (فأخبره الذراع بذلك) ذراعەکە پێغەمبەری ئاگەدار کردەوە کەوا ئەمە ژەهری پێوەیە ، (فدعاها فاعترفت) بانگی کرد ئەویش ئیعترافی کرد .

(فقال : " ما حملك على ذلك)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) تۆ بۆ وات کرد بۆ ژەهرت کرد بەمەوە ؟

(قالت : أردت إن كنت نبيا لم يضرك)فەرموویی : بیستومە کە تۆ پێغەمبەری ئەگەر بزانم پێغەمبەری ئەمە زەرەرت پێی ناگەیەنێ وە بەوەحی پێت ئەوترێی ، (وإن لم تكن نبيا استرحنا منك)ئەگەر پێغەمبەر نەبیت ئەوە ئەیخۆیت و لەناو ئەچی و ئیسراحەت ئەکەین لەدەستت !!

ئەوانە چەند زاڵم بوون هەموو شتێکیان بینیوە بەچاوی خۆیان کەچی هەر ئیمانیان پێ نەدەهێنا ، (فأطلقها ، عليه الصلاة والسلام)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)تۆلەی لێ نەسەندەوە ، بەڵام لەدوایدا ئەڵێن : تۆڵەی لێ سەندەوە لەبەر چی ؟؟ (ولكن لما مات منه بشر بن البراء قتلها به) بەڵام یەك لە صەحابەکان خواردی مرد بەهۆی ئەم ژەهرەوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەحەقی ئەوەدا ئافرەتەکەی کوشتەوە ، یانی تۆلەی بۆ خۆیی نەکردوە بەلکو تۆڵەی بۆ ئەو صەحابەیە کردەوە کە بەدەستی ئەو رۆیشت !! .

إبن كثير دەفەرمووێی : (والأحاديث والآثار في هذا كثيرة جدا ، والحمد لله .)حەدیث زۆرە لەم بارەیەوە کەلەکاتی قودرەت و تواناداعەفویان هەبوە وە الله تعالى خۆیی زاناترە بەهەموو شتەکان .

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (٤٠) وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ (٤١) إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٤٢) وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (٤٣)

ماناى ئايەتەكان :

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (٤٠)

الله تعالى دەفەرموويێ : (وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ) سزاى تاوان تۆڵەكەى ئەوەيە كە سزاى تاوانبارەكە بدەيتەوە بەوێنەى خۆيى ، ئەگەر كەسێك تاوانێكى كرد ، وە ئەگەر كەسێك خراپەيەكى لەگەل كردى ،سزاى ئەو كەسە خراپەكەيە كە لەگەلى بكەيتەوە وەكو خۆيى (وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ) واتا : تۆڵە كردنەوە لەبەرامبەرى خراپەيەك كە لەگەلتدا دەكرێت سزاكەى بريتيە لە وێنەى خۆيى ، ئەو تاوانە چيە بەوێنەى خۆيى لەگەل تاوانبارەكەدا تۆڵەى خۆت ئەكەيتەوە ، ئەمە الله تعالى ڕێگەى داوە بەئێمە كە ئەگەر تۆ ستەمت لێكرا بەوێنەى خۆيى ستەمەكە ڕەت بكەيتەوە .

بەڵام (فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۚ) ئەگەر كەسێك چاو پۆشى بكات وە ئەگەر كەسێك گەردەن ئازايى بكات وە گەردەنى ئەو كەسە ئازا بكات ، وە ئەگەر كەسێك چاكسازى بكات وە ئەگەر كەسێك ببورێت لەگەل ئەو كەسەى كە تاوانەكەى كردوە دژى ئەوە ئەكاتە ئەجرى ئەو كەسە لەسەر الله تعالى يە الله تعالى خۆيى پاداشتى ئەداتەوە .

كەواتە هەردوو ڕێگەكەمان لەبەر دەست دايە ئەتوانى ئەگەر كەسێك ستەمێكى لێكردى بەوێنەى ئەو ستەمە تۆڵەى لێ بكەيتەوە خۆ ئەگەر بێتوو تۆ لێ ببوريت ئەوە لەلاى الله تعالى ئەمە باشترێكە ، (فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۚ) ئێنجا بزانە ئەگەر الله تعالى پاداشت بداتەوە ئەبێ چ پاداشتێك بداتەوە ! وەتۆ چاوەريى چ پاداشتێك بكەيت !؟ ئەوە بزانە الله تعالى شتێكى كەمت ناداتێ ، بۆيە داوا ئەكەين لە موسلمانان ئەمە بكەنە بنەرەت لەژيانياندا با لێبوردنيان هەبێت وە لێبوردن يەكێكە لەوشتانەى كە الله تعالى زۆرى پێى خۆشە ، ڕاستە الله تعالى ڕێگەى داويى تۆ تۆڵەى خۆت بكەيتەوە وەكو خۆيى ،بەس الله تعالى دەفەرموويێ : لێبوردنەكە باشترێكە وە ئەجريشت لەلاى منە .

الله تعالى دەفەرموويێ : (إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ) الله تعالى ستەمكارانى خۆش ناوێت.

لەم ئایەتەدا ستەمکار دووشت دەگرێتەوە :

یەکەم : ئەو کەسەیە کە لەسەرەتادا ستەمی کردوە ئەمەیان الله تعالى خۆشی ناوێت .

دووەم: ئەو کەسەشی کە تۆڵە ئەکاتەوە و لەحەدی خۆیی زیاتر ستەم ئەکات الله تعالى ئەویشی خۆش ناوێت .

جا لێرەدا زۆر زۆر وردبن کێ هەیە بتوانی ئەو تەرازووە بەکار بهێنێ لەبەرامبەر ستەمەکەی کە لێکراوە بەقەدەر ئەوە بیپێوی و تۆلە لەکەسەکە بکاتەوە ! ئەمە زۆر دەگمەنە ، ئێوە سەیر بکەن کەسێك کە جنێوێکت پێ ئەدا پێت ئەلێت : چاوت کوێر بێت ئەم کەسە ستەمی لەتۆ کرد !! تۆ لەبەرامبەریدا چی ئەلێت ؟! چاوت کوێر بێت گوێت کەڕ بێت ملت بشکێ ئەژدا و ئابات هەمووی !! ئەها بزانە تۆ لەبەرامبەریدا زیادت وتەوە زۆر زیاد ڕۆیشتی لەوکاتەدا تۆش زوڵمت لێکرد !! بۆیە ئاگاداری خۆمان نەبین لەهەڵچووندا زیادە ڕەویی ئەکەین ئالێرەدا الله تعالى تۆشی خۆش ناوێت هەرچەندە ستەمیشت لێکراوە چونکە تۆش ستەم کاریت ، ئەی ئەگەر بێتوو ئەم ئایەتە جێ بەجێ بکەیت (فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۚ)ئەجری تۆ لەسەر الله تعالى بێ قسەکە بکەیت بەقەدەر خۆشی تۆ ئەجرت نەمایە ئەوکاتە إلا دەبێت لێ خۆشبیت لەبەر الله تعالى ، بەس الله تعالى لێت دەبوریت چونکە تۆ تۆڵەی خۆت بەوێنەی خۆت کردۆتەوە بەس لەوکاتەدا ئەجرت نەما جا کامیان باشترێکە ؟! هەموومان ئەزانین کەوا ئەوە باشترێکە کە ئەجرت لەلای الله تعالى دەست بکەوێت ، چونکە الله تعالى ستەمکارانی خۆش ناوێت ، چ ئەو کەسەی کە یەکەمجار ستەمەکە دەکات چ ئەو کەسەشی کە لەبەرامبەر ئەو ستەمی کە لێکراوە زیاتر تۆڵەی خۆیی ئەکاتەوە و ستەم لەویتر ئەکات ، کەسی یەکەم کەسێکی لێ دەکوژی ئەو ئەچێ دووانی لێ دەکوژی !! پیاوێك کەسێك ئەکوژی ئەو ئەچێت براکەی ئەکوژێتەوە !! یان باوکی ئەکوژێتەوە ! کەسێك کێشەی لەگەڵ حوکمەت هەیە ئەچێت ژنی ئەگرێ و ئەولادی ئەگرێت ئەو پیاوە مصلەحەتی لەچ شوێنێکدا بێت هەمووی قۆرخ ئەکات بۆخۆیی !! ئەمانە هەمووی ستەمن کەوا ئەکرێن .

وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ (٤١)

الله تعالى دەفەرمووێ : هەرکەسێك تۆڵە بکاتەوە بۆخۆی بەڵام بەقەدەر خۆیی ئەوە ئەم کەسانە گوناهبار نین ، یانی ئەوەی تۆڵە بکاتەوە وەکو خۆیی گوناهبار نیە (وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ)یانی ئەو کەسە گوناهبار نابێت مادەم بەقەدەر خۆیی تۆلەی کردەوە .

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٤٢)

الله تعالى دەفەرمووێ: (إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ) ئەو کەسە تاوانبار ئەبێت کە ستەم لەخەلکی ئەکات ، (وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ)تەکبور و تەجبور و فەساد دروست دەکات لەسەر ئەو زەویە بەبێ حەق ، (أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) الله تعالى دەفەرمووێ : ئا ئەوانە کەسانێك کەوا تۆڵەیان لێ ئەسێنێتەووە بەسزایەکی زۆر بەئازار و بەسێور .

وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (٤٣)

الله تعالى دەفەرمووێ : جارێکیتر الله تعالى تیکراری ئەکاتەوە بۆمان و دەفەرمووێ : ئەگەر هاتوو لەکاتێکدا کە پێی وتی (وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ) هەرکەسێك تۆڵەی خۆیی کردەوە لەدوای ئەوەی کە زوڵمی لێکرا بەقەدەر خۆیی ئەوە ئەکەسە تاوانبار نابێت و گوناهی ناگاتی ، الله تعالى پێت ئەلێت : (وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ) صبر :، یانی ئارامی گرت . غفر: چاو پۆشی کرد لەتاوانی بەرامبەرەکەی کە لێکردوە لەو هەلەی کە لەبەرامبەری کردوە سەتری کرد و عیقابیشی نەدا ، (إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ) بەراستی ئەمە جوانترین ئەخلاقە ، ئەمە باشترین کارە ، ئەمە پەسەندترین ئەخلاقێکە ئەگەر کەسێك بتوانی ئەمە هەلگرێت .

جا ئەم ڕینمایانەی کە قورئان دەیکات خۆشەویستانم لەوەدا نیە کە تۆیەکی بێ دەسەلات بی ستەمت لێ بکرێی بڵێ من لێ خۆش دەش دەبم تەبعەن لەبێ دەسەلاتیدا تۆ ئەوە بلێ نەخێر ،بەلکو دەبێت ئەگەر

دەسەلاتدار بوو ئەگەر تاوانێكی لەگەلدا كرا ئالێرەدا ئەگەر وتی من لێبوردنم دەبێت ئەوە تۆ كەوتیتە بەردەمی ئەو پاداشتەی الله تعالى كە دەفەرموویێ: تۆ ئەجرت لەسەر الله تعالى يە .

بەڵام ئایا ئەمڕۆ خەڵكانێك بەم شێوەیە ئامۆژگاریان ئەكەن ؟! ئەگەر تۆ تاوانێكت لەبەرامبەردا كرا ئەگەر بێتو بێ دەنگ بیت و صەبر بگریت لەپێناوی الله تعالى دا وە داوای ئەو ئەجرە بكەیت ! ئەوە چەندەها كەس پێت دەڵێ : تۆ بۆ لێ نادەیت و بۆ تەنازول ئەكەیت !! یانی چەندەها كەس ئەبینین لەجیاتی ئەم ڕێگە ڕاستەی الله تعالى ت نیشان بدات دێت هانت ئەدا بۆ ئەوەی تۆ تۆڵە بكەیتەوە بەس نەك وەكو خۆیی بەخوا زیاتریشت لێ داوا ئەكەن بۆئەوەی ببیت بەستەم كار !!

إبن كثير دەفەرموویێ :

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (٤٠)

(قوله تعالى : (وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۖ) ئاگاداربن لێرەدا وتمان سیئە بەمانای تاوانێك دێت كە لەبەرامبەرت ئەكرێت ، تۆلەكردنەوەی ئەوە لەبەرامبەری وەكو خۆیی ، (كقوله تعالى : فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ)[1] هەروەكو چۆن لەئایەتیتردا هاتووە كە الله تعالى دەفەرموویێ : (فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ) هەر كەسێك تەعدای لێكردن و دەست درێژی كردە سەرتان (فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ)بەوێنەی ئەو دەست درێژییە زیاتر نا بەڵكو بەوێنەی ئەوە ئەتوانن ئێوە تۆڵەی خۆتان بكەنەوە ،هەروەكو ئەم ئایەتە كە الله تعالى دەفەرموویێ : (كقوله تعالى : وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ ۖ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ)[2] ئەگەر تۆڵەتان كردەوە (فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ ۖ) ئێوە بەوێنەی ئەو تاوانەی كە لەگەڵتان كراوە تۆڵەی خۆتان بكەنەوە ،

---

[1] : سورة البقرة ، اية : ١٩٤.

[2] : سورة النحل ، اية : ١٢٩.

(وَلَئِن صَبَرْتُمْ)بەڵام ئەگەر ئارام بگرن لە پێناوی الله تعالى دا و تۆڵە نەکەنەوە (لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ) ئەمە باشترێکە بۆ کەسەکە چونکە لەناو ڕیزی ئارامگراندایە .

إبن كثير دەفەرمووێ : (فشرع العدل وهو القصاص ، وندب إلى الفضل وهو العفو)ئەمە بەڕاستی عیبارەتێکی جوانە هەتا بلێ ، ئەفەرمووێ : الله تعالى عەدلی دانا بۆ ئێمە لەبەرامبەر کارێك کە لەگەڵت دا ئەکرێت کە تۆڵە سەندنەوەیە (القصاص) بۆت هەیە تۆڵەی خۆت بەسێنیتەوە وەکو خۆیی ئەمە عەدالەکەی الله تعالى یە ، بەڵام ،(وندب إلى الفضل وهو العفو)هەموومانی هاندا بۆ ئەوەی لێ ببورین ، فەزلت هەبێ بەسەر خەلکیدا (وهو العفو) کە بریتیە لە عەفو کردنی خەلکی و چاوپۆشی لێکردنیان .

بۆیە زۆرجار ئێمە لەعەقیدەدا دەڵێن : الله تبارك وتعالى بەعەدل و بەفەزلی خۆیی لەگەل بەندەکانیدا ئەجولێتەوە و کار دەکات ، وە الله تعالى زولم لە کەس ناکات ئەگەر بتخاتە جەهەنەمەوە ئەوە بەعەدلی خۆیەتی و تۆ موستەحەقی ، بەڵام ئەگەر بتخاتە بەهەشتەکەی خۆیەوە ئاگاداربە تۆ موستەحەقی ئەو بەهەشتە نیت بەلکو ئەمە بەفەزلی خۆیەتی لەگەڵی کردووی ، وە هیچ کەسێك بەعەمەلەکەی خۆیی موستەحەقی ئەو بەهەشتە نیە هەتاوەکو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دەفەرمووێ : تاوەکو منیش ، إلا بەفەزلی الله تعالى نەبێ ، کەواتە با ئێمە داوای فەزلی الله تعالى بکەین ، وە الله تعالى لەقورئانەکەیدا دەفەرمووێ : (وَاسْأَلُوا اللَّهَ مِن فَضْلِهِ ۚ)[1] .

إبن كثير دەفەرمووێ : (كقوله تعالى : وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ)[2] هەرکەسێك کەسێك زامدار بکات بەوێنەی ئەو زامە ئەتوانی تۆڵەی خۆت بکەیتەوە زامەکە بەچ شێوەیەك بوو ئا بەم شێوەیە ئەتوانی کەسەکە زامداربکەیتەوە ،(فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ) ئەو کەسەشی کەوا بلێ من چاو پۆشی لێ دەکەم ئەوە الله تعالى لەبەرامبەر ئەوەدا لەگوناهەکانی پێ کەم دەکاتەوە ، بۆیەش الله تعالى دەفەرمووێ : (ولهذا قال هاهنا : فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ) ئەو کەسەی کە چاو

[1] : سورة النساء ، اية : ٣٢.

[2] : سورة المائدة ، اية : ٤٥.

پۆشی بکات وە ئەو کەسەی چاکسازی بکات وگەردنی ئازا بکا ئەوە (فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ) ئەجرەکەی لەسەر الله تعالى یە ، (أي : لا يضيع ذلك عند الله)ئەمە لەلای الله تعالى ون نابێت .

إبن كثير دەفەرمووێ : (كما صح في الحديث) وەکو لەحەدیثێکی صەحیحدا هاتووە کە ئیمامی موسلیم (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) ریوایەتی کردوە دەفەرمووێ : (وما زاد الله عبدا بعفو إلا عزا)هەرکەسێك ئەگەر لەبەرامبەریدا کردەوەیەکی ناشرین کرا ئەویش عەفوی بەرامبەرەکەی کرد إلا الله تعالى زیاتر سەربەرزی دەکات .

ئاگادار بە ئەگەر توانای ئەوەت هەبوو تۆڵە بکەیتەوە تۆلەت نەکردەوە وە خۆت خواردەوە و صەبرت گرت ئەوە لەلای الله تعالى زۆر بەرێزی ، وە ئەو کەسەی کەوا لەسەر زەویدا ملکەچ بێ بۆ الله تعالى وە تەکبور و تەجبور نەکات لەلای الله تعالى زۆر بەرزە بەپێچەوانەی ئەو کەسانەی کە خۆیان بەزڵ ئەزانن زۆر بچوك و بێ قیمەتن لەلای الله تعالى .

(وقوله : (إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ) أي : المعتدين) الله تعالى ستەمکارانی خۆش ناوێت ئەو کەسەی کە تەعدا ئەکات لەتۆڵەدا زیات لەحەدی خۆیی تۆڵە ئەسنێتەوە .

ئەمە کێن ئەو کەسانە دوو جۆرن :

یەکەم : ئەو کەسە کە یەکەمجار تاوان و ستەمەکە ئەنجام ئەدات ،(وهو المبتدئ بالسيئة .) ئەوەی کارە ناشرینەکە بەرامبەر بە ئەو کەسە ئەکات ، ئەوە کە سەرەتا دەستی پێ کرد .

دووەم : ئەو کەسە کە زوڵمی لێکراوە و تۆڵەکەی بەزیادەوە ئەکاتەوە .

وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ (٤١)

إبن كثير دەفەرموێی :

(ثم قال : (وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ) أي : ليس عليهم جناح)تاوانبار نابن کەسێك ئەگەر هاتوو تۆڵەی سەندەوە لەبەرامبەر ئەو خراپەی کە لەبەرامبەری کراوە ،(في الانتصار ممن ظلمهم .)تاوانبار نین لەوەی کەوا بێن تۆلەی بکەنەوە لەو کەسەی کەوا ستەمی لێکردوە .

إبن کثیر ریوایەتێکیان بۆ دەهێنی لە إبن جریرەوە کە زەعیفە لە دوایدا ئەم بابەتە بەریوایەتێکی صەحیح باس دەکات ، وەك دەڵێ : (والحديث صحيح خلاف هذا سياق)ئەم سیاقەی کە باسی دەکات زەعیفە ، وەهەتاوەکو إبن کثیر باسی دەکات دەڵێ : (هكذا ورد هذا السياق ، وعلي بن زيد بن جدعان يأتي في رواياته بالمنكرات غالبا ، وهذا فيه نكارة ، والحديث الصحيح خلاف هذا السياق) ئەڵێ ئەم حەدیثە صەحیح نیە کەلەدوایەدا دێت صەحیح نیە حەدیثەکە باس دەکەین .

إبن کثیر دەفەرموێی : (قال ابن جرير)هەتاوەکو دەگاتە (حدثنا ابن عون قال : كنت أسأل عن الانتصار)إبن جریر (ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) ریوایەتمان بۆ دەهێنی لە إبن عونەوە کەوا دەفەرموێی : من پرسیارم دەکرد لەو ئینصارە لەو تۆڵە کردنەوەی کە لەسورەتی الشوری دا هاتووە کە الله تعالی دەفەرموێی : (وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ) هەرکەسێك تۆڵەی کردەوە لەدوای ئەوەی کە ستەمی لێدەکرێت ئەوە گوناهبار نابن ، (فحدثني علي بن زيد بن جدعان عن أم محمد - امرأة أبيه - قال ابن عون : زعموا أنها كانت تدخل على أم المؤمنين عائشة - قالت : قالت أم المؤمنين) زەیدی کوری جدعان باسی کردووە لە دایکی محمدەوە کە ژنی باوکی بووە إبن عەون دەڵێت : وایان باس دەکرد کەوا ئەم دەڕۆیشت بۆلای دایکی ئیماندارن عائیشە ،یانی تێکەڵاوی ئەوانیان ئەکرد .

(قالت) وتی : (قالت أم المؤمنين) دایکی ئیمانداران فەرموویی : (دخل علينا رسول الله - صلى الله عليه وسلم - وعندنا زينب بنت جحش)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)هات بۆ لامان لەماڵەوە ئا لەو

کاتەدا زەینەبی کچی جەحش کە یەکێك بوو لەخێزانەکانی لەلامان بوو ، تەبعەن لەریوایەت باس دەکریت دەلێت : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ٩ خێزانی هەبوە ئەگەر شەوی یەکێکیان بوایە چونکە شەو شەو دەچوە لای یەکێکیان تاوەکو ٩ هەمین کەس تەواو ئەبوو دواتر ئەهاتەوە ئەوەی یەکەمجار چۆتە لای بەڵام سەرەتایی شەو خێزانەکانی کۆبوونەوە هەموویان لەژووری یەکێکیان کە لەلای بوو دواتر جیابوونەوە چون بۆ مالەکانی خۆیان ، دایکمان عائیشە دەفەرمووێی : (وعندنا زينب بنت جحش) وا باس دەکات دەلێ : کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هات زەینەب لەوێ بوو ، (فجعل يصنع بيده شيئا فلم يفطن لها ،) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هات بۆ ژوورەوە دیارە شەو بوە وەك باس دەکرێی تارێك بووە (فجعل يصنع بيده شيئا فلم يفطن لها) دایکمان عائیشە دەگرێتەوە و ئەلێ : پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کەهاتە ژوورەوە دەستی بردوە بۆ دایکمان عائیشە هەروەکو چۆن ژن و پیاو کە ئەچنەمالەوە و تێکەل بەیەکتری ئەبن ئیتر ئەوەی کە لەنێوانیاندایە ڕوو ئەدا ، بەڵام ئاگای لێ نەبوو کە زەینەب لەوێدایە ، (فقلت بيده حتى فطنته لها) منیش ئیشارەتم دایی بەدەستم وتم و تێم گەیاند کە زەینەب لێرەیە ئاگاداربە ، (فأمسك .) پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئیتر وازی هێنا .

(وأقبلت زينب تقحم لعائشة)زەینەبی کچی جەحش سەدی کرد بە قسە پێی وتن بەعائیشە لەخوارەوە دەلێت : (أى تتعرضلها بشتم وتصفها بما ليس فيها دون روية ولا تثبت) کەوتە جوێندان بە عائیشە ئەوەی پێی دەوت بەبێ ئەوەی کەوا تەئکیدی لێ بکاتەوە ئەیوت وایت و وایت ئەم قسانەی پێ دەوت !!

(فنهاها) پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : وا مەلێ بەزەینەبی وت .

(فأبت أن تنتهي .) وازی نەهێنا هەر قسەی ئەکرد .

(فقال لعائشة : " سبيها ")پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بەعائیشەی وت : دەی تۆش جوێنی پێی بدە .

(فسبتها فغلبتها)راوی دەڵێت : دایکمان عائیشه (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی لێ بێت) جوێنی پێ دا هەتاوەکو وای لێهات بێ دەنگی کرد .

(وانطلقت زينب فأتت عليا)دیارە زەینەب لەوێدا دێتە دەرەوە و ئەچێت بۆلای عەلی کوڕی ئەبی طالب .

(فقالت : إن عائشة تقع بكم) فەرموویی بەعەلی کوڕی ئەبی طالب ئەوە عائیشه قسەتان پێ دەڵێت ! ئێستا ئێمە لێرەدا نەمان زانی کە قسەی پێی بلێ مانای چیە ئەمە !! زانایان لەشەرحی حەدیثەکە دەڵێن : دیارە زەینەبی کچی جەحش لەدایکەوە هاشمیە کە ئەویش قسەی وتوە بە هاشمی عائیشه کە ئەوقسانەی کردوە زەینەب هاتوە بەعەلی وتوە کە ئەویش هاشمیە ئا لەوێدا یەکدەگرنەوە وتی ئا ئەوە قسەتان پێ دەڵێت !(إن عائشة تقع بكم ، وتفعل بكم .).

(فجاءت فاطمة فقال لها) دەفەرموێی : فاطیمە هات و پێی وت : (إنها حبة أبيك ورب الكعبة" فانصرفت) دیارە کە فاطیمە گوێی لەوە بووە هاتووە بۆ لای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پێی وتوە کەوا عائیشه شتێکی ئاوەهای وتوە ؟!

پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) پێی وتوە : گوێی بگرە عائیشه خۆشەویستی باوکتە یانی بەفاطیمەی کچی وتوە ، عائیشه خۆشەویستی باوکتە خۆشی دەوێت زۆر زۆر بەپەروەردگاری کەعبە عائیشەی زۆر زۆر خۆش دەوێت ، ئەویش ڕۆیشت و قسەی نەکرد.

(وقالت لعلي : إني قلت له كذا وكذا) ئەلێ : پێم وت بە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەوها و ئەوها ، (فقال لي كذا وكذا .)ئەویش ئەوها و ئەوهای پێ وتم .

یانی پێم وت کەوا چۆن زەینەب هاتوە وای وتوە کە عائیشه وای وتوە ، دواتریش پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم) کەوا من عائیشەم خۆش دەوێت تۆش دەبێت خۆشت بوێی بەو شێوازە .

(قال : وجاء علي إلى النبي - صلى الله عليه وسلم - فكلمه في ذلك .)ئینجا عەلی هات قسەی کرد لەگەل پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کە زەینەب وتویەتی عائیشە وای وتوە بەبەنی هاشم ئەلێ لەو بارەوە کەوتنە قسە کردن .

ئەم ریوایەتەی ئێستا کە باسمان کرد إبن كثير دەفەرمووێی : (هكذا ورد هذا السياق ، وعلي بن زيد بن جدعان يأتي في رواياته بالمنكرات غالبا ، وهذا فيه نكارة ، والحديث الصحيح خلاف هذا السياق) ئەم حەدیثە صەحیح نەبوو وە ئەمە خلافی ئەوەیە کە ئێستا باسی ئەکەین کە صەحیحە ، بۆیە ئەگەر بیستان لەشوێنیتر ئەم ریوایەتە ئەوە بلێن وانیە ، بەلکو ئەمە ریوایەتی صەحیحە .

إبن كثێر دەفەرمووێی : (كما رواه النسائي وابن ماجه من حديث خالد بن سلمة الفأفاء ، عن عبد الله البهي ، عن عروة قال : قالت عائشة ، رضي الله عنها) تەبعەن ئەم حەدیثە صەحیحە وە ئەصلەکەشی لەموسلیمدا هەیە کە ئەچینە سەری .

عروە دەفەرمووێی: دایکمان عائیشە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت) فەرموویەتی : (ما علمت) ئەمە تەبعەن کێشەیەك هەیە کێشەکە ئەوەیە دەیان گۆت یانی خێزانەکانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دوو بەرە بوون :

بەرەیەکیان عائیشە و حەفصە و ئەوانە بوون (ڕەزاو ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بیت).

بەریەکیتریان إم سەلەمە و ئەوانیتر بوون (ڕەزاو ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بیت).

دەیانون پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خۆشەویستی زۆری هەیە بۆ عائیشە بۆ ئەوانیتر نیە !! بۆیە بڕۆن پێی بلێن : ئاوەها مەبە بەم شێوەیە !

تەبعەن هەمووتان ئەزانن پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) عەدالەتی لەفعلدا لەگەل هەموویان وەکو یەکدا بووە ، بەس مەسەلەی دڵ بەدەستی کەس نیە ، تۆ کوڕێکنت لە کوڕێکت زیاتر خۆشتر دەوێی کچێکت لەکچێکت زیاتر خۆشتر دەوێی ، بەس لەمەسەلەی عەدالەتی ڕووالەتی نابێت

جیاوازی بکەیت لەنێوانیاندا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەو جیاوازییە نەکردوە بەتەئەکید ، لەدڵیشدا ئەوی زیاتر خۆشتر ویستوە ئەمە حەقێکە ئی خۆیەتی کەس ناتوانی سەیطەرە بکات بەسەر دڵدا تاوەکو زیاتر کەسێکیتری خۆش بوویێ .

جا ئەوانیش هاتن وتیان : برۆ پێی بڵێ عەدالەت بنوێنە لە کچەکەی إبن ئەبی قحافە یانی کچەکەی ئەبو بەکری صەدیق (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لێ بیت)ئەهاتن بۆ لای ئەو قسانەی پێی بڵێن ، دیارە کە هاتوون ئەڵێ : (ما علمت حتى دخلت علي زينب بغير إذن) ریوایەتەکە لێرە بەکورتیە بەس إن شاء الله بەدرێژی باسی ئەکەین ، ئەڵێت : نەمزانی هەتاوەکو سەیرم کرد زەینەب هات بۆ ژوورەوە (دخلت علي زينب بغير إذن) لێرەدا دەڵێت : بەبێ ئیزن زەینەب خۆیی کردە ژوورەکەی من و پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دیارە لەحوجرەکەی خۆیی بوە و پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەگەڵیدا بووە (وهي غضبى) یانی زەینەب تورە بوو زۆر تورە بوو بوو .

(ثم قالت لرسول الله - صلى الله عليه وسلم - : حسبك إذا قلبت لك ابنة أبي بكر ذريعتيها)پاشان بە پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم) ی وت : بەستە کەوا کچەکەی ئەبو بەکر خۆشەویستی خۆیی بۆتۆ دەرخا بەسەتە تۆ بەس ئەوت ئەوێی بەم مانایە ، (ثم أقبلت علي فأعرضت عنها) دواتر زەینەب ڕووی کردە من منیش ڕووم لێ وەرگێرا ئەمە کاتێك کە قسەی پێی وتوە ، ئەڵێت : ئەو هەر قسەی ئەکرد و قسەی پێی دەوتم منیش قسەم پێ نەدەوتوە .

(حتى قال النبي - صلى الله عليه وسلم -)هەتاوەکو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) وتی : (دونك فانتصري) دونك : زانایان دەڵێن : یانی تۆ ئەیلا بگرە و قسەی خۆت بکە دەی تۆڵە بۆخۆت بکەرەوە بەعائیشەی وت تۆڵە بۆخۆت بکەرەوە.

(فأقبلت عليها)منیش ڕووم کردە زەینەب (حتى رأيتها وقد يبس ريقها في فمها) ئەوەندەم پێی وت هەتاوەکو تف لەدەمدا وشك بوو هیچی پێی نەما ، (ما ترد علي شيئا .)نەیتوانی هیچ ڕەدم بداتەوە .

(فرأيت النبي - صلى الله عليه وسلم - يتهلل وجهه .)پێغەمبەرم بینی (صلى الله عليه وسلم) دەم و چاوی دەدرەوشایەوە لەخۆشیا کە من ئینتصارم بۆخۆم کرد .

جا لێرەدا ئاگاداربن هەندێك شت هەیە ئەم عیبارەتە (دونك فانتصري) لەوانەیە تۆ بلێی باشە کە الله تعالی دەفەرمووێت : ئێمە با عەفوومان هەبێت إبن کثیر بۆ ئەمە دەهێنی !! ؟

دەلێن : ئەمە فقهی تێدایە فقهەکەش ئەوەیە دەلێ : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بۆ پێی وتوە (دونك فانتصري) لەکاتێکدا واباشترێکە کە بلێن : تۆلە مەکەرەوە وایە یان نا ؟ ! بەلی ، زانایان لێرەدا شتێکی ورد ئەهێنن و ئەفەرموون : ئەگەر کەسێك قسەی ئەکرد و لەناو واقیشدا وایە کەسێك قسە دەکات و هەر بێ دەنگ نابێت ئەم جۆرە کەسە لێ بێ دەنگ نەبیت باشە ، لەوانەیە دوو کەلیمەی پێی بلێ بێ دەنگ بێت ، ئەگەر ئەو دوو کەلیمەیە ئەوی بێ دەنگ ئەکرد بیکە (ئینتصارەکە) بکە تۆلەکە بکەرەوە ، جا بۆیە دەلێ : دایکمان عائیشە لەگەل قسەم کرد ئەو هیچی پێ نەما و رۆیشت ، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەم وچاوی دەدرەوشایەوە ، ئەمە ئەوەیە بابەتەکە ، ئەما ئەگەر ئەتزانی تۆلە کردنەوە باش نیە بەلکو صەبر بگری باشترە ئەوە صەبر بگرە باشترێکە ، بەس ئەگەر ئەتزانی صەبر گرتن لەگەل ئەوکەسە سودی نیە ئەتوانی ئینتصاری خۆت بکەی لەوەدا ئینتصارەکەی باشتربێ .

ریوایەتەکەی موسلیم دەهێنین بۆ ئەوەی لەمە تێ بگەین بەباشی لەوانەیە هەندێك ئیشکال هەبێ لە حەدیثەکە بۆیە ئەچینە صەحیحی موسلیم دایکمان عائیشە خێزانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی : (أرسل أزواج النبي صلى الله عليه وسلم فاطمة)خێزانەکانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم) کۆبوونەوە فاطیمەیان نارد بۆلای پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم)، (بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم)کچکەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) با بچێت بۆلای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)،(فاستأذنت عليه وهو مضطجع معي في مرطي)ئیزنی وەرگرت منیش لەگەل پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم) پاڵ کەوتبووم لە

مرطەکەمدا ئەمە لەزمانی کوردی بریتیە لەو پۆشاکەی کە نەدووراوە وەك بلێ پەشتەمال پارچەیەك کە ئەتوانرێی بەخۆتدا بدەی وە ئافرەتیش ئەیدا بەخۆیدا ، تەبعەن ئەوانەی کە لەجزیرە بون ئافرەتان پارچەیان هەبوە و نەدووراو بووە چوار گۆشە بووە ، لەکاتی ڕۆیشتندا داویانە بەخۆیاندا وە لەکاتی پاڵ کەوتندا داویانە بەخۆیاندا، واتا پارچەیەکی نەدووراو .

(فأذن لها) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئیزنی دا .

(فقالت: يا رسول الله، إن أزواجك أرسلنني إليك)فەرمووێی : ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)خێزانەکانی تۆ منیان ناردوە بۆلای تۆ (يسألنك العدل في ابنة أبي قحافة)پێت ئەڵێن : عەدالەت بنوێنە تۆ هەموو خۆشەویستیت بۆ عائیشەیە نابێت وابیت !!

(وأنا ساكتة)عائیشە دەفەرمووێی : منیش بێ دەنگ بووم و هیچ قسەم نەئەکرد .

(قالت فقال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم)دەفەرمووێی: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : (أي بنية ألست تحبين ما أحب؟) ئەی کچە جوانەکەم ئەی کچە خۆشەویستەکەم ئایا تۆ ئەوشتەت خۆش ناوێت کە من خۆشم ئەوێت ؟!

(فقالت: بلى) فاطیمە فەرمووی : بەلی ئەی پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) تۆ کێت خۆش بوێی منیش ئەوم خۆش دەوێت .

(قال فأحبي هذه)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : دەتۆ ئەمەت خۆش بوێی ، یانی عائیشەت خۆش بوێت .

(قالت: فقامت فاطمة حين سمعت ذلك من رسول الله صلى الله عليه وسلم)عائیشە دەفەرموێی : فاطیمە کە ئەمەی گوێی لێ بوو هەلسا ڕۆیشت ، (فرجعت إلى أزوج النبي صلى الله عليه وسلم)گەڕایەوە بۆلای خێزانەکانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) تەبعەن ئەمە ئەوان خۆشحال ناکات !! (فأخبرتهن بالذي قالت)ئەوەی پێی ڕاگەیاندن وتی : پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وای

وتوه (وبالذي قال لها رسول الله صلى الله عليه وسلم)من وام وتوه پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) وا وەلامی داومەتەوە .

(فقلن لها: ما نراك أغنيت عنا من شيء) پێیان وتم : بەخوا هیچت بۆنەکردین ، (فارجعي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم) بگەڕێرەوە بۆلای پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پێی بلێ : (فقولي له: إن أزواجك ينشدنك العدل في ابنة أبي قحافة)خێزانەکانت داوات لێ ئەکەن کەوا تخوا عەدالەت بنوێن لەکچەکەی ئەبو بەکر یانی عائیشە .

(فقالت فاطمة: والله لا أكلمه فيها أبدا)فاطیمە فەرموویی : والله بەهیچ شێوەیەك جارێکیتر ناڕۆم قسە ناکەم لەو بابەتە .

(قالت عائشة) عائیشە دەفەرمووێی : (فأرسل أزواج النبي صلى الله عليه وسلم زينب بنت جحش) ئینجا زەینەبی کچی جەحش دەنێرن ، ئینجا بزانن عەدالەتی عائیشە لێرەدا چۆن وەصفی زەینەب دەکات (زوج النبي صلى الله عليه وسلم وهي التي كانت تساميني منهن في المنزلة) ئەلێت : ئەو بوو کە لەنێوان من و ئەودا مەرتەبەیەکی گەورەمان هەبوو لەلای پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) ئەوانیش زانیویانە کێ ئەنێرن !!، (عند رسول الله صلى الله عليه وسلم، ولم أر امرأة قط خيرا في الدين من زينب.)هیچ کاتێك نەمبینوە کەسێك لەئافرەتان وەکو زەینەب لەدینەکەیدا ئەوەندە باش بێت (وأتقى لله)لەهەمووان بەتەقواتر بوو(وأصدق حديثا) لەهەموویان ڕاستگۆتربوو (وأوصل للرحم) لەهەموویان زیاتر سیلەی ڕەحمی ئەکرد و جێ بەجێ ئەکرد ، (وأعظم صدقة) لەهەموویان زیاتر صەدەقەی ئەکرد ، (وأشد ابتذالا لنفسها في العمل الذي تصدق به) خۆی زۆر ماندوو ئەکرد لەو عەمەلەی کە ئەی کرد بەخێر بۆ الله تعالى ، (وتقرب به إلى الله تعالى) کە خۆیی پێ لە الله تعالى نزیك ئەکردەوە ، ئەمە هەمووی وەصف بوو !!.

عائیشە دەفەرمووێی : (ما عدا سورة من حدة كانت فيها)بەڵام توندیەك و تورەییەكی تێدابوو تەنها ئەوەنە بێ ، (تسرع منها الفيئة) لێرەش عەدالەت ئەنوێنی دایکمان عائیشە ئەڵێ: بەمەرجێك یەکسەر پەشیمانیش ئەبوویەوە لێی ، زوو تورە دەبوو وە زوو پەشیمان ئەبوویەوە .

ئینجا دایکمان عائیشە دەڵێت : هات ، (فاستأذنت على رسول الله صلى الله عليه وسلم، ورسول الله صلى الله عليه وسلم مع عائشة في مرطها) دیسانەوە دایکمان عائیشە دەفەرمووێی : هاتوو ئیزنی وەرگرت منیش لەگەل پێغەمبەردا بووم (صلى الله عليه وسلم) (على الحالة التي دخلت فاطمة عليها وهو بها) ئا بەو شێوەی کە فاطیمە هات ئەوان هەر بەم شێوەیە بوون ،(فأذن لها رسول الله صلى الله عليه وسلم.) پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئیزنی دا .

(فقالت: يا رسول الله، إن أزواجك أرسلنني إليك يسألنك العدل في ابنة أبي قحافة)دایکمان زەینەبی کچی جەحش فەرمووی : ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)خێزانەکانی تۆ منیان ناردوە کەوا تۆ عەدالەت بنوێنی لەنێوانماندا نابێ ئەو خۆشەویستیە کە هەتە بۆ عائیشە ئەبێت بۆ هەموومان ئاوابێت !! .

(قالت: ثم وقعت بي) دایکمان عائیشە دەفەرمووێی : ئیتر زەینەب کەوتە جوێندان بەمن ،(فاستطالت علي) زۆری وت لەسەر من و قسەی زۆری پێی وتم ،(وأنا أرقب رسول الله صلى الله عليه وسلم)منیش قسەم نەئەکرد بەس سەیری پێغەمبەری خوام ئەکرد (صلى الله عليه وسلم) بزانم چی ئەڵێت ، (وأرقب طرفه)سەیری چاویم ئەکرد ، (هل يأذن لي فيها)بزانم ئیزنم ئەدا چی بلێم و چی بکەم .

(قالت: فلم تبرح زينب حتى عرفت أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يكره أن أنتصر)عائیشە دەفەرمووێی : ئیتر سەیری پێغەمبەری خوام ئەکرد (صلى الله عليه وسلم) ئافرەتی ڕێك و پێك ئەوەیە کە دەبێت سەیری دەم و چاوی پیاوەکەی بکات وە بیخوێنێتەوە دایکمان عائیشەش ئەوها بوو ، ئەڵێت :

لەدەم و چاویدا خوێندمەوە کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ڕێگریم لێ ناکات لەوە کەوا من تۆڵەی خۆم بکەمەوە .

بەس زانایان لێرەدا شتێکی گرینگ باس دەکەن ئێوە ئاگاداربن ئەڵێن : نەهات بەچاو ئاوایەکی لێ بکات چونکە بەچاوی خیانەتی هیچ کاتێك نەکردوە هەتا لەدووژمنانیشی ، یانی لەناو مەجلیسدا ئەگەر دووژمنی هاتبێ بەیەکێکی وتبێ هەلسە بڕۆ بیکوژە بەچاو ئەویش چووبێت بیکوژێی شتێ وای هیچ کاتێك نەکردەوە ، چ جای لەنێوان موسلمانان .

دایکمان عائیشە دەفەرمووێی : من دەم وچاویم خوێندەوە زانیم کە دەڵێت : یالا بۆخۆت تۆڵەی خۆت بکەرەوە .

(قالت: فلما وقعت بها)دایکمان عائیشە دەفەرمووێی : کاتێك کەمنیش کەوتومە قسەوتن پێی (لم أنشبها حتى أنحيت عليها)هیچم نەهێشتەوە ، کاتێك کە ئەو بەو شێوەیە لەگەل مندا جولایەوە .

(قالت: فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم: وتبسم)عائیشە دەفەرمووێی: ئینجا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) قسەی کرد و پێ کەنی ،(إنها ابنة أبي بكر.)بە پێکەنینەوە وتی ئەوە کچی ئەبو بەکرە .

لێرەدا زانایان دەڵێن : ئەم قسەیەی مانای ئەوەیە یانی چەند زیرەکە ، بزانە چی لەمن خوێندەوە و چۆنیش حەقی خۆیی کردەوە .

ئەمە ئەو حەدیثە بوو کە بۆخۆیی بەم شێوەیە ریوایەتەکەی ، ئەوەی پێشوو صەحیح نەبو ئەمەش ریوایەتە صەحیحەکەیە کە موسلیم هیناویەتی بەم شێوازە [١].

[١] : الراوي : عائشة أم المؤمنين ا المحدث : مسلم ا المصدر : صحيح مسلم ،الصفحة أو الرقم: ٢٤٤٢ ا خلاصة حكم المحدث : [صحيح].

کەواتە ئەمەی بۆچی هێناوە بۆ ئەوەیە ئەگەر هاتوو تۆڵە کردنەوە شتێکی باشبوو ئەتوانی تۆڵەی خۆت بکەیتەوە هەتاوەکو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) رێگەی بەعائیشە دا کەوا تۆڵەی خۆیی بکاتەوە ، ئەگەر پەسەند نەبوایە دەیوت عائیشە وامەکە و قسە مەکە ، وەکو ئێستا ریوایەتی تر دەبینین .

إبن كثير ریوایەتێکیترمان بۆ دەهێنی لە ئیمامی بەزارەوە بەڵام زەعیفە دەگێرتەوە لە دایکمان عائیشەوە (رەزاو رەحمەتی الله تعالى یان لێ بێت)دەفەرموویێ : (من دعا على من ظلمه فقد انتصر)[1]پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی : هەرکەسێك دوعا بکات لەو کەسەی کە ستەمی لێکردوە ئەوە ئینتیصاری بۆ نەفسی خۆیی کردوە .

یانی ئەگەر کەسێك زولمی لێکردی تۆش دوعات لێ کرد یانی ئەگەر تۆ صەبرت نەگرت لەسەر قسەکانی بەلکو دوعات لێ کرد وەکو ئەوە وایە کە تۆ تۆڵەی خۆتت کردۆتەوە ،یانی ئەجر و پاداشتەکەت نەما ئەگەر تۆ صەبر بگریی ، مادەم قسەت کرد ئەوە تۆ ئینتیصارت کردوە ، بەڵام ئەم حەدیثە صەحیح نیە وەکو ئیمامی إبن كثير خۆیی باسی دەکات

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (٤٢)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله : (إِنَّمَا السَّبِيلُ) بەڕاستی ئەو کەسانە گوناهبار دەبن ،(أي : إنما الحرج والعنت) واتا گوناه و نارەحەتی لەسەر ئەو کەسانەیە ، (عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ) لەسەر ئەو کەسانەی کە زوڵم لەخەلکی ئەکەن وە فەساد لەزەویدا ئەنێنەوە و تەکبور و تەجبور و خۆبەزلزانین ئەکەن خەلکی بەهیچ ئەزانن ئەمە ئەم جۆرە کەسانە گوناهبار ئەبن ،(أي : يبدؤون الناس بالظلم

[1] : ورواه الترمذي من حديث أبي الأحوص ، عن أبي حمزة - واسمه ميمون - ثم قال : " لا نعرفه إلا من حديثه ، وقد تكلم فيه من قبل حفظه ")

.)ئەوانەی کەوا لەسەرەتادا دەست بە زوڵمەکە ئەکەن ، یانی کەسێك کە تۆڵەی خۆی بکاتەوە ئەمە تاوانبار نیە بەڵکو ئەو کەسە تاوانبارە کە یەکەمجار دەست بە زوڵمەکە ئەکات.

إبن كثير دەفەرموویێ : (كما جاء في الحديث الصحيح) هەروەکو لە حەدیثێکی صەحیحدا هاتووە کە ئیمامی موسلیم ریوایەتی کردوە کەوا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی : (المستبان ما قالا فعلى البادئ ما لم يعتد المظلوم " .) مستبان :یانی دوو جوێندەرەکە ئەو کەسەی کە جوێن ئەدات ، ئەو دووکەسەی کە جوێن ئەدەن ئەمە مستبان ، (ماقالا) یانی ئەوشتانەی کەدەیلێن ، بابزانین چیە ئەو دووشتە کە دەیلێن ، ئەم جوێن ئەدات ئەویش جوێن ئەدات ئەلێت : (فعلى البادئ)تاوانەکەی هەمووی لەسەر ئەوەی یەکەم کەسە هەردووکیان چی بلێن تاوانەکەی لەسەر ملی یەکەم کەسە ، بەڵام دەفەرموویێ : (ما لم يعتد المظلوم " .) بەمەرجێك ستەم لێکراوەکە زوڵم نەکات لەحەقی خۆیی زیاتر نەسێنێتەوە ، یانی ئەگەر ئەم پێی وت کوێر ئەویش وتی تۆ کوێریی ئەوە هەر دوو جوێنەکە لەسەر ئەستۆیی یەکەم کەسە لەبەر ئەوە لەملی دووەمدا نیە چونکە تۆڵەی خۆیی کردۆتەوە و گوناهبار نابێت مادەم زوڵم نەکات ، بەڵام ئەگەر بلێت : تۆ کوێریت و کەڕیت و لاڵیت وای وای بەم شێوەیە نا چونکە زوڵمی کردوە .

کەواتە (المستبان ما قالا) یانی (الذی قالا)ئەمە مبتدأی یەکەمە کەواتە ئەگەر دوو جوێندەرەکە ئەگەر جوێنیان دا بەیەکتریی ئەوەی کە دەیلێن (فعلى البادئ) تاوانەکەی لەسەر یەکەم کەسدایە (ما لم يعتد المظلوم " .) مادەم ستەم لێکراوەکە لەحەقی خۆیی زیاتر تۆڵەنەکاتەوە .

إبن كثير دەفەرموویێ : (أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) ئەو جۆرە کەسانە سزایەکی زۆر بەئازاریان لەلای الله تعالى وە بۆ دانراوە سزای پێ ئەدرێن ،(أي : شديد موجع .).

إبن كثير ریوایەتێك دەهێنێ کە هەندێك لە ئەهلی علم دەلێن : صەحیحە وەلەم ئەم ریوایەت پەیوەندی بە حەدیثەوە نیە باسی محمدی کوری واسعان بۆ دەکات (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) کە یەکێکە

لەتابعین وە یەکێکە لەوانەی کە ئیمامی زەهەبی لە (سير أعلام النبلاء)پێ دەڵێت : (العالم الرباني) عالمێکی هەتاوەکو بلێ زاهید بووە لەدونیادا .

دەفەرمووێت : (قال : قدمت مكة فإذا على الخندق منظرة ، فأخذت فانطلق بي إلى مروان بن المهلب) هاتم بۆ مەککە چاڵێك هەبوە کە شوێنێکبوە وەکو سەیتەرە لەوێی گیرام و بردرام بۆ لای مروانی کوری موهەلەب ،(وهو أمير على البصرة) ئەم مەروانە ئەمیر بووە لەسەر بەصرا .

(فقال : حاجتك يا أبا عبد الله .) پێی وت : پێداویستی تۆ چیە ئەی باوکی عبداللە بەمحمدی کوری واسعی وتوە وەکو وتمان مشهورە لەتاریخدا کە پیاوێکی زۆر زۆر زاهید بووە لەدونیادا.

(قلت حاجتي إن استطعت أن تكون كما قال أخو بني عدي .)فەرمووێی : پێداویستی من ئەوەیە لێرەدا شتێك هەیە بزانە کەسێك کەکاتێك ئەدرێتە بەردەستی دەسەلاتدراێك یان ئەمیرێك کەپێت ئەلێ چیت پێویستە ؟! لەوانەیە ئەوکەسە باسی پێدوایستیەکانی ژیانی خۆیی بکات ئەلێت : ئەوەم ئەوێی ئەوەم ئەوێ ئەوەم ئەوێی !! ، بەڵام ئەو دەلێت : ئەوەی کە من پێویستیمە کە تۆ جێ بەجێ بکەیت (إن استطعت أن تكون كما قال أخو بني عدي .) تۆ بەم شێوەیە بە کە وەکو بنی عدی وتویەتی بزانین چی وتوە .

(قال : ومن أخو بني عدي ؟) فەرمووێی : بنی عدی کێ یە ؟

(قال : العلاء بن زياد)فەرمووێی : علاء ی کوڕی زیاد (استعمل صديقا له مرة على عمل)جارێك بڕادەرێکی خۆیی کرد بەخاوەن ئیشێك وە لەسەر ئیشێك داینا، (فكتب إليه)ئەمەی بۆ نوسی : (أما بعد فإن استطعت ألا تبيت إلا وظهرك خفيف) ئەگەر توانایی ئەوەت هەبوو شەوانە شەو بکەیتەوە بەمەرجێك تۆ خەفیف لێرەدا بەمانای ئەوە دێی یانی تاوانی کەست لەسەر شان نەبوو دەخەویی بێ تاوان یانی ستەمت لەکەس نەکردوە ، (وبطنك خميص) واتا سکت قەد باریکی برسی بوو ، دوو مانا دەگرێتەوە والله أعلم :

یەکەم : بەزوڵم مالی کەست نەخواردبێ .

دووەم : یان تێر مەخۆ شەو لەسەریی بنویت ، بەلکو بەبرسیەتی بخەوە .

دەفەرمووێ : (وكفك نقية من دماء المسلمين وأموالهم) دەستیش خاوێن بێت و دەست پاك بیت لەمال و خوێنی موسلمانان ، ئەم ئامۆژگارییە جوانە ، بەبەردەوام ئەوانەی پێشوو بەبەردوامی حەقیان وتوە گوێیان نەداوەتێ کەوا بەرپرسە یان نا کەیفی خۆیەتی من حەقی خۆم ئەلێم ، خوای ئەکرد ئێستا ئەتکوشتم ئەگەرامەوە بەردەمی الله تعالی خۆزگە هەموومان وابوونایە ئەم ئومەتە ئەوکاتە ئەبو بەئومەتێکی زۆر ئازا و چاو نەترس بەس ئەمرۆ ئەلێ : نەخێر کاکە دواتر موچەکەم ئەبرێت !! یان ئەلێ ئەکوژریم و ئەگیرێم ، یانی سبحان الله لەلایەنی رزق و رۆزیەوە کە الله تعالی خۆیی رازقە ئەوەیەیان لەبیر ئەچێتەوە ئەلێت : بەدەست بەرپرسەکەیە هەر قسەیەك بکەم لەبەردەمی راستەوخۆ موچەکەم ئەبرێت و ماڵ وێران ئەبم ! بەم شێوەیەمان لێهاتوە بۆیە ئێستا ئەو ئومەتەین کەوا دوژمنیش لێمان ناترسێت (حب الدنيا وكراهية الموت)[1] خۆشەویستی دونیا وە ترسان لەمردن لەدڵەکانماندا دروست بووە !! .

دەفەرمووێ : (فإنك إذا فعلت ذلك لم يكن عليك سبيل)ئەگەر تۆ بەم شێوەیەبیت ئیتر تۆ گوناهبار نابیت ، ئەی کێ گوناهبار ئەبێت ئەم ئایەتەی خوێندەوە (إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) بە سەرکردەکە دەلێت : تاوان لەملی ئەوکەسانەیە کە ستەم لەخەلکی ئەکەن ، (وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ)تەکبور و تەجبور و خۆبەزلزانی و زوڵم ئەکەن لەسەر زەویدا بەبێ حەق ، (أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) ئائەوانە ئازارێکی زۆر بەئازار لەلای الله تعالی وە بۆیان دانراوە .

مەروان پێی وت :(صدق والله ونصح) والله ڕاستی کرد و ئامۆژگاری خۆیی کردوە بەڕاستی .

(ثم قال : ما حاجتك يا أبا عبد الله ؟)پاشان پێی فەرموو : دەی ئێستا پێم بلێ چیت پێویستە ئەی باوکی عبدالله ؟

[1] : رواه أبو داوود برقم (٤٢٩٧).

پێویستی ئەو تەنها ئەوە بوو کە پێی بڵێ پیاوێکی بەتەقوا بە وە پیاوێکی بە ئیمان و بەخواترس بە تۆ سەرکردەیەکی دز مەبە و چاو پیس و چاو لەدەر مەبە وە خەڵکی مەکوژە تۆ بێ ئەمری الله تعالى مەکە .

ئێمە چیمان ئەوێت لە سەرکردەکانی ئەمڕۆ ؟! ماڵەکانیان لێ داگیر بکەین ؟! نەواللە ، نەبەخوا ماڵەکانیان لێ داگیر ناکەین ، چەند جاریش وتومانە با سەرکردەکانی ئەمڕۆ لەوڵاتی موسڵمانانمدا لەالله بترسن و دەست بەدینی الله تعالى وە بگرن بزانم خەڵکی هەموویان نابێتە خزمەتکاریان ، کاتێك کە ئەوان دەبنە جەردە و پیاو کوژ و دز و خائین لەدینیان و لەئەمانەتیان ،(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ)[1] ئەی ئیمانداران ئێوە خیانەت مەکەن لە الله و لە پێغەمبەرەکەی (صلى الله عليه وسلم) لەئەمانەتەکەتان ، کاتێك کە ئەوان وادەبن ئەوکاتە ئەوە دروست دەبێت کە دروست دەبێت گەنجانێك هەڵدەستن لەبەر خاتری الله تعالى ئیشێك دەکەن ئەوان پێیان خۆش نیە ، تۆ ناچیت قسەی الله تعالى بەڕێوە ببەی کە دەفەرموێت : لەپێناوی الله تعالى دا جیهاد بکە ، کۆمەڵێك گەنجیش بیر دەکەنەوە کە الله تعالى وای وتوە با ئێمە گوناهبار نەبین ئێمە دەیکەین ، خەتاکە ئی ئێوەیە سەرکردەکان ، ئەگەر ئێوە بێن بەقسەی الله تعالى بکەن مەجموعەیەك گەنج ناچێ سەربەرخۆ ئەم کارانە بکات ، کەواتە کە ئەوان دەیکەن مەڵێن : تاوانبارن بەڵکو بڵێن : ئێمە تاوانبارین ئێمە کارەکە ناکەین و بەواجب و فەرزەکان هەڵناستین بۆیە ئەمە ڕوودەدا .

ئینجا ئەو وتی : ئەی ئێستا چیت ئەوێت ؟

(قلت : حاجتي أن تلحقني بأهلي .)فەرموویی : من بنێرەوە بۆلای کەس و کارم من هیچیترم ناوێی ، ڕێم لێ مەگرە با بچمەوە بۆلای کەس و کارم ، پارە و ماڵ و دونیایی نەویست ئەم ئامۆژگارییە جوانەی کرد ، خۆزگە هەموو مامۆستا ئاینیەکانی ئێمە بەم شێوەیە بونایە ، بەچاوی خۆم بینیومە جگەرەی بۆ وەزیری ئەوقاف داگیرساندوە !! مەلا لەجیاتی بڵێ وەزیری ئەوقاف تۆ نابێت جگەرە بخۆیی کەچی تۆ ئەچی جگەرەکەی بۆ دائەگیرسێنی بەچەرخ !! ئەگەر ئێمە خاوەنی ئەم جۆرە مامۆستایانە بین دینیمان

[1] : سورة الأنفال ، اية : ٢٧.

سەلامەت ئەبێت !؟ نەبخوا ، دەی واللّه وەزیرەکە ئەزانی تۆمونافقیت و درۆ ئەکەیت وە ئەزانی تۆ خیانەتت لە اللّه و پێغەمبەرکەی (صلى اللّه عليه وسلم) کرد ، دە بزانە ئەوە تۆ لەلای اللّه تعالى دۆڕایت وە لەلای ئەم وەزیرەش دۆڕایت وە لەلای خەلکیش دۆڕایت ، وانەزانی ئەچیتە پێشەوە تۆ بۆ دوو دینار و فلس .

(قال : نعم)[1] فەرموویی : باشە و ڕەوانەی کردەوە .

إبن كثير ئەم ئەثەرەی لەسەر ئەم ئایەتە بۆ ئێمە هێنایەوە .

وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ (٤٣)

إبن كثير دەفەرمووێی :

(ثم إنه تعالى لما ذم الظلم)دواتر اللّه تعالى زەمی زوڵمی کرد (وأهله وشرع القصاص)دواتر اللّه تعالى قیصاص و تۆڵە کردنەوەی تەشریع کرد وەکو یاسایەك لەناوی خەلکی داینا (قال نادبا إلى العفو والصفح) اللّه تبارك وتعالى کە تەشریعی قیصاصی کرد وە زەمی زوڵمی کردوە و تۆڵەکردنەوەی دانا ، لەهەمان کاتیشدا ، (قال نادبا إلى العفو والصفح) اللّه تعالى خەلکی هاندا بۆ ئەوەی لەیەکتری خۆش بن لەنێوان خۆیاندا ، (وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ) أي : صبر على الأذى وستر السيئة)ئارامی گرت لەسەر ئەوەی کەوا ئەو زوڵمەی لێکراوە وە خۆیی گرت ، صەبر یانی حبس النفس نەفسی خۆیی حەپس کرد لەوەی کەوا تۆڵەبکاتەوە ،(وستر السيئة) ئەو تاوانەشی چی لێکرد ؟ (غَفَرَ)دوو مانای تێدایە :

یەکەم : تاوانەکە سەتر ئەکات و باسی ناکات بلێ : فلان کەس وای لێکردم .

دووەم : سزای ئەو کەسە نادات .

---

[1] : رواه ابن أبي حاتم

بۆیە ئێمە داوای لە الله تعالى ئەکەین و دەفەرمووین : (يا الله غفرانك) یانی یا الله مغفیرەتی تۆ بەرامبەر بە ئێمە گوناهەکەمان سەتر بکە فەزحمان مەکە لەلای خەلکی نە لەدونیا وە نەلەرۆژی قیامەت وە سزاشمان مەدە یا الله !!.

الله تعالى دەفەرمووێ : (إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ).

إبن كثير دەفەرمووێ : (قال سعيد بن جبير : [يعني] لمن حق الأمور التي أمر الله بها)سەعیدی کوری جوبەیر (رەحمەتی الله تعالى لێ بێت) دەربارەی ئەم ئایەتە(إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ) دەفەرمووێ : باشترین شتێك کە الله تعالى ئەمری پێکردوە ئەوەیە وە باشترین ئەخلاق و رەوشت ئەمەیە ، (أي : لمن الأمور المشكورة والأفعال الحميدة) ئالەو کارانەیە کە الله تعالى پاداشتی بەندەکەی لەسەر ئەداتەوە ،شتێکی هەتاوەکو بلێ رێك و پیکە ، (التي عليها ثواب جزيل وثناء جميل .) کە پاداشتێکی زۆری لەلایەنی الله تبارك وتعالى وە لەسەرە وە مەتحێکی جوانی خاوەنەکەی کردوە .

إبن كثير دەفەرمووێ: (وقال ابن أبي حاتم) هەتاوەکو دەگاتە (حدثنا عبد الصمد بن يزيد - خادم الفضيل بن عياض) ئەم عبدالصمدی کورِی یەزید خزمەتکاری فوضیلی کورِی عیاض بوو (رەحمەتی الله تعالى یان لی بێت) دەفەرمووێ : (قال : سمعت الفضيل بن عياض يقول) گوێم لە فوضیلی کورِی عیاض بوو دەیفەرموو : (إذا أتاك رجل يشكو إليك رجلا فقل) ئەگەر کەسێك هات بۆلات و سکاڵای لەدەست کەسێکیتر ئەکرد لەلای تۆ ئەوە تۆ پێی بلێ : (يا أخي ، اعف عنه) ئەی براکەم لێ ی خۆشبە و چاو پۆشی لێ بکە.

ئەمرۆ ئێمە ئەڵێن : برۆ تۆڵەی خۆتی لێ بکەرەوە وای لێ بکە وای بەسەر بهێنە !

دەفەرمووێ : برۆ برام چاو پۆشی لێ بکە ، (فإن العفو أقرب للتقوى) لەبەر ئەوەی چاو پۆشی نزیکترێکە لەتەقوا ، (فإن قال : لا يحتمل قلبي العفو)ئەگەر کەسەکە وتی : دڵم تەحمولی ئەو لێبوردن و چاو پۆشیە ناکا ، چۆن عەفوی بکەم و چۆن چاو پۆشی لێ بکەم ، (ولكن أنتصر كما أمرني الله عز

وجل .) بەڵام من تۆڵەی خۆم ئەکەمەوە وەکو الله تعالى ئەمری کردوە ، لەبەر ئەوەی الله تعالى فەرمووێی: (وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ).

(فقل له)ئەلێ وتی : (إن كنت تحسن أن تنتصر وإلا فارجع إلى باب العفو)ئەگەر ئەتوانی تۆڵەکەت بەجوانی بکەیتەوە وەکو خۆیی و زیادە ڕەویی نەکەیت ئەگەر نا تۆ بگەرێەوە بۆ چاو پۆشی و لێخۆشبوون چونکە گەر زیادە ڕەویی بکەیت تۆش ئەوکاتە دەبێتە زاڵم و ستەمکار ، (فإنه باب واسع) بەڕاستی بابی عەفو بابێکی زۆر واسیع و فراوانە ، والله براکانم بە لێخۆشبوون هەتاوەکو بلی خۆشەویست ئەبی لەلای الله تعالى پاشان لەلای بەندەکانیش ، هەتاوەکو لەبەرامبەر ئەوکەسەشی کە ستەمەکەی لیکردی ، تۆ ئەزانی کەئەو کەسەی کە ستەمەکەی لێکردووی ئەگەر عەفویی بکەیت لەناخی خۆیدا مورتاحە با بەدەمیش نەیلێ ، والله لەناخی خۆیدا ئەو کەسە مورتاح نیە ،ئەلێ : خەجالەت خۆم بزانە ئەو غەلەتەم کرد بەرامبەری کەچی ئەو چاوپۆشی لێکردم والله ی ئەو پیاوە ئەمە لەناخی خۆیدا حەتمەن ئەم قسەیە ئەکات ئەگەر بەزاریش دەری نەبرێت.

(فإنه من عفا وأصلح فأجره على الله) لەبەر ئەوەی ئەو کەسەی چاوپۆشی بکات ئەوە ئەجری لەلای الله تعالى یە ،(وصاحب العفو ينام على فراشه بالليل) ئەوکەسەی کە عەفوی کەسێك بکات بۆنمونە ئێستا تۆ ستەمێکت لێ بکرێت تۆ عەفویی بکەیت بڕۆێتە سەرجێگەکەت چۆن ئەخەویت ؟! بەمورتاحی ئەخەویت چونکە چاوت لەوە نیە تۆلەت کردۆتەوە دواتر بێت تۆڵەیەکیترت لێ بکاتەوە ، (وصاحب الانتصار يقلب الأمور .) بەڵام ئەو کەسەی کە تۆڵە بکاتەوە بەبەردەوام میزاجی تەواو نیە ئەڵێت : دەبێت چی بکات ئێستا !! بێگومان تۆ یەکێك زوڵمت لێ بکات تۆ تۆڵەی خۆت بکەیتەوە ئەو کەسە ڕادەوەستێ ؟! چەند کەس دەلی :تۆ تۆڵەی خۆت کردیتەوە و تەواو حەقی خۆتە !! کێ تان بینیوە وابێت !؟! بۆنمونە تۆ قسەیەکت پێ وتوە ئەویش قسەکەی پێ وتوییەوە ئەی یارەبی جەزات بداتەوە ئەوە حەقی خۆمە !! نەخێر وانیە بەڵکو قسەیەکیتری پێ دەلێ ، ئەلێ : خۆت ئامادە بکە لەفلانە شوێن ئاوا و ئاوات لی ئەکەم ! ئەوکاتە ئەم کابرایە کە شەو ئەخەوێت ئەلێت : ئەبێ چیم لێ بکات ، بەڵام ئەگەر عەفوی بکات بە هێمنی و بەئاسانی دەخەویت ، چونکە ئەو خاوەنی ئیمان و تەقوا و عەفوە .

إبن كثير ريوايەتێكيترمان بۆ دەهێنی لە ئیمامی ئەحمەدەوە كە حەسەنە دەگێرتەوە لە ئەبو هورەیرەوە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى یان لیٚ بیت)دەفەرموویێ : (أن رجلا شتم أبا بكر) ئەبو بەكر (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لیٚ بێت)پیاوێك جنێوی پیٚ دا ، (والنبي - صلى الله عليه وسلم - جالس)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دانیشتبوو ،(فجعل النبي - صلى الله عليه وسلم - يعجب ويتبسم)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) سەری دەسورما لەو ئارامەی ئەبو بەكر وە پیٚ دەكەنی ، (فلما أكثر رد عليه بعض قوله) كە زۆر قسەی وت بە ئەبو بەكر ، ئەویش تەحمولی بۆ نەكرا هەندێكی پیٚ وتوە نەك وەكو خۆیی .

(فغضب النبي - صلى الله عليه وسلم- وقام)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) توڕە بوو وە هەڵسا ، (فلحقه أبو بكر)ئەبو بەكر شوێنی كەوت .

(فقال : يا رسول الله إنه كان يشتمني وأنت جالس، فلما رددت عليه بعض قوله غضبت وقمت !)ئەو جوێنم پیٚ ئەدا تۆ دانیشتووی ، كەمن ڕەدم دایەوە تۆ هەلدەستی و ئەڕۆیت و تورە بووی !! ئیمامی ئەبو بەكر ئەمەی پێی عەجائیب بوو !

(قال : " إنه كان معك ملك يرد عنك)پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویی : ئەوكاتەی كە تۆ بیٚ دەنگ بووی مەلائیكەتێك لەجیاتی تۆ ڕەدی ئەدایەوە ،(فلما رددت عليه بعض قوله حضر الشيطان) بەس كە تۆ هەندێكت ڕەد لیٚ دایەوە شەیطان هات ، كە شەیطان هات (فلم أكن لأقعد مع الشيطان " .) من چۆن لەمەجلیسێكدا دائەنیشم كە شەیطانی تێدا بێت !!.

قسەیەكی چەند جوانە ئامۆژگارییەكی چەند جوانە !.

(ثم قال : " يا أبا بكر) دواتر پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم) بە ئەبو بەكری وت : ئەی ئەبو بەكر ، (ثلاث كلهن حق) سیٚ شت هەن هەر سێكی حەقە ، (ما من عبد ظلم بمظلمة فيغضي عنها لله ، إلا أعز الله بها نصره)هیچ كەسێك نیە ئەگەر زوڵمی لەبەرامبەردا بكرێت وە بیٚ دەنگ ببێت لەوە إلا

الله تعالى بەرزی ئەکاتەوە و سەری دەخا وە ڕێزی لێ دەنێ وە قەدری بەرز ئەکات ، (وما فتح رجل باب عطية يريد بها صلة، إلا زاده الله بها كثرة ") هیچ کەسێکیش نیە کەوا یارمەتی کەسانێك بدا لەبەر ئەوەی کەوا سیلەی ڕەحم بکات إلا الله تعالى بۆیی زیاد ئەکات ، ئەم مالەی لێ کەم نابێتەوە و هەر بۆیی زیاد ئەبێت ، ئەوێت سیلەی ڕەحم بکات و مال ببەخشێت لەپێناوی ئەوەدا إلا الله تعالى بۆیی زیاد ئەکات ، لەپێناوی سیلەی ڕەحمدا مال دەبەخشێت إلا الله تعالى بۆیی زیاد ئەکات ، (وما فتح رجل باب مسألة يريد بها كثرة ، إلا زاده الله بها قلة ")هیچ کەسێکیش نیە دەرگای داوا کردنی لەخەلکی لەسەر خۆیی بکاتەوە یانی داوا لەخەلکی بکات ، بلێت : ئەوەندە موحتاجم یارمەتیم بدەن هەر داوا بکا (يريد بها كثرة) بەڵام ئەم لەحەقیقەتدا موحتاج نەبێت بەڵکو بیەوێت ماڵ کۆبکاتەوە ، وەکو زۆر جار ئەلێن : ئەگەر کەسەکە کردی بە پیشە ئەوە یارمەتی مەدە ئەگەر کەسەکە هەر داوای ئەکرد و شەو و ڕۆژ بۆتە کار و پیشەی ئەوە یارمەتی مەدە ، بەڵام ئەگەر زانیت ئەو کەسە موحتاجە بە دەم و چاویدا دیارە و شەرم ئەکات داوا بکات ئەمە پێی بدە ، بەس ئەو کەسەی دەیەوێت ماڵ کۆبکاتەوە و زیادی بکات هەر داوا لەخەلی بکات ، (إلا زاده الله بها قلة ") إلا الله تعالى لێ کەم ئەکاتەوە با بەوە نەزانێت کەوا مالی زۆر ئەبێت .

إبن كثير دەفەرمووێی : (وهذا الحديث في غاية الحسن في المعنى) بەڕاستی ئەم حەدیثە لەو پەڕیی مانا جوانی دایە ماناکەی زۆر زۆر جوانە ،(وهو مناسب للصديق)ئەمە موناسیبە بۆ صدیق کە ڕەد نەداتەوە .(وهو سبب سبه للصديق .)ئەمەش هۆکاری قسەپی وتنەکەی صدیق بوو .

وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ ۗ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ (٤٤) وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ (٤٥) وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَاءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن سَبِيلٍ (٤٦)

<u>مانای ئایەتەکان :</u>

وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ ۗ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ (٤٤)

الله تعالى دەفەرمووێ : هەرکەسێك الله تعالى گومڕایی بکات و لەسەر ڕێگەی ڕاست لای بدات بەهۆی ستەم و کوفری خۆیەوە چونکە الله تعالى زوڵم لەکەس ناکات ئاگادارین ، لەقەدەردا هەمووتان ئەزانن وە خوێندوتانە کە ڕێپیشاندان و گومڕاکردن هەمووی بەدەستی الله تعالى وەیە بەڵام دەبێت ئەوە بزانین کە ئەمە نابێتە حوجە بەدەستی هیچ کەسێکەوە کە بلێ مادەم الله تعالى لەعیلمی ئەزەلی خۆیەوە زانیویەتی من گومڕام ئیتر من تاوانم چیە ؟!!! چونکە ئەمە کەس نەیزانیوە وە الله تعالى ش کەس گومڕا ناکات إلا بەهۆی زوڵم و ستەمی خۆیەوە نەبێت وە بەهۆی کوفر و گومڕاییی خۆیەوە نەبێت ، الله تعالى دەفەرمووێ : (وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ)[1] بۆیە ئاگادارین .

الله تعالى دەفەرمووێ : (وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ) هەرکەسێك الله تعالى گومڕایی بکات بەهۆی کوفر و تاوانی خۆیەوە (فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ ۗ)هیچ کەسێك نیە ببێتە دۆست و سەرخەریی لەڕێگەی الله تعالى بۆ ئەوەی ڕزگاری بکات ، کەواتە با هەموومان داوا لە الله تعالى بکەین کەوا هیدایەتمان بدات ، بۆیە لەناو نوێژەکانی ئێمەدا کە سورەتی الفاتحة دەخوێنین دەڵێن : (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)[2] داوای لێ ئەکەین لە الله تعالى کە هیدایەتمان بدا بۆ ڕێگە ڕاستەقینەکەی خۆیی ، جا ئێوە سەیری کەلیمەی وەلی

[1] : سورة فصلت ، اية : ٤٦.

[2] : سورة الفاتحة ، اية : ٦.

بكەن (فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ) ڕابمێنن لەو کەلیمەیە وەلی بەمانای سەرخەر و دۆست دێی کەس لە الله تعالى زیاتر کەس نابێتە سەرخەر و دۆستی ئێمە ئاگاداربن ، لەبەر ئەوە هەرکەسێك کەسێك بکات بەدۆستی خۆیی لەغەیری الله تعالى ئەوە زیان و زەرەری کردوە ، ئایەتەکە مانای ئەوەمان پێی ئەدا ، هەرکەسێك لەغەیری الله تعالى بکات بە دۆستی خۆیی زەرەرت کردوە ئاگاداربە ، بۆیە دەبێت الله تعالى بکەیت بە دۆستی خۆت وە الله تعالى سەربخەیی وە گوێڕایەلی فەرمانەکانی بکەیت الله تعالى ش هیدایەتی ئەدا بۆیە لەغەیری الله تعالى دۆست و سەرخەر نیە بەڵام ئەمڕۆ ئەبینین بەداخەوە کەسانێك هەن و شتانێك هەن لەغەیری الله تعالى لەدڵی ئینسانەکاندا زۆر لەپێش خواوەن ، ئەمەش بەڕاستیماڵوێرانیە الله تعالى پەنامان بدا .

جا لێرەدا بانگەوازخوازان کە بانگەواز ئەکەن بۆ ئەوەی خەڵکی بانگ بکەن بۆلای الله تعالى (ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ)[1] کەواتە تۆ ئەلێ خەلکینە واز لە هەمووشتێك بهێنن و وەرن بۆلای الله تعالى ، ئەلێ کاکە وسبن بۆ خاتری خوا ئەم قسەیە خراپە ! ئەلێ بۆ خراپە !؟ ئەلێ ئاخر دواتر دەمان گرن و دەمان کوژن دواتر کێ دەعوە بکات ؟! ئەی کەواتە تۆ دەعوە بۆچی ئەکەیت !! ئاخر ئەوە کێشەکەیە ئەوان ئەلێن : ئاخر نابێ کەسانێك بمێنەوە و دەعوە بکەن !؟ ئێمەش دەلێن : ئاخر دەعوە بۆچی بکەن ! بۆ نان خواردن و بۆ پارووی چەور و بۆ خەوتن و بۆ ڕابواردن ؟! بۆ ئەوەی بمێنینەوە بۆ ئەوە ! نەوالله ئەمە کێشەی ئومەتی ئێمەیە بۆیە ئێستا لەجێگەی خۆمان نەك ڕانەوەستاین بەڵکو هەر وا بۆ دواوە ئەگەڕێنەوە پەنا ئەگرین بە الله تعالى .

الله تعالى دەفەرمووێ : (وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ) ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) تۆ لەو ڕۆژەدا کە لەڕۆژی قیامەتە تۆ ئەبینی کەوا ئەم موشریکانە ئەو کەسەی کەوا شیرك و هاوبەشی بۆ الله تعالى پەیدا کردوە ، چونکە شیرك زوڵمێکی زۆر گەورەیە ئاگاداربن (الظَّالِمِينَ) لێرەدا بەمانای موشریکەکان دێت ، ئەوانەی کە الله تعالى یان پەرستوە وە غەیری الله تعالى ش یان پەرستوە ، من زۆر سەیرم دێی لەخەلکانێك دەلێ ئاخر کەسەکە نوێژ

[1] : سورة النحل ، اية : ١٢٥.

دەكات وە بەڕۆژوو دەبێت تۆ چۆن پێی دەڵێت كافر !! كاتێك كە دەڵێ (يارسول الله يا عبدالقادر ، يان كاتێك بوو بەئەمریكی و ئەوروپی یاخود بوو بەخێزبێكی عیلمانی یان ڕێبازێكیتری هەلبژاردوە لەگەل ڕێبازەكەی الله تعالی وە دوو ڕێبازتان هەلبژاردوە یان زیاتر) لەغەیری ڕێبازەكەی الله تعالی ڕێبازێكی تر یان نیو ڕێباز هەلبژێریی ئەوە بزانە تۆ موشریكی ئەی ئەگەر كردت بە دوان و سێیان و پێنج !!

جا ئەو زاڵمانە ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) تۆ ئەبینی لەڕۆژی قیامەت كەوا حالیان چۆنە (لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ) كە بەچاوی خۆیان سزای الله تعالی ئەبینین وە سزای جەهەنەم و تورەیی الله تعالی ئەبینین (يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ) ئینجا لەوێدا ئەلێن ئەبێت ئێمە بتوانین بگەرێنەوە بۆ دونیا ئایە فرسەی ترمان دەست دەكەوێت بۆ ئەوەی بتوانین بگەرێنەوە بۆ دونیا ! ئایا ئەتوانین ئێستا بگەرێنەوە بۆ دونیا یەكخوا پەرستین و زیاتر نەپەرستین وەشەریك بۆ الله تعالی بریار نەدەین ! .

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ (٤٥)

الله تعالی دەفەرموێ: (وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ) ئالەو ڕۆژەدا ئەوانە حەرز ئەكرین بەسەر جەهەنەمدا وە جەهەنەم و ئاگرەكەی دۆزەخ ئەبینن ،هەتاوەكو بلێ زەلیل و مەلكەچن وەهەتاوەكو بلێ ترسنۆكن ،(يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ) دەم و چاویان داخستوە و سەیر ئەكەن (طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ) یانی بەدزیەوە سەیری ئاگری دۆزەخ ئەكەن ، وەكو ئەوەی كە شتێك بۆ كەسێك ئامادە دەكەیت كە عەزابێكە دەستیت بەستۆتەوە و قۆلیت بەستۆتەوە وەسەری داخستوە دواتر پێ دەلێ : هەڵسە عەزابێك و سزایەك هەیە چی ئەكات ؟ راستەوخۆ سەیر ناكات بەڵكو لەژێرەوە سەیری ئەكات بەترسنۆكیەوە سەیری ئەكات وە بەدزیەوە سەیری ئەكات (طَرْفٍ

خَفِيٍّ) جا ئێمەی بڕواداران کە دێنە سەر دینی الله تعالی و بڕوامان بە الله تعالی و بەیەك ڕێباز هەیە وە داوا لەخەلکی دەکەین کە دەلێن : بگەڕێنەوە بۆ ئەو ڕێبازە با بەم شێوەیەتان لێ نەیەت نەئێمەش و نەئێوەش !! هەی دەسەلاتدارانی دونیا .

لەوانەیە کەسێك بلێ کاکە ئەوە چیە باسی حوکم و باسی دەسەلاتداری دەکا ئەو کەسە خەواریجە ، الله تعالی موسای بۆلای کێ نارد ؟! بۆلای فیرعەونی نارد ، فیرعەون لەوکاتەدا کێ بوو ؟ (اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى (١٧) فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى (١٨) وَأَهْدِيَكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى (١٩))[١] ئەوە ئیش و کاری بانگەوازخوازانە بڕۆن بۆلای کامەی کە خۆیی بە طاغی ئەزانی ، بڕۆن بۆلای ئەو کەسانەی کە خۆیان بەوپەری دەسەلات ئەزانن ، بڕۆن پێیان بلێن وەرن بێنە سەر ئەو ڕێگەی الله تعالی یە بۆچی ؟ لەبەر ئەوەی تاوەکو ڕزگارت بێ لەعەزابی الله ، چونکە بەو تەکبورە ڕزگارت نابێت ئەمڕۆش دەیکەیت بەیانی ئاوات لێ دێت کە الله تعالی باسی کرد کەوا ئەنجامت بەسەر شۆری خۆت ئەبینیتەوە ، جا من دەمەوێت تۆ سەرشۆڕ نەبیت لەڕۆژی قیامەتدا ، کەواتە مەمگرە و سجنم مەکە و عەزیەتم مەدە و مەمکوژە پێم مەلێ تیرۆرست لەبەر ئەوەی من خۆشی تۆم ئەوێت لەدونیاو لەقیامەتیش ، تخوا ئەمە تیرۆرستی پێ دەلێن .

ئەمڕۆ لەڕێگادا لەگەل کۆمەلێك هاوری هاتینەوە لەڕێگەی مزگەوت لەدوای نوێژ هاوڕێیان زۆربوون کە نوێژیان ئەکرد لەنوێژی مەغریبدا وتم تخوا برادەران ئەگەر ئێستا بوذیەکان و یەهودیەکان و نەصرانیەکان ئێمەیان دەست بکەوێت چیمان لێ دەکەن !؟ وتیان : ئەمان کەن بە شیشەوە ، ئێ نابینین کەوا بوذییەکان چی لە موسلمانی بورما ئەکەن نایان سوتێنن بەبەرچاوی خەلکیەوە !! ئەو عەقیدەی خۆیی پێ ڕاستە ئەویش بەم شێوەیەت لێ دەکات ، دەی الله تعالی لەقورئاندا بە ئێمە دەفەرموویێ: ئەگەر ئێوە کافرەکانتان بینی چی لێ بکەین ؟! لەسورەتی محمد دەفەرموویێ : (فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ)[٢] سەریان ببڕن ،(حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ

[١] : سورة النازعات .
[٢] :سورة محمد ، اية : ٤.

الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ)[1] لەسەر عەقیدە إلا وایە هەرحیزبێکی عەلمانی کە سەرکەوتووە و لەپێشدا پارتیزانی کردوە بەچ ڕێگایەك سەرکەوتوە ؟! ئایا بەدەعوە سەرکەوتوە ؟! یاخود بەچەکداری ! کامەی حیزبەی کە خۆیی دەبینێتەوە لەسەر دەسەلاتە إلا بەچەکداری هاتۆتە حوکم ئەوە کوردستانی خۆمان یەکێکە لەو نمونانە هەر یەك لەوحیزبانەی ئێستا کەوا دەسەلاتدارن لەکاتی خۆیدا کە دروست بوون چیان کردوە لەکوردستاندا خۆتان نازانن ؟! خۆ نەهاتون إلا بەقسەی خۆش خەلکی قەناعەت پێ بهێنن .

بەقسەی خۆش دەیکەیت ئەگەرنا ئەوەتا الله تعالى پێیان دەفەرموویێ: با ئەو کافرانە نەمێنن و خەلکی تووشی گومڕایی نەکەن بۆیە لێیان بدەن ئەمە قورئان وادەلێت یاخود ئینسانەکان وادەلێن.!؟! بەلی قورئان وادەلێت ، بەس بۆچی وا ئەکرێت هەتاوەکو خەلکیتر توشی گومڕایی و سەرلێشواوی نەبێ تاوەکو وایان لێ بەسەر نەیەیت ، کەواتە ئەصلی دەعوەی ئێمە بریتیە لەوەی کە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیەو سلم) دەفەرموویێ : (أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله)[2] پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموویێ : من ئەمرم پێکراوە یانی الله تعالى ئەمری پێکردوە کە ئەو لەهەموو خەڵکی بدا و جەنگیان لەگەڵدا بکات هەتاوەکو دێنە سەر ئەوریبازە ، هەر بۆیەش یەك ڕێباز لەلای الله تعالى قبولە زیاتر قبول نیە ، هەتاوەکو یەهود و نەصاراش کە ڕێگەیان پێ ئەدرێ ئەوە بەزەلیلی ڕێگەیان پێ ئەدرێت ،(حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ)[3] نەك ڕێز و حورمەتیان لێ بگرین ، نەوالله بەهیچ شێوەیەك ڕێز و حورمەتیان لێ ناگرین لەبەر ئەویە (صَاغِرُونَ) ڕێز و حورمەت نیە !بەس ئەوەیە زوڵمیان لێ ناکەیت مادەم جزیە ئەدەن ئەوەش الله تعالى ڕێگەی داوە ، فەرموویەتی : با لەسەر دینەکەی خۆیان بن مادەم جزییەیان دا ، بەڵام ئەگەر جزییەیان نەدا

[1] :سورة محمد ، اية : ٤.
[2] : هذا الحديث الصحيح قد رواه الشيخان: البخاري ومسلم في الصحيحين من حديث ابن عمر رضي الله تعالى عنهما قال: سمعت النبي يقول عليه الصلاة والسلام.
[3] : سورة التوبة ، اية : ٢٩.

لەهەموویان بدەن . (فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ)[1] ئەمڕۆ ئەگەر بلێن : فلان فلانی سەربڕیی ئەلێن : تیرۆرستە چونکە ئەم شتەیان نەخوێندۆتەوە لەقورئاندا ، نەهاتوون قورئان بخوێنەوە و بیکەن بەمەنهەجی ژیانیان بۆیە بەلایانەوە زۆر سەختە ، کەچی تۆ دەبینی کافران لەهەموو دونیادا چی لەموسڵمانان ئەکەن !؟! سەریان ئەبڕن ئەیان سوتێنن کە سوتاندن لەلای ئێمە دروست نیە ، لەشەریعەتی ئێمەدا سوتاندن دروست نیە بەڵکو سەری ئەبڕیی[2] کەچی ئەوان ئەمان سوتێنن ، کەچی هێشتان لای ئەوان ئەوان ئازادی خوازن ئەوان ڕۆشنەبیرن ئەوان دیموکراتین !!

کەواتە مەبەستم لێرەدا کە هاتمە ناو ئەو بابەتەوە ئەوە بوو خۆشەویستانم ئێمە بۆچی دەعوە ئەکەین ؟ بۆ ئەوەی خەلکی بێتە سەر یەك ڕێباز ئەمە یەك ، دووەم : بۆ ئەوەی ئەوان ئەگەر لەسەر ئەو ڕێبازە بەردەوام بوون لەڕۆژی قیامەتدا إن شاءالله بەم شێوەیەیان لێ بەسەر نایە ، بەس کاتێك کە ئەو ئەوەی ناوێی ئەوە زەرەر لەخۆیی ئەدا لەدونیا و لەقیامەت .

الله تعالى دەفەرموویێ : (وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا)ئینجا بڕواداران لەبەهەشت چیان پێ دەلێن کە ئەوانە دەبینین بە زەلیلی دواتر ئەخرێنە ناو جەهەنەمەوە (إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ)ئەوە ئەو دۆڕا و خەسارەت مەندانە کە خۆشیان و ماڵ و منداڵەکانیان دۆڕاند ،تەبعەن ئەوانەی کە ئیستجابەیان نەکردوە ئەوە کافرە و مولحیدە بەس دەبینی لە ئەولادەکانی باش دەر دەچێ بۆیە مەبەستمان لێرەدا ئەوە نیە بەلکو ئەوانەن کە خۆیان و ماڵ و منداڵیان دۆڕاندوە هەمووی بەرە و کوفر و ئیلحاد ڕۆیشتووە ، (خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ).

الله تعالى دەفەرموویێ : (أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ)بەڕاستی کافرەکان و موشریکەکان و زاڵمەکان لەعەزابێکی بەردەوام دان لەڕۆژی قیامەتدا وە ئەم عەزابەش کۆتایی نایەت .

---

[1] :سورة محمد ، اية : ٤.

[2] : نوسەر : لەدوو حالەتدا سوتاندن دروستە :یەکەم : ئەگەر کافران سوتاندنیان بەکار هێنا وەکو تۆلە موسلمانان ئەتوانن سوتاندن بەکار بهێننەوە بەبەلگەی ئایەتەکەی پێشوتر ، دووەش ئەوانەی کە کاری قەومی لوطیان کرد کە ئیمامی ئەبو بەکر ئەوانی سوتاند ، یاخود ئەوانەی بە ئیمامی عەلی یان وت خوایە ئیمامی عەلی ئەوانی سوتاند. والله أعلم.

ئێنجا لەبەر ئەوە عەزابە بۆ ئەوەی ئەوان توشی نەبن ئێمە دەکەوینە دەعوە و بانگەواز ئەڵێن : وەرن بۆ بەهەشت وەرن بۆلای ڕەزامەندی الله تعالى ، ئایا کارەکەی ئێمە خراپە ؟! ئەگەر نایەن ئەوکاتە ئەو قیتالە دروست دەبێت کە الله تعالى وتویەتی ، عینادی ئەکەیت نابێت ! .

وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَاءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن سَبِيلٍ (٤٦)

الله تعالى دەفەرموویێ : (وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَاءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ ۗ) هیچ یەکێك لەوانە سەرخەر و دۆستیان نیە سەریان بخەن و ڕزگاریان بکەن لەعەزابی الله تعالى لەغەیری الله تعالى ، کەس نیە با لەدونیادا هەیان بووبێ چونکە لەوێی کەس بەدەست بەسەریی کەسەوە نایەت ، باوك لەدەستی کوڕ ڕادەکات وە کوڕ لەدەستی باوك ڕادەکات ، ژنەکەت لەدەستت ڕادەکات وە براکەت لەدەستت ڕادەکات ، کەس بەدەستبەری کەسەوە نایەت ، چ جای ئەوانەی کە حیمایەت بوون و بۆ پارە شوێنت کەوتبوون .

الله تعالى دەفەرموویێ : (وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن سَبِيلٍ) هەرکەسێك بەهۆی زوڵم و ستەمی خۆیەوە الله تعالى گومڕایی بکات ئەوە کەس نیە ڕێگەی ڕاستی نیشان بدا ، کەواتە ڕێگەی ڕاست بەدەستی الله تعالى وەیە بۆیە ئاگاداربن با ئێمەش لە الله تعالى داوا بکەین .

إبن كثير دەفەرموویێ :

وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ ۗ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ (٤٤)

(يقول تعالى مخبرا عن نفسه الكريمة)یانی الله تعالى خەبەرمان پێی ئەداتێ لەنەفسی خۆیی ، یانی لەخۆیی الله تعالى هەواڵمان ئەداتێ : (إنه ما شاء كان ولا راد له) هەرشتێك الله تعالى بیەوێت ئەبێت

کەسیش ناتوانی رەتی بکاتەوە ،(وما لم يشأ لم يكن فلا موجد له) وە هەرچی الله تعالى نەوێت نابیت وە کەسیش ناتوانی ببێت بەبەدیهێنەری ئەم شتە ، (وأنه من هداه فلا مضل له) هەرکەسێك الله تعالى هیدایەتی بدا کەس ناتوانی گومڕایی بکات ، (ومن يضلل فلا هادي له) وەهەر کەسێکیش الله تعالى گومڕایی بکات کەس ناتوانی ڕێگەی ڕاستی نیشان بدات ، کەواتە ئاگاداربن هەتاوەکو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) خۆیی الله تعالى پێی فەرموو : (إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ)[1] تۆ ناتوانی هیدایەتی قەلبی کەسێك بدەیت کە خۆشیشت بوێی إلا ئەبێت الله تعالى ویست و مەشیئەتی لەسەر هەبێ و هیدایەتی بدا ، چونکە پێغەمبەری خوا(صلى الله عليه وسلم) زۆری پێی خۆشبوو کەوا ئەبو طالب ی مامی کەوا هیدایەت وەربگرێی بەڵام هیدایەتی وەرنەگرت ئیتر تەواو !!

بەمەرجێك ئاگاداربن ئەم ئەبو طالبە واللە ئەمڕۆ لەزەمانی ئێمەدا بووایە ئەمە بەتەئەکیدی ئەڵێم ئەم خەلکە ئەیانگەیاندە دەرەجەی پەرستن و ئەیان پەرست ئەوەندەیان خۆش دەویست لەبەر ئەوەی کەوا دیفاعی لە پێغەمبەر کردوە (صلى الله عليەو سلم) !!! ئایا زیانی هەبوو بۆ پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) زەرەری نەبوو ، باشە کێشەی ئەم پیاوە چی بوو ؟ یانی ڕێزی لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم) نەئەگرت ؟ یان خۆشی نەدەویست ؟! خۆتان ئەزانن لەمنداڵیەوە چۆنی پەروەردە کردوە تاوەکو بووە بە پێغەمبەر وە هەتاوەکو لەگەڵی چۆتە شعبی ئەبی طالب[2] لەسەر ئەوە عەزابیشی خواردوە ، بەڵام کێشەکەی ئەوەیە کە دەڵێت : یا لات و مەنات و عوزا ئێوە رجاتان لەلای الله تعالى یە و رجامان بۆ بکەن !! ئەمڕۆش دەڵێ دەڵێن : یا عبدالقادر یان دەڵێن : یارسول الله ئێوە رجامان بۆ بکەن هەمان شت و حاڵەت ، ئی ئەویش بەم شێوەیە بوو موشریك بو ڕۆیشت پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم) بەهیچ شێوەیەك نەیتوانی ڕێگەی ڕاستی نیشان بدا چونکە الله تعالى بەهۆی ئەوەی کە ئەم پیاوە دەڵێت : واللە من حەز ناکەم پێچەوانەی باوباپیرانم بجولێمەوە !! بەڵام ئەشزانم دینەکەی تۆ ڕاستە !!

[1] : سورة القصص ، اية : ٥٦.

[2] : پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) و موسلمانان و بنی هاشم کەوا سێ ساڵ گەمارۆ دران لەلایەن قوریشەکانەوە .

باشە ئێستا کەسانێکی زۆر هەن لەدونیای ئێمەدا با نوێژ و ڕۆژوو عیبادەتیش بکەن کە ئەو شیرکەیان کرد چ لەڕوانگەی عیبادەتەوە وە چ لەڕوانگەی دەست گرتن بە ڕێبازەکانی ترەوە کە خۆیان یەکلای ناکەنەوە بۆ الله تعالى ئینجا ئەو هەموو زوڵم و ستەم و تاوانەشیان هەیە ، ئینجا قسە لەگەل کەسێکیاندا بکەیت کوفر لەدەمی ئەبارێت کەچی خۆشی بەموسلمان ئەزانی و ئەلێت : ئێمە کەس لەخۆمان بە موسلمانتر نازانین ! ئەی ئەبێت ئەوان حالیان چی بێت ؟!

(فلا هادي له ، كما قال : وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُّرْشِدًا)[1] هەرکەسێك الله تعالى توشی ضەلالەت و گومڕایی بکات تۆ نابینیت کەسێك دۆستی بێت ئیرشادی بکات و ڕێگەی ڕاستی پێی نیشان بدا تۆ ئەو شتە نابینیتەوە لەغەیری الله تعالى زیاتر .

إبن كثير دەفەرمووێ : (ثم قال مخبرا عن الظالمين) دواتر الله تعالى هەوال و خەبەرمان ئەداتێ دەربارەی زاڵمەکان ئەوانە کێن ؟ (وهم المشركون بالله)ئەمەیانی چی خۆشەویستانم !؟ ئێوە زۆر وریایی کەلیمەی موشریك بن چونکە خەلکی زۆرینەیان زۆر بەهەلە لەم کەلیمەیە تێگەیشتوون ، ئەوا ئەزانن کە الله ناپەرستی بەلکو موشریك یانی بەشداری ئەکات لە عیبادەتێك کە کەسەکە عیبادەت بۆ الله تعالى دەکا بەڵام لەگەل ئەوەشدا کەسێکیتر بەشداری پێی دەکا لەعیبادەتکردندا ، ئەم کەسە لەگەل ئەوەی خوا ئەپەرستی وە نوێژ ئەکا و ڕۆژوو ئەگرێی وە عیبادەت ئەکات بەهۆی ئەوەی کەسێکیتری کردوە بە هاوبەشی الله تعالى لەعیبادەتێك لە عیبادەتەکان ئەوە بووە بەموشریك ! بەوە نیە کە نوێژ ئەکات و ڕۆژوو ئەگرێ لێ قبول ناکرێت ، لەبەر ئەوەی الله تعالى دەفەرمووێ : (وَقَدِمْنَا إِلَىٰ مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنثُورًا)[2] عەمەلەکانیان لێ قبول ناکرێ .

[1] : سورة الكهف ، اية : ١٧.

[2] : سورة الفرقان ، اية : ٢٣.

(وهم المشركون بالله(لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ) كاتێك كه‌ عه‌زابه‌كه‌ ئه‌بینین (أي : یوم القیامة) كاتێك له‌ڕۆژی قیامه‌تدا ئه‌یبینین (یتمنون الرجعة إلی الدنیا) ئه‌وانه‌ له‌وكاته‌دا ته‌مه‌نایی گه‌ڕانه‌وه‌ ئه‌كه‌ن بۆ دونیا ، به‌س ده‌ستیان ناكه‌وێ ، (يَقُولُونَ هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ)ئه‌توانین بگه‌ڕێینه‌ووه‌ ، ئه‌رێی ڕێگه‌ چاره‌یه‌ك هه‌یه‌ تاوه‌كو بگه‌ڕێینه‌وه‌ بۆدونیا تاوه‌كو عیباده‌تی الله تعالی بكه‌ین تاكی ته‌نها .

هه‌روه‌كو الله تعالی ده‌فه‌رمووێ: له‌ئایه‌تیكیتردا ،(كما قال تعالی (وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (٢٧) بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا يُخْفُونَ مِن قَبْلُ ۖ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ (٢٨))

(وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ) كاتێك كه‌ ئه‌بینی ئه‌وان كه‌ ڕاده‌گیرێن له‌سه‌ر ئاگریی دۆزه‌خ ،(فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) ته‌مه‌نا ئه‌كه‌ن بگه‌ڕێینه‌وه‌ بۆ دونیا تاوه‌كو ئایه‌ته‌كانی الله تعالی به‌درۆ نه‌خه‌نه‌وه‌ ئه‌وان ته‌كذیبی ئایه‌ته‌كانی الله تعالی نه‌كه‌ن ، (وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) داوا ئه‌كه‌ن ته‌نها بڕوایان به‌ الله تعالی هه‌بێ بڕوایان به‌كه‌سیتر نه‌بێ ، (بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا يُخْفُونَ مِن قَبْلُ ۖ)الله تعالی ده‌فه‌رمووێ : بۆشی یان ده‌رده‌كه‌وێت له‌و ڕۆژه‌دا، چێ یان بۆ ده‌رده‌كه‌وێت ؟ ئه‌وه‌یان بۆ ده‌رده‌كه‌وێت كه‌ له‌دونیادا له‌ناخیاندا ئه‌یانزانی كه‌ ئه‌م دینه‌ ڕاسته‌ ئینجا ئه‌وه‌یان بۆ ده‌رده‌كه‌وێت، كه‌ له‌كێی یان شاردبویه‌وه‌ ؟! له‌شوێن كه‌وتووه‌كانیان ، بۆیه‌ ئاگادارین زۆربه‌ی زۆری ئه‌وانه‌ ئه‌زانن حه‌قه‌كه‌ كامه‌یه‌ به‌ڵام شوێن كه‌وتووه‌كانیان گومڕا ئه‌كه‌ن ئا له‌و ڕۆژی قیامه‌تدا چیبیان لی به‌سه‌ردێ (بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُوا يُخْفُونَ مِن قَبْلُ ۖ) بۆیان ده‌رده‌كه‌وێت كه‌ ڕاسته‌ ئه‌و ئیمانه‌ی له‌دڵیان هه‌بوه‌ له‌دونیادا به‌رامبه‌ر به‌دینی ڕاسته‌قینه‌ی الله تعالی به‌س شاردویانه‌ته‌وه‌ له‌خه‌ڵكی وه‌ خه‌لكیان گومڕا كردوه‌ له‌و ڕۆژه‌دا بۆیان ده‌رده‌كه‌وێت كه‌ ئه‌وه‌ ڕاستبوو .

(وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ) الله تعالی ده‌فه‌رمووێ خۆ ئه‌گه‌ر بگه‌ڕێینه‌وه‌ و مۆله‌تیان بدرێی وه‌ ئه‌وانه‌ ئه‌گه‌رێنه‌وه‌ بۆ هه‌مان ئه‌و كوفر و شیرك و گومراییه‌ی كه‌ هه‌یانبووه‌ ، وه‌ ئه‌مانه‌ درۆ ئه‌كه‌ن كه‌ ئه‌ڵێن ئه‌گه‌ر بگه‌رێنه‌وه‌ ئه‌وه‌ ئیماندار ئه‌بین شتی وا به‌هیچ شێوه‌یه‌ك نیه‌ ، ئه‌مانه‌ ئه‌گه‌ر بشگه‌رێنه‌وه‌ به‌هیچ شێوازێك ناگه‌رێنه‌وه‌ سه‌ر دین و ئیمان .

وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ (٤٥)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله : (وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا) أي : على النار) کاتێك کە تۆ ئەیان بینیت ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه و سلم) ئەوانە پیشان ئەدرین بەسەر ئاگریی دۆزەخدا ، (خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ) أي : الذي قد اعتراهم بما أسلفوا من عصيان الله) توشی زەلیلیەك ئەبن کە توشیان هاتووە بەهۆیی ئەو یاخیبوونەی کە لەرێگەی الله تعالى دا یاخیبوون وە نەچوونەتە سەریی بەهۆی ئەوە توشی ئەو زەیلیلە ئەبن .

إبن كثير دەفەرموویێ : (يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ ۗ) قال مجاهد : يعني ذليلا) موجاهید (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) دەفەرموویێ: یانی زەلیل ، یانی بەچاویکی ترسنۆکانە سەیری ئەو سزا و عەزابە ئەکەن ، (أي ينظرون إليها مسارقة خوفا منها) (مسارقة)یانی بەدزیەوە سەیری ئاگرەکە دەکەن لەترساندا ناوێرێت سەیری بکات ئەوان لەژێرەوە سەیری ئەکات ، (والذي يحذرون منه واقع بهم لا محالة)ئەوەشی کە بیانەویی خۆیان لێ پاس بدەن نەخێر توشی ئەبن و ئەچنە ناویی هیچ دەرچونێك نیە لەوە ،(وما هو أعظم مما في نفوسهم ، أجارنا الله من ذلك .) توشیان دەبێت الله تعالى بمان پارێزیی لەو ئاگرە و توشمان نەکات .

إبن كثير دەفەرموویێ : (وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا) ئینجا ئیماندار دەفەرموون ، (أي : يقولون يوم القيامة)کەی ئەم قسەیە دەکەن ؟لەڕۆژی قیامەت کە ئەمانە لەبەهەشتدان ئەوانیتریش لە جەهەنەمدان ، یانی سزای جەهەنەم وەردەگرن ئینجا پێی خۆشحالی بەهەشتیەکانیش بەحالی ئەوان ،(إِنَّ الْخَاسِرِينَ) أي : الخسار الأكبر) دۆڕاوەکان کە گەورەترین دۆراویان توش بووە ، (الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ) أي : ذهب بهم إلى النار فعدموا لذتهم في دار الأبد) ئەو خۆشی و چێژەی دەبوایە وەریان

بگرتایە هەموویان دۆراند هەتا هەتاییە ،(وخسروا أنفسهم) خۆیان دۆڕاند ، (وفرق بينهم وبين أصحابهم وأحبابهم وأهاليهم وقراباتهم ، فخسروهم) لەویی ئەگەر بێتوو سەیر بکەین جیادەکرێنەوە پێکەوە نابن لەجەهەنەمدا دەلێ : جیاوازیان تێ دەکرێی لەنێوان خۆیان و خۆشەویستانیاندا وە دۆست و ئەهلەکانیاندا وە هەموویان یەکیتری ئەدۆرێنن لەناو عەزابدا عەزاب ئەدرێن .

(أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ) بزانن کە موشریکەکان و زاڵمەکان و کافرەکان لەعەزابێکی زۆر دان ، (أي : دائم سرمدي أبدي) لەسزایەکی هەتا هەتایی دان و هیچ کاتێك کۆتایی نایەت ، ئەمەش رەدی ئەم فیرقانەیە کە دەلێن : جەهەنەم کۆتایی دێت بەلکو کۆتایی نایەت ، (لا خروج لهم منها ولا محيد لهم عنها .)ناینە دەرەوە نەهیچ پەناهەندەیەکیتریان هەیە .

وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَاءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن سَبِيلٍ (٤٦)

إبن كثير دەفەرمووێ :

(وقوله : (وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَاءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ ۗ) أي : ينقذونهم مما هم فيه من العذاب والنكال)دۆست و هاورێی نیە تازە سەریان بخات لەوێدا بەهیچ شێوازێك ،ئەو دۆست و هاورێیانەی کە لەدونیادا هەیانبوو تازە فریان ناکەوێ ، الله تعالى دەفەرمووێ : (لأَخِلاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلا الْمُتَّقِينَ)[1] ئەوانەی کە بەدۆست دایان نابوون لەم دونیادا وە بەیەکەوە دائەنیشتن و ڕایان ئەبوارد وە ئەیانخواردەوە و سەرسەریەتیان ئەکرد وە ئەگەر لەدونیادا شتێکیان توشبووبایە یارمەتی یەکتریان ئەدا ئەوا لەڕۆژی قیامەت ئەوشتە نیە هیچ کەسێك نیە یارمەتیان بدا ، (وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن سَبِيلٍ) أي : ليس له خلاص .) هەرکەسێك ئەگەر الله تعالى توشی گومڕایی بکات بەهۆیی زوڵم و ستەمی خۆیەوە ئەوە رزگاربوونی نیە .

[1] :سورة الزخرف ، اية : ٦٧.

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۚ مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ (٤٧) فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنسَانَ كَفُورٌ (٤٨)

ماناى ئايەتەكان :

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۚ مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ (٤٧)

الله تعالى دەفەرموویَ : الله تعالى داوا لەئێمە دەکات ئەفەرموویَ : ئێوە وەڵامی الله تعالى بدەنەوە بەئیمان و بەتاعەت ، بۆیە ئاگاداربن وەڵام دانەوە الله تعالى بەتەنها ئەوەندە نیە بلی بڕوام پێی یەتی بەڵکو دەبێت بڕوات پێ هەبێت و بەقسەشی بکەیت ، ئەو کەسەی بڕوای پێ نەبێت کافرە وە ئەکەسەشی بەقسەی نەکات هەر کافرە ، (إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ)[1] تولى لەچی ؟ لە تاعە ، بۆیە صەحابە هەمووی کۆدەنگ بوون لەسەر ئەوەی کە نوێژ نەکەر کافرە چونکە تولی کردوە لە نوێژ ئەمە بە ئیتفاقی هەموو صەحابەیە با بڕواشی بە خوا هەبێ سەیر ئەکەیت چونکە بەقسەی خوای نەکردوە لەنوێژدا ئەوە کافرە بە ئیتفاقی هەموو صەحابە بەبێ خیلاف جا لێرەدا (اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُم) ماناى چیە کە دەڵێ وەڵامی الله تعالى بدەنەوە یانی بە ئیمان و بەتاعەت وەڵامی الله تعالى بدەنەوە ،(مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۚ) پێش ئەوەی ڕۆژێك بێت بەهیچ شێوەیەك گەڕانەوە نیە بۆیە الله تعالى کەس ناگەڕێنێتەوە بۆ ڕۆژی دونیا بەهیچ شێوازێك گەڕانەوە نیە .

الله تعالى دەفەرموویَ: (مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ) هیچ پەنایەك نیە لەو ڕۆژەدا کەوا خۆتانی تێدا حەشار بدەن ، (وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ) یانی خۆتانی تیادا بشارنەوە ، هیچ پەنایەك نیە کەوا

[1] : سورة العلق ، اية : ١٣.

خۆتانی تێدا بشارنەوە ، هیچ پەناگەیەك نیە بچنە ناوی وە هیچ پەناگەیەك نیە خۆتانی تێدا حەشار بدەن لەعەزابی الله تعالى .

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنسَانَ كَفُورٌ (٤٨)

الله تعالى دەفەرموویێ : (فَإِنْ أَعْرَضُوا) ئەگەر پشتیان کردە ئەم دەعوەیە ، کەواتە داعیەکان و بانگەواز خوازان باش بزانن ئێمە چیمان لەسەرە ؟ ئێمە ئەوەمان لەسەرە کە بەخەڵکی بڵێن وەرنە سەر تاکە ڕێگا نەك وەکو ئەمڕۆ بەناو ئیسلامین هاتون ئەڵێن : (کاکە هەموو برامانن و کێشەمان نیە ئێمە لە ئینسانیەتدا هەموو براین چی ئەکات با بۆخۆی بیکات ئێمە دەبێت دادوەری بکەین گرینگ ئەوەیە ئێمە بچین بۆسەر دەسەلات)!! بەخوا ناهێڵن بچیتە سەر دەسەلات ئەگەر زۆرترین دەنگیشت هێنا کە چویتە سەر کورسیەکە والله ناهێڵن دانیشیت لەسەر کورسیەکە خەیاڵت خاوە تۆ !! ئەحزابی بەناو ئیسلامی ئەو فکرەیە ئەکاتەوە کەوا بە ئینتخابات بیباتەوە ، یەك حیزبی ئیسلامیم بۆ بدۆزنەوە بەناوی ئیسلامی ئینتخابات بردبێتیەوە ؟! وە دەسەلاتی وەرگرتبێت و دینی ئیسلامی جێ بەجێ کردبێت ؟! هەتا ئێستا ؟یەك دانەم بۆ بدۆزنەوە لەژیانتاندا ؟! نیە شتی وا خەیاڵتان خاوە ، بۆیە الله تعالى بەم شێوەیە بەئێمە نالێت دەعوە بکەن بەڵکو بەئێمە دەڵێ : بەڕاستی شتەکە بڵاو بکەنەوە لەناو خەڵکی ، پاشانیش کۆمەڵێك دروست بکەن ، پاشان لێیان بدەن ، ئەوە تەواوە و لەوە زیاترمان نیە دەعوە ئەکەیت و جیهاد ئەکەیت لەقورئاندا لەوە زیاتری تێدا نیە .

(فَإِنْ أَعْرَضُوا) ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر هاتوو تۆ دەعوەت کرد ئەوان پشتیان تێ کردی (فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ)تۆ مراقیب نی لەسەر ئەوان لێیان گەڕێ و وازیان لێ بێنە ، یانی چی چونکە ئەم ئایەتە زۆر شت ئەگەیەنێت !! چونکە نالێت تۆ بڕۆ تۆ تەنازول بکە یان تۆ بچۆ ناویان نەخێر شتی وا نیە بەڵکو ئەمە حەقەکەیە وەری بگرن ، ئەی ئەگەر وانەبوو ؟ لێیان گەڕێ و

وازيان لى بێنه تۆ پەیوەندیت نەبێ بەسەریانەوە تۆمان ناردوە ،(وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ)[1] نەك تەنازول كرد ، خۆ ئەگەر پێغەمبەرى خوا (صلى الله عليه وسلم) تەنازولی بكردایە ئەو هاوەڵانەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) توشی هیجرەتی حەبەشەی یەكەم و دووەم نەدەبوون وە توشی ئەو هەموو ئێش و ئازارە نەدەبوون ، وەكو ئەمڕۆ بۆمان دەهێنن بەناوی مەصلەحە و مەفسدە ئیسلامیەكان !! هەر ئەڵێن : مەصلەحەت لەوەدایە وا بكەین وە مەصلەحەت لەوەدایە لەو قۆناغەدا وابكەین ! ئێمەش دەڵێن : تۆ بڵێ مەصلەحەتی سكم و ئارەزووەكانم و مەصلەحەتی مانەوەم لەوەدایە تۆ مەلی مەصلەحەتی دەعوە لەوەدایە ،كەواتە (إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ) إن بەمانای (ما)دێت یانی (ما عليك إلا البلاغ) یانی تۆ بەس گەیاندت لەسەرە و تەواو تۆ خەم مەخۆ بەدەستیانەوە ئیمان ناهێنن خۆیان زەرەر ئەكەن خۆیان دەبن بەو خەسارەت مەندەی كە لەڕۆژی قیامەت بەهەشتیەكان پێیان دەڵێن ئەمە دۆڕاوەكانن .

الله تعالى دەفەرمووێ: (وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا) الله تعالى باسی نەفسی ئینسان دەكات ئەڵێ : ئەگەر ئێمە نیعمەت بدەینە نەفسی ئینسانەكان زۆریان پێ خۆشە توشی دەوڵەمەندی و خۆشی و لەش ساغیان بكەین وە توشی دەسەڵاتداریان بكەین توشی هەر شتێكیان بكەین سەیر ئەكەی زۆر خۆشحاڵ ئەبن بەو نیعمەتانە ، (وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنسَانَ كَفُورٌ) خۆ ئەگەر توشی عەزاب ببن بەو گوناهەی كە خۆیان كردویانەتە سەر خۆیان ئینسان لەوكاتەدا توشی ئەوە دەبێ كە كوفری الله بكا كوفری ئیمان و كوفری نیعمەت هەموو كوفرەكان ئەكات (الله تعالى پەنامان بدا)

[1] : سورة النور ، اية : ٥٤.

إبن كثير دەفەرموویێ :

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ ۚ مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ (٤٧)

(لما ذكر تعالى ما يكون في يوم القيامة من الأهوال والأمور العظام الهائلة حذر منه وأمر بالاستعداد له) الله تعالى باسی ئەوەمان بۆ دەكات كە چی ڕوودەدا لەئایەتەكانی پێشوو كەباسمان كرد لەو هەموو نارەحەتیان وە لەو هەمو ناخۆشیانەی كە توشی دێن لەعەزاب و لەلێپرسینەوە و لەو هەموو مەینەتانە ئاگادارمان ئەكاتەوە ئەلی وشیاری خۆتان بن ، الله تعالى ئەمری كردوە كە خۆمان ئامادە بكەین بۆ ئەو ڕۆژە .

فەرموویی: (فقال : (اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ) أي : إذا أمر بكونه فإنه كلمح البصر يكون ، وليس له دافع ولا مانع .) ئەگەر الله تعالى ئەمری كرد جل وعلا بەچاو تروكانێك یەكسەر ئیشەكە دێتە پێش كەس ناتوانی ڕەتی بكاتەوە كەس ناتوانی بلێ ڕۆژی قیامەت نیە .

إبن كثير دەفەرموویێ : (وقوله : (مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ) أي : ليس لكم حصن تتحصنون فيه)قەلایەك نیە خۆتانی تێدا حەشار بدەن ، (ولا مكان يستركم وتتنكرون فيه) شوێنێك نیە داتان پۆشی و خۆتانی تێدا حەشار بدەن ، (فتغيبون عن بصره ، تبارك وتعالى)لەچاوی الله تعالى خۆتان بزر بكەن بۆیە باش بزانن لەچاوی الله تعالى بزر بوون نیە ، (بل هو محيط بكم بعلمه وبصره وقدرته) الله تعالى دەورەی داون بەزانیاری و بەبینینی چاوی وە بەدەسەلاتی بۆیە كەس ناتوانی ڕابكات لەدەستی (فلا ملجأ منه إلا إليه) هیچ پەنا هەندەیەك نیە إلا دەبێت تو بۆلای ئەو بگەرێتەوە هەروەكو الله تعالى دەفەرموویێ : (فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ ۖ)[1] بۆیە دەبێت بۆلای الله تعالى ڕابكەین نابێت

[1] : سورة الذاريات ، اية : ٥٠.

لەدەستی الله تعالی ڕابکەین ، کەچی ئەمڕۆ خەلکەکان لەدەستی الله ڕائەکەن تۆ بۆکوێی ئەچیت قوربەسەر .

إبن کثیر ئایەتێکمان بۆ دەهێنێتەوە و دەفەرموویێ : (يَقُولُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ (١٠) كَلَّا لَا وَزَرَ (١١) إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ (١٢))[١] لەو ڕۆژدا ئینسانی کافر ئەڵێ بۆ کوێی ڕابکەم و بۆکوێی هەلبێم ؟! لەدەست ئەم ئاگرە ، الله تعالی دەفەرموویێ : (كَلَّا لَا وَزَرَ(١١) إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ) هیچ شوێنێك نیە خۆتی تێدا حەشار بدەی ئیتر خۆراگیری و ئیستقراری بۆلای الله یە ئیتر بۆ ساحە و گۆڕەپانی لێپرسینەوەیە کە تێدا بەهەشت و جەهەنەمە لەوە زیاترت نیە ، جا ئیماندار بە تۆ بۆ بەهەشت وە ئیمانداریش مەبە و موشریك بە تۆ بۆ جەهەنەم (الله تعالی پەنامان بدا) لەم ڕۆژەدا بەس ڕەش و سپی هەیە بۆیە ئاگاداربە بەس ئیماندار و موشریك هەیە ، لێرەش هەروایە ئاگاداربە بەس لێرە بەداخەوە خەلکانێکی زۆر بەئاقارێکی تردا ئەیبەن ، نیە بەالله إلا ڕاست و چەوت هەیە إلا ڕاست و ناڕاست هەیە وە إلا کافر و ئیماندار هەیە .

جا ئیماندار کێ یە ؟ هیچ کاتێك ئیماندارت بینیوە بلێ بەقسەت ناکەم ئەی الله ؟! ئایا ئیماندارت بینیوە کەوا ڕابکات لە کەلامی الله تعالی و فەرمایشتی الله تعالی ؟ ئەگەر تۆ لەسەر دەسەلاتی ئێوە سەیری دەسەلاتداران بکەن ! ئێستا تۆ بەهەر دەسەلاتدارێك بلێ تۆ قیمەتت نیە و هیچ دەسەلاتت نیە ئەکاتە ئەو کەسە لێت تورە دەبێت ! ئەلێت : چۆن دەسەلاتم نیە ئەی ئەوە نیە سجنم هەیە و ئەوە نیە جەیشم هەیە ئەوە نیە عەزاب و پاداشتم هەیە ! ئەلێن : ئەی باشە بۆ تۆ بەدینی الله تعالی حوکم ناکەیت ؟! کە خۆت ئەوەندە بەگەورە ئەزانی !! لێرەدا کێشەکە دیارە بڕوای بەدینی الله تعالی نیە وەکو الله تعالی دەفەرموویێ : (مَّا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا)[٢] چیتانە بۆ ڕێز لە الله ناگرن !! دیارە ڕێز لە الله تعالی ناگریی وە وادیارە لە الله تعالی ناترسی وە دیارە ڕۆژی قیامەتت لەبەر چاو نیە ئەگەر لەبەر چاوت بوایە ئەوە تۆ ئەتکرد .

[١] : سورة القيامة .

[٢] : سورة نوح ، اية : ١٣.

کەواتە تۆ بۆچی دەستی دز نابریی ؟! ئەگەر تۆ یاسات هەیە و قەرارت هەیە توانات هەیە و هێز و پۆلیس و جوندیت هەیە وە کەس ناتوانی لەبەر دەستتە دا هەلبێت ئەی بۆ ئەمرەکە جێ بەجێ ناکەیت ؟! دیارە تۆ بڕوات بەم مەسەلەیە نیە لەبەر ئەوە تۆ کافری ، معقولە کەسێك ئیماندار و بڕوادار بێ بەقورئان و بەحەدیث لەجەهەنەم بترسێ کەچی بلێ من بەدینی الله حوکم ناکەم شتی وا دەبێت ؟! نەخێر نابێت وە نابێت شتی وا هەبێت ، الله تعالی بە پێغەمبەر محمدی (صلی الله علیه وسلم) ی فەرمووە وە هەروەها باسی هەموو کیتابەکان دەکات کە دەلێ : ئێمە کیتابەکانمان ناردۆتە خوارەوە بۆ ئەوەی کە حوکم بکرێت لەنێوان ئەو خەلکەدا بەچی ؟ (بما أنزل الله) نەك (بما قال الانسان) نەك بەوەی کە پەرلەمان دەلیی بەلکو حوکم بەوە بکەین کە الله تعالی ناردویەتیە خوارەوە (بما أراك الله) بەوەی کە الله تعالی نیشانت ئەدات نەك (بما أراك الانسان) کەچی ئەبینین کەسانێکی زۆر هەن کە دیفاع لەطاغوتان ئەکەن وە موجادەلەیان لەسەر ئەکەن پەنا ئەگرین بە الله تعالی .

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنسَانَ كَفُورٌ (٤٨)

إبن کثیر دەفەرمووێ :

(وقوله : (فَإِنْ أَعْرَضُوا) يعني : المشركين) ئەگەر پشتیان تێ کردی ئەو موشریکانە ،(فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا) أي : لست عليهم بمصيطر .) تەبعەن ئەمە لەو کاتانەدایە کە ئایەتەکانی مەککین الله تعالی لێرەدا بەم شیوەیە دەفەرمووێ دەلێت تۆ بەس پێیان ڕابگەیەنە بەس کە ئەمری کرد بە قیتال و کوشتار ، الله تعالی کە ئەمری کرد بە قیتال لەمەدینە ئیتر وای پێی نەوت بەلکو فەرمووی بلێ (أمرت أن أقاتل الناس)[1] تۆ لێیان بدە .

[1] : رواه الشيخان .

بۆیه ئاگاداربن ئایەتەکانی مەککەی لەگەڵ ئایەتەکانی مەدەنی چۆن جیاوازی دەخەینە نێوانیان ، ئایەتەکانی مەککەی ئایەتەکانی صەبرە ئایەتی ئەوەیە کە اللە تعالی دەفەرموویێ تۆ بەس پێیان بڵێ لێرەشدا ئەبینین اللە تعالی پی دەفەرموویێ تۆ تەنازول مەکە بەس پێیان ڕابگەینە وە لەئایەتەکانی مەدەنیش دەفەرموویێ : نەخێر لێان بدە اللە تعالی دەفەرموویێ : (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ)[1] سەیر بکەن (وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ) رق ئەستوربە لەبەرامبەریان ، کەچی ئەمڕۆ دەڵێن : نەخێر کاکە نابێت ڕقمان لێیان بێت ، ئەبێت ئینسان بۆخۆی لەم دونیایەدا بێت و بڕوا ! ئادەی أوثق عری الایمان چی یە ؟ (الحب فی لله والبغض فی لله)کەچی ئەوەی لەبیر چۆتەوە یاخود ئەوە فرێی ئەدا و شەرم ئەکات لەوەی ئەم قسانە بکات و ئەو دینەی اللە تعالی بڵاو بکاتەوە بەداخەوە ، ئی واللە مردنەکەش هەر یەك مردنە بەچەندەها جار خۆت بپارێزی لەمردن بەم قسانە لەکۆتاییەکەی رزگارت نابێ هەر دەبێت بمریت ئەو مردنەی کە اللە تعالی لەکات و ساتی خۆیدا بۆیی داناویی .

إبن کثیر دەفەرموویێ : (وقال تعالی : (لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ)[2] اللە تعالی کە بە پێغەمبەری خوای (صلی اللە علیه وسلم)ی دەفەرموو : لەعەهدی مەککەیدا برۆ پێیان بلێ ، ئەی ئەگەر پشتیان هەلکرد ، اللە تعالی دەفەرموویێ : لەسەرتۆ نیە هیدایەتی ئەوان بۆیە لێیان گەڕێی بۆ اللە ، بەڵام کاتێك ئەمری پێکرد بە قیتال فەرموویی : لێشیان بدە و مەیان هێڵە !! .

(وقال تعالی : (فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ)[3] وەکو وتمان ئەمە ئایەتە مەککەیەکانە تەنها تۆ گەیاندنت لەسەرە وە حیسابیش لەسەر ئێمەیە ، جا کەسێك نەیەت ئەم ئایەتانە بهێنی بڵێ ئێمە ئێستا هیچمان لەسەر نیە بەلکو تەنها هەمووی لەسەر اللە تبارك وتعالی یە ، وە ئەگەر بڕوایان پی نەکردین ئەوە ئێمە دەوریی ترمان هەیە وە اللە تعالی پێی وتوین ، بەڵام بەداخەوە ئومەتی ئیسلام تا لەو بابەتانە

---

[1] : سورة التوبة ، اية : ٧٣.

[2] : سورة البقرة ، اية : ٢٧٢.

[3] : سورة الرعد ، اية : ٤٠.

ئێستا هەر باسی لێ بکەیت هەمووی ترسنۆکی و هەمووی دوورکەوتنەوەیە وە پارچە پارچە بووین وە چەند زۆرین ئەبنین چوار کەسمان بەیەکەوە رێك ناکەوین هەمووشی بریتیە لە (حب الدنیا وکراهیة الموت) الله تعالى پەنامان بدا ،(وقال هاهنا : (إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ) ئالێرەدا فەرموویێ : تۆ تەنها بەلاغ و ڕاگەیاندنت لەسەرە ، (أي : إنما كلفناك أن تبلغهم رسالة الله إليهم .) ئێمە بەس تەکلیفی تۆمان کردوە کەوا بەس ریسالەکەی الله تعالى بگەیەنی ، تەبعەن وەکو وتمان ئەمە لەمەرحەلەی مەککەیدا بووە.

إبن كثير دەفەرموویێ : (ثم قال تعالى : (وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا) أي : إذا أصابه رخاء ونعمة فرح بذلك) ئەگەر توشی خۆشحالی بوو ئەوە زۆری پێ خۆشە ئەو بەندەیەم وە نەفسی ئینسان وایە ئەڵێ بەخوا عەیبمان نیە ، (وَإِن تُصِبْهُمْ) يعني الناس (سَيِّئَةٌ) أي : جدب ونقمة وبلاء وشدة) ئەگەر توشی قات و قڕیی و نارەحەتی و بەڵا بوو وە لەسەریان قورس کرایەوە ،(فَإِنَّ الْإِنسَانَ كَفُورٌ) أي : يجحد ما تقدم من النعمة) چەند نیعمەتی الله تعالى بینیوە هەمووی جەحد دەکا وەکو ئەوەی کە هیچی نەبینبێ لەم دونیایە ، نالێت یا الله الحمدلله لەڕۆژانی ڕابردوو باشت بۆمن کردوە ئێستا سوپاست ئەکەم وە ئێستاش کە توشی ئەوە بووم یا الله لە ئارامگران دامنێ تاوەکو بتوانی لەکاتی بووندا شوکرت بکەم وە لەکاتی نەبووندا کوفرانت نەکەم و ئارام بگرم !! بەس ئایا ئەمڕۆ خەلکی وان ؟! ئەڵێ : (يجحد ما تقدم من النعمة ولا يعرف إلا الساعة الراهنة) إلا ئەو دەقیقەی کە ئێستا تێدا ئەژی هەر ئەوەندە ئەزانی هیچتری بیرنامێنی وە ئەزانی کە نەبوە و قات و قرییە و تەواو ئیتر ئەمە هەموو ژیانی وابووە ، (فإن أصابته نعمة أشر وبطر) کە توشی نیعمەتێکیش دەبێت ئەو کاتە توشی تەکبور دەبێت و خۆیی لێ بایی دەبێت ، (وإن أصابته محنة يئس وقنط) ئەگەر توشی میحنەت و نارەحەتیەکیش بێت مەیئوس دەبێت وە بێ هیوا دەبێت .

إبن كثير حەدیثێکمان بۆ دەهێنی کە چۆن پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم) بەئافرەتانی فەرموو :(كما قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم - [للنساء] يا معشر النساء)ئەی ئافرەتان ئاگاداربن ئەمە

قسەی پێغەمبەری خوایە (صلى الله عليه وسلم) (تصدقن)خێر و خێرات بکەن ، ئێمەش پێیان دەلێن : کاکە با مارەییەکەیان ١٩ مسقال بێ بۆ ئەوەی زەکاتی لێ نەکەوێت !! بۆ ئەوەی خێر و خێرات نەکەن !! ئەلێن : والله وەکو خوا و پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی !! ئەلێن : چی وتوە خوا و پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)؟ ١٩ مسقال بۆ ئەوەی زەکاتی نەچێتە سەر !! بەمەرجێك ئەوە لەپێشدا بۆیی کردوە شتی تری زۆر بۆ کردوە ئەوە بەماریی نازانی ئەوەی پێشوو بەس ئەو ١٩ی داهاتوو بە مارەیی ئەزانی کە گوایە ئەوە مارەییە و زەکاتیشی لەسەر نیە !! [1]

کەچی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەو سلم) دەفەرمووێی : ئەی ئافرەتان خێر و خێرات بکەن ئافرەتی وا هەیە لەمارەییەکەیدا زەکاتی لەسەرە کەچی نایدا پیاوەکەی لەجیاتی ئەو دەیدا ئاخر چۆن ئەبێت تۆ لەجیاتی کەسێکیتر زەکات بدەی ؟ تۆ زەکاتت لەسەر بێت من دەبیت زەکاتت بۆ لەسەر بدەم ؟ ئەگەر تۆ بەقەناعەتی خۆت دەری نەکەیت ١٠٠ هەزار جار زەکاتت بۆ دەرکەم قبول نیە ، لەبەر ئەوەی هەر ئافرەتێك زێر و مالی هەیە لەسەرووی میقداری نیصابەوەیە دەبێت لێ دەربکا وە تۆ ئەی پیاوەکەی پێ بلی با خۆیی دەربکا وە هانی بدە وەکو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هانی ئافرەتانی ئەدا ،(تصدقن فإني رأيتكن أكثر أهل النار) خێر و خێرات بکەن چونکە من ئێوەم بینی لەناو ئاگری دۆزەخدا لەهەمووان زیاتربوون ژمارەتان ئێوەی ئافرەتان ، یانی زۆرینەی جەهەنەمیەکان ئافرەتانن .

(فقالت امرأة) ئافرەتێك بە پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم) ی فەرموو (ولم يا رسول الله ؟) لەبەرچی ئەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم)؟

پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووێی:(قال : " لأنكن تكثرن الشكاية ، وتكفرن العشير) لەبەر ئەوە ئێوە گازندەی و گلەیی زۆر زۆرتان هەیە وە بەهیچ رازی نین ! وە لەگەل پیاوەکانتاندا

[1] : نوسەر : لێرەدا بابەتێك هەیە میقداری نیصابی زەکاتی زێر ٨٥ غرام زێرە بۆیە هەر کاتێك زێری هەر ئافرەتێك گەیشتە ٨٥ غرام ئەوە زەکاتی لەسەر واجب ئەبێت .، وە لەسەر دەمی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) یەك مسقال زێر ٤،٢٥غرام زێر بوو کەچی ئێستا یەك مسقال زێر ٥ غرامە بۆیە گەر بەحیسابی لەسەر دەمی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بێت ئەکاتە ١٧ مسقالی سەردەمی ئێمە ، بۆیە لە ١٧ مسقال زێر زەکات واجب دەبێت ، والله أعلم .

حەقی پیاوەکانتان لەناو ئەبەن وە چەند چاکەتان لەگەڵدا بکەن ئێوە جەحدی ئەکەن (وتكفرن العشير) عشير یانی زوج لێرە بەمانای مێردەکانیاندێی ،یانی ئەو چاکانەی ئەوان لەگەڵیان کردویانە ئەوان هەر باسیشی ناکەن ،(لو أحسنت إلى إحداهن الدهر ثم تركت يوما قالت : ما رأيت منك خيرا قط ")ئەگەر تۆ بەبەردەوام چاکە لەگەڵ ئەو ئافرەتانەدا بکەی ئەگەر بێتوو ڕۆژێك چاکەیەك نەبینین و خراپەیەك ببینین ئەوە ئەوکاتە ئەو ئافرەتانە دەڵێن : قەت قەت چاکەم لەتۆدا نەبینیوە !!

ئەمە حالی ئینسان ئاوایە وەکو لەئایەتەکەدا دەفەرموویێ : ئەگەر ئێمە چاکە لەگەڵ ئینساندا بکەین پێی خۆشحالە بەڵام ئەگەر ناخۆشی بەسەر بێت ئەویش بەهۆی گوناهی خۆیەوە ئەوە توشی نارەحەتی و هیلاکی و بێ هیوایی دەبێ .

إبن كثير دەفەرموویێ : (وهذا حال أكثر الناس) ئەمە نەك هەر حالی بەس ئافرەتان بێت بەڵکو ئەمە حالی زۆرینەی خەڵکییە ، (إلا من هداه الله وألهمه رشده) مەگەر کەسێك الله تعالى هیدایەتی بدا وە تێی بگەیەنی ، (وكان من الذين آمنوا وعملوا الصالحات) ئەو کەسە لە ئیماندارن بێت و کاری چاکە ئەنجام بدات .

(فالمؤمن كما قال رسول الله - صلى الله عليه وسلم -) با بزانین ئیماندار کێ یە ؟ هەروەکو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليەوسلم) دەفەرموویێ : (إن أصابته سراء شكر فكان خيرا له)هەرکەسێك ئەگەر خۆشیەك و چاکەیەك و نیعمەتێکی تووش بوو ئەوە شکور ئەکات و سوپاسی الله تعالى دەکات لەسەر ئەو نیعمەتە ، ئەمەش شتێکی باشە چاکەکەی توش بوو وە سوپاسی کرد الله تعالى زیاتری لەسەر ئەداتێ ، (وإن أصابته ضراء صبر) ئەگەر توشی ناخۆشی و تاقیکردنەوە بوو ئەوە ئارام و صەبر ئەگرێت (فكان خيرا له)ئەویش هەر خێر بۆ ئەو ، یانی خۆشی و ناخۆشی هەر خێرە بۆیی بەمەرجێك شوکر بکات و صەبر بگرێت ، (وليس ذلك لأحد إلا للمؤمن " .)ئەمە بۆ کەس نیە إلا بۆ ئیماندار نەبێت .

ئەمە بۆ موشریك نیە یانی ئینسانی موشریك ئەگەر ئەم مەرجانەشی تێدا بیت ئەم خێرەی توش نابێت لەڕۆژی قیامەتدا ئەمە بەس بۆ ئینسانی ئیمانداره .

داوا ئەكەم الله تبارك وتعالى لێیان خۆش بێت وە بانگەوازەكەمان بۆ ئەوە بێت كە خەڵكی لەسەر ئەم زەمینەیە ئەوەی گوێیان لێ دەبێت بەدەسەڵات و بێ دەسەڵات پێیان بڵێن وەرن بگەڕێنەوە بۆلای الله تعالى لەبەر ئەوەی ئێمە قازانجی ئێوەمان ئەوێت ، وە با بگەڕێنەوە بۆلای الله تعالى و بۆ بەهەشتەكەی ، با خۆمان ڕابێنین لەسەر ئەوی كۆمەڵێك بێن بەیانی دیفاع و پارێزگاری لەدینی الله تعالى بكەین ، الله تعالى ئێمەی ناوێت تەنها قسە بكەین بۆیە ئاگاداربن الله تعالى دەفەرموێ: (وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ)[١] ئەمر بكات بەچاكە ، تۆچۆن ئەمر ئەكەی بەچاكە ؟ كاتێك كە دەسەڵاتدار بیت ، ئەی ئەگەر دەسەڵاتدار نەبیت ؟! تۆ ئەمرت لەكوێی پێ ئەكرێت ! وە چۆن نەهی ئەكەی لەشەر تاوەكو بڵێ ئەوە مەكەن ئەوە مەكەن !! كاتێك ئەوە ئەكەیت كە دەسەڵاتت هەبێت ، ڕاستە ئەگەر دەسەڵاتیشت نەبێ هەر دەبێت بەگوێرەی توانای خۆت بیكەیت بەڵام لەگەورە تاوەكو بچوك لەسەركردایەتیەوە تائەگەیتە بەرێوە بردنی ماڵ و حاڵی خۆت تۆ ئەبێت ئەمەت تێدا دروست ببێ ئەمر بە چاكە و نەهی لەخراپە .

لِّلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ (٤٩) أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ (٥٠)

مانای ئایەتەكان :

لِّلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ (٤٩)

الله تعالى دەفەرموێ : بۆ الله یە مولكی هەموو ئاسمانەكان و زەمین واتا لەم بوونەوەرەدا هیچ شتێك نیە لەمولكی الله تعالى دەربچێت ، بۆیە ئەڵێن : خالق هەیە و مەخلوق هەیە وە مەخلوق هەمووی

[١] : سورة ال عمران ، اية : ١٠٤.

مولكی الله تعالی یە وە بەهیچ شێوەیەك مەخلوق نابێت بە خالق وە خالقیش تەنها ئەوپەرستراوە بۆیە هیچ مەخلوقێك نابێت بپەرسترێت بۆیە ئاگاداربن ، خالقمان هەیە کە الله تعالی یە ، وە مەخلوقمان هەیە کە لەغەیر و دون ی الله تعالی یە هەر شتێك لە غەیری الله تعالی لە ئاسمانەکان و زەوی لەم کەونەدا هەمووی عەبدی الله تعالی ن ، کەواتە هەمووی مولکی خۆیەتی .

لەم ئایەتەدا ئاماژەیە بۆ ئەوە کە پەروەردگاری راستەقینە ئەوەیە کەوا خاوەنی مولك بێت ، بەهەموو ئینسان بلێ ئایا کەس خاوەنی شتێکە لەم زەمینە ؟! نەخێر ، وە ئەو خاوەنیەتی کە پێیان دراوە شتێکی کاتیە و هەمیشەیی نیە لەدونیادا پێیان دراوە لەکۆتاییدا الله تعالی دەفەرموویێ : (لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ)[1] کەواتە خالق ئەبێ بپەرسترێی مەخلوق نابێت بپەرسترێی ئەم ئایەتانە دەرس و وانەی زۆری تێدایە .

الله تعالی دەفەرموویێ : (يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ) الله تعالی بۆخۆیی خەلق ئەکات هەرچیەك کە بیەوێت ، (ۚ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا) ئینجا الله تعالی باسی بەخشینی مندال ئەکات کە دەفەرموویێ: هەرکەسێك الله تعالی بیەوێت کچی ئەداتێ ،(وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ)وە هەشە بەتەنها نێرینەی ئەداتێ وە کەسی واشمان هەیە بەس کچی هەیە وە کەسی واشمان هەیە بەس کوڕی هەیە .

أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ (٥٠)

الله تعالی دەفەرموویێ : (أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ) وە تێیدایە الله تعالی لەهەردوو رەگەزی پێ دەبەخشێت کوڕی ئەداتێ وە کچیشی ئەداتێ ، (وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ) الله تعالی ئەگەر ویستی لەسەر بێ کەسانێکیش عەقیمیان ئەکات واتا نەزۆکیان ئەکات ، واتا هیچ مندالێکیان ناداتێ .

کەواتە ئینسان لەم چوار جۆرە ناچێتە دەرەوە ، یان کوڕ ، یاخود کچ ، یان کوڕ و کچ ، یاخود هیچیان .

[1] : سورة غافر ، اية : ١٦.

الله تعالى دەفەرموویێ : (إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ) عليم : واتا زانایە الله تعالى بەوەی کە خەلقی ئەکات ، کی موستەحەقی ئەوەیە وە کێش موستەحەقی ئەوە نیە ، (قدير) بەمانای ئەوەیە کە الله تعالى بەتوانایە لەسەر هەر شتێك کە بۆخۆی خەلقی بکات .

کەواتە خالق تەنها الله تعالى یە وە دەبێت تەنها ئەویش بپەرسترێ وە ئەمانەش هەمووی لە الله تعالى داوا ئەکریت .

ئینجا با بێنە سەر کۆن و نوێی !!

سەیر بکەن کەسانێکی زۆر گیرۆدەی قەبر و دار و بەرد و شێخ و مەشایخ و پەرۆ و سەرگۆران بوون تاوەکو مندالێکیان بداتێ لەکاتێکدا ئەم مندال بەخشینە ئی الله تعالى یە ! ، (لِكُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ)[1] بەڵام ئەبینی بەداخەوە شەیطان هاتوە ئەم تێگەیشتنەی لەخەلکی سەندۆتەوە کە تێگەیشتنی ڕاستەقینەیە کە الله تعالى خۆیی دەبەخشێت ، کەچی شەیطان وایان لێ دەکا کەوا ئەوان دار و بەرد و قەبر و شەیطان بپەرستن (پەنا ئەگرین بە الله تعالى) ئەمە هەمووی وانە و دەرسی عقائیدییە وە ئەمە هەمووی پەروەردگاریەتیە بۆ ئەوەی لەدوایدا بلێ ئەوە من ئەوها تۆم پەروەردە کرد وە ئەوها تۆم دروست کرد و من تۆم دروست کرد وە من خاوەنی تۆم دەی تۆش من بپەرستە لەکەسیتر داوای ئەوشتانە مەکە .

لەنوێژدا ئەبینی کەسەکە هیچ نیە پەنا دەبا بۆ ئەو وەسائیلانەی کەوا ناشەرعیە بۆ بەدیی هێنانی مندال بەداخەوە ، بەداخەوە زۆر بەداخەوە ئەمڕۆ ئەوە ئەبیستین کە پێ ئەڵێن : بانکی مەنی والعياذ بالله بە بانکی ریبەویی تێریان نەخوارد ئەوجارە سرەی بانکی مەنییە !! ئەڵێن : وەرەن مەنیەکانتان دانێن وە مواصەفاتەکانیشی بلێن ، هەر ئافرەتێك بە دڵی خۆیی کام مەنی پێویست بوو بیخاتە ناو رەحمی خۆیی بۆ ئەوەی ئەو مندالەی ببێت بەو مواصەفاتەی خۆیی کە دەیەوێت (پەنا ئەگرین بە الله تعالى) ئاگاداربن بە ڕێگەی مشروع مندال پەیدا دەبێت وە بەڕێگەی نامەشروعیش کە زینایە مندال هەر پەیدا دەبێت ، بەس ئایا الله تعالى بەڕێگەی نامەشروع پەسەندی دەکات ؟! نەخێر ، لەبەرئەوە مال بەدزی

[1]: سورة الرحمن ، اية : ٢٩.

پەیدا دەبێت وە بەڕێگەی شەرعیش پەیدا دەبێت ، بەس ئایا كە بەدزی پەیدا بوو الله تعالى لێ رازییە ؟! نەخێر ، كەواتە با ڕێگەی ڕاستەكان بگرینە بەر لەهەموو شتێكدا .

إبن كثير دەفەرمووێ :

لِّلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ (٤٩)

(يخبر تعالى أنه خالق السموات والأرض ومالكهما والمتصرف فيهما) الله تعالى خۆیی خەبەری ئەوەمان ئەداتێ كە خۆیی خاوەنی هەموو ئاسمانەكان و زەوییە وە خۆیی تەصەڕوف لەهەموو ئاسمانەكان و زەوومەیندا ئەكات ، (وأنه ما شاء كان) هەر شتێك الله تعالى بیەوێت دەبێت ، (وما لم يشأ لم يكن) وە هەر شتێكیش ئەو نەیەوێت نابێت ،(وأنه يعطي من يشاء) ئەدات بەكەسێك كە بۆخۆیی بیەوێت الله تعالى ، (ويمنع من يشاء)وە مەنعیش دەكات لەكەسێك كە بۆخۆیی بیەوێت ، (ولا مانع لما أعطى) كەسیش ناتوانی مەنع بكا لەوەی الله تعالى بەخشیویەتی ، واتا ئەگەر الله تعالى بەخشی بێتی كەس ناتوانی ئەو كەسەی كە پێ بەخشێنراوە مەنعی بكات ، (ولا معطي لما منع)كەسیش ناتوانی ببەخشێت بەكەسێك كە الله تعالى لێ مەنع كردبێت ، (وأنه يخلق ما يشاء)وە بەویست و مەشیئەتی خۆیی الله تعالى مەخلوقات دروست دەكات .

إبن كثير دەفەرمووێ : (يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنَاثًا) أي : يرزقه البنات فقط) لە بەندەكانی الله تعالى هەیە بەس كچی پێ بەخشراوە و الله تعالى بەس كچی پێ ئەدات .

إبن كثير نمونە دەهێنێتەوە بۆمان لە ئیامی بەغەوەیی دەگێرتەوە و دەفەرمووێ : (قال البغوي : ومنهم لوط ، عليه السلام) لەو پێغەمبەرانەی الله تعالى كە بەس كچی پێ بەخشیون لوطە (عليه السلام) كوڕی نەبوە .

(وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذُّكُورَ) أي : يرزقه البنين فقط .) له بەندەکانی الله تعالی هەیە بەس کوڕی پێ بەخشراوە و الله تعالی بەس کوڕی پێ ئەدات .

إبن كثير نمونە دەهێنێتەوە بۆمان لە ئیامی بەغەوەیی دەگێرتەوە و دەفەرمووێ : (. قال البغوي : كإبراهيم الخليل ، عليه السلام - لم يولد له أنثى ،) هەروەکو ئیبراهیم (علیه السلام) کە بەهیچ شێوەیەك کچی نەبوە الله تعالی بەس کوڕی پێ دا .

أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ (٥٠)

إبن كثير دەفەرمووێ :

((أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا ۖ)یاخود هەیە الله تعالی کوڕ و کچی ئەداتێ ، (أي : ويعطي من يشاء من الناس الزوجين الذكر والأنثى) هەشە الله تعالی لەهەردووکی ئەیداتێ لەکوڕ و کچ ،(أي : من هذا وهذا .) لەم و لەو .

إبن كثير نمونە دەهێنێتەوە بۆمان لە ئیامی بەغەوەیی دەگێرتەوە و دەفەرمووێ : (قال البغوي : كمحمد ، عليه الصلاة والسلام)هەروەکو محمد (صلى الله عليه وسلم) کە چوار کچی هەبوو وە سێ کوڕیشی هەبوو کە دوو کوڕیان لە دایکیان خەدیجە بوو وە کوڕێکیان لەمارییە بوو (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت)ئەوەی ماریا ئیبراهیم بوو ئەوەی خەدیجە قاسم و عبدالله کە بە طیب و طاهر مشهور بوون وە چوار کچەکەیشی بریتی بوون لە زەینەب و أم روقیە و أم کلثوم و فاطیمە بون (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالی یان لێ بێت).

إبن كثير دەفەرمووێ : (وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ عَقِيمًا ۚ) أي : لا يولد له)وە کەسانێکیش الله تعالی وایان لێ دەکات کەوا عەقیم و نەزۆك بن .

إبن كثير نمونە دەهێنێتەوە بۆمان لە ئیامی بەغەوەیی دەگێرتەوە و دەفەرمووێی : (قال البغوي : کیحیی وعیسی ، علیهما السلام) وەکو یەحیا و عیسا (علیهم السلام).

بەس کە لێرە ناوی ئەمانە دەهێنی جاری یەحیای و عیسا ژنیان هەر نەهێناوە بۆیە ئەتوانرێی بوترێی کە ئەمانە عەقیم بوون !؟ بەڕاستی من لەو بابەتەدا تێروانینم هەیە ئەبێت کەسێك بێت کەوا ژنی هێنا بێت و مندالی نەبووبێت ئەوە عەقیمە والله تعالى أعلم .

وە ئەتوانرێی لەلایەکیترەوە بوترێی نەك وەکو نەزۆکی و عەقیم بەڵکو عەقیم بەوە لێك بدەینەوە کە کەسێکە و هەر نیەتی بەبێ ئەوەی ژنیش بێنی مندالی نیە وەکو ئەوکەسانەی کە الله تعالى وای کردوە کە ژن نەهێنن و منداڵیان نەبێت ئەگەر بەم شێوەیە تەفسیری بکەین ئەبێت .

إبن کثیر دەفەرمووێی : (فجعل الناس أربعة أقسام) الله تعالى خەلکی کرد بە چوار بەشەوە :

یەکەم : (منهم من یعطیه البنات) لەوانەی کە الله تعالى بەس کچیان پێ ئەدات.

دووەم : (ومنهم من یعطیه البنین)لەوانەی کە الله تعالى کە بەس کوڕی پێ ئەدات.

سێ یەم : (ومنهم من یعطیه من النوعین ذکورا وإناثا)لەوانەی کە الله تعالى کچ و کوڕی ئەداتێ .

چوارەم : (ومنهم من یمنعه هذا وهذا ، فیجعله عقیما لا نسل له ولا یولد له)لەوانەی کە الله تعالى هیچی پێ نادا نە کوڕ نە کچ الله تعالى بە عەقیمی و نەزۆکی داپناوە و هیچ منداڵێکی پێ نادا .

الله تعالى دەفەرمووێی : (إِنَّهُ عَلِيمٌ) أي : بمن یستحق کل قسم من هذه الأقسام) الله تعالى شارەزایە و عەلیمە بەوەی کێ موستەحەقە بەهەر قسمێك لەوقسمانە ، واتا الله تعالى چی پێ بەخشی ئەوە تۆ سوپاسی الله تعالى لەسەر بکە لەهەر بەشێك لەم بەشانە .

ئێمە نمونە ئەهێنینەوە بەدایکمان عائیشە (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لێ بیت)ئایا مندالی بوو ؟ نەخێر هیچ منداڵێکی نەبوو .

(قَدِيرٌ) أي : على من يشاء ، من تفاوت الناس في ذلك .) الله تعالى بەتوانايە كە خەلكی بەم شێوەیە ئەوەها بەش بەش بكات ، الله تعالى بەتوانایە لەسەر ئەوە .

إبن كثير دەفەرمووێ : (وهذا المقام شبيه بقوله تعالى عن عيسى)ئەمە بە عیسا (عليه السلام) ئەشوبهێنرێ كە دەفەرمووێ : (وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِّلنَّاسِ)[1] الله تعالى دەفەرمووێ : عیسا بكەین بە بەلگە و دەلالەتمان بۆخەلكی ، كە سەیری ئەكەین بەشی چوارەمی پێ تەواو كردوە ، عیسا كەهیچی نەبوە ، واتا ئەگەر سەیری ئادەم بكەین (عليه السلام) بەبێ دایك و باوكە .

(أي : دلالة لهم على قدرته ، تعالى وتقدس ، حيث خلق الخلق على أربعة أقسام) ئینجا باسی خەلق ئەكات كە بەچوار شێوەش الله تعالى خەلقی دروست كردوە:

یەكەم : (فآدم ، عليه السلام ، مخلوق من تراب) ئادەم (عليه السلام)دایك و باوكی نەبوە و لە خۆل دروست بووە ، (لا من ذكر ولا أنثى) نە لە پیاو بوە لە نەلە ئافرەت.

دووەم : (وحواء عليها السلام ، [مخلوقة] من ذكر بلا أنثى) حەواء لەنێر بووە بەبێ مێی وەكو زانایان دەگێرنەوە و دەفەرموون : لە پەراسووی ئادەم بووە لەسەر هەندێك بۆچونی زانایان .

سێ یەم : (وسائر الخلق سوى عيسى [عليه السلام] من ذكر وأنثى) هەموو دروستكراوەكانیتر بێ جگە لە عیسا (عليه السلام) لەنێر و لەمێی بووە .

چوارەم : (وعيسى ، عليه السلام ، من أنثى بلا ذكر) عیسا (عليه السلام) لەمێینە بوو بەبێ پیاو و باوك .

إبن كثير دەفەرمووێ : (فتمت الدلالة بخلق عيسى ابن مريم ، عليهما السلام)كەواتە بەخەلقی عیسا هەر چوار بەشەكە تەواو بوو ئادەم و حەوا و خەلك و عیسا (عليهم السلام) ئادەم لەنێر و مێ نەبوە ،

---

[1] : سورة مريم ، اية : ٢١.

حەواء لە نێر بوە بەبێ مێی ، خەلکیش لەنێر و مێی ، وە عیسا لە مێی نەك لەنێر ، ئەمەش هەر چوار بەشەکە .

(ولهذا قال : (وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِّلنَّاسِ)[1] فهذا المقام في الآباء ، والمقام الأول في الأبناء ، وكل منهما أربعة أقسام ، فسبحان العليم القدير .) ئەو چوار جۆرەی کە الله تعالى لەخەلق بەدیی هێنا بەبێ نێر و مێی ، وە بەبێ مێی، وە بەنێر و مێی ، وەبەبێ نێر ، هەرچواری تەواو کرد .

﴿ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ (٥١)وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (٥٢) صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ (٥٣)

<u>مانای ئایەتەکان :</u>

﴿ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ (٥١)

الله تعالى دەفەرمووێ : هیچ کەسێك نیە الله تعالى قسەی لەگەل بکات نابێت و ناکرێت وە الله تعالى لەگەل هەمووانداا قسە ناکات بەڵکو إلا لەرێگەی وەحیەوە دەبێت وە ئەمەش بریتیە لە نیگا ، واتا الله تعالى دەیخاتە دلی ئەو کەسەی کە هەلی دەبژێرێت کە ئیصطفای دەکات و هەلی دەبژێرێت و دەیکات بە پێغەمبەر (عليهم الصلاة والسلام) ، (أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ) یاخود لەدوای پەردەوە وەکو پێغەمبەر موسا (عليه السلام) یانی دەنگەکە ئەبیسترێت.

[1] : سورة مريم ، اية : ٢١.

ئەوەش سیفەتی قسەكردنی الله تعالى لەم ئایەتەدا ئیثبات بوو كە لەهەر كاتێكدا بیەوێت دەیەوێت ، ئێمە وەكو ئەهلی بیدەع نالێین كەلامی نەفسیە یاخود لەقەدیمدا وتراوە یان یان یان ،، بەلكو دەلێین : الله تعالى لەهەركاتێكدا بیەوێت قسان بكات قسەئەكات .

(وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا) ئەمە نیگایە دێت ڕێك بۆ ناو دڵ ، (أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ)یانی لەدوای پەردەوە وەكو پێعەمبەر موسا (علیه السلام) (أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا)یاخود رسول كە جوبریلە (علیه السلام) دەینێرێت لەسەر شكلی كەسێك یاخود هەر شێوازێك بێت یاخود شێوەی خۆیی بێت بەحەقیقی دێت و قسە لەگەل پێغەمبەرەكەدا ئەكات .

الله تعالى دەفەرمووێ: (فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ) جا جوبریل بەئیزنی الله تعالى خۆیی نەك بە هەوا و ئارەزووی خۆیی ، (فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ) بەئیزنی خۆیی الله تعالى كە ئیزنی داوە بەو كەلامەی كە خۆیی پێی وتوە هیچ كەلامێكیتریی لەگەلدا تێكەلاو نیە ئەلێت : الله تعالى وا دەلێت ئەم كەلامە ئەبات بۆلای ئەو پێغەمبەرە ، (مَا يَشَاءُ ۚ) چی بوێت ئەیداتێ ، (إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ) الله تعالى لە ناو و لەزات و لەئەفعالیدا بەرزە ، وە الله تعالى مەزنە ، (حَكِيمٌ) هەموو كارەكانی لەجێگایی خۆیەتی هیچ كارێكی نیە كەوا زولمی تێدا بێت پەنا بە الله .

بۆیە هەر كەسێك كە موسلمان بوو لەپێشدا ئەبێ بزانێ و خوای خۆیی بناسی كە الله تعالى (عَلِيٌّ)یە بەرزە وە الله تبارك وتعالى (حَكِيمٌ) هەموو كارەكانی لەجێگای خۆیەتی ، بۆیە تۆ نابێت چاو بخشێنیتەوە بە یاسای الله تعالى ، بلێ من نامەوێ ئەوە ١٤٠٠ ساڵە بەم شێوەیە هاتوە من دەمەوێت بیگۆرم و دەستكاری بكەم ! چونكە تۆ ئەوكاتە كافربووی بە الله تعالى چونكە دەلێت : ئەو حەكیم نیە !! چونكە حەكیم بەهیچ شێوەیەك كە كارەكەی لەجێگەی خۆییدا بێت قبولی ئەوەناكات تۆ چاو بەكارەكەیدا بخشێنیتەوە بلێ خۆزگە وانەبووایە و وابوایە یاخود با وانەكەین و وابكەین !

من زۆر سەیرم دێی لەكەسانێك كە خۆیان بەموسلمان دائەنێن بەحیسابی خۆیان وە شەیطان هەلی خەلەتاندوون ، ئەلێن : نابێ چۆن ئەبێت كوڕ و كچ لەمیرات بەم شێوەیە بێت !! باشە تۆ نازانی ئەوە

فەرمانی الله تعالی یە ؟! باشە تۆ نازانی کە الله تعالی حەکیمە ؟! باشە تۆ نازانی چاو بەکاری الله تعالی بخشێنرێتەوە ؟! وەکو خۆیی الله تعالی دەفەرموویێ : (لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ ۚ)[1] ئێ والله ئەوە کافربوونە باش بزانە هەر کەسێك وا بلێ ئەوە کافر دەبێت ئەگەر أعبدالناس بێ !! ئەگەر لەهەموو کەسێك زیاتر عیبادەتی هەبێ با خۆشی بەموسلمان بزانێ ئەوە شەیطان هەلی خەلەتاندووە ، ئەمڕۆش لەوشتانە زۆر دەبینین خۆشەویستانم ، زۆر زۆر ئەبیستین لە تەلەفزیۆنەکان و قەناتەکان و لەقسەی ئەملا و ئەولا هەتاوەکو لەمامۆستایانی ئاینی بەداخەوە بەداخەوە زۆر بەداخەوە ! یانی الله تعالی کەسانێك لەدوای ئەوەی کە عیلمیان ئەداتێ بەهۆی زوڵم و فیسق و لادانیانەوە الله تعالی دواتر سەریان لێ دەشێوێنی !!

ئەوەتا گوێمان لێ دەبێت و سەیر ئەکەین بەرنامە بووە لەو ڕۆژانە کە دەڵێن : ئایا دەبێت لەغەیری موسلمانان بێت بەسەرکردە بۆموسلمانان ؟! کاکەی مەلا دەڵێت : بەڵی ئاساییە ئەڵێ زۆر ئاساییە ، کەسەکە بۆخۆیی کە پرسیار دەکا مەنهەجێکی ئیلحادی هەیە دەڵێت : ئاخر ئەوە الله فەرموویەتی : (وَلَن يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا)[2] ئەم ئایەتە ڕوون و ئاشکرایە کە نابێت کافر ببێتە سەرکردە و سەرۆکی موسلمانان !! کەچی کاکی مەلا دەڵێت : نەخێر زۆر ئاساییە موهیم ئەوەیە تۆ لەمانای ئایەتەکە بگەیی ، کابرای مولحید دەڵێت : ئاخر ئایەتەکە وا دەڵێ ؟ ئەویش دەڵێ : دەبێت لەمانای ئایەتەکە بگەین !! ئێمەش دەڵێن : ماناکەی ئەوەیە نابێت غەیری موسلمان ببێتە سەرکردەی موسلمانان .

الله تعالی ئەم کارەی وا داناوە وە حەکیمە بۆیە نابێت سەرکردەی تۆ کافر بێت ئاخر الله تعالی بەم شێوەیەی داناوە کەچی تۆ دێت و چاوی پێدا ئەخشێنێتەوە و ئەڵێ زۆر ئاساییە !! کاکەی بێت و یەزیدی بێت وئەورپی بێت یان ئەڵمانی و ئەمریکی دیموکراتسی بێ یان وجودی بێت هەرچی شتێك

---

[1] : سورة الرعد ، اية : ٤١.

[2] : سورة النساء ، اية : ١٤١.

بێت کێشە نیە گرینگ ئەوەیە یەکتری قبول بکەین پەنا ئەگرین بە الله تعالى ،لەسەر ئەمانە هەر چەندی برۆیی هەل ئەگرێت.

وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (٥٢)

الله تعالى دەفەرمووێ : (وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ) چۆن بۆ پێغەمبەرانی پێش تۆمان نارد ئەوەها بۆتۆش ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) لەلای خۆمانەوە قورئانمان بۆتۆ ناردوە ، (مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ) تۆ پێشتر پێش ئەوەی ئەو وەحیە بۆتۆ بێت نەت ئەزانی کتێبەکانی پێشوو چیە یانی تۆدیراسەی تەوارت و ئینجیلت نەکردوە ، ئەمەش رەدە بۆ ئەوکەسانەی کەوا دەلێن : ئەم قسانە هەمووی لەتەورات و لەئینجیل هێناویەتی یانی ئەلێن: قورئان شتێکە دروستکراوە لە تەورات و ئینجیل ، بۆیە الله تعالى دەفەرمووێ: تۆ نەتزانیوە کە ئەمانە چیە ! ئەصلن خوێندەواری نەبوە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) موعجیزەیەك لە موعجیزەکانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەوەیە کە پێغەمبەرێکی نەخوێندەوار بووە ئەمەش قەومەکەی دانیان ناوە بەوەی کە نەخوێندەوار بووە کەواتە لەکوێی چوە و تەورات و ئینجیلی هێناوە دیراسەی لی کردوە پاشان قورئانێکی لێ دروست کردوە بۆخۆیی ؟!

(مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ) بە تەفاصیل ئەوشتانەی کە الله تعالى بۆیی باسکردوی ئەوشتانەت نەتزانیوە .

بەڵام ئاگادارین ئەمە ئەوەناگەیەنێ بلێن : پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پێش پێغەمبەرایەتی موشریك بووبێ ! نەخێر بەڵکو تەفاصیلی ئیمانی لا نەبوە بەلکو کەسێکی حنیف بووە ، ریوایەت هەیە کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەپێش پێغەمبەرایەتی بەهیچ شێوازێك سوجدەی بۆبتەکان نەبردوە هەتاوەکو سەربڕاوی لەسەر نصوبەکان نەخواردوە .

الله تعالى دەفەرموویٚ : (وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ)بەلاٚم ئیٚمە ئەم قورئانمان کرد بە نور و بەرۆشنایی وبەمەنهەج و بەڕیٚگا (نَّهْدِي بِهِ) هیدایەتی کیٚ پیٚ ئەدەین ؟! ئینجا تۆ سەیری خۆت بکە ، وە هەر کەسیٚك با سەیری خۆیی بکات بزانین (مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا) یانی الله تعالی هیدایەت بەهەموو کەسیٚك نادا بەلکو بەوە ئەدات کە الله تعالی بیەویٚت ، کەواتە زۆربەی زۆری خەلك هیدایەت دراون ؟ وە لەقورئاندا دەفەرموویٚ : زۆربەی زۆری خەلك نازانن (وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ)[1] الله تعالی دەفەرموویٚ : (وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ ۚ)[2] کەواتە الله تعالی هیدایەت ئەدا پیٚویستە لەسەر تۆ داوای هیدایەتی لیٚ بکەیت ، بۆیە گەورەترین عیبادەتی ئیٚمە کە نویٚژە لەناویدا گەورەترین سورەت وەلەناویدا ئەو دوعایە کە دەفەرموویٚ : (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ)[3] یا الله تۆ هیدایەتمان بدە بۆیە بەبیٚ دوعا نابیٚت خۆشەویستانم وەکەسیش بەخۆیی نەنازیٚت .

الله تعالی دەفەرموویٚت : (نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا) ئەم (مَن نَّشَاءُ) لەقورئاندا زۆر هاتوە (یشاء) و (نشاء) بۆنمونە الله تعالی دەفەرموویٚ : (يُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ ۖ)[4] وە (وَيَرْحَمُ مَن يَشَاءُ ۖ)[5] لیٚرەشدا الله تعالی دەفەرموویٚ: (نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ) کەواتە با بترسین هەموومان وە داوای لیٚ بکەین و لیٚ بپاریٚنەوە لەنویٚژەکانماندا و لەدوعا و شەو نویٚژەکانماندا هەر بلیٚن : یا الله هیدایەتمان بدەی ، هەتاوەکو ئەم هیدایەتە بۆ غەیری خۆشت داوا بکە ، پیٚغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) داوای هیدایەتی دەکرد بۆ قەوەکەی دەیفەرموو : (للهم اهد قومي فإنهم لا يعلمون.)[6]، یا الله هیدایەتی ئیٚمەش بدەیت وە هیدایەتی ئەو قەومەش بدەی و هەموومان بچینە سەر ئەو ڕیٚگەی ڕاستەی تۆ واز

---

[1] : سورة الروم ، اية : ٦.
[2] : سورة الأنعام ، اية : ١١٦.
[3] : سورة الفاتحة ، اية : ٦.
[4] : سورة المائدة ، اية : ٤٠.
[5] : سورة العنكبوت ، اية : ٢١.
[6] : رواه البيهقي في شعب الإيمان.

لەهەموو ڕێچکە گومراکان بهێنین کە ئینسانەکان بەبێ عەقلایەتی دایان ناوە ئەچن دژایەتی الله تعالی ئەکەن لەسەر ئەم زەمینەی .

الله تعالی دەفەرمووێ : (وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ) الله تعالی تەئەكید ئەکاتەوە بۆ پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کەوا تۆ هیدایەتی خەلکی ئەدەی بۆ صیراطێك و ڕێگەیەکی ڕاست ، سەیر بکەن لێرە ئەلێ (صِرَاطٍ) بەنەکریە هێناویەتی وەصفی کردوە بەوەی کەوا (مُّسْتَقِيمٍ)ە ، تۆ ڕێنمایی خەلکی دەکەی بۆ ڕێگەیەکی ڕاست ، ئەو ڕێگەیە کامەیە ؟(صراط لله)بۆمان باس دەکات کە ڕێگەی الله تعالی یە ، کەواتە ڕێگەی ئینسان نیە ،ئەی ڕێگەی ئینسان ؟! هەمووی گومرایی و ضەلالەتە ، کەواتە هەر کەسێك بیەوێت ڕێگەی راست بگرێ ئەبێت ڕێگەی الله تعالی بگرێت ، ئەگەر ڕێگەی الله تعالی وە ڕێگەی ئینسانەکانی گرت ئەوە شەریکی پەیا کردوە ئەوەش تەواو مانای شەریکایەتیە ، یانی ئەو کەسەی کە نازانی شیرك و موشریك چیە با لێرەوە سەیر بکا ئەویش ئەوەیە کە تۆ ئەبێت تەنها ڕێگەی الله تعالی بگریتە بەر ، ئەگەر ڕێگەیەکی ترت گرتە بەر یانی تۆ شەریکت بریار داوە ، تۆ کەسانێکت کردوە بە شەریکی ڕێگادانان بۆ الله تبارك وتعالی ، چونکە ئەوە کاری الله تعالی یە و دەفەرمووێ: (إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ)[1] لەسەر ئێمەیە ڕێگە دابنێن لەسەر ئێوەی بەندە نیە ئێوە بەس شوێنکەوتنتان لەسەرە.

ئەی ئەوانەی کە دیموکراتین و لیبرالین و وەتەنین و مادی و ئەورووپی و ئەمریکی و پەرلەمان و ڕەئی گەل و ئیرادی گەل !! ئاخر ئێمە هەموو بەندەی الله تعالی ین .

[1] : سورة الليل ، اية : ١٢.

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ (٥٣)

الله تعالى دەفەرموویێ : (صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) ئایەتەکە جارێکتر ڕامان دەکێشێتەوە دەڵێ : ڕێگەی ئەو الله یەی کە هەرچی لەئاسمانەکان و زەویی هەیە هەمووی ئی خۆیەیەتی .

جا ئێمە پرسیارەکەمان ئەوەیە ئەگەر ئێوە ڕێگەی بۆخەلکی دائەنێن بزانین ئایا ئێوە مالیك و خاوەنی ئاسمانەکان و زەوین ؟! ئایا ئێوە هیچ شتێکتان خەلق کردوە ؟!

سەیر بکەن پێغەمبەر ئیبراهیم(علیه السلام) بەقەومەکەی خۆیی دەوت (أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ)[١] ئیفك ، واتا درۆیەکی زۆر گەورە واتا هەر ڕێبازێك کە تۆ داتنابێ لەسەری بڕۆیی یاخود خەلکی ئیلزام بکەی تاوەکو لەسەریی بڕوا لەغەیری ڕێباز و ڕێگەی الله تعالی ئەوە ئەمە گەورەترین درۆیە کە تۆ داتناوە ، ئەمەش پێغەمبەر ئیبراهیم (علیه السلام) بوو بەتەنها ئەم بانگەوازەی بەرزکردەوە ، وەکو ئەوەکانی ئەمرۆ ترسنۆك نەبوو بلێ ئاخر مەصلەحەتی دەعوە وادەخوازی بۆیە تۆ بلێ مەصلەحەتی خۆم نەك دەعوە ،بلێ مەصلحەتی پاراستنی خوێن و مالم مەلێ مەصلەحەتی دین .

ئایا پێغەمبەر ئیبراهیم مەصلەحەتی لەوەدا بوو لەدونیادا لەوەی ئەم قسەیە بکات ؟! ئەی پاش ئەوە نەیان خستەناو ئاگرەکەوە ! خۆ یەك کەسیش بوو ، ئەوانیش دەڵێن : تۆ مەیکە با بمێنیتەوە کورە قوربەسر ئێمە کێن ؟ و فلان کێ یە !! ئەم دینە هەر ئەروات ئەوە الله تعالی ئەیپارێزێت ، الله تعالی داوات لێ ئەکات کەوا تۆ ڕێگەی ڕاست نیشانی خەلکی بدەیت داوای ئەوەت لێ ناکات کەوا بمێنیتەوە لەدونیادا چونکە هەر ئەمریت دەبا ٢٠ هەزارساڵ بمێنیتەوە هەر ئەمریی لەکۆتاییدا ، ئاگاداری ئەم خالە گرینگە بن ئەگەرمانەوە شتێك بوایە لەناو واقیعدا إلا ئەبوایە وابووایە ئەوە ئەبوایە پێغەمبەر محمد (صلى الله عليه وسلم) بمابایەوە چونکە قسەی ئەو کاریگەرتربوو واتا الله تعالی ئەگەر

[١] : سورة الصافات ، اية : ٨٦.

پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم)ێ نەمردباندایە هەتا ڕۆژی قیامەت ، بەس پێغەمبەرەکەمان (صلى الله عليه وسلم) لەتەمەنی ٦٣ سالی لەتەمەنی خۆیدا ٢٣ ساڵ دەعوە ئەکات دواتر مردن دێت و ئەمرێت تەواو ئیشی ئەو نامێنی و ئەوەندە بوو ئیشەکەت دوای تۆ ئەبێت کەسانیتر بێت ، ئەبێت کەسانیتر بێن ئەم دینە ببەن بەرێوە ئەم دینەش بەهیچ شتێك کۆتایی نەهات بە مردنی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کۆتایی نەهات بەمردنی ئێمە و مانان چۆن کۆتایی دێی !! لەبەر ئەوە ئەوە شەیطانە هەلمان دەخەلەتێنی قەولی حەقمان پێ زیندە بەچاڵ ئەکات ، وە ترسنۆکی و دونیا پەرستی خۆشحال بەدونیا کە ئەم دونیایە زۆر هیچ و پوچە ئەم دونیایە هیچ خۆشیەکی تێدا نیە کە تۆ تێدا بژیت ، بۆیە پێویستە یەك سەعات لەم دونیادا لەبەر الله تعالى بژی وە ئەگەر لێمان قبول دەکەن باشە لێمان قبول ناکەن کەیفی خۆتانە .

کەواتە (صِرَاطِ اللَّهِ) بۆمان باس دەکات (وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ)بەس ئەم هیدایەتەش ئاگاداربن هیدایەتی قەلبی نیە بەلکو هیدایەتی بەیان و ظاهیر و ڕێگایە یانی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ناتوانی هیدایەت بخاتە ناو دلی ئینسانەکان تاوەکو ئەو کەسە هیدایەت وەربگرێت و ببێت بەموسلمان بەلکو بەس بۆی ڕوون ئەکاتەوە وە ئەویتر کە هیدایەتی قەلبە لەسەر الله تعالى یە (إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ)[١] ، بۆیە لێمان تێك نەچێت کەسێك بێت و بلێت لەم ئایەتەدا دەلێت : (إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ)کەچی لێرەش دەلێت : (وَإِنَّكَ لَتَهْدِي)ئەمە پێچەوانە نیە ، یانی تۆ هیدایەتی ظاهیر و بەیان ئەدەی بەڵام هیدایەتی باطن و قەلب لەسەر ئێمەیە بۆیە دەفەرموێ : (نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ)ئەمە ئی هەردووکیانە ئی ظاهیر و ئی باطنە ، بەس ئەمەکەیتر (وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ)ئەمە ئی ظاهیرە ئی باطن نیە بۆیە با جوان تێ بگەین .

ئینجا دەبێت ڕێگەی ئەو الله تعالى یەش بێت : (الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ) کەواتە ئێمە هەر کەسێك شتێکمان پێ بلێ ئەلێین پێی : (إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ)[٢] نەخێر

---

[١] : سورة القصص ، ايه : ٥٦.

[٢] : سورة الزمر ، اية : ١٣.

ئێمە بەقسەتان ناکەین و ئێمە لە الله تعالى ئەترسین لەرۆژى قیامەت ئێمە چۆن بەقسەى ئێوە بکەین !! نە بەقسەى یاساتان ئەکەین نە بەرێباز و یاساتان ئەکەین وە نە پێیان راستە وە پێیان کوفرو گومراییە وە هەر کەسێك بڕوات لەسەریی و بچێتە سەرى ئەوە شەریکی بۆ الله تعالى بریار داوە وە دەبێت بەصەراحەت ئێمە وابلێین ئەوەش دینی الله تعالى یە و قسەى ئینسانەکان نیە .

ئینجا بەداخەوە کەسانێك دێن کە کەم عەقل و خاو عەقلن ئەلێن : سەرکردەکان کوا کوفرى ظاهیر و ئاشکراتان لێ بینیوە !؟ کەتۆ ڕێبازێکت دانا لەغەیرى دینی الله تعالى ئیتر لەوە شیرك زیاتر باسی چی ئەکەیت ؟! لەوە کوفرى ظاهیر زیاتر باسی چی ئەکەیت !؟ ئایا چی مایتەوە ؟! کە تۆ وتت خوا و مەنهەجەکەى بۆ دەرەوە ئێمە ئەبێت خۆمان ڕێگە بۆخۆمان دابنێین و هیدایەت بۆخۆمان دابنێین یانی چی مایەوە لەوە زیاتر شەریك پەیا کردن چیە !! تۆ ئەمە ناو لێ ئەنێ چی ئەمە ئیسلامەتیە ؟!

سەیر بکەن دووشتمان هەیە ئیسلام لەگەل شیرك ، ئیسلام یانى تەسلیمی وەجهی الله تعالى بیت یا الله ئەوە من تەسلیم بەتۆ بووم حەدم نیە هیچ شتێك بلێم لەدینی تۆ زیاتر ! ئەى ئەگەر حەدت هەبوو بلێ ! ئەوە شیرکە و تەواو ئەوەش ماناى شیرکە.

پاشان ئاگاداربن ئەگەر بەمانە رازى نابن ئینجا هەر لەسەر طوغیانی خۆت ئەڕۆیی ئاخیرى ئایەتەکە ئەلێت : (أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ) دەى بزانن چاك و خێر و شەر و ناپەسەندى کارەکانتان هەر هەمووى ئەگەڕێتەوە بۆلاى الله تعالى ، بەباش و خراپتانەوە بەباشیەتی و خراپیەتی کارەکانتانەوە بەهەموو ئمورەکانتانەوە ئەگەڕێتەوە بۆلاى الله تعالى و لەوێدا موحاسەبەتان ئەکات ، بۆیە ئاگاداربن موحاسەبە هەیە ، تۆ کە بەرنامەى الله تعالى ت هەلنەبژارد و بەرنامەیەکیترت هێنا ئینجا لەوى تۆ دیفاع لەخۆت بکە ئینجا لەوێی بلێ من وام من وام ؟!

ئێمەش دەلێین : یا الله لێرەوە من بەریم لەهەر کەسێك غەیرى ڕێگەى تۆ دابنێ لەهەر کەسێك لەسەر ئەم زەمینە ئێمە بەریین لێ بەدەلالەتی واجب کردنی ئەو ئایەتەى کە لەسەرمان واجبی کردوە کە دەلێت

: بلێن : (إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ)[١] ئێمە بەرین لێتان لەهەرچی شتێك كە دەیپەرستن لەغەیری الله تعالی لەهەر ڕێبازێك دانێن لە غەیری ڕێگای الله تعالی ، وە ئایەتەكان زۆر گرینگن خۆشەویستانم.

جا ئەمڕۆ سەرنجتان بۆ شتێك ڕائەكێشم قەزیەی قورئان لەوەی كە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) باسی كردوە بۆتە فەقط لەدەنگ خۆشی ، مەظمون و ناوەرۆك و ناوەكەی لێ دەرهاتوە كە عقیدە و دین و ئیمانەكەیە ، ئەبینی كەسێك خۆیی عەرض ئەكات بە ریشێكی تاشراو و بەبۆینباخێكی صەلیبیەوە وە بەپانتۆلێكەوە دەست ئەكاتە بن گۆیی و دەست دەكاتە قورئان خوێند كە هەموو ژیانی بریتیە لە شیرك و گومرایی ،دواتر كە لەقورئانەكە لێ ئەبێتەوە بەشیرك و گومرایی دەست پێ ئەكات !!
چونكە لەم قورئانە تێ نەگەیشتووە ، یاخود چەندەها مامۆستایانی ئاینی هەن لەجیاتی بلێن : بەس ڕێگەكەی الله تعالی ئەلێن : دیموكراتیەت !! حوكمی گەل و ئیرادەی گەل ! ئەمە ئەگەر لەكەسانێك بن عایدی ئەو سەركردانە بن كە لەدونیادا دەسەلاتیان بەزۆرینە گرتبێت بەزۆرینە هاتبنەسەر دەسەلات كەچی ئەبینی بەداخەوە بەناو ئیسلامیەكانیش هەروا ئەلێن ! نابیستن كە حیزبە بەناو ئیسلامیەكانیش دەلێن : ئیرادەی گەل !!

ئیرادەی گەلی چی تۆ بۆچی دروست كراوی وە تۆبۆچی ئەتەوێت گەل هۆشیار بكەیتەوە ؟! ئایا بەس بۆ دینار و دۆلارە ! بەخوا ئەوەشت دەست ناكەوێت ، بەكەسانێكیان وت والله ئێوە لەژێر سێبەری عەلمانیەت زۆرینەش بن ئەتان رووخێنن ! وتیان دەی یارەبی هەر كەمینە بین !! وتیان با هەركەمینە بین زۆرینە نەبین خۆیان داوایان كرد بۆ ئەوەی هەروا بڕۆین بۆخۆمان بەداخەوە كەواتە تۆ هەولی چی ئەدەی ؟ یانی خۆت هەلخەلەتاندوە .

---

[١] : سورة الممتحنة ، اية : ٤.

إبن كثير دەفەرموویێ :

(۞ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ (٥١)

(هذه مقامات الوحي بالنسبة إلى جناب الله ، عز وجل)كە ئەفەرموویێ : (وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا) ئەمە بەشەكانی وەحیە بەنیسبەت الله تعالی وە كە دەفەرموویێ : الله تعالی بەم شێوازە قسە لەگەل ئینسانەكاندا ئەكات ،(وهو أنه تعالى تارة يقذف في روع النبي - صلى الله عليه وسلم)بضم راء نەك بفتح راء چونكە بەفتحەكە یانی ترس بەس بە ضمەكە یانی قەلب و ذهن و عەقل ، ئەی خاتە ناو ذهنی پێغەمبەرەكەیەوە (صلى الله عليه وسلم) ناودلیەوە ،(شيئا لا يتمارى فيه أنه من الله عز وجل) شتێك دەخاتە دڵیەوە كەهیچ گومانی تێدا نیە كە ئەمە لەلایەن الله تعالی وەیە ، ئەوشتەی كە الله تعالی دەیخاتە دلیەوە ئەو پێغەمبەرە شكی نیە كە ئەمە لە الله تعالی وەیە یانی ئەزانی كە ئەمە وەس وەسەی شەیطان نیە .

إبن كثير حەدیثێكمان بۆ دەهێنێ و دەفەرموویێ : (كما جاء في صحيح ابن حبان ، عن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - أنه قال)هەروەكو لە صەحیحی إبن حبان هاتووە دەگێرتەوە لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) كە فەرموویەتی : (إن روح القدس نفث في روعي : أن نفسا لن تموت حتى تستكمل رزقها وأجلها ، فاتقوا الله وأجملوا في الطلب " .)[١] واتا : رۆحی پاك كە جوبریلە(نفث في روعي) خۆی نفث بریتیە لە تف كردن بەبێ تەرایی بەس لێرە بەمانای چیە كە دەلێ (نفث في روعي) یانی خستیە ناو خەیال و ذهن و عەقل و دلی منەوە و (أن نفسا لن تموت حتى تستكمل رزقها وأجلها)هیچ نەفسێك نیە بمرێت هەتاوەكو رزق و ئەجەلەكەی تەواو ئەبێت .

[١] : محققین دەفەرموون : ئەم حەدیثە لە صحیحی إبن حباندا نیە بەس لەشوێنیتر بەصەحیحی هاتووە هەروەكو لەخوارەوە وتویەتی بگەرێوە بۆ سورەتی البقرة . أخرجه ابن ماجة (٢١٤٤)، والحاكم (٥/٢ ، رقم ٢١٣٥) .صحيح ، التعليق الترغيب (٣ / ٧) ، أحاديث البيوع ، الصحيحة (٢٦٠٧) ، المشكاة (٥٣٠٠).

ئەی ئەگەرتەواو بوو ؟! دەبا یەك كەس دەقیقەیەك یان نیو دەقیقە یان ساتێكی بداتێ لەژیان ! یاخود كە رزقەكەی تەواو با كەسێك دلۆپە ئاوێكی بداتێ لەغەیری ئەوەی كە الله تعالی بۆیی نوسیوە !! بۆیە با ئیمانمان بەرز بێتەو وە لەم حەدیثەوە شەجاعەتمان بۆ دروست دەبێت وە ترسنۆكیمان لێ دووردەكەوێتەوە ، والله بۆت دانراوە لەوە زیاتر ناخۆیی كە الله تعالی بۆیی نوسیویی وە لەوەش زیاتر ناژیت كە الله تعالی بۆیی داناویی ! كەواتە ئیتر ترسی بۆچیە ؟ ئێوە بهێنە بەر چاوی خۆتان و سەیر بكەن ، ئەم كەلامەت پێ بوترێی و بلێن : ئێستا ئەوە هەموو ئاگر و درك و ڕێگەی ناخۆشیەكانی ژیانە بەس لەهیچیان نامرێی بەلكو لەو شوێنە ئەتمرێنم لەم خالە ! ئایا ئەوكاتە تۆ ئەترسی بلێ بەو شوێنانەدا ئەمرم !؟ نەخێر ، بەس ئەگەر ئەوە نەزانی ئەلێ والله لەوانەیە بمرم ، ئێ ئەوەتا لەوانەیە نەماوە پێی وتویی لەجێگە و شوێنی دیاری كراو ئەمریی وە خواردن و خواردنەوەكەشت هەتاوەكو تەواو نەبێت نامریی كەس رزقی كەس ناخوا .

ئینجا پێغەمبەری خوا (صلى الله علیه وسلم) دەفەرموویی : (فاتقوا الله) دەی لە الله تعالی بترسن و بەقسەی الله تعالی بكەن و ڕێگە ڕاستەكان بگرنە بەر ، وە ئاگاداری خۆتان بن ئەگەر ئەتانەوێت بژین و بەترسنۆكی ژیان ببەنەسەر وا ئەزانن كە بەنەوتنی حەق ژیانتان بۆ درێژ دەبێتەوە ئەوە وانیە بۆیە ئێوە لە الله تعالی بترسن الله تعالی بۆیی داناون كە چەندێك ئەژین ، یان بزانن كاتێك كە بەحەرام ئەو پارەیە پەیا ئەكەن هەولی حەرامی زیاتر بدەی و زیاتر بدەی ئەوە تۆ الله تعالی بترسە !!

(وأجملوا في الطلب " .) یانی (تطلبه بطرق الجمیل) بەڕێگەی جوان پەیای بكەی وبەشەرعی بەناشەرعی پەیایی مەكە ، خۆت ماندوو مەكە زیاد لەحەد بەلكو بەگوێرەی توانای خۆت .

إبن كثير دەفەرموویێ : (وقوله : (أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ) یاخود کەسانێك الله تعالى لەدوای پەردەوە قسەیان لەگەلدا ئەكات ، (كما كلم موسى ، عليه السلام) هەروەكو چۆن لەگەل پێغەمبەر موسادا (عليه السلام) قسەكرا ، (فإنه سأل الرؤية بعد التكليم ، فحجب عنها) لەبەر ئەوە داوای كرد لە الله تعالى لەدوای ئەوەی کە گوێم لە الله تعالى بوو داوای لێ کرد کە خۆیی نیشان بدا ، وە الله تعالى خۆیی نیشان نەدا .

إبن كثير حەدیثێكمان بۆ دەهێنی کە ئەویش حەسەنە لەترمذیدایە دەفەرموویێ : (وفي الصحيح أن رسول الله - صلى الله عليه وسلم - قال لجابر بن عبد الله) بەصەحیحی هاتوە کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بە جابری کوڕی عبدالله) دەفەرموویێ : (ما كلم الله أحدا إلا من وراء حجاب) الله تعالى قسەی لەگەل هیچ کەسێك نەكردوە إلا لەدوای پەردەوە نەبێت ، تەبعەن ئەمە لەدونیادا ، (وإنه كلم أباك كفاحا)وتی : لەگەل باوكی تۆ ڕوو بەڕوو قسەی کرد بەبێ پەردە ، (كفاح)یانی ڕووبەڕوو ، هیچ پەردەیان لەنێوانیاندا نەبوو .

جا ئەمە کەی بوو ؟ جابر (ڕەزا و ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) زۆر مات و بێ تاقەت بوو لەدوای شەڕی ئوحود کە باوكی شەهید کرا ، وە دوای ئەوە چەند خوشكانێكی بەسەردا کەوت زۆر بێ تاقەت بوو کە بینی باوكی شەهید کراوە وە خوشكەكانیشی لەولاوە ماوە بەسەریدا مەهموم و محزون بوو بۆیە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دلی دایەوە فەرمووی : والله ئەوە باوكتە ! الله تبارك وتعالى لەگەل هیچ کەسێك قسەی نەكردوە إلا لەگەل ئەو نەبێت ، یانی لەدونیادا بەهیچ شێوەیەك لەگەل هیچ کەسێك ڕوو بەڕوو قسەی نەكردوە إلا لەدوای حیجابەوە نەبێت بەڵام باوكت کەوا شەهید بوو ، وە دوایش پێیان وتوە : کە چیت پێ خۆشە پێتی بدەین ؟فەرموویەتی : ئەمەوێ بم گەڕێنێتەوە بۆ دونیا تاوەکو بکوژرێمەوە.

ئەمە حەقیقەتی شەهادەتە ، بەم شێوەیە لەلامان جوان ئەکات ئایەت و حەدیث ،بەس ئەمڕۆ شەهادەت و جیهاد لە پێناوی الله تعالى بۆتە جەریمە ! بەداخەوە ، لەبەر چاوی موسلمانان بۆتە دێوەزمە ، وە ناشرین کراوە بەتایبەتی لەلای مامۆستایانی ئاینیەوە ، ئادەی بزانم کامیان باسی شەهادەت و شەهیدیم بۆ ئەکەن ؟! إلا کاتێك حاکمەکان دەیانەوێت ئەویش لەبەر مەصلەحەتی خۆیان فووی پێدا ئەکەن و ئەڵێن : شەهیدییە ! بۆ حاکمەکان شەهیدیە ! بەس بۆ الله تعالى نا ئەمە جەریمەیە !!

إبن کثیر دەفەرمووێ :(وكان [أبوه] قد قتل يوم أحد ، ولكن هذا في عالم البرزخ) ئەمە لەعالەمی بەرزەخدا بوو ، یانی لەدونیادا کەس ڕوو بەڕوو لەگەل الله تعالى دا قسەی نەکردوە بەلکو لەعالەمی بەرزەخدا بووە ، (والآية إنما هي في الدار الدنيا .)بەڵام ئایەتەکە کە بۆمان باس دەکات کە دەفەرمووێ : (أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ)ئەمە لەدونیادایە .

(وقوله : (أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ ۚ) یاخود پێغەمبەرێك ئەنێرێت دواتر ئەم پێغەمبەرە وەحی ئەکات بە ئیزنی الله تعالى نەك بەئەهوای خۆیی لەهەر شتێك کە الله تعالى بیەوێت ، (كما ينزل جبريل [عليه السلام] وغيره من الملائكة على الأنبياء ، عليهم السلام) هەروەکو جوبریل و غەیری ئەو لەملائیکە(عليهم السلام) دێنە خوارەوە بۆلای پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) .

(إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ) ، فهو علي عليم خبير حكيم .) الله تبارك وتعالى بەرزە وە ناوی بەرزە وە صیفاتی بەرزە لە ذاتیدا بەرزە وە لە ئەفعال و کردەوەکانیدا بەرزە (علیم ، خبیر، حکیم) زانایە و کاربەجێی یە و شارەزایە کارەکانی هەمووی لەجێگەی خۆیەتی.

وكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ (٥٢)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(وقوله (وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ) يعني القرآن) (وكَذَٰلِكَ)یانی چۆن بۆ ئومەتانی پێش تۆ بۆ پێغەمبەرانمان ناردوە ئەوەهاش بۆتۆ قورئانمان ناردوە، (مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ) أي : على التفصيل الذي شرع لك في القرآن) ئا بەو تەفصیلەی کە بۆتۆی لەقورئاندا باس کردوە تۆ پێشتر نەت ئەزانی ، (وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ) أي القرآن)واتا قورئانمان گێرا بە نورا کەواتە بەس قورئان (نُورًا) ڕێچکەکانیتر هەمووی گومراییە ،(نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا)هیدایەتی کەسانێکی پێ ئەدەین کە خۆمان بمانەوێی .

إبن كثير ئایەتێکیتر ئەکات بە تەفسیری ئەم ئایەتە دەفەرموویێ : (كقوله : قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ)[١] بلێ ئەی محمد (صلى الله عليه وسلم) ئەم قورئانە بۆ ئیماندارا ن ڕێنماییە وە ڕێبازە وە تەنها و تەنها ئەم قورئانە ڕێبازە ڕێبازیتریان نیە لەوە زیاتر ،(وَشِفَاءٌ) شیفاش لەسەر دوو بەشە ، شیفای مادی و مەعنەویی هەر دووکی کە شیفای دل و قەلبە کە شیفای شوبهات و کوفر و گومرایی نیفاقات وە شیفای بەدەنیش کە بریتیە لەنەخۆشی وناخۆشیەکان جەستە (وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ) ئەوانەی کە بڕوا ناهێنن قورسایی لەسەر گوێیان هەیە (وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ)وێنەی ئەمانە وەکو ئەوەیە وایە کە لەدوورەوە بانگ بکرێن و گوێیان لێ نیە و نابیستن و نازانن .

[١] : سورة فصلت ، اية : ٤٤.

إبن كثير دەفەرموویێ :(وقوله : (وَإِنَّكَ) [أي] يا محمد (لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ) ، وهو الخلق القويم . ثم فسره بقوله :)تۆ هیدایەتی خەلکی ئەدەی بۆ ڕێگایەکی ڕاست کە بریتیە لە ئەخلاقە جوانە ڕاستەقینەکەی خۆت کە دواتر تەفسیری ئەکات بەئایەتەکەی دواتر .

صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ (٥٣)

إبن كثير دەفەرموویێ :

(صِرَاطِ اللَّهِ [الذي]) أي : شرعه الذي أمر به الله) ئەو شەرعەی کە الله تعالى ئەمری پێکردوە ، (الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) أي : ربهما ومالكهما ، والمتصرف فيهما)بەدیهێنەریان و خاوەنیان و پەروەردگاریان ئەوەی تەصروفی تێدا ئەکات ،بەداخەوە لەلای زۆربەی خەلکی لە پیرەژن و پیرە مێردان ئەم شیرکە هەیە کەوا پیاو چاکان و شێخان و فلان و فلان تەصروف لەکەوندا ئەکەن ، کە ئێستا بەداخەوە گەنجانێکیش ئەمەیان هەلگرتوە ، یانی وانەزانن کە ئەم بیرو بڕوایە بەپیرە ژن و پیرە مێردەکان کۆتایی دێی ، سەیر ئەکەی موهەندیشە و دکتۆرە ئەم عقیدەیەی هەلگرتوە ! قورئان و حەدیثی لەبەرە ، قورئانی هەموو لەبەرە بوخاری و موسلیمی هەموو لەبەرە کەچی ئەو فکرەیەی هەلگرتوە ! کە تەصروف ئەکات لەکەون کەسانێك قوطبەکان فلان نەکان و فیسالەکان ، کەچی دەفەرموویێ : نەخێر تەنها الله متەصەریفە لەکەوندا .

ئەمەش جارێکیتر دەرسە بۆخۆی بۆ ئەو بێ مێشکانەی کە ئەمڕۆ کەسانێك دەکەن بە سەرگەورەی خۆیان کە بەڕێبازە هیچ و پوچەکانی دونیا تەصەروف ئەکەن لەناوماندا ، کە ئەمەش نابێت مادەم الله تعالى خۆیی لەکەوندا تەصەروف ئەکات ئەبێ لەناو بەندەکان و عەبدەکانی ئەویشدا بە دینی ئەو بەبەرنامەی ئەو تەصەروف بکرێت ، یان ئیسلام یاخود نا ئەبێت بەم شێوەیە بین ئەمەش حەقیقەتی دینە .

دەفەرموویێ :(الحاكم الذي لا معقب لحكمه) ئەو حاکمەی کە کەس نابێت چاو بخشێنێتەوە بەحوکمیدا ، ئێستا سەیری مضحك و مبكی ئەم زەمانەی ئێمە بکەن بەداخەوە کەسانێك بەناوی عالم و

سەلەفیەت و ئەملا و ئەولاوە وتار ئەدەن ئەڵێن : نابێ قەبر بپەرستین نابێ ئەوە بکەین ! ئێمەش دەڵێن : باشە قسەکەت لەسەر سەر لەسەر چاومان ئەمە وایە نابێت ، ئەی بەشەکیتر !! ئەی حاکمیەتەکە !؟ ئەی حوکم کردنەکە لەنێوان خەڵکی ئەبێت ؟! ئەڵێن : ئەبێت کێشەمان نیە لەوەدا ئەمەش گومراییەکە لەگومراییەکان پەنا ئەگرین بە الله تعالى هیچ شتێك نابێتە خوا لەکەون لەکائینات ، بۆیە چۆن الله تعالى دونیای دروست کردوە ئەبێت بەقسە بکرێت (الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ)[1] ئیبراهیم دەیوت : ئەوەی منی دروست کردوە ئەبێت ئەو ڕێبازم بۆ دانێ ، بەداخەوە خۆشیان بەزانا و بەداناش ئەزانن کەلەسەر کورسی دائەنیشن پۆز بەسەر خەڵکیدا لێ ئەدەن !

إبن كثير دەفەرمووێ (أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الْأُمُورُ) ، أي : ترجع الأمور ، فيفصلها ويحكم فيها .)ئینجا با بزانن ئەمەتان پێ وترا ئیتر قوربەسەر ئەو کەسەی کە گوێرایەڵی ناکات ئیتر بۆلای الله تعالى ئەگەڕێنەوە هەمووی ،(سبحانه وتعالى عما يقول ظالمين والجاحدون علوا كبيرا) الله تعالى زۆرلەوە خاوێن تر و گەورەترە کە کافرو زاڵمەکان ئینکاری ئەم حەقیقەتە ئەکەن .

إبن كثير دەفەرمووێ :(آخر تفسير سورة " [حم] الشورى " والحمد لله رب العالمين .) ئەمەش کۆتایی تەفسیری سورەتی الشورى بوو سوپاس و ستایش بۆ الله تعالى کە تەواوبووین .

(وصلى الله وسلم على نبينا محمد ، وعلى آله وصحبه وسلم)

[1] : سورة الزخرف ، اية : ٢٧.